

UNIVERZITA KARLOVA

Pedagogická fakulta

Katedra dějin a didaktiky dějepisu

Diplomová práce

„Rakovník ve druhé světové válce 1938 - 1945“

„The town of Rakovník in the Second World War 1938 -
1945“

Autor diplomové práce: Barbora Vítková

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Alena Míšková, PhD.

Praha 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu literatury.

Poděkování

Děkuji vedoucí mé práce doc. Aleně Míškové, Ph. D. za odborné vedení a cenné rady, které mi poskytovala během zpracovávání mé práce. Také chci poděkovat všem pracovníkům archivu v Rakovníku za jejich ochotu a neocenitelnou pomoc při vyhledávání podkladů pro mou práci a za rady týkající se další literatury. Dále děkuji pamětníkům, panu Miroslavu Pancnerovi a panu Vladko Čechovi za ochotu si se mnou promluvit a vzpomínat na nelehká období jejich života. V neposlední řadě chci poděkovat svým rodičům a rodině za podporu a trpělivost a prarodičům za zprostředkování kontaktů na pamětníky.

Obsah

Obsah.....	4
Anotace.....	9
Abstract.....	10
I. Úvod.....	11
I. 1. Formulace problémů.....	13
I. 2. Metody.....	14
II. Rakovník v průběhu času.....	16
II. 1. Nejstarší historie.....	16
II. 2. Středověk.....	16
II. 3. Novověk.....	18
II. 4. Vláda Marie Terezie.....	20
II. 5. Národní obrození.....	20
II. 6. Od první světové války do třicátých let dvacátého století.....	22
III. Mnichov a jeho důsledky.....	24
III. 1. Cesta k Mnichovu.....	24
III. 2. Mnichovská konference čtyř mocností.....	28
III. 3. Následky Mnichovské dohody.....	29
IV. Rok 1938 v Rakovníku.....	31
IV. 1. Stavební úpravy města.....	36
IV. 2. Oslavy 1. Máje.....	38
IV. 3. Obecní volby.....	39
IV. 4. Kultura.....	41
IV. 4. 1. Přednášky.....	41
IV. 4. 2. Výstavy.....	43
IV. 4. 3. Biograf.....	43
IV. 5. Archiv.....	44
IV. 6. Brusliště a koupaliště.....	45

IV. 7. Významné návštěvy.....	48
IV. 7. 1. Návštěva Dr. Edvarda Beneše 29. března 1938.....	48
IV. 7. 2. Návštěva ministra obrany Františka Ježka 27. dubna 1938.....	49
V. Rok 1939 na české i mezinárodní scéně.....	51
V. 1. Druhá republika.....	51
V. 2. Počátek okupace.....	53
V. 3. Události 17. listopad 1939.....	56
V. 4. Odboj.....	58
V. 4. 1. Odbojové skupiny uvnitř Protektorátu Čechy a Morava.....	59
VI. Rok 1939 v Rakovníku.....	62
VI. 1. Stavební úpravy města.....	67
VI. 2. Kultura.....	69
VI. 2. 1. Přednášky.....	69
VI. 2. 2. Výstavy.....	69
VI. 2. 3. Biograf.....	70
VI. 2. 4. Divadlo a koncerty.....	70
VI. 3. Archiv.....	71
VI. 4. Muzeum.....	71
VI. 5. Taneční zábavy.....	72
VI. 6. Brusliště a koupaliště.....	73
VI. 7. Přestupky a trestné činy.....	74
VI. 7. 1. Incident v Národním domě.....	75
VI. 7. 2. Konflikt na Zátíší 13. a 14. července 1939.....	78
VI. 7. 3. Udání Terezie Ticháčkové.....	80
VI. 7. 4. Proces s úředníky firmy Vltavský.....	80

VI. 8. Návštěva protektorátního prezidenta JUDr. Emila Háchy.....	81
VII. Rok 1940 na české i mezinárodní scéně.....	82
VII. 1. Bleskový postup německé armády na západ.....	82
VII. 2. Fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava.....	83
VII. 2. 1. Český národně-socialistický tábor.....	83
VII. 2. 2. Vlajka.....	84
VIII. Rok 1940 v Rakovníku.....	85
VIII. 1. Stavební úpravy města.....	90
VIII. 2. Kultura.....	91
VIII. 2. 1. Přednášky.....	91
VIII. 2. 2. Výstavy.....	92
VIII. 2. 3. Divadlo a koncerty.....	93
VIII. 2. 4. Biograf.....	94
VIII. 3. Archiv.....	95
VIII. 4. Muzeum.....	96
VIII. 5. Brusliště a koupaliště.....	97
VIII. 6. Červený kříž.....	99
VIII. 7. Přestupky a trestné činy.....	100
IX. Rok 1941 na české i mezinárodní scéně.....	102
IX. 1. Útok na Rusko.....	102
IX. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava.....	103
X. Rok 1941 v Rakovníku.....	105
X. 1. Stavební úpravy města.....	110
X. 2. Kultura.....	111
X. 2. 1. Přednášky.....	111
X. 2. 2. Výstavy.....	112
X. 2. 3. Divadlo a koncerty.....	113
X. 2. 4. Biograf.....	114
X. 3. Archiv.....	114

X. 4. Muzeum.....	115
X. 5. Brusliště a koupaliště.....	116
X. 6. Přestupky a trestné činy.....	116
X. 7. Zajatecký tábor v Jesenici.....	118
XI. Rok 1942 na české i mezinárodní scéně.....	120
XI. 1. Vojenské operace v Rusku.....	120
XI. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava.....	120
XI. 3. Atentát na Heydricha a jeho důsledky.....	121
XII. Rok 1942 v Rakovníku.....	124
XII. 1. Stavební úpravy města.....	127
XII. 2. Kultura.....	128
XII. 3. Archiv.....	129
XII. 4. Brusliště a koupaliště.....	130
XII. 5. Přestupky, trestné činy a záležitosti policie.....	130
XII. 5. 1. Požáry.....	132
XII. 6. Oslavy.....	133
XIII. Rok 1943 na české i mezinárodní scéně.....	135
XIII. 1. Situace na frontě.....	135
XIII. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava.....	135
XIV. Rok 1943 v Rakovníku.....	137
XIV. 1. Stavební úpravy města.....	139
XIV. 2. Archiv.....	140
XIV. 3. Muzeum.....	141
XIV. 4. Brusliště a koupaliště.....	141
XIV. 5. Přestupky, trestné činy a záležitosti policie.....	142
XV. Rok 1944 na české i mezinárodní scéně.....	143
XV. 1. Situace na frontě.....	143
XV. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava.....	145
XVI. Rok 1944 v Rakovníku.....	146

XVI. 1. Stavební úpravy města.....	149
XVI. 2. Kultura.....	150
XVI. 2. 1. Výstavy.....	150
XVI. 2. 2. Divadlo.....	150
XVI. 3. Archiv.....	151
XVI. 4. Muzeum.....	152
XVI. 5. Brusliště a koupaliště.....	152
XVII. Rok 1945 na české i mezinárodní scéně.....	153
XVII. 1. Situace na frontě.....	153
XVII. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava.....	155
XVII. 3. Pražské povstání 5. května	155
XVIII. Rok 1945 v Rakovníku.....	157
XVIII. 1. Archiv.....	164
XVIII. 2. Kolaboranti.....	165
XIX. Odboj v Rakovníku.....	168
XIX. 1. Komunistický odboj.....	168
XIX. 2. Ilegální časopisy a tiskoviny.....	169
XIX. 3. Nekomunistický odboj.....	170
XIX. 3. 1. Příběh legionáře Jaroslava Fraňka ze vzpomínek pana Vladko Čecha.....	173
XX. Židé.....	175
XX. 1. Život a zkušenost s koncentračními tábory paní Hany Pressburg.....	178
XX. 2. Jarda.....	180
XXI. Příběh dámy, která se zasloužila o rakovnícký vodovod.....	182
XXII. Závěr.....	184
Použitá literatura a prameny.....	187
Seznam zkratek.....	192
Přílohy.....	193

Anotace

Tato diplomová práce se snaží jiným způsobem nahlédnout do dějin města Rakovníka. Soustředí se převážně na kulturní život obyvatel, trestní záležitosti a záležitosti policie a na stavební ruch v průběhu druhé světové války. Popisuje i květnové dny a reakci lidí na osvobození.

Klíčová slova:

Druhá světová válka, Rakovník, kultura, stavební ruch, Tyršovo koupaliště, trestní záležitosti, odboj, Židé, kolaboranti

Abstract

The thesis traces a part of the history of the town of Rakovník. It mainly focuses on the cultural life of the citizens, criminal acts, the work of police and the building activity during the Second World War. It also depicts the days of May 1945 and the reaction of the local people on being liberated.

Key words:

The Second World War, Rakovník, culture, building activity, the Tyrš 's lido, criminal acts, resistance, the Jews, collaborators

I. Úvod

Rakovník je středočeské město s bohatou historií. Události, které se zde odehrály až do druhé světové války, jsem se pokusila shrnout v první kapitole.

Ve své práci jsem se pokusila obsáhnout události druhé světové války a jejich vliv na život rakovnických občanů, jež byl ovlivněn současnými událostmi a vyhláškami stejně jako život ostatních lidí v Protektorátu. I proto jsem si vybrala toto město jako ukázkou běžného života v tomto nelehkém období.

Vzhledem k tomu, že již existují práce zaměřené na Rakovník v období druhé světové války, rozhodla jsem se zaměřit se na věci, které v těchto pracích nebyly příliš zmiňovány. Snažila jsem se zjistit, čím se mohli lidé bavit, kde se mohli odreagovat od všedních starostí, jaké výstavy mohli vidět apod.

Kromě toho jsem se pokusila zjistit, jaké stavební úpravy byly v těchto letech prováděny. Rakovník se totiž rozrůstal všemi směry, zvláště na počátku války. Lidé ukládali své peníze do novostaveb, přestaveb a různých jiných změn na svých nemovitostech, čímž se pozvolna měnila tvář města. Přibývaly budovy za nemocnicí ve směru na Kněževes a Senomaty, pilně se stavělo na Bezděkově směrem ku Praze i na Zátíší ve směru na Lubnou. Novou tvář získala i radnice a po celém městě byl zbudován městský vodovod.

Zaměřila jsem se i na události týkající se městského muzea a archivu. Obě organizace jsou totiž pevně spjaty s kulturou a obě tvoří nedílnou součást kulturního zázemí města. Navíc obě instituce během války změnilly tvář. Městské muzeum získalo budovu Na Staré poště, kde byly nadále instalovány dočasné i trvalé výstavy.

Městský archiv v těchto letech spravoval ředitel Jan Renner. Tento neobyčejný muž po celou dobu okupace sepisoval svou vlastní kroniku, při čemž riskoval, že kdyby byla objevena, mohl být vězněn či dokonce popraven. Skrýval i odznaky legionářů a znaky samostatnosti Československé republiky poté, co byly okupanty zakázány a jejich užívání či přechovávání bylo kruté

trestáno. Díky němu má archiv svou dnešní podobu a vděčí mu i za uchránění velké části starých knih a materiálů.

Další částí života města byly nepochybně přestupky, udání a trestné činy. Jedním z nejznámějších případů je incident, který se odehrál v roce 1939 v Národním domě. Z obyčejné rvačky o dívku se někteří Němci snažili udělat případ vzpoury a násilí proti příslušníkům německé armády. Průběh i výsledek vyšetřování a soudu je samozřejmě poplatný tehdejšímu režimu.

Jako příklad udání a snahy o pomstu sousedce uvádím případ, kdy Terezie Ticháčková, která se přihlásila k německé národnosti, udala svou sousedku pro údajnou urážku německého národa.

Také jsem se snažila postihnout návštěvy, které v Rakovníku uskutečnili významní státní činitelé. Jedná se například o návštěvu prezidenta Dr. Edvarda Beneše. Protože je tato však mimo zkoumané období, uvádím ji zde velmi stručně.

Práce je členěna na kapitoly, které jsou dále rozřazeny do podkapitol. Kapitoly jsou střídavě děleny na události v celosvětovém a protektorátním měřítku a na události v Rakovníku. Podkapitoly, které se týkají města, zahrnují stavební úpravy města, kulturu, pod níž patří výstavy, přednášky, divadla a koncerty apod., dále sem patří podkapitoly o archivu, městském muzeu a trestných činech, případně záležitostech, týkajících se policejní kanceláře. Poslední podkapitola, kterou jsem se snažila zařadit ke každému roku, je kapitola týkající se Tyršova koupaliště jako zástupce sportovišť.

V některých kapitolách o městě jsou zařazeny podkapitoly, týkající se mimořádných událostí. V kapitolách k rokům 1938 a 1939 jsou to významné návštěvy ve městě, u roku 1939 ještě navíc pořádané taneční zábavy. U roku 1940 je to podkapitola o organizaci Červený kříž a zejména o jeho činnosti na místních školách.

Rozdílnou strukturu má jen rok 1945 v Rakovníku. Zde jsem se věnovala hlavně kolaborantům, jejich zatýkání a trestům. Využívala jsem zde i vzpomínky pana Pancnera, který jako patnáctiletý tyto události sledoval.

Dále jsem věnovala kapitolu odboji. Může se to zdát málo, ale odboji na Rakovnicku jsou věnovány již dvě publikace a obě dvě jsou značně podrobné. Zařadila jsem sem však příběh mimořádného muže, legionáře Jaroslava Fraňka. Využila jsem zde hlavně vzpomínek synovce J. Fraňka, pana Čecha.

Předposlední kapitola je věnována Židům. Protože je však i toto téma detailně popsáno v dostupných diplomových pracích, zvolila jsem odlišný přístup. Odsun a život Židů v koncentračním táboře jsem ilustrovala na životě paní Hany Pressburg, rozené Švarcové, provdané Weilové, která přežila koncentrační tábory jako jediná z rodiny a uvolila se poskytnout rozhovor žákům 3. ZŠ v Rakovníku. Se svolením těchto žáků jsem použila tento rozhovor i ve své práci, neboť paní Pressburg žije trvale na Novém Zélandu a veškerý kontakt s ní je značně obtížný. Na tomto místě bych také chtěla připomenout práci těchto žáků 3. ZŠ, kteří se zúčastnili projektu Zmizelí sousedé a právě pro tento projekt zpracovali život paní Pressburg stejně tak, jako odsun Židů z Rakovníka. Svou práci vystavili v přízemí své školy, kde ji mohla navštívit široká veřejnost.

I. 1. Formulace problémů

Při sledování dějin města jsem se zaměřila na 15 otázek, které lze rozdělit do bloků. Tyto bloky jsem nazvala Kultura, Všední den v Protektorátu, Stavby ve městě, Odboj, Židé, Kolaborace a Květen 1945.

Pod Kulturu jsem zařadila tyto otázky: Jaké kulturní zážitky byly nabídnuty rakovnickým občanům? Jaké výstavy se konaly a jakou měly spojitost s okupací? Blok, nazvaný Všední den v Protektorátu, zahrnuje otázky: Jak rakovničtí občané prožívali roky okupace? Jaké trestné činy řešila policejní kancelář v průběhu okupace?

Stavby ve městě pak zahrnují tyto otázky: Jaké stavební úpravy se ve městě prováděly? A kdo se vlastně zasloužil o vznik Rakovnického vodovodu?

Odboj pokrývá otázku, zda se u Rakovníka nacházeli příslušníci odboje a parašutistických výsadek a pokud ano, jaký byl jejich osud?

Problematika, týkající se Židů, se zabývá otázkami: Jak probíhal transport Židů a kam směřoval? Kolik občanů Rakovníka židovského vyznání zemřelo v koncentračních táborech? Kolik z odvečených Židů se vrátilo?

V bloku, který jsem nazvala Kolaborace a který se převážně vztahuje k roku 1945, se snažím odpovědět na otázku, jak se jmenovali kolaboranti a co se s nimi stalo.

V posledním bloku, nazvaném Květen 1945 se zabývám hlavně tím, jak probíhaly květnové dny v Rakovníku, jak probíhal příjezd Rudé armády a kdo a jak odzbrojil německou vojenskou posádku ve školách, kasárnách a v Šamotce?

I. 2. Metody

Hlavní metodou, kterou jsem během své práce používala, bylo zkoumání autentických materiálů uložených ve Státním okresním archivu v Rakovníku. Zkoumala jsem jak materiály z Fondu svazu protifašistických bojovníků tak z Fondu města Rakovník. Příslušné materiály jsem vyhledávala podle let, ze kterých pocházejí a podle tématu. Dále byly materiály vyhledávány podle čísel kartonů a inventárních čísel jednotlivých skupin materiálů.

Jako hlavní pramen k dějinám města jsem používala kroniku Jana Rennera, neboť nebyla zatížena cenzurou a dohledem německých orgánů. Oficiální kroniku města jsem použila jako pramen hlavně ke květnovým dnům roku 1945.

V úvodní kapitole jsem využívala výhradně publikaci „*Knih o Rakovníku*“, která vyšla v roce 2002 a je dosud nejlépe zpracovanou knihou, která pojednává o dějinách města od jeho založení až do současnosti. Je vypracována kolektivem autorů, z nichž každý se zabývá jiným obdobím v historii města. Je zde zařazena i kapitola o Rakovníku ve druhé světové válce. Proto jsem se snažila ve své práci obsáhnout kapitoly z tohoto období, kterým v této knize nebyl dán prostor.

Pro zpracovávání kapitol přímo o ději ve městě jsem čerpala téměř výhradně z archiválií a regionálních *Rakovnických novin*, konkrétně z ročníků 1938, 1939, 1940 a z čísel vyšlých v roce 1941, kdy byly noviny zrušeny. I tyto ročníky jsou dostupné v městském archivu. Z archivu také pochází většina dokumentů a obrázků v příloze. Pokud jsem z dokumentů citovala, neprováděla jsem žádné stylistické ani jiné úpravy citovaného textu.

Dále jsem čerpala z odborných publikací a to jak od českých autorů, jako jsou například Tomáš Pasák a Dušan Tomášek, tak i z prací zahraničních autorů, jako například z knihy Detlefa Brandese či Donalda Sommervilla. Z těchto knih jsem čerpala hlavně při zpracovávání kapitol týkajících se všeobecných dějin v tom kterém roce ve světě a v Československé republice, později v Protektorátu Čechy a Morava.

Některé publikace českých autorů byly však napsány v duchu doby, ve které vycházely. Bylo tedy potřeba si tyto informace ověřit ve více publikacích týkajících se stejného tématu, avšak jako zdroj v poznámkách uvádím publikaci, ze které jsem čerpala původní informaci.

Podářilo se mi také kontaktovat pamětníky a dva z nich byli ochotni mi vyprávět o svých zážitcích z těchto let, i když to mnohdy pro ně asi nebylo lehké. Těmito pamětníky byli pan Miroslav Pancner a pan Vladko Čech. Rozhovor s nimi byl pro mne neocenitelnou zkušeností a byla jsem velmi ráda, že se uvolili se se mnou setkat a vyprávět, co si pamatují a co se skutečně ve městě odehrávalo. Rozhovor s nimi jsem vedla tak, že jsem je nechala vyprávět to, na co si vzpomněli, případně jsem se občas zeptala na věci, které mi nebyly jasné, či které jsem potřebovala doplnit.

Na závěr bych chtěla podotknout, že jak zkušenost s archivem, tak i rozhovory s pamětníky, byly pro mne velmi cenné a ráda bych znovu poděkovala pracovníkům archivu a pánům Pancnerovi a Čechovi za to, že mi poskytli neocenitelné informace a rady potřebné k ukončení této práce.

II. Rakovník v průběhu času

Město Rakovník leží ve Středočeském kraji a jeho historie je značně bohatá. Rakovnické osídlení můžeme rozdělit do tří větších celků: paleolit (období lovců a sběračů), neolit až doba stěhování národů (tj. od 5. tisíciletí př. n. l. až do 5. století n. l. – období pravěkých zemědělců) a raně středověké osídlení.¹

II. 1. Nejstarší historie

Nejstarší doklady osídlení známe z Lužné a Mutějovic. Pocházejí z počátku středního paleolitu, tedy z doby před 250 000 lety. Více pozůstatků po lidech máme z doby mladšího paleolitu, konkrétně z okolí Mutějovic a Lubné. Když se hlavní obživou člověka stalo zemědělství, Rakovník a jeho okolí zaznamenal nárůst osídlení nejen v údolí, ale i ve vyšších polohách.²

V době bronzové se zde vystřídaly kultura únětická, kultura mohylová i kultura knovízská, která přinesla velký rozvoj sídlišť. Naopak na počátku doby železné bylo Rakovnicko téměř vylidněné, avšak od 6. století př. n. l. se začalo od severozápadu opět zalidňovat. Z vrcholného keltského období máme nález opukové hlavy keltského héra, který pochází od Mšeckých Žehrovic.³

II. 2. Středověk

Po Keltech přišli do Rakovníka Slované. Jejich osídlení bylo nejprve řídké, avšak později se rozrostlo. Slované, stejně jako Kelty, sem lákala úrodná půda. Souvisejší osídlení je datováno do 10. století, tedy do doby, kdy se začal sjednocovat český stát.⁴

Od kronikáře Kosmy se dozvídáme, že kníže Břetislav sem přivedl polské zajatce z hradu Giecz (Hedeč) a nechal je osídlit jihozápadní hranici Rakovnicka. To dokládají místní jména Hedčany a Hedecko (původně

¹ Kolektiv autorů, *Knihy o Rakovníku*, vydala Rabasova galerie, Rakovník 2002, s. 18

² Tamtéž

³ Tamtéž, s. 19

⁴ Tamtéž, s. 19

Hedečko). Další osídlení přinesla až takzvaná vnitřní kolonizace, zejména ve druhé polovině 12. století.⁵

Kosmas se také zmiňuje o Zbečně (před rokem 1125). Přibližně ve stejné době byl postaven hrad Křivoklát, jehož přestavba se datuje k roku 1100. Z tohoto období známe také Šlovice, Nezabudice a Lašovice.

Během 12. století se objevila řada dalších vesnic, vesniček a městeček, o řadě dalších máme zmínky i ve 13. století. Datum založení vesnic také odvozujeme od kostelů a světců, jimž jsou zasvěceny. Ve středověku bylo na území Rakovnicka téměř padesát kostelů, z nichž přibližně tři čtvrtiny byly zasvěceny a užívány již od doby románské. Dnes můžeme románskou nebo raně gotickou architekturu najít u čtyř staveb. Jsou to kostely sv. Petra a Pavla v Jesenici, sv. Víta v Kounově, sv. Mikuláše ve Slabčích a Panny Marie v Panoším Újezdě. Patrně nejzajímavějším je kostel sv. Gotharda v Krupé. Samotné zasvěcení sv. Gothardovi je v českých zemích vzácné. Podle Z. Boháče by se k tomuto kostelu mohla vztahovat zpráva Kanovníka vyšehradského o tom, že biskup Jan, velký ctitel tohoto světce, roku 1135 při svém návratu z Mohuče do Prahy posvětil kostel jednoho velmože. Kostel v Krupé je totiž jediným svého zasvěcení, který leží na biskupově cestě.⁶ Z tohoto můžeme odvozovat, že na konci 12. století, nejdéle v polovině 13. století bylo Rakovnicko silně osídleno.⁷

V 60. letech 13. století máme první zmínky o Rakovníku (pocházejí z let 1252, 1257, 1263). Ve stejné době zaniká hrad v Hlavačově, o němž se Tomáš Durdík domnívá, že byl důležitým královským sídlem.⁸ Není jisté, jak Rakovník navázal na funkce tohoto hradu a zda vůbec, ale jeho založení bylo nejspíše vrcholem jisté etapy správního, ekonomického i sídelního vývoje oblasti. Detailnější ověření této domněnky však znemožňuje nedostatek písemných pramenů.⁹

⁵ Tamtéž, s. 21

⁶ Tamtéž, s. 22

⁷ Tamtéž, s. 22

⁸ Tamtéž, s. 23

⁹ Tamtéž, s. 23 - 24

Centrem středověkého Rokytenska, jak bylo Rakovnicko tenkrát nazýváno, byl hrad Křivoklát. Jeho purkrabí dohlíželi na to, aby se město nezačalo příliš rozmáhát a zasahovat tak do zájmů hradu. Teprve povýšením Rakovníka na královské město roku 1588 se Rakovník stal skutečným krajským městem.¹⁰

V neklidných dobách husitských válek byl Rakovník roku 1422 dobyt. Vypálen byl nejen kostel sv. Bartoloměje, ale i větší část města. Po této události získalo město své opevnění. Tehdy bylo v držení Alše Holického ze Šternberka. Ten mu nejspíše přisuzoval velký význam, a dal kole města zbudovat hradby, vybudované ze dřeva a hlíny. Přestavba samotného kostela se protáhla až do začátku 16. století. Samotná práce na kostele si vyžádala odložení stavby kamenných hradeb, i když povolení k výstavbě vydal král Jiří z Poděbrad v roce 1471. V 16. století také získává svou pozdně gotickou podobu kostelík sv. Jiljí na předměstí.¹¹

Po dokončení přestavby kostela začali měšťané s výstavbou kamenných hradeb. Jako první byly vystavěny dvě brány – Pražská a Vysoká. Obě jsou zachovány dodnes a tvoří jednu z dominant města Rakovníka. Ve zdech Pražské brány je děkanství, dnes stále ještě částečně zachované, vystavěné ve stejné době, jako samotná brána. V jeho zdech je dnes muzeum. Po Pražské a Vysoké bráně následovaly další dvě brány a pak byla vyměněna starší fortifikace za kamennou.¹²

II. 3. Novověk

Za doby třicetileté války se u Rakovníka utkaly dvě armády – armáda českých stavů, vedená knížetem Kristiánem z Anhaltu a císařská armáda vedená Maxmiliánem Bavorským. České vojsko táhlo od Plzně přes Plasy a Kralovice. Rakovníčtí otevřeli českému vojsku brány a to skutečně 30. října 1620 brzy ráno přitáhlo k městu. Během krátké doby se objevilo i vojsko císařské a kníže Kristián si vybral polohu k obraně s městskými hradbami v zádech. Spolu s Maxmiliánem Bavorským zde byl přítomen i hrabě Buquoy,

¹⁰ Tamtéž, s. 24

¹¹ Tamtéž, s. 29

¹² Tamtéž, s. 31

kteřá vřak byl zraněn a mohl vojsku velet pouze z kočáru. Tato řarvátka byla vřak pouze předeħrou k bitvě na Bílé ěoře, kam se vojska od Rakovníka přesunula.¹³

Po bitvě na Bílé ěoře začala také rekatolizace protestantského Rakovníka. Pouze patnáct rodin se rozhodlo setrvat u své víry a opustit město, ale část z nich se později do města vrátila a přijala katolickou víru. V roce 1624 sem přišel páter Jan Ctibor Kotva, který vřak po čtyři roky neměl přílišný úspěch s šířením katolicismu. Jeho vystřídala jezuita Adam Kravařský, který, podle svého tvrzení, obrátil 6000 rakovnických duří na katolickou víru.¹⁴

Vojska, která táhla krajinou kolem Rakovníka, město několikrát dobyla a vyloupila. K prvnímu takovému to vyloupení dořlo roku 1631, kdy Sasové, kteří obsadili Křivoklát, vyloupili město bez odporu Rakovnických. Sasy vyhnali císařřtí vojáci a Rakovnicktí tak měli povinnost živit císařskou posádku. Na počátku roku 1634 tudy projížděl Albrech z Valdřtejna na cestě do Chebu a jeho jezdci útočili na měřřanské domy, vykradli chrám, kde měli uloženy poklady i měřřané. O dva roky později tudy kompanie dragounů provázela mrtvolu plukovníka Butlera, jednoho z Valdřtejnových vrahů. Špatné zkušenosti měli obyvatelé i s regimenty Poláků, kteří loupeživými nájezdy terorizovali okolí.

V letech 1639 – 1640 trpělo město nájezdy řvédů, kteří poničili děkanský chrám, zničili varhany a vybavení kostela a děkanství a roztrhali majestáty a privilegia města. Další nájezdy řvédů se datují do roku 1647, kdy se u města řadilo císařské vojsko, aby vytáhlo na pomoc obleženému Chebu, a čekalo zde na císaře. Ten skutečně dorazil se svými generály a jádrem vojska a po tři dny ve městě odpočivali. Třetího dne přitáhli řvédové znovu, vyrazili brány a tři hodiny ve městě loupili. Po celou dobu pobytu řvédů je museli Rakovnicktí zásobovat chlebem, pivem a křením pro koně. I v posledním roce války musel Rakovník ubytovat a živit část vojska generála Königsmarka, konkrétně dělostřelectvo a šest vozů, které střežilo 200 dragounů. řvédové se nalahko odebrali ku Praze, kde obsadili Hradčany a Malou Stranu a loupili na

¹³ Tamtéž s. 58

¹⁴ Tamtéž, s. 59

Hradě a v šlechtických palácích. Mezitím Rakovničtí sebrali část takzvaného „salva guardie“, což byl poplatek, který zajišťoval bezpečí městu a občanům. Nevybrali však celou částku, ale generál Königsmark jim částku snížil. Po uzavření míru roku 1648 bylo město zpustošené a zchudlé a nastalo období útlumu vývoje města.¹⁵

Kromě nepřátelských vojsk zpustošil Rakovník i dýmějový mor. Stalo se tak roku 1680. O osmnáct let později se protrhly hráze rybníků od Jesenice až k Rakovníku v důsledku velkých dešťů, a město zaplavila voda až do dvou a půl metru. Rakovník tedy končil století s nezměrnými dluhy a škodami jak na zásobách, tak na vyrobeném pivě.¹⁶

II. 4. Vláda Marie Terezie

Od počátku 18. století ve městě několikrát hořelo a opakovaly se epidemie cholery. V roce 1741 vtrhli do Čech Francouzi a obsadili Rakovník. Měli střežit zásoby a krýt ústup hlavního voje. Z kostelíka sv. Jiljí vytvořili sklad střelného prachu a místní název „Na Francouzích“ dodnes připomíná jejich ležení. Po válce, roku 1755, požádali Rakovničtí sami o zřízení kasáren ve městě a panovnice, Marie Terezie, zřízení povolila. Budova dodnes stojí a je součástí pivovaru, protože vlhkost v budově je nevhodná pro ubytování vojáků.¹⁷

V roce 1755 se zde objevil i neblaze proslulý jezuita Antonín Koniáš. Ačkoliv byl starý a nemocný, každý den kázal a působil na fantazii svých posluchačů.¹⁸

II. 5. Národní obrození

První pokus o zavedení národního obrození i do Rakovníka zaznamenáváme v roce 1812, kdy Jan Kubla přinesl mezi své přátele svůj překlad Kotzebuovy hry „Husité u Naumburka“ a přemluvil je, aby hru

¹⁵ Tamtéž, s. 60

¹⁶ Tamtéž, s. 60

¹⁷ Tamtéž, s. 61

¹⁸ Tamtéž, s. 61

secvičili v ochotnickém divadle. Tato snaha ale byla brzy zastavena nepřízní vládnoucí vrstvy a panstva.

Další pokus o divadelní představení se proto objevuje až o deset let později, kdy měli rakovničtí občané možnost shlédnout ochotnické představení hry „Mečislav a Blanka“, secvičené na popud Františka Hovorky, rakovnického malířského mistra. Ten samý muž se zasloužil i o vznik zápujční městské knihovny, což se mu podařilo s podporou lékaře Matěje Dobromíra Šembery. Společně uspěli roku 1841 a rakovnická knihovna byla v tomto roce otevřena jako jedna z pěti v Čechách.¹⁹

V revolučním roce 1848 vznikla v Rakovníku garda jako „národní stráž“. Lid byl přesvědčen, že národní stráž musí splnit svou vlasteneckou povinnost a vytáhnout na pomoc ku Praze. Byli tedy vysláni gardisté na zvědy, ale u Hostovic se dozvěděli o zásahu Windischgrätzových vojáků a vrátili se zpět do Rakovníka. Tam našli však jen malou část gardistů, protože většina se nenápadně odebrala ze shromaždiště před radnicí domů.²⁰

Ve stejném roce byl zrušen rakovnický kraj a rozpadl se na řadu politických okresů. Díky první zákonné úpravě prozatímního obecního zřízení se mohly obce svobodně rozhodnout, ke které z katastrálních obcí se chtějí přihlásit. Toto zřízení totiž vycházelo ze zásady, že základem svobodného státu jsou svobodné obce. Ovšem v Rakovníku k dohodě nejprve nedocházelo. K ustavení Rakovníka jako samosprávné městské obce došlo tedy až roku 1850.²¹

V září 1850, došlo k prvním řádným volbám obecního zastupitelstva. Účast obyvatel byla malá a prozatímní výbor ve volbách úplně propadl. Na místo purkmistra byl zvolen představitel Měšťanské besedy Václav Brejcha.

O patnáct let později se část působnosti c. k. úřadů přenesla na nově zřízená okresní zastupitelstva. Zdejší okresní zastupitelstvo volilo prvního okresního starostu a na toto místo byl zvolen Josef Král. O tři roky později byl

¹⁹ Tamtéž, s. 71-72

²⁰ Tamtéž, s. 73

²¹ Tamtéž, s. 73

vystřídán dr. Aloisem Pravoslavem Trojanem, který působil v Rakovníku od roku 1855 ve funkci c. k. notáře a který se roku 1848 účastnil schůze ve Svatováclavských lázních.²²

Ve druhé polovině 19. století vzrostla kvalita péče jak vzdělavatelské, tak i zdravotnické. Na místní reálce působil v letech 1874-1884 profesor Zikmund Winter předtím, než odešel do Prahy na Akademické gymnázium. Bylo mu také uděleno čestné občanství. Kromě Z. Wintera na zdejší škole vyučoval i známý geolog Jan Kušta. Vznikla také řada škol a nových školních budov, například rolnicko-hospodářská škola zahájila provoz v září roku 1889, od 1. září 1892 prohlásil ministr kultury a vyučování rakovnickou reálku za státní atd.²³

Roku 1879 zde vznikla okresní nemocnice. Zpočátku její osazenstvo čítalo jednoho lékaře, správce a tři další osoby a mezi lety 1879 – 1914 přijímala v průměru 410 nemocných osob ročně.²⁴

II. 6. Od první světové války do třicátých let dvacátého století

První světová válka měla v Rakovníku dopad hlavně na hospodářství. Provoz továren musel být výrazně omezen a od roku 1915 začaly chybět potraviny. Projevilo se to především tím, že řeznické a uzenářské krámy byly od května tohoto roku uzavřeny. Přesto se obyvatelstvo snažilo udržovat zdání normálního života. Jednou z takovýchto událostí byly Husovy oslavy v červenci a odhalení Husova pomníku s kovovým reliéfem. I přes všechna opatření musely být zavedeny potravinové lístky a to v roce 1916. Aby se zabránilo šíření nemocí po dobu války, zařídil okresní výbor, aby rakovnická nemocnice obdržela co možná největší množství dezinfekčních prostředků a v Kněževsi vznikl okresní infekční pavilon. Prostory veřejné nemocnice byly dány k dispozici Červenému kříži, čímž bylo zabráněno tomu, aby místní nově postavená sokolovna byla dána k dispozici nemocným vojákům.²⁵

²² Tamtéž, s. 74

²³ Tamtéž, s. 75

²⁴ Tamtéž, s. 75

²⁵ Tamtéž, s. 89

Po válce se začala v Rakovníku projevovat nespokojenost s katolickou církví, jejíž politika během války byla v rozporu s cítěním většiny obyvatelstva. Část občanů tedy opustila katolickou církev a někteří přestoupili k Církvi československé. Ta zde vznikla v roce 1920. Část občanů zůstala bez vyznání.²⁶

Život v Rakovníku za první republiky poklidně plynul ve znamení stavebních úprav a vzniku nových firem (například továrna „Keram“, vzniklá v roce 1920, továrna na jízdní kola Stadion, tiskárna V. Mrázka, fungující od roku 1923, nově otevřený biograf a obchodní škola, obojí od roku 1922 atd.). O stavební činnost se v Rakovníku zasloužil jeho starosta Čeněk Vaněček, který stál v čele města od roku 1926 do roku 1938. V roce 1926 také Rakovník navštívil prezident Československé republiky Tomáš Garrigue Masaryk.

²⁶ Tamtéž, s. 90

III. Mnichov a jeho důsledky

Dne 29. 9. 1938 se konala v Mnichově konference čtyř mocností, která měla změnit mapu Evropy. Předcházela jí politická jednání, probíhající mezi Velkou Británií a Francií na jedné straně a Německem na straně druhé.

III. 1. Cesta k Mnichovu

V Německu byl od roku 1933 říšským kancléřem Adolf Hitler. Tento muž dokázal přesvědčit ostatní mocnosti, že je schopen zničit křehký mír, uzavřený po první světové válce ve Versailles. Dokázal využít deprese, která se zmocnila německého lidu po prohrané válce a zvýšit zaměstnanost zvýšenou produkcí v oblasti zbrojního průmyslu. Mnoho lidí v něm vidělo člověka, který se dokázal vypořádat se situací po první světové válce a upevnit ekonomiku.

Poté, co německá armáda obsadila Rakousko dne 12. března 1938²⁷, obrátil Hitler svou pozornost na další sousední zemi – Československo. Zde měl silné spojence – Sudetské Němce, kteří usilovali o připojení k Říši. V Československu se cítili utlačováni a v tomto smyslu také podávali zprávy Hitlerovi o bezpráví, útlaku a křivdách, které jsou na nich páčány. Těchto zpráv bohatě využívala říšská propaganda, která vykreslovala Československý stát jako utlačovatele menšin, jehož je třeba zastavit.

Od roku 1933 v Československu fungovala strana Konráda Henleina, Sudetendeutsche Partai, původně však Sudetendeutsche Heimatsfront, která sdružovala všechny profašistické Němce a hlásila se k Hitlerově Říši.

Hitlerův přímý útok na Československo by znamenal válku pro celý kontinent, neboť k pomoci Československu byla smluvně vázána Francie a na ni zase Sovětský svaz a Velká Británie. Hitler tedy potřeboval, aby se tyto mocnosti od Československa distancovaly, nebo aby nezasahovaly do jeho plánů. K tomuto sloužila účelná propaganda, o které jsem se zmínila výše. V srpnu roku 1938 byl do Československa vyslán lord Runciman. Jeho úkolem bylo prošetřit situaci a pokusit se zprostředkovat dialog mezi henleinovci a československou vládou. Jako prostředník mezi henleinovci a lordem

²⁷ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 13

Runcimanem posloužil Max Egon von Hohenlohe-Longenburg, který henleinovce všemožně podporoval.²⁸Jeho mise však skončila neúspěchem, neboť se nepodařilo dosáhnout dohody mezi sudetskými Němci a československou vládou. Příčinou byla hlavně touha Němců zdiskreditovat vládu a tím získat podnět pro připojení Sudet k Říši. Jejich požadavky proto byly pro československou vládu nepřijatelné. Mezi ně patřilo např. právo veřejně se hlásit k nacismu, požadavek zásadní změny zahraniční politiky a obsazení pětiny velitelských míst v armádě německými důstojníky.²⁹

Nepokoje v pohraničí měly ohlas ve světové veřejnosti, která jej pochopila jako válečné tažení proti Československu a začala se obávat blízké války. Této nálady využil britský ministerský předseda, Neville Chamberlain, který cítil, že jeho návrh na kompromis s Hitlerem je nyní jedinou alternativou války.³⁰

Jiný názor ovšem měla demokratická československá veřejnost, pod jejímž tlakem vláda 16. září formálně zastavila činnost Sudetoněmecké strany. Avšak poslanci SdP se nadále účastnili zasedání stálého výboru parlamentu a ani starostové SdP nemuseli opustit své funkce.³¹

O dva dny později, 18. září, vystoupila na veřejnosti tzv. Sudetoněmecká národní rada, v jejímž čele stál Wenzel Jaksch. Tato rada projevila ochotu k obnovení jednání, avšak Francie a Velká Británie již potvrdily princip okleštění československého státu.³² O tři dny dříve, 15. září, se uskutečnila schůzka Chamberlaina a Hitlera v německém Berchtesgadenu, kde Hitler Chamberlainovi sdělil své územní požadavky vůči Československu. Na základě této schůzky vypracovala britská a francouzská vláda plán na odstoupení pohraničních oblastí.³³

²⁸ *Mnichov 1938 a česká společnost*, Sborník z mezinárodního symposia k 70. výročí mnichovské dohody, Praha - Ústav pro studium totalitních režimů: 2008 s. 40-41

²⁹ John, Miroslav; *Září 1938: Role a postoje spojenců ČSR*, Olomouc – Votobia: 2000

³⁰ Tamtéž

³¹ Tamtéž

³² Tamtéž

³³ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 13

Dne 19. září předali prezidentu Benešovi francouzský a britský vyslanec v Praze ultimátum, ve kterém jejich vlády požadovaly, aby Československo Německu odstoupilo všechny pohraniční oblasti, kde žije více jak 50% Němců.³⁴ Také obsahovalo požadavek, aby byly vypovězeny všechny smlouvy, které až dosud zajišťovaly ochranu proti německému útoku. Jako náhradu za tyto smlouvy měla československá vláda přijmout garancie.³⁵ Toto ultimátum znamenalo opuštění Československa oběma mocnostmi – Francií i Velkou Británií.³⁶

Postoj obou mocností povzbudil i další sousední státy Československa – Polsko a Maďarsko. Oba státy si chtěly také ukousnout kousek státu. Hitler sám prohlásil, že v případě války bude okupovat pouze Čechy a Moravu a Slovensko ponechá Polsku a Maďarsku.³⁷

Částečná mobilizace československé armády, vyhlášená 20. května 1938, ukázala, že obyvatelé Československa jsou připraveni svou zem bránit a že na její obranu jsou velmi dobře připraveni. Velká Británie a Francie po prvotním váhání mobilizaci podpořila varováním Německa. Světový tisk ji ohodnotil jako vítězství Československa a porážku Německa. Samotné Československo bylo překvapeno tím, jak hladce mobilizace proběhla a snažilo se toho využít k ovlivnění světové veřejnosti.³⁸

Úspěšná částečná mobilizace dovedla Hitlera k rozhodnutí „v dohledné době zničit“ Československo, ale musel si být jistý, že Francie i Velká Británie zůstanou stranou tohoto konfliktu. Pověřil tedy Henleina rolí vyjednavče mezi sudetskými Němci a československou vládou, avšak s tím, že nesmí dopustit, aby jednání zdárně skončilo. Naopak ho pověřil tím, aby vedl jednání tak, aby mohl poukázat na neústupnost pražské vlády a zbavit ji tím důvěry Londýna.³⁹

Jak už jsem zmínila výše, byl do Československa vyslán lord Runciman jako prostředník mezi vládou a sudetskými Němci. Ale i on považoval úspěch

³⁴ Cesar, Jaroslav; *Mnichov 1938*, Praha – Votobia: 1978

³⁵ Cesar, Jaroslav; *Mnichov 1938*, Praha – Votobia: 1978

³⁶ Tamtéž

³⁷ Tamtéž

³⁸ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 178

³⁹ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 221

své mise závislý na Hitlerovi. Toto můžeme vyčíst ze zprávy, kterou poslal do Londýna 10. srpna. Píše v ní, že úspěch jeho mise závisí na tom, „zda Hitler chce, či nechce válku“.⁴⁰

Další krizi ve vztahu SdP a československé vlády způsobil sjezd NSDAP v Norimberku, konaný ve dnech 5. – 12. září 1938. Na závěr tohoto sjezdu pronesl Hitler projev, který ostře útočil na Československo a na osobu prezidenta Beneše.⁴¹ Po tomto projevu se Henleinova strana pokusila vyvolat povstání, které ale skončilo neúspěchem. Československá vláda jej dokázala v krátkém čase potlačit a Henlein musel uprchnout do Německa.⁴²

18. září probíhaly v Londýně rozhovory, založené na setkání Chamberlaina a Hitlera 15. září v Berchtesgadenu. Výsledkem těchto rozhovorů bylo francouzsko-britské ultimátum, doručené do Prahy ještě téhož dne.⁴³ První odpověď vlády na toto ultimátum byla zamítavá, avšak necelé dvě hodiny po oznámení zamítavé odpovědi vládám obou zemí hlásil Lacroix do Paříže, že odpověď Prahy není definitivní.⁴⁴

V noci 21. září Lacroix a Newton odevzdali Benešovi ústní prohlášení. Lacroix hovořil jménem francouzské vlády a hrozil vypovězením francouzsko-československého spojení. Beneš žádal písemné potvrzení, které mu bylo během dne doručeno. Praha tedy pod tlakem ultimátum, a s ním i plán z 19. září, přijala.⁴⁵

22. září se Chamberlain odebral do Godesbergu. Pravděpodobně očekával, že všechny obtíže byly odstraněny a nic nebrání udržení míru v Evropě. Avšak přesvědčil se o pravém opaku.⁴⁶ Hitler ještě vystupňoval své požadavky. Požadoval, aby byla část Sudet vyklizena do 1. října 1938 a v další části aby bylo provedeno hlasování o připojení k Říši. Pokud by byly Hitlerovy nové požadavky splněny, byla by republika vydána na milost a nemilost

⁴⁰ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 235

⁴¹ <http://www.fronta.cz/fotogalerie/sjezd-nsdap-v-norimberku-v-zari-1938>

⁴² Cesar, Jaroslav; *Mnichov 1938*, Praha – Votobia: 1978

⁴³ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 289-290

⁴⁴ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 293

⁴⁵ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 300, 303

⁴⁶ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 304

Německu a pokud by byly odmítnuty, mohl by je použít jako záminku pro válku.⁴⁷

V reakci na tyto nové požadavky vyhlásila československá vláda 23. září mobilizaci a požadavky odmítla.⁴⁸

Vše směřovalo k Mnichovu. Ještě 26. září se Horace Wilson pokusil zprostředkovat jednání mezi Československem a Německem. To však Hitler odmítl. Požadoval splnění požadavků z 22. září. O dva dny později se konala konference čtyř mocností v Mnichově.⁴⁹

III. 2. Mnichovská konference čtyř mocností

Ve svolání konference do Mnichova spatřoval Neville Chamberlain poslední možnost, jak zachránit pro Evropu mír, i za cenu splnění požadavků, které Hitler vyslovil. Konference se zúčastnili zástupci čtyř států – Francie, Velké Británie, Itálie a Německa. Za Francii to byl hlavně Edouard Daladier, kterého doprovázel generální tajemník Quai d'Orsay Léger, ředitel evropského oddělení Quai d'Orsay Rochat a ředitel kabinetu Clappier. Za Velkou Británií se samozřejmě zúčastnil Neville Chamberlain, doprovázený Horacem Wilsonem, právním poradcem Foreign Office W. Malkinem, W. Strangem, Ashton-Gwatkinem a lordem Dunglassem. Italský duce Mussolini přijel vlakem již 27. září a doprovázel ho pouze ministr zahraničí hrabě Galeazzo Ciano.⁵⁰

Českoslovenští zástupci, Mastný a Masařík, byli z jednání vyloučeni. Museli zůstat v hotelu Regina, kde byli ubytováni. O výsledku se dozvěděli až večer společně s mapou s novými hranicemi.⁵¹

Mnichovská dohoda vlastně přijala Hitlerovy požadavky. Bylo dohodnuto, že nejprve německá armáda obsadí československé území a teprve poté se bude jednat o hranicích, garancích apod.⁵²

⁴⁷ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 322

⁴⁸ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 13

⁴⁹ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 13 - 14

⁵⁰ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 371

⁵¹ Pacner, Karel; *Osudové okamžiky Československa*, Praha – Themis: 1997

S obsazováním pohraničí začala německá armáda v sobotu 31. září. O čtyři dny později byla reorganizována Syrového vláda. 5. října se svého úřadu vzdal dosavadní prezident Edvard Beneš a místo něho byl zvolen JUDr. Emil Hácha.⁵³ V den volby nového prezidenta rezignovala dosavadní vláda a funkci premiéra přebíral Rudolf Beran, představitel pravicového křídla agrární strany.⁵⁴

III. 3. Následky Mnichovské dohody

Po uzavření Mnichovské dohody byli ve svých zemích Chamberlain a Daladier oslavováni jako zachránci míru. I kritické hlasy na nějaký čas umlkly.⁵⁵ Oproti tomu v československé veřejnosti Mnichovská dohoda vzbudila hluboký pocit zrady, pocity rozhořčení, deprese, apatie a zklamání. Země se dostala do hluboké vnitropolitické krize, o čemž svědčila reorganizace vlády a abdikace prezidenta republiky.⁵⁶

Mnichovská dohoda prakticky vyřadila Moskvu z účasti na politice západních mocností a otevřela jí tím cestu ke spojení s Německem.⁵⁷

Územní změny hranic znamenaly pro Československo ztrátu 41 092 km² a 4 897 000 obyvatel, z čehož bylo 1 250 000 Čechů a Slováků. Nová rozloha republiky tedy činila 99 395 km² a obývalo ji nyní 9 680 000 obyvatel, z čehož bylo 378 000 Němců a 92 000 Maďarů. Republika ztratila 40% průmyslové kapacity a nové hranice způsobily i komplikace ve vnitrostátní dopravě neboť přerušily nejdůležitější železniční spoje.⁵⁸

V důsledku politické situace si vláda 15. prosince nechala odhlasovat zmocňovací zákon, který dal vládě neomezenou moc s právním účinkem

⁵² Pacner, Karel; *Osudové okamžiky Československa*, Praha – Themis: 1997

⁵³ Olivová, Věra; *Československé dějiny 1914-1939*, Praha – Karolinum: 1991, s. 339

⁵⁴ Olivová, Věra; *Československé dějiny 1914-1939*, Praha – Karolinum: 1991, s. 339

⁵⁵ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 376

⁵⁶ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 219

⁵⁷ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 381

⁵⁸ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 220

ústavní legislativy a odsunul tak Národní shromáždění do pozadí politické scény Druhé republiky.⁵⁹

Nová vláda byla neustále nucena dělat další a další ústupky německé rozpínavosti. Tyto ústupky byly završeny 15. 3. 1939, kdy byl prezident Hácha donucen postavit stát pod „ochranu“ Říše.⁶⁰

⁵⁹ Tomášek, Dušan, *Deník Druhé republiky*, Praha – Naše vojsko: 1988, s. 160

⁶⁰ Čelovský, Bořivoj; *Mnichovská dohoda 1938*, Šenov u Ostravy – Tilia: 1999, s. 380

IV. Rok 1938 v Rakovníku

Ředitel městského archivu Jan Renner psal po celou dobu války svou vlastní neoficiální kroniku, takzvaně „do šuplíku“. Rok 1938 komentuje takto: *„Tento rok očekávalo všechno obyvatelstvo Rakovníka s mnohými touhami: měla být oslavena svoboda, kterou získalo město před 350 lety, kdy bylo povýšeno do třetího stavu jako město svobodné-královské. Vedle toho byla připravována okázalá slavnost 20letého trvání republiky a dosažení konečné samostatnosti, pak zahájení větších staveb v městě, které měly přinést s dostatek práce a výdělku. Všechno to však muselo ustoupit událostem nesmírně důležitým pro celý svět, neboť toho roku se rozhodovalo o osudu všech národův“*⁶¹

Ve dnech 20. až 21. května začala vláda obsazovat pohraničí vojskem. 22. května nastoupili do Rakovníka záložníci. V kasárnách získali vybavení a vše potřebné a pokračovali do pohraničí. Jako ubytovací prostory pro přicházející vojáky posloužily budovy Sokolovny, Střelnice i Lidového domu. Armáda zabavila selské povozy a použila je na převážení zbraní a střeliva na nádraží a odtamtud dál do pohraničí. Opačným směrem proudily nákladní vozy se zásobami z vojenských skladů v pohraničí. Ty byly uskladňovány v obecních stodolách a v kasárnách.

Průchod a přechodné ubytování vojsk ve městě si vyžádal zřízení divizního velitelství. Jako vhodná prostora byl určen tzv. Donátovic dům v ulici Na Sekyře a velící důstojník byl ubytován v budově Spořitelny.⁶²

V průběhu mobilizace 23. září muselo být vojsko ubytováno nejen ve výše uvedených budovách, ale také ve všech volných bytech a dokonce i ve stodolách *„neboť bylo teplo a velice pěkně“*. Podle zpráv Jana Rennera byla mezi vojskem velmi dobrá nálada a vysoká odhodlanost bránit republiku proti nepříteli.⁶³

Pro potřeby vojska byly zabrány všechny budovy škol. Pro žáky se podařilo zajistit alespoň odpolední vyučování v budově reálného gymnázia a

⁶¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 1

⁶² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 3

⁶³ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 4

vyučovat se začalo 27. září. Toho dne se učily žákyně dívčí školy, a to jak obecné, tak měšťanské. Chlapci se učili v pátek 30. září.⁶⁴

V době mobilizace rakovnické firmy podporovaly své zaměstnance. Například konzumní družstvo Budoucnost platilo zaměstnancům povolaným do armády plný plat. Firma Fr. Otta podporovala rodiny povolaných zaměstnanců. Každý týden jim vyplácela 100 korun a na každé dítě navíc 10 korun.⁶⁵

Situaci po mnichovské konferenci komentuje Jan Renner takto: *„Podle mnichovských ujednání připadlo pohraničí Německu až tak daleko do vnitrozemí, pokud se mluví německy. V pohraničí začali teď řídit henleinovci a tlupy německých ordnerů, kteří začali odtud vybíjet všechny Čechy. Ti museli v pohraničí zanechat vše a byli rádi, když zachránili holý život. Všechny silnice vedoucí od pohraničí do vnitřní země byly odtud přeplněny uprchlíky. Naložená nákladní auta s různým zachráněným nábytkem razila si cestu, aby se rychle mohla vrátit a odvézt, co bylo zachráněno, povozy všech druhů provázeli utečenci s ranci na zádech, za těmi byl odháněn dobytek, malý vozíček s naloženými dětmi táhl muž, jemuž vzadu pomáhala tlačit vozík žena s ranečkem na hřbetě. Na nádražích čekaly zástupy lidí při hromadách nábytku, beden, balíků peřin a ranců šatstva, aby se dostali pokud možno nejdříve z tohoto pekla, které vzniklo ze zvučely šílence a jím zfanatizovaných rabiáků.“*⁶⁶

Pouze 1. října do Rakovníka přijelo 150 rodin železničních a poštovních zaměstnanců. Uprchlíci se scházeli na náměstí, kde čekali, zda pro ně bude nalezeno ubytování. Železnice a pošta žádaly, aby byli ubytováni v rodinách. Místní rozhlas tedy vyzval obyvatele, aby pomohli svým spoluobčanům. Přestože u několika rodin stále ještě bydleli vojenští důstojníci, podařilo se sehnat 50 bytů a železniční úřady obstaraly dalších 30 lůžek. Rakovnickí občané se snažili všemožně pomáhat poskytováním potravin i ubytování. Veškeré volné byty byly dány do užívání uprchlíkům. Jan Renner situaci popisuje: *„Rakovnické náměstí bylo plné hloučků utečenců, kteří zde hlídali*

⁶⁴ SOKA Rakovník, Válečné a mobilizační záležitosti, karton 333, inventární číslo 1287

⁶⁵ SOKA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 19

⁶⁶ SOKA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 5

*skrovný zachráněný majetek složený na hromádkách nebo na vozech i autech. Kde jaký byt byl v první dny přecpán uprchlíky, jimž obyvatelstvo skýtalo přístřeší a všecku pomoc. Protože se v první dny nevědělo nic určitého, co bude následovat, byly na úřadech i po městě rozestavěny ozbrojené stráže ve dne i v noci. Byly to smutné dny, plné rozechvění a očekávání co neblahého přinesou dnové nejbližší.*⁶⁷

Také zaměstnanci okresních úřadů museli být evakuováni. Část byla ubytována u zdejších zaměstnanců okresního úřadu, části našla ubytování obec. Jako prozatímní ubytování sloužily noclehárny vybavené slamníky, které byly upraveny v mateřské školce, v tělocvičně reálky, v místnostech dívčích škol a dokonce i v synagoze.

Na počátku roku se veškeré obyvatelstvo těšilo na návštěvu prezidenta Dr. Edvarda Beneše, rodáka z nedalekých Kožlan, a na oslavy 20 let republiky a 350 let od povýšení města do stavu svobodného královského města. Velké oslavy měly být zakončeny X. všesokolským sletem. Tento sokolský slet na přelomu června července se stal všenárodní manifestací. Změny v průběhu roku ale vytvořily ve městě atmosféru nejistoty a napětí, které ještě stupňovaly jednotlivé politické strany.

Další podivuhodnou událostí byla severní záře, která byla viditelná směrem na Olešnou. Občané města ji pozorovali na náměstí a někteří toto vykládali jako úkaz, který nevěští nic dobrého.⁶⁸

Náladě samozřejmě nepřidaly stálé provokace henleinovců. Ve městě začaly také přípravy na případný konflikt s Německem. Pro obyvatele byla zahájena cvičení protiletectvé obrany, motoristé mohli navštěvovat řidičský kurz, vznikl zde Sbor československých motoristů, lidé navštěvovali brannou výchovu a přednášky o ní a do konce června musela být v každé rodině alespoň jedna plynová maska.⁶⁹

⁶⁷ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 6

⁶⁸ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 12

⁶⁹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 14

Rakovničtí občané bedlivě sledovali zahraniční dění. Poté, co došla do Rakovníka zpráva o návrhu Anglie a Francie na revizi hranic, byla 22. září na náměstí uspořádána protestní akce. Na ní promluvil nejen starosta, ale i mluvčí všech politických stran.⁷⁰

Neustálé provokace henleinovců v pohraničí vedla k vyhlášení stanného práva a to v sedmnácti okresech. Zároveň s ním byl vyhlášen povinný odvod všech zbraní. Dne 15. září zaznamenal Rakovník příchod 127 uprchlíků z pohraničí. Z těchto uprchlíků tvořili většinu Němci. Po zabrání pohraničí a dalším posunutí hranic do vnitrozemí do Rakovníka přišlo dalších asi 600 uprchlíků. Téměř všichni byli odkázáni na pomoc rakovnických občanů.⁷¹

Celkový počet uprchlíků od 1. do 20. října byl 617 lidí. Z toho bylo 71 příslušníků německé národnosti a 34 Židů. Během prvního týdne okupace stoupl počet těchto lidí násilně vyhnaných z jejich domovů na 2342.⁷²

Soužití nově příchozích uprchlíků a občanů nebylo vždy idylické. Nepříjemnosti působili například zaměstnanci pošty, ubytovaní v tělocvičně reálky. Starosta si stěžoval poštovnímu řediteli Rudolfu Patrákovi, že tito poštovní zaměstnanci „*chodí domů pozdě v noci a bohužel, i ve stavu ne právě střízlivém, takže školník, který je zodpověden za pořádek v budově a nemůže nechat vrata otevřená, je nucen ponocovati.*“⁷³ Starosta tedy žádal ředitele, aby zaměstnance upozornil, že přístup do budovy jim bude povolen jen do deváté hodiny večerní.⁷⁴

Našli se ovšem i tací, kteří se snažili z neštěstí druhých těžit. Například Anna Círová, manželka autodopravce Josefa Círa nebo závozník František Chrostl, který u nich pracoval, si dali od lidí, kteří se museli ze Sudet vystěhovat, zaplatit 800 korun za stěhování, „*t. j. peníz značně přemrštěný*“⁷⁵

⁷⁰ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 17

⁷¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 17

⁷² Görtler, Miroslav; *Rakovnicko v boji proti fašismu 1938 – 1941*, Středočeské nakladatelství a vydavatelství v Praze, 1984, s. 12

⁷³ SOkA Rakovník, *Válečné a mobilizační záležitosti*, karton 333, inventární číslo 1287

⁷⁴ SOkA Rakovník, *Válečné a mobilizační záležitosti*, karton 333, inventární číslo 1287

⁷⁵ SOkA Rakovník, *Záležitosti městských trhů a tržišť*, karton 250 – 251, inventární číslo 1029

Další podobná stížnost přišla na povozníka Bedřicha Klapala, který si za stěhování potahem s jedním koněm dal zaplatit 250 korun za tři čtvrtiny dne a podruhé 180 korun za pouhé dvě hodiny stěhování.⁷⁶

Již od počátku město Rakovník brojilo proti zdražování a nesmyslnému nakupování potravin „do zásoby“. Dne 29. září vydalo město vyhlášku, že veškeré nakupování velkého množství potravin je zbytečné a mohlo by vést k nedostatku zásob pro veškeré obyvatelstvo.

Dne 14. října byla zabrána obec Řeřichy a sousední obec Václavy. Obě jsou vzdáleny asi 15 kilometrů od Rakovníka a byly tedy mimo ustanovené německé okupační linie. Proti tomuto zabránění protestoval i obchodník a majitel realit v Řeřichách Emil Urban. Ve svém dopise pro ministerstvo zahraničních věcí popisuje i chování německých obyvatel: *„Obsazení Řeřich dne 14. t. m. večer bylo provedeno na popud místních Němců, kteří měli od 10. do 14. t. m. volný přístup do výše uvedených okupovaných německých obcí, jakož i do města Jesenic, kde se v této době opětovně snažili docílit obsazení Řeřich německým vojskem. Přebíhali jednotlivě, bosí a rozdrásáni do těchto německých obcí a stěžovali si zde, jak jsou pronásledováni a bití českými spoluobčany a že se obávají návratu do svých domovů. Dne 14. t. m. byli všichni tito „uprchlíci“ přivezeni říšskoněmeckým vojenským autem zpět do Řeřich, kde německý důstojník na místě vyšetřil a zjistil za přítomnosti našeho četnictva, že veškeré stížnosti jsou bezdůvodné a naprosto lživé, neboť obyvatelstvo Řeřich skutečně nikomu ani činem ani slovem neublížilo a vytrvávalo v úplném klidu a kázni.“*⁷⁷ Přes toto zjištění večer okolo sedmé hodiny přijelo do vesnice říšské vojsko a s tanky obsadilo nejen Řeřichy, ale i Václavy.⁷⁸ Podobný protest zasílali i občané z Václav a Řeřich předsedovi vlády.

Stejně jako Řeřichy a Václavy byly o den dříve zabrány Hořesedly. Původně měla být zabrána pouze část obce, ale o den dříve než Řeřichy zabrala německá armáda i zbytek obce Hořesedly. Ve stejný den jako Řeřichy a

⁷⁶ SOKA Rakovník, Záležitosti městských trhů a tržišť, karton 250 – 251, inventární číslo 1029

⁷⁷ SOKA Rakovník, Zabírání pohraničních oblastí, karton 333, inventární číslo 1289

⁷⁸ SOKA Rakovník, Zabírání pohraničních oblastí, karton 333, inventární číslo 1289

Václavy pak byly zabrány obce Svojetín, Veclov a Zdeslav. Hranice se tedy velmi přiblížila Kněževsi. Rakovník ztratil rozsáhlé území a majetky, do kterých investoval značné částky.⁷⁹

Na další rozšiřování zabraného území reagoval starostův náměstek Josef Klátíl dopisem, datovaným dne 22. listopadu 1938, který adresoval senátorovi Otakaru Javornickému a v němž žádá, aby tento upozornil na křivdu na kompetentních místech. Jednalo se o obce Kounov a Janov a o osadu Nový Dvůr. J. Klátíl argumentoval tím, že osada Nový Dvůr je dnes, stejně jako v roce 1910, úplně česká a obec Janov je dnes úplně česká a v roce 1910 měla pouze 10 německých obyvatel. Na ztrátu obcí reaguje také takto: „*Takové případy přirozeně znovu těžce rozbolestňují celý náš kraj a nemůžeme je jistě přejíti bez upozornění a protestu na kompetentních místech přes to, že ztrácíme již jakoukoliv důvěru ve spravedlnost berlínských rozhodčí.*“⁸⁰

IV. 1. Stavební úpravy města

Tento rok započalo město se stavbou budov určených pro potřeby finančního úřadu. Plány na výstavbu budov byly diskutovány již o sedm let dříve. Projekt vypracoval architekt F. A. Libra a samotná stavba byla zadána staviteli Antonínu Vopšalovi, který se podílel i na výstavbě dvou objektů tzv. Pražské čáry.⁸¹ Zde postavil 38 objektů v úseku A9 a několik objektů v úseku A3.⁸²

Novostavba měla být hotova do 28. října 1938. Měla ulehčit bytové situaci ve městě, protože finanční úřady byly rozesety v různých bytech po celém městě. Avšak výstavbu již od počátku provázely potíže. Při vykopávání základů se ukázalo, že podloží je příliš vlhké a sypké, bude tedy nutno kopat hlouběji. Když dělníci základy prohloubili, objevilo se tolik vody, že práce musela být pozastavena a musela být zahájena jednání o úpravě stavebního plánu. Po dlouhém jednání bylo dohodnuto, že pod budovu bude vpravena mohutná betonová deska, na které celá stavba vyroste. S tím se však započalo

⁷⁹ SOkA Rakovník, Zabírání pohraničních oblastí, karton 333, inventární číslo 1289

⁸⁰ SOkA Rakovník, Válečné a mobilizační záležitosti, karton 333, inventární číslo 1289

⁸¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 8

⁸² Likovský, Jakub, Bauer, Zdeněk; *Opevnění Republiky československé 1935-1938. Opevnění předmostí Prahy*, Praha – Ivo Železný: 1998, s. 42-43

až v měsíci srpnu. Hned během hloubení dalších základů narazili dělníci na základy městské zdi. Přes všechny nepříznivé události byla stavba dokončena v termínu a byty ve městě uvolněny.⁸³

Stavělo se i u kasáren. Tamní stavba nového skladiště však probíhalo ve vsí tichosti. Skladiště se začalo stavět na konci roku 1937 u kostelíčka sv. Jiljí. Mimo jiné v něm byla uskladněna kola pro cyklistickou četou. Kasárny pro tuto četou měly být teprve vystavěny a ještě zde měl být umístěn prapor hraničářů, který byl prozatímně ubytován v Petrovicích.

Další změny v terénu způsobilo vykácení části olešenského lesa na východ od silnice na Kněževes. Tato paseka měla sloužit pro cvičení vojska. Město také pronajalo státu pozemky na Doubravech, kde armáda okamžitě začala s přípravou pro vytvoření vojenského letiště.

V souvislosti se stavbou letiště započala Masarykova letecká liga s přednáškami o letectví a předvádění obrany proti letadlům v budově bývalé Ymcy, kterou si pronajala a nazvala ji Leteckým domem.⁸⁴

Národní socialisté si postavili hostinec, který nazvali Národní dům. Nová budova stála v Petrovcově ulici a byla slavnostně otevřena ve dnech 30. – 31. srpna. Rakovníčtí občané se domnívali, že hlavním důvodem pro výstavbu tohoto domu bylo to, že sociální demokraté měli svůj vlastní Lidový dům a národní socialisté nechtěli zůstat pozadu. Pro svůj Národní dům si získali i hostinskou koncesi.⁸⁵

Ještě toho roku však sociálně demokratická strana prodala Lidový dům sdružení divadelních ochotníků Tyl. Ten zde zřídil prozatímní divadlo.⁸⁶

V září tohoto roku bylo také rozhodnuto o stavbě domu pro nemajetné občany města. Se samotnou stavbou domu bylo však počítáno až na rok 1939. V rozpočtu na něj byla zařazena částka 350 000,-.⁸⁷

⁸³ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 8

⁸⁴ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 9

⁸⁵ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 10

⁸⁶ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 20

⁸⁷ SOkA Rakovník, Obecní chudobinec, karton 301, inventární číslo 1110

I přes nepatrné potíže, které provázely téměř každou stavbu prováděnou ve městě, probíhaly stavby podle plánu a vše bylo dokončeno podle plánu.

IV. 2. Oslavy 1. máje

Původní záměr Národní rady Československa byl, aby oslavy proběhly hromadně a aby sloužily jako manifestace a zároveň oslava 20 let trvání republiky. Avšak kvůli rozporům mezi jednotlivými politickými stranami nebyl tento záměr uskutečněn a oslavy probíhaly jednotlivě.

Jednotlivé strany uspořádaly vlastní průvody s kapelami. Průvod sociálních demokratů čítal asi 950 osob a doprovázely ho 3 kapely. Ti se ještě před průvodem sešli před Lidovým domem, kde ke shromážděným promluvil ředitel konzumu J. Klátil.⁸⁸ Program schůze zněl „20 let čsl. republiky – 60 let čsl. soc. dem. strany dělnické“. Předcházel mu manifestační průvod doprovázený hudbou, který vyšel v 10:30 od budovy okresního úřadu v Rakovníku a plánovaná trasa průvodu vedla přes Palackého ulici, Husovo náměstí a Nádražní třídu. Dílčí průvody z okolních vesnic procházely od Panošeho Újezda přes Pavlíkov, od Krupé přes Lišany ze Senomat, Lužné a Lašovic.⁸⁹

Průvod národních socialistů čítal asi 720 účastníků a 2 kapely.

Průvod komunistické strany byl na účastníky poněkud chudší. Zúčastnilo se ho asi 300 lidí a 3 kapely.⁹⁰ Začínal o hodinu dříve než průvod sociálních demokratů a vycházel od Dělnického domu a procházel Tyršovou ulicí, ulicí Na Sekyře, Lubenskou a Husovým náměstím až na jeho východní část, kde se u kostela konal projev „Hospodářská a politická situace a obrana republiky“. Průvodu byla povolena standarta s nápisem „Za nezávislost republiky, za svobodu a blaho lidu“ nesená v čele průvodu.⁹¹

⁸⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 13

⁸⁹ SOkA Rakovník, Povolování táborů lidu, průvodů, veřejných schůzí a sbírek, vylepování plakátů, karton 240, inventární číslo 1008

⁹⁰ Tamtéž

⁹¹ SOkA Rakovník, Povolování táborů lidu, průvodů, veřejných schůzí a sbírek, vylepování plakátů, karton 240, inventární číslo 1008

Všechny průvody prošly městem a skončily před radnicí, kde byla připravena tribuna. Na ní měl projev starosta města Čeněk Vaněček. Na závěr projevu přečetl Prohlášení Národní rady ke dni 1. května 1938.⁹²

Oslavy prvního máje byly tedy vskutku velkolepé. Jakoby pořadatelé tušili, že jsou to na dlouhou dobu poslední svobodné oslavy tohoto svátku.

IV. 3. Obecní volby

Jednotlivé strany usilovaly o volební dohodu, ale díky tomu, že komunistická strana měla nařízeno postavit vlastní kandidátku, k dohodě nedošlo. Hlavním bodem předvolební kritiky bylo hlavně obecní hospodářství, avšak na tuto kritiku, stejně jako na ostatní, odpověděl starosta Č. Vaněček na veřejné volební schůzi v Národním domě.

Pro volbu starosty bylo podáno 8 kandidátek. Národní socialisté dostali 8 mandátů, komunisté 9, sociální demokraté 7, národní sjednocení 3, živnostníci 3, republikáni, lidovci a majitelé domu po 1 mandátu. Starostou byl opět zvolen Čeněk Vaněček, předseda akciového pivovaru, sladovny a elektrárny a člen předsednictva Sporobanky. V důsledku své vytíženosti byl požádán, aby si stanovil úřední hodiny, což on považoval za zásah do svého volného času a starostování se vzdal. Jako důvod uvedl, že byl zvolen stranou národně sociální, která však zanikla sloučením stran do Národního sjednocení.⁹³ Jeho rezignace byla projednávána na schůzi městské rady 2. prosince. O postoji starosty referoval Josef Klátil. Během schůzky byly vyzdvihnuty zásluhy starosty o město a bylo mu poděkováno za všechny dobré věci, které pro město vykonal.⁹⁴

Rezignaci starosty města byl věnován i článek v Rakovnických novinách z 9. prosince. Byl uveřejněn na první stránce. Ve článku byly opět vyzdvihnuty všechny dobré věci, které pro město vykonal, krize, které se mu podařilo zažehnat, stavby, které umožnil postavit a tím zlepšil bytovou situaci. Také zde byly vyjmenovány statky, které se za vlády starosty Vaněčka podařilo

⁹² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 13

⁹³ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 15-16

⁹⁴ SOkA Rakovník, *Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938 - 1940*, s. 184 – 185, inventární číslo 18 - 19

pro město získat a zrekonstruovat a další jeho činy, které vykonal za dobu svého patnáctiletého působení v čele města.⁹⁵

Úřad starosty tedy převzal ředitel konzumu Budoucnost J. Klátil, ale i on se zanedlouho úřadu vzdal a musel být tedy volen nový starosta. Volba tedy padla na profesora Františka Diepolta, pro kterého přítomní členové městské rady hlasovali 18. prosince počtem 17 hlasů. Pouze jediný lístek byl prázdný.⁹⁶

Společně s volbou nového starosty byla provedena i volba obou náměstků. Tohoto využil dosavadní náměstek Josef Klátil a rezignoval na svůj post s odvoláním na svou dřívější rezignaci, kterou však vzal zpět s ohledem na mimořádné poměry. V prosinci rezignoval další člen městské rady, Šimon Záruba, s odvoláním na svůj zdravotní stav.⁹⁷ Jako noví náměstci byli zvoleni Ing. František Neustupa a Jan Číha.⁹⁸

Článek o volbě nového starosty uveřejnily Rakovnické noviny v čísle 52 z 23. prosince také na první stránce. Volbu přijali s nadšením, což vyjadřuje komentář „... a každý, kdo nového představitele města zná, jeho volbu s námi pozdraví. Profesor Fr. Diepolt je významná osobnost tolikrát osvědčená v našem veřejném životě a je nám jistě plnou zárukou, že úřad, tak důležitý v těchto dnech, kdy Rakovník řeší tolik hospodářských otázek, majících velký význam pro celou budoucnost, je v pravých rukou.“⁹⁹

Nový starosta se tedy zdál být tím správným člověkem na takto významnou pozici. Mezi obyvateli byl oblíben a vážen a nejspíše byl správným kandidátem i pro svou odvahu. Tento muž byl totiž činný i v odboji, o čemž mluvím v dalších kapitolách.

⁹⁵ SOKA Rakovník, Rakovnické noviny z 9. prosince 1938

⁹⁶ SOKA Rakovník, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938 - 1940, s. 220 – 221, inventární číslo 18 - 19

⁹⁷ SOKA Rakovník, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938 – 1940, s. 220 – 221, inventární číslo 18 - 19

⁹⁸ SOKA Rakovník, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938 - 1940, s. 222, inventární číslo 18 - 19

⁹⁹ SOKA Rakovník, Rakovnické noviny, 23. prosinec 1938

IV. 4. Kultura

IV. 4. 1. Přednášky

O přednáškové činnosti, která byla v posledním roce samostatnosti republiky i navzdory neveselé náladě obyvatelstva a nejistotě, co přinesou příští dny, hojná, se Jan Renner ve své kronice zmiňuje takto: „Z nejvýznačnějších událostí byla přednáška universitního prof. Dr. O. Pertolda „Je život posmrtný?“ Prof. C. Chyského „Gotické umění“ se světelnými obrazy, pak „Renaissance v našich zemích“ a konečně „Rokoko v našich zemích“. Prof. Dr. J. B. Kozák „Masarykův světový názor a jeho osvoboditelské dílo“. Dr. Mil. Novotný přednášel o básnících Waldauovi a Chládkovi. V rámci oslav 20 letého trvání republiky přednášel Jar. Kvapil „Revoluce doma“ a Dr. Fr. Steidler „Legie v r. 1918“. Pro zákaz veřejných projevů se nekonala přednáška Dr. J. Stránského „Náš národní a státní úkol“, která se měla konat dne 14. dubna.“¹⁰⁰

Konaly se i přednášky k výročí republiky. První z nich měl Dr. J. B. Kozák, jehož tématem byl „Masarykův světový názor a jeho osvoboditelské dílo“. Tato přednáška se konala v neděli 27. února v 10 hodin v Sokolovně.

Dalším významným přednášejícím byl básník a autor Manifestu českých spisovatelů Jaroslav Kvapil. Jeho přednáška měla téma „Revoluce doma“ a konala se 13. března opět v 10 hodin, ale tentokrát v Lidovém domě. Do cyklu přednášek, které se konaly na oslavu výročí republiky, také patřily tyto přednášky: 27. března přednášel Dr. Steidler na téma „Legie v roce 1918“, 10. dubna se konala přednáška Vojty Beneše „Náš kulturní vývoj v samostatném státě“, o čtrnáct dní později následovala přednáška „Zásady naší sociální politiky“, kterou si připravil Ing. Jaromír Nečas. Cyklus uzavřela přednáška Dr. Jaroslava Stránského s tématem „Náš národní a státní úkol“¹⁰¹.

Ve čtvrtek 31. března v 19. hodin pořádala Čsl. strana národně-socialistická na Husově náměstí v Rakovníku veřejný projev „Zůstaňme věrni

¹⁰⁰ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 18

¹⁰¹ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

demokracii“. Zde promluvil poslanec Alois Hatina a pro tento projev byl na náměstí instalován místní rozhlas.

Ve stejný den pořádal veřejný projev i spolek Exekutiva bývalých vojáků v ČSR. Ten se odehrával v Lidovém domě a hovořilo se na téma „Sport a brannost“.¹⁰²

1. května se konal manifestační projev na Husově náměstí s tématem „Manifestační projev jednoty národa“. Pořádal ho Městský osvětový sbor.

Stalo se však, že některé schůze nebyly povoleny, zvláště v měsíci září. Například schůze Komunistické strany, která chtěla uspořádat veřejnou schůzi lidu v Dělnickém domě dne 16. září. Program schůze měl být „Poslední události politické“. Schůzi však okresní úřad zakázal.¹⁰³

Na 13. září, předvečer prvního výročí úmrtí T. G. Masaryka, byl naplánován „Pietní projev k uctění památky presidenta – Osloboditele T. G. Masaryka“. Mělo se začít v 19 hodin, kdy by se účastníci sešli u okresního úřadu. O půl hodiny později by se již průvod vydal městem k Masarykovu pomníku, kde měl promluvit předseda Městského osvětového sboru Adolf Krb. Přesný program zněl:

„1. Vztyčení státní vlajky a její spuštění do půl žerdi za zvuků chorálu „Kdož jste boží bojovníci...“.

2. Čeněk Tregler: „Elegie“ – Hudební odbor Sokola.

3. Praus: „Bože velký“ – Pěvecko-hudeb. spolek „Vítězslav Novák“.

4. Projev – řed. Adolf Krb

5. Smetana: „Sláva Tobě“ – Pěvecko-hudeb. spolek „Vítězslav Novák“.

6. 2 minuty ticha.

¹⁰² SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů, karton 240, inventární číslo 1009

¹⁰³ SOkA Rakovník, Povolování táborů lidu, průvodů, veřejných schůzí a sbírek, vylepování plakátů, karton 240, inventární číslo 1008

7. Státní hymna. ¹⁰⁴

Avšak několik dní před začátkem tohoto pietního aktu se na plakátech objevil nápis říkající, že „*Vzhledem k zákazu všech schůzí se tento pietní projev nekoná*“¹⁰⁵. Tento nápis velmi výstižně charakterizuje náladu a napětí mezi lidem.

IV. 4. 2. Výstavy

Divadelní spolek Tyl uspořádal v sále městského muzea výstavu ke 125. výročí činnosti českého ochotnického divadla v Rakovníku a zároveň k 65. výročí činnosti ochotnické jednoty Tyl. V tomtéž sále byla ve dnech 29. 5. – 3. 6. instalována výstava kraje, kterou pořádala Národní jednota severočeská. V budově muzea bylo možno shlédnout karikatury akademického malíře Antonína Pelce a i když vláda zachovala v době španělské války neutralitu, byl v Rakovníku založen Výbor pro pomoc Španělsku. Tento výbor se zasloužil i o výstavu dokumentů z této války, zejména jeden z jeho členů, mladý student Dušan Šubert. Jan Renner na obsah výstavy vzpomíná takto: „*Byly zde vystaveny fotografie zohavených mrtvých vojáků, agitační kresby, mapy, agitační, brožury, fotografie z českého lazaretu, který byl zřízen ve Španělsku za české peníze a veden českým personálem: byl pojmenován lazaretem Komenského. Výstava způsobila v městě mnoho zlé krve.*“¹⁰⁶

Rakovnické muzeum bylo také žádáno o zápůjčky. Jedním z žadatelů bylo muzeum v Plzni, které žádalo o zapůjčení rakovnického kancionálu nebo fotografií jejich stran. Zapůjčení originálu však ředitel Jan Renner nedoporučil, možná i s ohledem na mezinárodní situaci, neboť byl ujišťován o tom, že s kancionálem bude zacházeno náležitě opatrně. Plzeňskému muzeu tedy městská rada přislíbila, že se pokusí zaopatřit alespoň fotografie.¹⁰⁷

¹⁰⁴ SOkA Rakovník, Oslavy a uctění památky hlavy státu, karton 329, inventární číslo 1266

¹⁰⁵ SOkA Rakovník, Oslavy a uctění památky hlavy státu, karton 329, inventární číslo 1266

¹⁰⁶ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 18

¹⁰⁷ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

IV. 4. 3. Biograf

Ve městě působila dvě kina. Městské kino v Tylově domě a Bio Sokol. Z filmů zahraniční produkce mohli lidé zhlédnout například „Zastavte palbu“, „Kluk z ulice“, „Velké bláhovosti“, „Car Petr Veliký“ nebo film „Druhá žena“. Z českých filmů to byly například „Tři vejce do skla“ s výborným Vlastou Burianem, „Filosofická historie“, „Otec Kondelík a ženich Vejvara“ nebo „Včera neděle byla“ a mnoho dalších filmů.¹⁰⁸

Rakovnická kultura byla tedy srovnatelná s každým větším městem. Obyvatelé zde mohli vidět četné filmy, divadelní představení a výstavy. Některé filmy zde měly premiéru ve stejný den jako v hlavním městě.

IV. 5. Archiv

Městský úřad spolu s ředitelem archivu Janem Rennerem usilovali o navrácení osmnácti pozemkových knih, které jim byly odebrány a uloženy v archivu v Praze. Tato akce byla prováděna ministerstvem spravedlnosti ČSR, archivem země České a archivem země Moravsko-slezské.

6. července 1937 se konala valná hromada Svazu československých muzeí, která se usnesla na prohlášení, *„že se československá musea městská a okresní městské archivy, jsouce si vědomy práv obcí, nevzdávají a nikdy nevzdají nároků na městské a pozemkové knihy z místa a území, kde je jejich působiště...“*¹⁰⁹

Odvezení knih ztížilo činnost venkovským pracovníkům a utrpěl tím i vědecký život a kulturní ruch. Proto se archiváři i úředníci snažili získat knihy zpět. V roce 1938 byly konečně správné podmínky pro získání těchto knih zpět právě díky prohlášení Svazu československých muzeí z roku 1937.¹¹⁰

Ovšem nejen archiv se ocital v roli žadatele. Dne 14. května přišla městské radě žádost od Ústavu architektury Vysoké školy technické Dra Edv. Beneše v Brně o zaslání kopie „Soupisu památek historických a uměleckých

¹⁰⁸ SOkA Rakovník, Rakovnické noviny, ročník 1938

¹⁰⁹ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

¹¹⁰ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

v Čechách“, oddíl XXXVI. Okres Rakovník, I. díl. Soupis byl přislíben, ovšem nikoliv od obce rakovnické, která vlastnila pouze jednu kopii, ale od okresního výboru v Rakovníku, který vlastnil „větší množství exemplářů“.¹¹¹

Po záboru pohraničí poskytl archiv útočiště pro úřadovnu K. Polánka, inspektora menšinových škol na Žatecku. Byly zde tedy ukryty úřední knihy a spisy, školní kroniky, vlastivědné sborníky a různé věci zachráněné z českého muzea v Žatci.¹¹²

11. listopadu 1938 se v Petrovcově vile konala prohlídka archivu města Rakovníka, které se zúčastnili Josef Klátil, Jan Číha, František Diepolt, Ferdinand Černožský, Šimon Záruba, Josef Martinovský, Vojtěch Němeček, Karel Polcar, František Kavalír, Jan Slaný a Jan Sucharda, tedy celá městská rada.¹¹³ Byla to první prohlídka uspořádaného archivu. Jeho uspořádání provedl již několikrát zmiňovaný Jan Renner. Uspořádání archivu oznámil městské radě dopisem z 28. října 1938. Uspořádání archivu věnuje oslavám výročí města a jedné z významných osobností, které v Rakovníku pobývaly, Zikmundu Winterovi. Veškeré archiválie zapsal do spisku „Historie a soupis archivu král. města Rakovníka“.¹¹⁴

Jak již jsem zmínila v úvodu, Jan Renner položil základy rakovnického archivu a nejspíše je to právě on, kdo má největší zásluhu na tom, jak archiv vypadá dnes a zasloužil se i o bohatství jeho sbírek.

IV. 6. Brusliště a koupaliště

Koupaliště bylo potřeba na počátku roku nově opravit. V rozpočtu obce bylo na udržování koupaliště vyčleněno 20. 000 korun. Ministerstvo sociální péče přislíbilo příspěvek 18. 000 korun. Předpokládané výdaje na opravu koupaliště byly ovšem ještě o 8. 000 korun vyšší. Bylo tedy navrženo vzít tuto částku z takzvaných kompenzovatelných potřebných i úhradových položek, které vyplývali z rozsahu provozu nebo v případě potřeby z

¹¹¹ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

¹¹² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 17

¹¹³ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

¹¹⁴ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

rozpočtové položky na amortizaci. Potřebné peníze se tedy podařilo sehnat a práce na koupališti byly zahájeny.

16. května 1938 byly práce téměř dohotoveny. Zbývalo jen uklidit zbytky po stavebních úpravách, upravit pláže a terasy, vyčistit náhon za koupalištěm, natřít parket, vysekát rákosí kolem koupaliště a další drobné úpravy pro uvedení koupaliště do provozu.

Ovšem i na opraveném koupališti se stávaly úrazy. Postup při takovém úrazu vidíme na případu Iva Linharta, patnáctiletého syna účetního pivovaru v Rakovníku Julia Linharta, který si zde 31. července rozřízl nohu pod kolenem o kámen vyčnívající z terasy. Byl ošetřen přítomným lékařem Dr. Harabúzem. Město zaslalo stručný popis události pojišťovně Čechoslavie s žádostí o formulář na hlášení škod. Tento byl potřebný pro uznání pojistné události.

Ceník koupaliště nabízel možnost vybrat si z několika variací předplatného. Jednorázové vstupné činilo 1,- (pro děti, studenty, vojsko a dělníky polovic); předplatné na 10 vstupů činilo 8,- (děti, studenti, vojsko do štábního rotmistra a dělníci platili polovinu). Rodinný lístek na celou sezonu stál 50,-, pro jednotlivce 25,-. Rodinou se rozuměli rodiče a děti. Sazba za použití společné šatny činila 1,- (děti, studenti, dělníci a vojsko do štábního rotmistra platili opět polovinu), ovšem bylo možnost využít jednotlivých kabinek. Pronájem jedné kabinky na jeden den činil 3,-. Opět byla možnost si kabinku předplatit a to na celý rok buď pro rodinu (150,-) nebo pro osoby sdružené. Ve druhém případě činil poplatek 40,- na osobu a každé osobě byla vydána kartička na jméno. Pokud ovšem byly pouze 3 osoby sdružené, zaplatily stejně tolik jako rodina. Pokud s sebou chtěla některá z těchto osob vzít jinou osobu do kabinky, musela tato osoba zaplatit poplatek 1,- na pokladně koupaliště. Ztráta klíče od kabinky byla penalizována 10ti korunami, ztráta čísla od společné šatny korunami dvěma.

U koupaliště bylo i placené parkoviště. Poplatek za auto na den činil 2,-, za motocykl 1,- a za kolo 0.50. Děti, studenti, dělníci a vojáci do štábního rotmistra platili opět polovic, u kola 30 haléřů. Opět byla možnost zařídit si

předplatné na celý rok. To činilo desetinásobek denního poplatku, opět s polovičními sazbami pro děti, vojsko, dělníky a studenty.

Samozřejmě byla na koupališti možnost půjčit si loďku, případně tam umístit loďku svoji. Poplatek za loďku umístěnou na koupališti po celou sezonu činil 50,-, na jeden měsíc 20,-. Zapůjčení loďky pro 2 osoby na 1 hodinu stálo 2,-, za každou další osobu navíc činil příplatek 1,- na hodinu.

Pro neplavce zde byla možnost zaplatit si kurz vyučování plavání a to buď celý za 60,- nebo pouze 1 lekci za 4,-.

Snížené vstupné bylo omezeno takto: dětské lístky dostávaly děti mladší 14ti let. O studentské lístky mohli žádat ti, kteří se mohli prokázat studentskou legitimací. I dělnické lístky byly vydávány pouze tomu, kdo se mohl prokázat legitimací, kterou vydával městský úřad. Tuto legitimaci mohly dostat i osoby s pevným platem s omezeným příjmem (u svobodných do 800,-; u ženatých do 1000,-). Vojenské lístky se vydávaly vojákům do hodnosti štábního rotmistra.

V době mimo sezonu koupaliště sloužilo i ke konání různých závodů. Jako příklad může posloužit střelecký závod na hliněné holuby s malorážkou. Tyto se konaly 22. května 1938 v ohrazené východní části Tyršova koupaliště a vstupné bylo stejné jako na samotné koupaliště.¹¹⁵

Ceny vstupného umožňovaly vstup na koupaliště všem lidem podle jejich finančních možností. Lidé si mohli vybrat buď jednotlivý vstup nebo předplatné, podle svých momentálních možností. I okolní zázemí koupaliště bylo na vysoké úrovni. Byla zde restaurace, ve které se mohli lidé občerstvit a dokonce i taneční parket pro příležitostné zábavy. Neplavci se zde pod odborným dohledem naučili plavat. Koupaliště tedy poskytovalo dostatek prostoru pro sportovní vyžití a různé vodní sporty.

¹¹⁵ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

IV. 7. Významné návštěvy

IV. 7. 1. Návštěva Dr. Edvarda Beneše 29. března 1938

V lednu žádali obyvatelé a starostové obcí v rodném kraji prezidenta republiky o jeho návštěvu. V dopise senátora J. Hubky z 21. ledna 1938 se můžeme dočíst, že tato návštěva přichází v úvahu do programu cest na tento rok a že je na únor naplánováno jednání sekčního šéfa a senátora Hubky o podrobnostech této cesty.¹¹⁶ V únoru tedy byla cesta dojednána a naplánována na 29. března.

V březnu v Rakovníku vrcholily přípravy návštěvy prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše. Ten měl navštívit svou rodnou obec Kožlany, nedaleké Kralovice a okolí a při té příležitosti měl zavítat také do Rakovníka. Součástí návštěvy bylo setkání se starosty obcí. V rámci příprav bylo tedy nutno svolat schůzi starostů a okresních hejtmanů, aby si ujednali program návštěvy pana prezidenta a rozhodnout, která města mohou být zařazena do programu návštěvy. Za tímto účelem se starostové sešli 26. března v 10 hodin na rakovnické radnici.

Potíže s koordinací programu pana prezidenta mezi jednotlivými obcemi jasně dokazuje přípis náměstka starosty Jindřicha Šuberta, který píše: *„Projednáváme tyto otázky ve zvláštní komisi, kterou zvolil Městský osvětový sbor, vedený nyní p. řed. A. Krbem. V této komisi jsou nesnáze po té stránce, že nevím, co mohou a chtějí p. prezidentovi v Kožlanech ukázat a právě tak máme podobné pochybnosti o Kralovicích, takže nemůžeme sestavit program návštěvy páně prezidentovy v Rakovníku.“*¹¹⁷

Návštěvy se měl zúčastnit i senátor J. Hubka, velmi dobrý známý starosty města Rakovníka. Stejně tak jako některé další osobnosti politické scény.¹¹⁸

¹¹⁶ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

¹¹⁷ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

¹¹⁸ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

IV. 7. 2. Návštěva ministra obrany Františka Ježka 27. dubna

1938

František Ježek přijal pozvání městské rady a 13. dubna navštívil Rakovník. Nejprve byl uvítán na hranicích města okresním hejtmánem JUDr. Rudolfem Vltavským, velitelem dělostřeleckého pluku 301 pplk. Ludvíkem Zlámalem a vrchním strážmistrem Earle Ortnannem. Poté bylo připraveno uvítání před radnicí, kde se setkal s úředníky a korporacemi a poté byl v doprovodu starosty Čenka Vaněčka uveden do zasedací síně. Tam mu starosta poděkoval za návštěvu a poté spolu rozmlouvali o potřebách města a provedl zápis do pamětní knihy. Jako další bod návštěvy ministra bylo blahopřání k devadesátým narozeninám továrníku Františku Ottovi, majiteli továrny na mýdlo, který své jubilejní narozeniny slavil právě v den ministru návštěvy a zároveň si pan ministr prohlédl továrnu. „*Pan ministr blahopřál p. továrníkovi ke dni tak významnému a pobesedoval s ním dlouho ve shromáždění celé rodiny jubilantovy a četných přátel. Dne 14. dubna odevzdal starosta města Č. Vaněček s náměstkem J. Klátilem továrníku Fr. Ottovi diplom čestného měšťanství podle jednomyslného usnesení městského zastupitelstva.*“¹¹⁹

O návštěvě ministra hovoří i „Národní politika“ ze 14. dubna 1938: „*Na pozvání městské rady navštívil předevčtrem ministr Fr. Ježek Rakovník. Ministr při té příležitosti přál továrníku Ottovi vše nejlepší k 90. narozeninám a učinil projev o významu individuálního podnikání pro národní hospodářství. Prohlásil, že právě krise nás přesvědčila, jak mnoho je třeba podpory zejména průmyslu, který je tak významným pilířem našeho národního hospodářství.* ...“¹²⁰

Ministr také navštívil továrnu Ing. J. Vltavského. Při této příležitosti byl přednesen projev, který vyjadřoval radost nad návštěvou ministra v podniku a stručně ministru přiblížil podnik a jeho strukturu, historii a výrobu. Dále navštívil Masarykovu všeobecnou veřejnou nemocnici a Rakovnické keramické závody.

¹¹⁹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 13-14

¹²⁰ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

Sám ministr den po návštěvě poslal starostovi dopis, v němž děkuje za krásný proslov a srdečné přijetí a žádá, aby tento dík starosta tlumočil i členům městského zastupitelstva a žádá o zaslání fotografií z návštěvy.¹²¹

Všechny návštěvy byly samozřejmě uvítány se vší slávou. Měštští zastupitelé si dali záležet na tom, aby město na návštěvníky dobře zapůsobilo a zapsalo se mu do paměti. O tom svědčí i pečlivé vybírání programů pro všechny návštěvy.

Rok 1938 tedy skončil pro Rakovník volbou nového starosty a jeho náměstků a přírůstkem obyvatel v důsledku zabírání pohraničních oblastí i vesnic, které původně v plánu zabírání nebyly, ale v průběhu října byly obsazeny německým vojskem.

Avšak ani tyto události nenarušily bohatou kulturní činnost, kterou Rakovník organizoval jako město, či hostil. Většinu výstav uspořádaly městské spolky a kulturně aktivní rakovničtí občané.

¹²¹ SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

V. Rok 1939 na české i mezinárodní scéně

V. 1. Druhá republika

Do nového roku vstoupila takzvaná Druhá republika bez mnoha českých i německých tiskovin. Některé ukončily činnost k poslednímu dni roku 1938, jiné již v průběhu roku 1938. Mezi ně patřily například Krameriovy a Havlíčkovy Pražské noviny, německá Bohemia, vládní noviny určené pro zahraničí Prager Presse, slovenská Ľudová politika a Robotnické noviny, Slovenský hlas a Slovenský denník. Jako náhrada za zrušené tiskoviny sloužil na Slovensku Slovák a Slovenská pravda. V Čechách stále ještě vycházel jediný deník Národní osvobození a časopisy Svět v obrazech, Učitelské noviny, revue Praha-Moskva, legionářský časopis Čin apod.¹²²

Rozpory byly nejen mezi obyvatelstvem, ale i uvnitř vlády. Vytvořily se zde dva směry – skupina, která se ztotožňovala s kurzem premiéra Berana a opozice vedená tehdejším ministrem dopravy a pozdějším premiérem generálem Aloisem Eliášem, která se snažila udržet celistvost republiky. Kromě generála Eliáše do opozice patřili ministři Havelka, Kalfus, Feierabend a Klumpar. Opozice doufala v brzký ozbrojený konflikt, který umožní nové obnovení původních hranic republiky.¹²³

Další rána pro republiku přišla 19. ledna, kdy podala demisi Tisova autonomní vláda. Předseda slovenského sněmu Sokol byl tedy nucen svolat předsednictvo sněmu, aby společně připravili návrh na jmenování nové vlády. Druhý den tento návrh přednesli v Praze prezidentu republiky. 20. ledna večer dostalo tedy Slovensko novou autonomní vládu, jejímž předsedou zůstal Josef Tiso.¹²⁴

Pro zahraniční pozorovatele se představitelé Druhé republiky snažili udržet zdání suverenity státu. Proto také Beranova vláda odmítla snížení stavu

¹²² Tomášek, Dušan; *Deník Druhé republiky*, Praha: Naše vojsko 1988, str. 132

¹²³ Tomášek, Dušan; *Deník Druhé republiky*, Praha: Naše vojsko 1988, s. 149

¹²⁴ Tomášek, Dušan; *Deník Druhé republiky*, Praha: Naše vojsko 1988, s. 156, 158

armády a rozhodla se naopak pro povolání dalších nováčků, kteří by rozšířili armádní stavy. Také se vláda snažila získat konečné garancie hranic.¹²⁵

Přelomovým měsícem v existenci republiky byl březen. 9. března zbavil Hácha Tisa a ministry Ďurčanského, Pružinského a Vanča všech jejich funkcí a z ministrů, kteří ve vládě zbyli, jmenoval provizorní kabinet. Předsedou se stal Jozef Sivák. Nebyl však jen premiérem vlády, ale zastával i ostatní resorty kromě ministerstva financí. To vedl Pavol Teplanský. Tato vláda trvala dva dny.

V noci z na 10. března převzala na Slovensku moc armáda. Ďurčanský z Bratislavy utekl do Vídně a odtud nabádal Hlinkovy gardy, aby pokračovaly v přebírání moci. Chystal se vyhlásit samostatnost a triumfální návrat do Bratislavy, ale Karol Sidor, hlavní velitel Hlinkových gard mu vzkázal, že při návratu do Bratislavy nemůže zaručit jeho bezpečnost. Do zpravodajského oddělení československé armády přichází zpráva o incidentech připravovaných nacisty na 12. a 13. března. V jejich důsledku by Německo pomohlo separaci Slovenska a 15. března by obsadilo Čechy a Moravu. Beran a Chvalkovský však tuto informaci zpochybnili.¹²⁶

11. března v noci jmenoval prezident Hácha po dohodě s předsedou bratislavského sněmu Martinem Sokolem novou vládu. Předsedou se stal Karol Sidor.¹²⁷ 12. března oznámil Hitler maďarskému velvyslanci v Berlíně, že právě teď nadešel příznivý okamžik pro obsazení Podkarpatské Rusi. Pokud by tomu chtěli Češi zabránit, budou zničeni. Měl ovšem podmínku: nesmí být napadeno Slovensko, jehož otázku teprve hodlal vyřešit.¹²⁸

V poledne 14. března vyhlásil sněm samostatný Slovenský stát. Československo přestalo existovat. Odtržena byla i Podkarpatská Rus, kam vpadly vojenské jednotky Maďarska. Premiérem nového státu se stal Jozef Tiso, Karol Sidor obsadil post ministra vnitra. Téhož dne vzkázal Hitler

¹²⁵ Tomášek, Dušan; *Deník Druhé republiky*, Praha: Naše vojsko 1988, s. 177

¹²⁶ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Causa Emil Hácha*, Praha: MV ČR 1995, s. 28-29

¹²⁷ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Causa Emil Hácha*, Praha: MV ČR 1995, s. 28

¹²⁸ Tomášek, Dušan, *Deník Druhé republiky*, Praha: Naše vojsko 1988, s. 219

prezidentu Háchovi, že je ochoten ho přijmout a dokonce pro něho poslat letadlo.

Mezitím se na Václavském náměstí a okolí snažili němečtí studenti vyprovokovat české obyvatele, aby tak poskytl záminku německým vojákům pro vpád do Čech. Večer zahájila Czajankova kasárna obranný boj proti německým vojákům. Ačkoliv čeští vojáci byli zpočátku úspěšní, z vyššího velitelství přišel rozkaz zastavit palbu.¹²⁹

Odpoledne 14. března odjel prezident Hácha v doprovodu Františka Chvalkovského do Berlína. Tam se měli sejít k jednání s Hitlerem. To se mělo týkat situace na Slovensku a trvalo téměř celou noc. Během této iluze jednání rovnocenných partnerů byl Emil Hácha donucen podepsat prohlášení, že vkládá osud českého národa do Hitlerových rukou. Nátlak na něj byl činěn ze všech stran. Nejpádňější argument použil Hermann Göring. Hrozil, že jeho Luftwaffe Prahu úplně zničí. Hácha tedy podepsal, ale vymínil si, že podepíše pouze za sebe a nikoliv za vládu.

V. 2. Počátek okupace a vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava

15. března brzy ráno vtrhla do Čech německá armáda. Do Prahy se dostala mezi 10. a 11. hodinou. Vlak s prezidentem vyjel ráno z Berlína, ale cestou musel několikrát čekat na nádražích i mezi jednotlivými zastávkami. Důvod byl prostý – Adolf Hitler chtěl být v Praze dříve, než Emil Hácha, což se mu podařilo. Druhý den kolem 11. hodiny vydal výnos o zřízení Protektorátu Čechy a Morava.¹³⁰ Tento výnos podepsali i říšský ministr vnitra Wilhelm Frick, říšský ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop a přednosta říšské kanceláře Hans Heinrich Lammers.¹³¹

Emil Hácha se o výnosu o vyhlášení Protektorátu dozvěděl nejprve z rozhlasu a oficiálně mu byl výnos předán až ve 13:45, tedy více než dvě hodiny po Hitlerově projevu. Předání proběhlo za přítomnosti J. von Ribbentropa, šéfa protokolu německého zahraničního úřadu A. Doernberga,

¹²⁹ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Causa Emil Hácha*, Praha: MV ČR 1995, s. 30-35

¹³⁰ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 242 - 243

¹³¹ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 65

legačního rady Halera, Františka Chvalkovského, českého ministra zahraničí, J. Havelky a J. Klimenta.¹³²

Reakce západních velmocí byla velmi vlažná. Považovaly sice tuto akci za porušení mnichovské dohody, ale vážnější důsledky z toho nevyvozovaly.¹³³ Jediné, co Spojenci změnili, byly pravomoci, které premiéru Daladierovi odhlasoval francouzský parlament, a vyhlášení záruk Polsku od Francie a Velké Británie. Francie a Británie v tom viděly pouze nátlak na Polsko, aby našlo rozumný kompromis s Hitlerem.¹³⁴

Česká vláda musela tedy reagovat na tento výnos. 21. března jmenoval prezident výbor Národního souručenství, který nadále sdružoval všechny politické strany. Vedoucím výboru se stal A. Hrubý, generálním tajemníkem byl jmenován plk. Š. Drgač, zpravodajský důstojník generálního štábu československé armády a jako zástupce vedoucího byl jmenován J. Nebeský. Část funkcionářů Národního souručenství byla ve spojení se vznikajícím odbojem. Například plk. Drgač spolupracoval se zpravodajskou službou na francouzském konzulátě v Praze a poté i se vznikající skupinou Obrana národa. Byl však odhalen a zatčen 1. září 1939. S odbojáři spolupracoval i Č. Torn, který byl později také odhalen a zatčen.¹³⁵ Z řad zaměstnanců Národního souručenství bylo během války uvězněno 137 osob. Z nich zemřelo v koncentračních táborech nebo bylo popraveno 41 lidí.¹³⁶

Od 6. dubna bylo Národní souručenství jediným politickým sdružením českého národa.¹³⁷ Výbor Národního souručenství měl nejprve 50 členů. 17. května byl výbor rozšířen o dvacet členů, 24. června už měl výbor 83 členů a 7. února 1940 přibýlo ještě 16 členů. 1. května 1942 byl výbor Národního souručenství zrušen.¹³⁸ Výbor ale nemohl nahradit parlament. Na rozdíl od

¹³² Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 67

¹³³ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha - Práh: 1999, s. 244

¹³⁴ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 14

¹³⁵ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 70

¹³⁶ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 80

¹³⁷ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha - Práh: 1999, s. 267

¹³⁸ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 79

něho neměl zákonodárnou moc, nemohl kontrolovat vládu a členové Výboru Národního souručenství neměli právo interpelovat ani jednat o důvěře vládě.¹³⁹

Naopak hlavním přínosem Národního souručenství byly sociální podpory s výrazným antifašistickým podtextem. Pod jeho patronátem také vycházely protektorátní noviny, které nebyly ovlivněny fašisty ani vlajkaři. Avšak i tato činnost byla postupně omezována.¹⁴⁰

Ihned po vyhlášení protektorátu spustily německé složky Aktion Gitter. Znamenalo to zatýkání komunistů a německých emigrantů. V září se rozjela další akce s názvem Albrecht der Erste. Během této akce byli zatýkáni političtí činitelé nekomunistických stran. Politikové, zatčení během této akce sloužili jako rukojmí režimu.¹⁴¹

27. dubna se premiérem protektorátní vlády stal generál Alois Eliáš. Tuto funkci přijal i na přání dr. Edvarda Beneše a okamžitě se ujal utváření vojenského štábu podzemního hnutí, které pomáhal formovat již od počátku roku. Organizoval zde důstojníky a připravoval je na případný vpád Němců. Touto organizací, nazvanou Obrana národa, získal protektorát svoji novou, byť utajenou, armádu.¹⁴²

České obyvatelstvo se snažilo dát najevo svou nespokojenost demonstracemi. Většinou se jednalo o veřejná shromáždění a akce konané se souhlasem protektorátní vlády a Národního souručenství. Například 1. května se konala protiněmecká demonstrace na hoře Říp. O pět dní později, 6. května, byly převáženy ostatky básníka Karla Hynka Máchy z Pantheonu Národního muzea, aby byly nově uloženy na Vyšehradském hřbitově. V čele slavnostního průvodu šli zástupci Národního souručenství, vlády a primátor hlavního města Prahy O. Klapka. Slavnostní řeč nad ostatky básníka držel msgr. B. Stašek.¹⁴³

¹³⁹ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha - Práh: 1999, s. 267

¹⁴⁰ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha - Práh: 1999, s. 273 - 274

¹⁴¹ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 - 1945*, Praha - Práh: 1999, s. 256

¹⁴² Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš; *Heydrich do Prahy - Eliáš do vězení*, Práh: Praha 2002, s. 127

¹⁴³ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 75

Zatímco se okupační správa snažila co nejrychleji ovládnout národ, prezident a představitelé protektorátní vlády v čele s Eliášem se snažili zdržovací taktikou zbrzdit uplatňování německých opatření. Například protižidovská opatření odmítli Hácha s Eliášem podepsat, takže je nakonec musel vyhlásit sám protektor svobodný pán Konstantin von Neurath. Hácha a Eliáš považovali za nejdůležitější zachránit životy za každou cenu, i v případě, že by byla nutná emigrace.¹⁴⁴

Když 1. září přepadla německá armáda Polsko a v krátké době uspěla, byla v českých zemích nastolena neomezená nadvláda německé policie. Říšský protektor, říšský vedoucí SS a šéf německé policie si vyhradili právo, že mohou učinit jakákoliv opatření k zabezpečení pořádku v protektorátu. Německé úřady také postupně omezovaly autonomii vlády a prezidenta, kteří se proti tomu snažili protestovat.¹⁴⁵

13. září poslal říšský protektor dopis prezidentovi. Dopis obsahoval definitivně platné nařízení o zavedení dvojjazyčného označení ulic, nádraží, veřejných budov a podobně, přičemž němčina bude uváděna jako první. Od 1. října bude navíc zaveden přídělový systém a potravinové lístky.¹⁴⁶

V. 3. Události 17. listopadu 1939

Pomyslnou rozbuškou k projevení nespokojenosti se stal 28. říjen. Již okolo 10. října se objevily hlasy, které nabádaly k oslavám tohoto dne jako velkého svátku pro všechny Čechoslováky.¹⁴⁷ 28. října, i v důsledku takovéto propagandy, došlo v Praze a jiných městech protiněmeckým demonstracím. Během nich byl postřelen student Jan Opletal a následkům svých zranění 11. listopadu podlehl. Jeho pohřeb, konaný 15. listopadu se stal další příležitostí k protiněmeckým demonstracím. Hitler reagoval na tyto události povoláním K. H. Franka, K. von Neuratha a generála Fridericiho do Berlína, kde vydal

¹⁴⁴ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 84

¹⁴⁵ Pasák, Tomáš; *JUDr. E. Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 87

¹⁴⁶ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Causa Emil Hácha*, Praha: MV ČR 1995, s. 62

¹⁴⁷ Kropáč, František, Louda, Vlastimil; *Persekuce českého studentstva za okupace – Sběrka publikací o utrpení českého a slovenského národa v boji za svobodu*, edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945, s. 30

nařízení, která nadlouho ovlivnila české vysoké školství. Hitlerovo nařízení znělo:

1. *Zastavení vysokých škol. Obsazení těchto škol se již provádí.*
2. *Jakékoliv demonstrace dám potlačit ihned vlastními bezpečnostními orgány, bez jakékoliv předchozí výzvy, a to zásahem nejradikálnějším. Nebudu se ostýchat postavit do ulic třeba i děla. Budete tlumočit v Praze, že toto je poslední výzva před tím, než zruším protektorát ... jestliže se poměry radikálně a podstatně nezmění, dám z Prahy vystěhovat všechny příslušníky německého národa a Prahu zničím. Uzavření vysokých škol na tři roky může být zkráceno, jestliže se ukáže obrat k lepšímu.¹⁴⁸*

Vysokoškolské koleje byly obsazeny 17. listopadu. Zatýkání studentů začalo ve 3:30 hodin ráno. Jako první byla obsazena Masarykova kolej. Půl hodiny po ní následovala Hradčanská kolej. O půl šesté hodině ráno byly shodně obsazeny Stará kolonie na Letné a Švehlova kolej a jako poslední byla o půl osmé hodině ranní obsazena Nová kolonie.¹⁴⁹

Zajatí studenti byli odváženi autobusy do Ruzyně. Někteří byli vytaženi ze soukromých bytů a odvezeni za svými kolegy. Z Ruzyně byla část studentů propuštěna, většina však byla odvezena do koncentračního tábora Oranienburk. Zde dostali kromě čísla označení podobné politickým vězňům, tedy červený trojúhelník¹⁵⁰, ale jeho umístění nebylo pod číslem, jako u politických vězňů, ale nad ním. Devět studentských funkcionářů bylo popraveno. Jejich jména byla uveřejněna v úřední vyhlášce, která byla vytištěna černými písmeny na rudém papíře a vyvěšena po celém hlavním městě.¹⁵¹

¹⁴⁸ Pasák, Tomáš; *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 96

¹⁴⁹ Kropáč, František, Louda, Vlastimil; *Persekuce českého studentstva za okupace – Sběrka publikací o utrpení českého a slovenského národa v boji za svobodu*, edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945, s. 78

¹⁵⁰ Ostatní dělení bylo následující: Židé měli trojúhelník žlutý, zloději z povolání zelený, takzvaní práce se štítící hnědý, příslušníci církve Adventisté sedmého dne fialový a homosexuálové růžový.

¹⁵¹ Kropáč, František, Louda, Vlastimil; *Persekuce českého studentstva za okupace – Sběrka publikací o utrpení českého a slovenského národa v boji za svobodu*, edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945, s. 86

Studenti, kterým se podařilo uniknout zatýkání, většinou emigrovali do Francie a po jejím pádu do Anglie. Někteří vstoupili do vojenských jednotek a některým bylo umožněno nadále studovat.¹⁵²

Kritika nacistického zásahu do českého vysokého školství na sebe nenechala dlouho čekat. První, kdo tento zásah kritizoval, byl ilegální časopis „V boj“. Nedlouho po něm následoval leták „Dr. Beneš odpovídá Frankovi“, který obsahoval přepis proslovu, jenž měl Dr. Edvard Beneš v londýnském rozhlase.¹⁵³ O dva roky později byl v Londýně den 17. listopad vyhlášen Mezinárodním dnem studentstva.¹⁵⁴

17. listopadu také vznikla prozatímní exilová vláda. Byla založena v Paříži a v jejím čele stál dr. Edvard Beneš a jako premiér msgre Jan Šrámek. Na uznání však museli čekat až do druhé poloviny listopadu, kdy ji poprvé uznala Francie a v prosinci je i Velká Británie. Za své prozatímní sídlo si exilová vláda zvolila Londýn.¹⁵⁵

Na konci roku 1939 okupační moc zakázala činnost Národního souručenství v Olomouci a okolí. Po zatčení primátora hlavního města Prahy dr. Otakara Klapky a vedoucího Národního souručenství dr. Josefa Nestávala zastavili nacisté činnost této instituce i v Praze.¹⁵⁶

V. 4. Odboj

Již během roku 1938 začali lidé emigrovat, povětšinou východní cestou. Na vybranou měli dva směry: do Polska přes ostravský kraj nebo přes Slovensko, kudy se mohli dostat buď do Polska nebo Maďarska a dále na

¹⁵² Kropáč, František, Louda, Vlastimil; *Persekuce českého studentstva za okupace – Sbírká publikací o utrpení českého a slovenského národa v boji za svobodu*, edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945, s. 95 a 111

¹⁵³ Kropáč, František, Louda, Vlastimil; *Persekuce českého studentstva za okupace – Sbírká publikací o utrpení českého a slovenského národa v boji za svobodu*, edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945, s. 125

¹⁵⁴ <https://dokumenty.upce.cz/Univerzita/zpravodaj/archiv/rok-1999/zp-19-1.pdf>, s. 3

¹⁵⁵ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 23

¹⁵⁶ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 270

Balkán. Uprchlíci se většinou mohli spolehnout na pomoc a solidaritu obyvatelstva zemí, přes které prchali.¹⁵⁷

Hlavním organizátorem odboje byl dr. Edvard Beneš, který využíval svých zkušeností z odboje z první světové války. Na konci března 1939 nechal vypracovat seznam potenciálně ohrožených lidí v Československu a tito lidé byli varováni před hrozícím nebezpečím.¹⁵⁸

Dalším směrem odboje byla skupina okolo generála Lva Prchaly, který 11. června 1939 založil Ústřední výbor Čechů a Slováků v Polsku. Tuto organizaci založil po konfliktu s československým velvyslanectvím v Polsku a vznikla proti vůli tohoto velvyslanectví.¹⁵⁹

Ještě v létě 1939 neexistoval jednotný zahraniční odboj. Snaha o sjednocení vycházela ze dvou koncepcí. První brala v úvahu demokratické uskupení za spoluúčasti všech složek činných v zahraničním odboji. Druhá koncepce počítala se zřízením vedení, které bude podobné státnímu zřízení, tedy v jeho čele budou instituce podobné parlamentu a vládě. Tato koncepce byla namířena proti příznivcům mnichovské politiky v západních zemích, kteří odmítali jakoukoliv státní existenci Československé republiky.¹⁶⁰

V. 4. 1. Odbojové skupiny uvnitř Protektorátu Čechy a Morava

Uvnitř Protektorátu vznikla skupina rekrutovaná především z důstojníků a příslušníků armády, zvaná Obrana národa. Vznikla ihned po zřízení Protektorátu Čechy a Morava a její infrastruktura byla dobudována v létě téhož roku. Mezi zakladatele této skupiny patřili generálové Josef Bílý, Sergej Ingr, Sergej Vojtechovský, Alois Eliáš a Hugo Vojta. Tito generálové také tvořili tzv. Radu starších této organizace. Nejvyšším orgánem bylo ústřední vedení Obrany národa, jemuž byla podřízena zemská velitelství. Hlavním velitelem

¹⁵⁷ Křen, Jan; *Do emigrace – západní zahraniční odboj 1938 – 1939*, Praha: Naše vojsko 1969, s. 351

¹⁵⁸ Křen, Jan; *Do emigrace – západní zahraniční odboj 1938 – 1939*, Praha: Naše vojsko 1969, s. 356

¹⁵⁹ Křen, Jan; *Do emigrace – západní zahraniční odboj 1938 – 1939*, Praha: Naše vojsko 1969, s. 404

¹⁶⁰ Křen, Jan; *Do emigrace – západní zahraniční odboj 1938 – 1939*, Praha: Naše vojsko 1969, s. 486 - 490

byl jmenován Josef Bílý a jeho zástupcem generál Bedřich Neumann. Dalšími významnými členy byli generálové Svátek, Spěváček, Doležal a Vojta, v Brně pak Hasal a Všeticka a důstojníci Kudláček, Kohoutek, Hron, Adler, Kropáček, Jirka apod. Jako svůj hlavní úkol viděla Obrana národa přípravu převratu.¹⁶¹

Další skupinou, která vznikla po 15. březnu 1939 byl Petiční výbor Věrní zůstaneme. Navázal na ideové kořeny, které začal razit již před Mnichovem. Ve vedení této organizace stanuli Josef Fisher, Vojtěch Čížek, Jaroslav Fukátko a generál Jaroslav Čihák.¹⁶²

Třetím hnutím zformovaným po 15. březnu bylo Politické ústředí, jehož formování bylo dokončeno v létě roku 1939. Základy mu položil Přemysl Šámal, který vedl Šámalův kroužek, a Prokop Drtina, který vedl Drtinův kroužek. Oba kroužky započaly svou činnost v období Druhé republiky. Hlavní sídla Politického ústředí byla v Praze, Brně a Plzni. Členové Politického ústředí byli hlavně zástupci koaličních stran Československé republiky ještě před Mnichovem. Patřili mezi ně hlavně Ladislav Rašín, Ferdinand Richter, Jaromír Nečas, František Hácha, kterého později nahradil Adolf Procházka, Karel Ladislav Feierabend a vedoucí představitel Přemysl Šámal.¹⁶³

Dále se v průběhu roku 1939 zformovalo Národní hnutí pracujících mládeže. Byla to především organizace sdružující pracujících a studujících mládež. V čele této organizace stáli Oldřich Papež, Václav Holub a Antonín Zimmer.¹⁶⁴

Odboj podporovaly také ilegální časopisy. Nejrozšířenějším a nejvýznamnějším byl časopis „V boj“. Vydávalo ho takzvané Družstvo v prvním sledu. Kromě krátké přestávky v roce 1939, která byla způsobena zákrokem gestapa v redakci časopisu, vycházel po celou dobu okupace. Přestávka byla vyplněna časopisem „Český kurýr“, který na tuto dobu nahradil časopis „V boj“. Dále vycházely časopisy „Signál“, „RČS“ (Republika

¹⁶¹ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš, *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Praha: Praha 2002, s. 127

¹⁶² Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 253

¹⁶³ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 253 - 254

¹⁶⁴ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 254

Československá) a „ISNO“ (Informační zprávy Národního osvobození), na jehož profilu se výrazně podílelo Národní hnutí pracující mládeže.¹⁶⁵

Okupační režim se snažil získat na svou stranu české žurnalisty. Až na výjimky se jim to zpočátku nedařilo. Mezi hlavní tisk, který podporoval nacistický režim, patřily tiskoviny vydávané žurnalisty soustředěnými kolem organizací Vlajka, Árijský boj, Štít národa a proněmečtí žurnalisté jako například Karel Lažnovský.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 255

¹⁶⁶ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 266 - 267

VI. Rok 1939 v Rakovníku

Hned na začátku roku uspořádal stát sbírku pro uprchlíky. V Rakovníku se vybralo 13 027 korun 50 haléřů. Díky sběracím archům se sebralo ještě 35 tisíc a větší dary na národní pomoc činily 47 tisíc korun. Celková suma vybraná jen v Rakovníku tedy činila 181 137 korun 80 haléřů. Navíc firma Františka Ottý věnovala dalších 100 tisíc korun.¹⁶⁷

„Po presidentově podpisu měly politické události rychlý a dramatický spád. Večer dne 14. března zatajil se dech všem čsl. posluchačům rozhlasu, neboť herec Národního divadla Rakovničan Zdeněk Štěpánek ohlašoval, že zítra dne 15. března obsadí německé vojsko Čechy a Moravu a o dalším jejich osudu že bude rozhodnuto v nejbližší době. Byla osudná ona noc ze 14. na 15. březen, kdy mrazivý vítr se proháněl ulicemi města, mráz plnil srdce všech věrných Čechů: spalo se málo, ale mnoho uvažovalo o tom, jak bude dál.“¹⁶⁸

Tak hovoří o osudné noci Jan Renner ve své kronice. Přesně a jasně vystihuje náladu mezi obyvatelstvem nejen Rakovníka. Zároveň s vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava se mezi obyvateli nejen Rakovníka vžil výraz Protentokrát místo Protektorát. Jak poznamenává J. Renner, tento název se vžil velice rychle.¹⁶⁹

Německé tanky přijely z Prahy do Rakovníka v osm hodin ráno. Němečtí vojáci, očekávající odpor a násilnosti, které popisovala německá propaganda, stáli či seděli na tancích, připraveni k palbě a divili se, že nikde nevidí násilnosti a požáry, před kterými byli varováni. Projeli městem a v kasárnách odzbrojili československé vojsko.

V 19. hodin přijela skupina Schutz Polizei a ubytovali se v hotelu u Podrabských. Tato skupina čítala asi 60 osob. Do 22. března byly rakovnické kasárny obsazeny německým vojskem. Vojáci pěšího pluku číslo 90 z Hamburku odsud začali odvážet veškerou zbroj a výstroj, mezi nimi děla, pušky, zásoby, psací stroje, telefony a dokonce i stoly a náčiní z kuchyně. Nápis Štefánikovy kasárny a tabuli s českým lvem sundali a rozbili a nahradili

¹⁶⁷ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 33

¹⁶⁸ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 22

¹⁶⁹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 22

je novým nápisem Hanseaten-Kaserne.¹⁷⁰ Už 1. srpna bylo ale likvidováno místní velitelství a vojáci byli odveleni na tvořící se frontu. Dohled nad městem tedy převzaly kladenské úřady.¹⁷¹

Němci začali kontrolovat veškerý život obyvatel. Všechny střelné zbraně museli být odevzdány pod trestem smrti. Hostince měly pevnou zavírací hodinu – v osm hodin večer musela být všechna pohostinská zařízení uzavřena. Byly zakázány všechny schůze. Němci si také přizpůsobili telefonní vedení. Natáhli dráty od kasáren po poštovní úřad, aby měli pevné spojení s Prahou a Berlínem.

Změna měny tak, aby se česká koruna rovnala německým fenikům, poskytla vojákům možnost levně nakupovat velké množství potravin. *„Vojáci se rozeběhli po městě a kupovali, co kde viděli: nakupovali u cukrářů, uzenářů, v hostincích a cpali se, všemi těmi dobrotami, které v Německu neměli, až jim přetévalo. Nakupovali ve všech ostatních obchodech a pilně posílali balíky domů, kde byl všeho nedostatek.“* Jako protiklad k tomuto líčení J. Rennera působí zprávy vydávané okupační správou, jak místní obyvatelstvo trpí bídou a hladem.¹⁷²

V německých časopisech také byla otištěna fotografie pocházející z rakovnických kasáren. Zde si vojáci vystavěli a zařídili ubikaci pro vojáky, kteří stáli na stráži. Toto místo mělo podobu dobře zařízeného stanu. Když ji vojáci opustili, nastěhovala se tam rodina, pro kterou kvůli nedostatku ubytování nebylo možno sehnat byt. Tuto rodinu vyfotili němečtí vojáci jako důkaz, v jakých podmínkách zde lidé žijí a že je jim vskutku zapotřebí německé pomoci.

Občané města se snažili Němce ignorovat. Ve školách se pokračovalo v normální výuce, úředníci stále vykonávali své povinnosti, jakoby se nic nedělo, továrny a živnosti nadále pokračovaly ve výrobě a Němci tento postoj podporovali. Pomáhal totiž utvrdit představu západních států, že se vlastně žádná křivda místnímu obyvatelstvu neděje, že vše funguje tak, jak má.

¹⁷⁰ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 23

¹⁷¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 27 - 28

¹⁷² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 24

Zároveň to poskytlo Němcům čas, aby si vše prohlédli a pečlivě připravili převzetí nejdůležitějších míst. Ovšem i díky tomuto postoji k německým okupantům byla prodloužena zavírací hodina hostinců z osmé na dvanáctou hodinu. Ještě před začátkem války vydal říšský protektor nařízení o zatemňování, zahájení příprav ke službě v civilní protiletectvé obraně, požární službě a k přezkoušení plynových masek. Zároveň s tím vyšel zákaz tanečních zábav, večírků a čajů, zakázán byl i poslech cizích stanic, aby obyvatelé zůstali neinformováni o dění v ostatních státech. Trestry za poslech cizího rozhlasu byl dlouhodobý žalář, někdy i smrt. Lidé však rozhlas poslouchat nepřestali, pouze se chránili před udavači z řad německých občanů i sousedů, kteří za peníze byli ochotni udat i své známé a odsoudit je k tuhým výsledkům, mučení a vězení.¹⁷³

13. dubna poprvé odváděli Němci dělníky na práci do Německa. Shromaždiště dělníků z Rakovníka bylo před budovou Sokolovny. Těm, kteří se přihlásili, byly slíbeny vysoké platy a výhody. Tyto sliby nalákaly celkem 100 lidí z Rakovníka a okolí.

Dne 20. dubna se poprvé slavily i narozeniny Adolfa Hitlera. Oslavy probíhaly přesně podle vyhlášky, jakékoliv akce, nevypsané ve vyhlášce byly ignorovány. Byly tedy vyvěšeny vlajky v pořadí nejprve vlajka s hákovým křížem, poté vlajka Protektorátu. Školy byly ten den zavřené a rozhlas hrál jednu hodinu skladby Richarda Wagnera.¹⁷⁴

Další novinkou byla jízda a chůze vpravo. V Československu se do té doby jezdilo vlevo a až s příchodem Němců byla nařízena jízda a chůze na pravé straně vozovky. Pokud toto někdo nedodržel, byl pokutován.

Pro nedostatek informací z tisku a rozhlasu začali se i na Rakovnicku lidé zprávy rozšiřovat buď ústně nebo na tištěných letácích. Dalším odznakem protiněmeckého postoje byly různé jehlice. Lišily se tvarem, velikostí i nápisy. Například lidé nosili jehlice, na kterých byly barevně naznačeny hranice Československa před zábořem a pod nimi nápisy „Naše byla, naši jest a naši zůstane!“ nebo „Malá, ale naše.“ Jiné jehlice měly tvar palcátu a nesly nápisy

¹⁷³ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 28

¹⁷⁴ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období Protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

„Nedáme se!“, „Za vlast!“ a podobně. Němci nošení takovýchto odznaků zakázali. Neuposlechnutí znamenalo žalářování, výslechy a velké tresty.¹⁷⁵

Vojáci okupační moci se snažili si místní obyvatelstvo naklonit. Snažili se s občany rozmlouvat, v hostincích sedali s domácími a vybízeli je ke zpěvu písní a naopak zpívali svoje, občas se snažili pomoci na poli, avšak obyvatelé stále viděli i jejich chování vyjadřující nadřazenost. Například v létě chodili na koupaliště za zpěvu písně „Deutschland, Deutschland über alles“, čímž si obyvatelé příznivě naklonit nemohli, spíše naopak.

Další pokus o přátelský přístup učinilo místní velitelství, když uspořádalo seznamovací večírek, na který se měli dostavit reprezentanti všech úřadů a místního průmyslu. Navíc ohlásilo koncert říšskoněmecké hudby určený pro obyvatele města. Měl se konat 7. srpna. Mezi lidmi se hned začala šířit agitace, aby byl koncert ignorován. Šeptanda se dostala až k německým uším a začalo vyšetřování, ale pachatele se vypátrat nepodařilo. Avšak šeptanda dosáhla svého cíle a koncert byl zrušen pro malou účast obyvatelstva.¹⁷⁶

To však nebyly jediné změny, které způsobila německá okupace. Změna poměrů se projevila i ve školství. Provdané učitelky byly pensionovány a jejich místa byla přidělena učitelům z pohraničí. Místo úředníků nastoupili do úřadů důstojníci bývalé armády. Někteří z nich nastoupili na školy jako učitelé němčiny.

Už v červnu 1939 vstoupily v Čechách v platnost norimberské zákony. Židé byli uzavíráni do ghatt. Byl jim zakázán přístup do hostinců, na koupaliště, do lázní a na příkaz Němců se sepisoval jejich majetek.

Vlajkaři, členové hlavní fašistické organizace Vlajka, a členové fašistické opozice se snažili o sjednocení všech fašistických organizací, ale

¹⁷⁵ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 26

¹⁷⁶ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 26

jednání nevedla k úspěchu. Mimo to také vyvíjeli snahy o to, aby byl odstraněn pomník Tomáše Garigue Masaryka z městských sadů.¹⁷⁷

Po přepadení Polska byl zaveden speciální jízdní řád na drahách, byl omezen příděl benzínu na osobu a upraveny prodejní ceny zboží. Lidé si museli připlácet přírážky na pivo, víno, tabák, cigaretové papírky, lihové výrobky a podobně. Pokud si chtěli obyvatelé zakoupit mýdlo, museli předložit odběrné lístky a pro potraviny byly zavedeny potravinové výkazy pro domácnost. *„Dne 1. října byly poprvé fronty na –enky, zavedené pro plynulé a spravedlivé nakupování všech potřeb. Protože se objevil při novém způsobu obhospodařování nedostatek některých poživatin, dal starosta města vylepit provolání, v němž vybízel ke klidu, protože potřebných zásob je a bude s dostatek, až se vžije nový systém.“*¹⁷⁸ Takto komentuje novou situaci J. Renner. Dále byly vydávány lístky na oblečení, prádlo a boty. Pokud se nějaké zboží nedostávalo, tak v okamžiku, kdy bylo přivezeno, lidé stáli dlouhé fronty a výjimkou nebyly ani rvačky o to, kdo si tyto věci koupí. Omezen byl i provoz živností – každý občan směl provozovat pouze jednu živnost. Toto opatření bylo provedeno s ohledem na uprchlíky, aby i ti mohli provozovat své živnosti.¹⁷⁹

V listopadu 1939 byla zakázána komunistická strana. Tím museli být zbaveni mandátů členové městského zastupitelstva, kteří byli voleni z kandidátky této strany. Bylo tedy nutno nahradit tyto členy jinými. Jmenoval tedy nové členy z různých oblastí lidské činnosti. Byl mezi nimi horník Oldřich Štýbr, obchodník Antonín Kořínek, truhlář Josef Kopřiva atd.¹⁸⁰

I s nařízením, že názvy ulic musí být německo-české, se rakovničtí občané vypořádali po svém. Plechové tabulky přelepili pouze papírovými nápisy. A tak díky povětrnostním podmínkám byly nápisy brzy zase české. Ale na příkaz Němců musely být tabulky vyrobeny nové – plechové. Některé ulice musely být přejmenovány – například ulice Levého. Němečtí úředníci se totiž

¹⁷⁷ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 35

¹⁷⁸ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 36

¹⁷⁹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 37

¹⁸⁰ SOkA Rakovník, *Záležitosti obecní samosprávy, zastupitelstva a městské rady 1840 - 1940*, karton 56, inventární číslo 949

domnívali, že je pojmenována po Židu Lövim a odmítali vysvětlení, že jde o jméno autora knihy „Dějiny města Rakovníka“.¹⁸¹

Na začátku prosince byli na přední místa v úřadech dosazeni němečtí úředníci. Vyšly také nové protektorátní známky a byly zavedeny nové občanské průkazy. Praha a okolí byla zatížena stanným právem a byla také vyhlášena povinnost vzdávat všem symbolům německé říše pocty, které jim přísluší. Zároveň bylo přikázáno oslavovat vítězství německých armád vlajkami, přičemž výše mají viset vlajky říšské a níže protektorátní.¹⁸²

V roce 1939 bylo započato se stavbou domu pro uprchlíky. Na jeho stavbu bylo vyplaceno 92 381 korun a 10 haléřů. Městská rada, která toto uhradila z důchodenských prostředků, žádala, aby jí tuto částku uhradil Ústav pro péči o uprchlíky při ministerstvu sociální a zdravotní správy v Praze. Dům měl mít patnáct bytů a stavěn byl v městské části Zátíší.¹⁸³

Za účelem úspory místa i financí se sjednotily i dvě chudinské nadace. Šlo o nadaci J. Čermáka a o nadaci Jar. Petrovce. Sjednocení proběhlo nejspíše za účelem zjednodušení agendy. Na sloučení organizací s podobným zaměřením naléhal i zemský úřad. Sloučení bylo schváleno na schůzi městské rady 2. června. Nadace tedy nadále fungovala pod názvem Chudinská nadace města Rakovníka, Josefa Čermáka a Jaroslava Petrovce a spravovalo ji Městské zastupitelstvo. Nadace byla nadále určena pro chudé příslušníky města Rakovník.¹⁸⁴

VI. 1. Stavební úpravy města

Každý, kdo měl nějaké peníze, snažil se je před neodvratným začátkem války nějak pojistit. Skupovaly se tedy pozemky, stavěly se nové domy či upravovaly a přistavovaly se domy již postavené. Staré budovy byly strhávány a na jejich místě postaveny nové a praktičtější budovy.

¹⁸¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 36 - 37

¹⁸² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 37

¹⁸³ SOkA Rakovník, Dům pro uprchlíky, karton 268, inventární číslo 1047

¹⁸⁴ SOkA Rakovník, Chudinská nadace Josefa Čermáka a Jaroslava Petrovce, karton 304, inventární číslo 1121

Novostavby byly potřebné i z bytového hlediska. Podle J. Rennera bylo v Rakovníku v prosinci 1938 12 779 osob, včetně uprchlíků. V 1 710 domech bydlelo 3 886 rodin. Z těchto domů bylo 50 pouze provizorních. Byly tedy zbourány chalupy v Pražské ulici a architektu Vopršalovi byla dána zakázka na stavbu domu pro prokuristu Šamotky Doubravu.¹⁸⁵

Na jižním břehu rakovnického potoka u Králova náměstí vyrostly tři dvojpatrové domy, které postavila firma Otta. Českobratrská církev pak postavila dva domy, které sloužily hlavně pro ubytování uprchlíků. Mnoho domů bylo postaveno hlavně na Zátiší a Bezděkově. Mezi silnicí na Pavlíkov a Černým potokem vyrostla celá nová část města. Další budovy vyrostly také nad Vysokou bránou. Například zde začal František Kounovský stavět cementárnu a obytný dům.

Probíhala také oprava radnice. Věž byla nově pokryta plechem a obarvena. Naproti staré budově Spořitelny byla nově otevřena kavárna a restaurace krušovického pivovaru. Byla dokončena také stavba budovy pro kanceláře finančního úřadu a koncem září se sem přestěhovaly všechny úřady.¹⁸⁶

Další novinkou ve městě byl světelný semafor. Postaven byl v severozápadním konci náměstí na nepřehlednou křižovatku. Fungoval však jen několik dní a poté se porouchal. Okrašlovací spolek vybavil veřejná místa jako například městské sady, náměstí, koupaliště, hřbitov, ale i urnový háj lavičkami.

10. února schválilo městské zastupitelstvo stavbu domu pro nemajetné v maximálním nákladu 350 000 korun. Příchod uprchlíků ze Sudet měl totiž za následek vypovídání chudých a nemajetných z bytů, aby zde mohli být ubytováni nově příchozí rodiny. Nový dům měl mít 12 bytů o jedné místnosti, 2 prádelny a koupelny.¹⁸⁷

¹⁸⁵ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 29

¹⁸⁶ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 30

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 32

Město se tedy snažilo stavbou nových domů a uvolňováním bytů zařídit ubytování nově příchozím lidem, kteří byli násilím donuceni opustit své domovy a přicházeli do města jen s tím málem, které byli schopni unést.

VI. 2. Kultura

VI. 2. 1. Přednášky

Přednášková činnost začala opět v lednu 1939. Jako první přednášel Ing. Z. Tuček. Jeho přednáška měla název „O nových směrech v radiotechnice a současném stavu televise“. 11. ledna se konal Večer na paměť Karla Čapka. Hned 22. ledna přednášel tajemník Národní jednoty Stanislav Moural o „Opčním právu a výkladu opce“. Tři dny po něm následovala přednáška „Rokoko, empír a romantika v našich zemích“ profesora Č. Chyského. V únoru měl přednášku prof. Dr. J. B. Kozák s názvem „Dnešní hospodářská a politická situace“ a 1. března se konal Večer české písně.¹⁸⁸ Veřejně také promluvil architekt K. Lhota, který byl o tuto přednášku požádán z důvodu neobvyklého stavebního ruchu. Jeho přednáška nesla název „Jak bydlet a proč stavět“. Následovala opět přednáška profesora Chyského o „Vzniku českého purismu“.

Po 15. březnu byly veškeré přednášky zrušeny a další prozatím nebyly pořádány.

VI. 2. 2. Výstavy

„Na sále měst. Muzea byla výstava malíře K. Kupky, která se těšila značnému zájmu, poněvadž zde byly vystaveny obrazy velmi propracované na rozdíl od moderních malířských prací, jimž většina lidí nerozumí.“¹⁸⁹

Dále zde byla instalována výstava výtvarníků z Rakovnícka, která trvala od 30. dubna do 21. května. Na konci června začala výstava s názvem „Život a dílo spisovatele Dr. K. Čapka“ a v listopadu zde vystavoval Pravoslav Kotík, na jehož obrazy byly reakce rozporuplné. Rok zakončila výstava instalovaná

¹⁸⁸ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 33 - 34

¹⁸⁹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 38

před Vánoci s názvem „Výstava české knihy“. Na tuto výstavu byla zapůjčena i Kralická bible.¹⁹⁰

VI. 2. 3. Biograf

Ze zahraničních filmů se tento rok hrály v Městském biografu a v Biu Sokol „Vězení bez mříží“, „Únos do Petrohradu“, „Ženy za mřížemi“, „Bílé božstvo“, „Vzpouora v Maroku“. Z českých filmů to byly „Bláhové děvče“, „Sněhurka a sedm trpaslíků“, „Škola základ života“, „Pán a sluha“, „Příklady táhnou“, „Děvče z předměstí“, „U pokladny stál“ nebo „Panenka“ s Věrou Ferbasovou v hlavní roli.¹⁹¹

Rakovnické kino uvádělo nejnovější filmy jako například „Děti na zakázku“, které mohli lidé zhlédnout 16. ledna, „Ducháček to zařídí“ byl uveden 27. února, film „Jarka a Věra“ se promítal 20. března, „Škola základ života běžela“ v kině 3. dubna, „Pán a sluha“ 17. dubna, „U pokladny stál“ se vysílal 8. a 9. května, film „Holka nebo kluk“ s Adinou Mandlovou bylo možno vidět 29. dubna. Z dalších filmů se vysílal například „Tulák Macoun“, „Její pastorkyně“, „Ulice zpívá“, „Dědečkem proti své vůli“, „Svátek věřitelů“, „Panenka“ s Věrou Ferbasovou, „Pán a sluha“ s Jindřichem Plachtou, „Příklady táhnou“ s Natašou Gollovou, Stanislavem Neumannem a Růženu Naskovou a posledním filmem tohoto roku byla „Sněhurka a 7 trpaslíků“, vysílaná 18. prosince.¹⁹²

VI. 2. 4. Divadlo a koncerty

Nevydařený koncert německé hudby samozřejmě nebyl jediným. 3. listopadu se konal koncert učitelů městské hudební školy a 23. listopadu rakovnickým občanům zazpívalo Pěvecké sdružení pražských učitelů. Místní Pěvecko-hudební spolek jezdil zazpívat i obyvatelům okolních vesnic. Zpíval například v Hředlích, Krupé, Lišanech a Senomatech. V Rakovníku také zpíval tenorista Jára Pospíšil.¹⁹³

¹⁹⁰ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 38

¹⁹¹ SOkA Rakovník, *Rakovnické noviny*, ročník 1939

¹⁹² SOkA Rakovník, *Biograf*, karton 326, inventární číslo 1259

¹⁹³ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 38

Spolek ochotníků Tyl občas secvičil divadelní hru. Do Rakovníka také někdy přijel soubor divadel z Prahy, který uváděl divadelní hry, které se právě hrály v Praze. Kulturní programy se zde tedy snažily povzbudit lidi v nelehké době. I přes všechny problémy zde byl kulturní program velmi bohatý a pestrý. Svědčí to i o chuti lidí se kulturních podniků zúčastnit a svou účastí je podpořit.

VI. 3. Archiv

Městský archiv byl požádán Archivem Ministerstva vnitra o zapůjčení knihy obecních počtů Liber rationum z let 1515 – 1540. Zapůjčení doporučil i Jan Renner a proto bylo žádosti vyhověno. Knihy byly v pořádku vráceny do rakovnického archivu 25. září.

Janu Rennerovi se také podařilo za pomoci školního rady Ing. Č. Přibíka a inspektora státních drah Fr. Korbera uspořádat muzejní knihovnu a její soupis předložil městské radě, která jej vzala na vědomí na schůzi 17. listopadu. Všem zúčastněným byla městskou radou projevena úcta a srdečně všem poděkovali.¹⁹⁴

Jan Renner, ač již téměř sedmdesátiletý, neúnavně pokračoval ve své práci a ve snaze zvelebit a zorganizovat veškeré sbírky archivu a muzea tak, aby bylo pokud možno zabráněno jejich odvážení a pokud by se odvozu již nedalo zabránit, tak aby bylo možno svazky či předměty dohledat.

VI. 4. Muzeum

V novinách A-Zet z 16. června 1939 najdeme článek s titulem „Otevření městského musea v Rakovníku – Pěkná instalace bohatých sbírek musejních v budově „Na Staré poště“.“ Článek začíná slovy: „*V neděli bylo beze vsí ukáزالosti a velké slavnosti definitivně otevřeno městské museum Rakovníka a rakovnického kraje. Bude již nyní otevřeno stále. Sbírký, kterými by se mohlo pochlubiti větší a mnohem starší museum, jsou konečně umístěny v důstojném stánku.*“ Sbírký byly umístěny v budově bývalého cisterciáckého

¹⁹⁴ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

paláce vedle Pražské brány. V něm se budova muzea nachází dodnes. Článek o novém otevření městského muzea se objevil i ve večerníku České Slovo.¹⁹⁵

Starosta J. Rennera požádal, aby sepsal ty nejcennější předměty, které by bylo potřeba v případě nutnosti evakuace odstranit do bezpečí.

Po začátku války vyvstala otázka, jak a kam uschovat archivní a musejní předměty. Jan Renner v dopise městskému úřadu z 16. září považoval za nejcennější staré městské knihy, asi 10 knih z musejní knihovny a městská privilegia. Podle Rennera pro úschovu těchto knih stačila jakákoliv bedna. Dále považoval za nutné odstranit, nejlépe zadržet, cínové a měděné nádoby. Cenné obrazy, hlavně z kostelní archy, doporučil uschovat v kostele na starou oratoř. Památky po významných občanech – J. Heroldovi, dr. Wintrovi a bratřech pěvcích Karlovi a Emilovi Burianových – se měly vejít do jedné bedny. Jiné musejní předměty by se musely zničit.¹⁹⁶

I tento nápad Jana Rennera se ukázal být prozíravým. Jak již jsem několikrát zmínila, tento člověk byl obrovským přínosem jak pro archivní, tak i pro muzejní sbírky města a i pro město samo.

VI. 5. Taneční zábavy

Občanstvo Rakovníka mělo možnost zúčastnit se tanečních zábav, které se konaly i přes pochmurné události tohoto roku. Již dva dny po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava pořádala taneční zábavu Družina čsl. válečných poškozců a to v restauraci U Bílého lva. 1. dubna měli občané možnost jít si zatančit do sálu Národního domu. O 14 dní později zde měli ples abiturienti rakovnické reálky.

Další taneční zábava byla povolena až 24. července. Konala se opět v Národním domě a pod patronátem ji měl nájemce Národního domu, pan Norbert Svatoš. Na 4. srpna zde taneční mistr Karel Mayer zařídil prodlouženou vyučovací taneční hodinu. Poté byly zábavy až do listopadu omezeny, takže další taneční akcí v Národním domě byl věneček na ukončení

¹⁹⁵ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

¹⁹⁶ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

tanečního lidového kurzu, konaný dne 24. listopadu. Následovala 2. prosince taneční zábava s programem řízená rodičovským sdružením reálného gymnázia dr. Zikmunda Wintra. Znovu Národní dům ožil 7. prosince mikulášskou zábavou, kterou zde zařídil Masarykův fond, spolek pro chudé žactvo obchodní a rodinné školy. Poslední taneční večírek v Národním domě pro rok 1939 se konal 16. prosince a byl povolen Sportovnímu odboru Učňovské Besídky.

Večírek pro uzavřenou společnost soukromých zaměstnanců obchodu, živností a dopravy se konal 2. prosince v hotelu Schneider. Dalším soukromou akcí byla taneční zábava v restauraci pana Kloučka na Zátíší, která se konala 7. prosince. Té se mohli zúčastnit pouze členové sportovního odboru Učňovské Besídky a jimi pozvaní hosté.¹⁹⁷

Tyto taneční zábavy, ať již veřejné či pro uzavřenou společnost, byly hojně navštěvovány a většinou se setkaly s pozitivními ohlasy. Byla to opět další možnost, jak zapomenout na stávající poměry v zemi.

VI. 6. Brusliště a koupaliště

Na počátku letní sezony bylo potřeba vyřešit otázku nájemce restaurace na koupališti. Na současnou nájemkyni, paní Růženou Baštovou, se množily stížnosti, že se restauraci dostatečně nevěnuje. V dopise z 29. dubna pro stavební kancelář pana Ing. E. Peera se můžeme dočíst, že *„restaurace není vybavena kupř. potřebnými sklenicemi a když hosté se dožadují piva, je jim prostě odpověděno, že sklenice nejsou a aby si host sklenici někde sehnal. Kromě toho bylo vytýkáno, že není možno obdržeti na koupališti nejnütnější potraviny, jako kupř. uzeniny. Z těchto závad se pak dedukuje špatná prosperita restaurace na koupališti a je proto záhodno, aby při zadávání pronájmu restaurace na příští sezonu byl nájemce na tyto stížnosti naléhavě upozorněn a sjednána náprava.“*¹⁹⁸ Z rozhodnutí městské rady ze dne 12. května se novou nájemkyní této restaurace stala paní Jana Svidenská.

¹⁹⁷ SOkA Rakovník, Povolování slavností, tanečních zábav, karnevalů, cirkusů a her, karton 239, inventární číslo 1006

¹⁹⁸ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

Na nadcházející sezonu si místní německá posádka vyžádala pronájem koupaliště a sportoviště. Koupaliště měla mít v užívání v úterý, ve středu a v pátek od sedmi do jedenácti hodin dopoledne a sportoviště v těch samých dnech od čtrnácti do sedmnácti hodin odpoledne. Za pronájem na celý rok 1939 měli paušálně zaplatit buď 300 říšských marek, nebo 3000 korun.¹⁹⁹

Na koupališti se tedy zvýšila úroveň poskytovaných služeb, i když vstupné a ostatní poplatky zůstávaly stejné. Avšak společně s příchodem německých vojáků docházelo k omezování provozu pro veřejnost, což samozřejmě nemohlo zvýšit popularitu německých vojáků mezi obyvatelstvem, i když o ni podle některých zpráv usilovali.

VI. 7. Přestupky a trestné činy

15. srpna 1939 byl zadržen sedmnáctiletý A. Tyšer, který bydlel v Rakovníku v ulici Sušárna č. p. 311. Městský zahradník, pan Prošek, přistihl mladíka při krádeži v zahradnictví. Již delší dobu pozoroval, že se ze záhonů ztrácí kedlubny, kapusta a květiny. Všiml si, že pachatel se do zahrady dostal přestříháním drátěného pletiva. Hlídal tedy zahradu a zmíněného dne chytil mladého Tyšera a všiml si ještě dvou mladíků, které se mu sice nepodařilo chytit, ale které viděl a jejichž místa již zná četnická stanice. Celková škoda činila 80 korun za zeleninu a 50 korun za květiny.²⁰⁰

Zaznamenána byla krádež na bruslišti dne 9. února 1939. Byly zde odcizeny dva páry bot. Plavčík Oldřich Bašta si všiml dvou podezřelých mladíků, kteří prohledávali kabáty a jiné oděvy odložené vedle brusliště. Když chtěli mladíci odejít, začal na ně křičet. Jedna dívka, Jarmila Pihertová, v jednom z prchajících chlapců poznala Mílu Staňka. Bruslíčí lidé byli požádáni, aby si zkontrolovali své věci. Karel Kohout a Stanislav Maršál postrádali své boty. Chyběly zde hnědé sportovní boty velikosti 43 a černé polobotky s hranatou špičkou velikosti 42. Plavčík, Jarmila Pihertová a oba

¹⁹⁹ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

²⁰⁰ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

okradení byli požádáni, aby se dostavili na četnickou stanici k výslechu a sepsání případu.²⁰¹

VI. 7. 1. Incident v Národním domě

První konflikty mezi vojáky a místním obyvatelstvem na sebe nenechaly dlouho čekat. O velikonočních svátcích uspořádal hostinský v Národním domě taneční zábavu, které se zúčastnili i němečtí vojáci. Incident, který se zde odehrál, měl za následek zostření podmínek pro povolení zábav a otevírací doby hostinců, i pouhého pobytu venku.²⁰²

V dopisech, které zasílala městská rada Národnímu souručenství, je celá situace popsána jako „strkanice“ vzniklá z toho důvodu, že Bohumil Štros odmítl přenechat svou tanečnici říšsko-německému vojáku na poslední tanec. Jeden z vojáků udeřil českého mladíka sklenicí a po krátké chvíli začali říšsko-němečtí vojáci a policie vyklízet taneční sál. Před budovou chtěli němečtí policisté zatknout a odvést některé Čechy. Při tomto zatýkání byli postřeleni Josef Němeček přímo do plic z krátké vzdálenosti a Ludvíka Němečka zasáhla střela do levé tváře. Proces se konal 25. dubna a souzeni byli pouze Češi. Bratři Němečkovi byli odsouzeni k dvanáctiměsíčnímu žaláři, Bohuslav Štros byl odsouzen na čtrnáct měsíců do vězení a Jan Hauner dostal desetiměsíční vězení. Jejich obhájci, JUDr. Vladimír Dýcka a JUDr. Hoffmann podali okamžitě odvolání na válečný soud 24. divize v Kamenici. Odsouzení mladíci byli drženi ve vyšetřovací vazbě a po soudu byli z Rakovníka odvezeni. Městská rada upozorňovala hlavně na to, že jak tehdejší velitel posádky major Ewert, tak jeho nástupce podplukovník Holm, považovali tento incident za obyčejnou rvačku o dívku.

Jiřina Truxová, dívka, kvůli které celá strkanice vznikla, popsala situaci tak, že čekala, až ji vyzve B. Štros k poslednímu tanci, jak byli smluveni, ale dříve přišel pro ni jeden voják, který byl později identifikován jako svobodník Poppitz. Šla s ním tancovat. Když přišel B. Štros, žádal, aby mu ji Poppitz předal, ale ten patrně nerozuměl a B. Štros jej odstrčil. J. Truxová pak viděla

²⁰¹ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

²⁰² SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 25 - 26

Poppitze stát s jinými a ukazovat na ni. Pak pro ni přišel jiný z vojáků, svobodník Thiersch, a žádal B. Štrose, aby mu přenechal tanec se slečnou Truxovou, ten to však odmítl a tak jej jiný voják odstrčil a J. Truxová viděla další vojíny a civilisty, blížící se k nim, tak raději s kamarádkou opustila sál. Slyšela pak v sálu výstřely, použité nejspíš jako výstraha k vyklizení sálu, ale neslyšela žádné smlouvání se proti německým vojákům.

Bratr postřelených, Jaroslav Němeček, popsal do policejního protokolu situaci venku takto: *„Šel jsem s bratrem Ludvíkem napřed na ulici a čekali jsme na druhé dva bratry. Bylo tam ještě několik civilistů. Když přišli bratři Josef a František, přišel za nimi německý poddůstojník a se slovem ‚halt‘, chytil jej za rameno. Bratr se mu vytrhl, ptal se co je, ale poddůstojník jej znovu chytil a ze vzdálenosti 1 kroku, střílel mu do prsou. Josef se zhroutil na zed’ a bratr Ludvík mezi ně vrazil spěchaje mu ku pomoci. Jak se však přiblížil k dotyčnému německému poddůstojníku, ten proti němu vystřelil a zasáhl jej do tváře, až upadl. Nikdo z nás neměl žádné zbraně ani jsme nikoho nepřepadli a nikomu neublížili.“*²⁰³

Jediný, kdo vypovídal, že Češi napadli německé vojíny, byl policejní strážmistr Mai. Ten vypověděl, že tento případ na něj činil dojem, že jde o smlouvenou akci. Podle jeho výpovědi zaujali Češi „hrozné postavení“ proti německým vojákům jak v sále a u východu ze sálu, tak i venku. Tvrdí také, že slyšel, jak bylo vojákům nadáváno „pakáží“ a „Schweinehunde“.

Obžalovací spis však jednoznačně vyznívá proti výpovědím. Píše se zde, že čeští civilisté vojáky napadli a že při napadení použil Ludvík Němeček nůž, jímž chtěl bodnout jednoho z říšsko-německých policistů – strážmistra Beckera, v důsledku čehož Becker vypálil ránu na L. Němečka. Poté začal na něho útočit druhý z bratrů a toho postřelil do plic. Vypovídal tedy podobně jako Mai. Proti těmto dvěma výpovědím stálo jedenáct téměř shodných výpovědí Čechů, přítomných tomuto incidentu, přesto byl obžalovací spis založen na výpovědi Němců.

²⁰³ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

Podle obžalovacího spisu se jednalo o úmluvu mezi Čechy. Žalobce tak usuzoval z toho, že k bitce dal podnět „... obviněný Štros a sice tím, že nejbezohlednějším způsobem zabránil sv. Poppitzovi, aby tančil do konce, což pozorovalo u vchodu do síně již několik Čechů. (Už to dá souditi na úmluvu), dále z toho, že v druhém dílu celého případu sv. Thiersch několika civilisty byl odstrčen a vůbec nepřišel k tomu se brániti, ačkoli celý případ se odehrával největší rychlostí a že konečně čeští civilisté zřejmě rozmyšleným způsobem zabránili pol. strážmistru Beckerovi, aby zakročil v prospěch svého kamaráda.“²⁰⁴

Žaloba proti Janu Haunerovi je nejspíš nejabsurdnější. Ten vypověděl, že když si všiml, že se v sále utvořily dva hloučky, šel se ze zvědavosti podívat a zde byl udeřen sklenicí do hlavy tak, že se rozbila. Muž, který jej uhodil, byl prý „poddůstojník vyšší postavy a blond vlasů“. Chvíli o sobě nevěděl a pak šel ven, kde se vyskytl zrovna u situace, kdy německý poddůstojník postřelil oba bratry. Odebral se domů a byl zatčen až čtyři dny po incidentu, tedy 12. dubna. Žalován však byl za to, že německého poddůstojníka uhodil sklenicí.

Němečtí vojáci, přítomní v potyčce, nebyli schopni ani u soudu říci, co konkrétního udělali bratři Němečkoví. I na dotazy na strkanici se Štrosem reagovali tak, že popisovali situaci shodně s českými svědky. Tedy tak, že Štros nikoho pěstí neuhodil, pouze odstrčil, když mu chtěli vojáci přebrat tanečnici. Připustili pouze, že bratři Němečkové do někoho strkali, že však neví, do koho. Vrchní policejní strážmistr Mai vypovídal, že útočníky byli výhradně Češi. Avšak v jeho výpovědi můžeme najít rozpory. Například ve výpovědi ohledně Ludvíka Němečka se píše, že „Viděl také v houfu Ludvíka Němečka, držel Štrose a Haunera, aby se neprali, také do něm. vojáků strkal a tloukl, a byl udeřen od někoho z nich do oka.“²⁰⁵ Jak ovšem dokázal L. Němeček držet dva muže a zároveň tlouci německé vojáky, nedokázal Mai vysvětlit.

²⁰⁴ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

²⁰⁵ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

Rozsudek odůvodnil soud takto: „*Soud věří svědkům vojákům, jejichž výpovědi až na nepatrné difference se úplně shodují, s českých svědků věří jen Truxové, ostatní jako podezřelí ze spolupachatelství nejsou plně věrohodní. Strážm. Beckert, následkem toho, že byl stlučen, byl silně rozčilen a na ulici se zřejmě při špatném osvětlení mylil, jednal sice v přesvědčení, že je ohrožen, ale soud neuznal, že by Ludvík Němeček ho ohrožoval, nebo dokonce bodl nožem, za prokázáno. Jinak však soud nabyl přesvědčení, že se na zábavě vytvořila nálada proti něm. vojákům a že všichni obžalovaní pod vlivem této nálady se dali Štrosovým příkladem strhnouti ku shluknutí a násilnostem proti něm. vojákům. ...*“ Jinými slovy byla vina na straně Čechů.

Členové městské rady a starosta města zaslali vládě a prezidentu republiky žádosti o intervenci v tomto případě. Vysvětlovali, že rvačka nebyla aktem nepřátelství vůči Němcům, ale strkanicí o děvče.²⁰⁶

I přes veškeré zásahy a intervence byl rozsudek potvrzen a tak byli těžce zranění Češi potrestáni za to, že je napadli příslušníci německé branné moci.²⁰⁷

VI. 7. 2. Konflikt na Zátíší 13. a 14. července 1939

K další potyčce mezi říšskými Němci a Čechy došlo v hostinci Václava Kloučka na Zátíší. Zde se Hugo Hrdlička a Josef Polák, kteří oba přišli nezávisle na sobě, setkali se dvěma říšskými Němci a dali se s nimi do hovoru. V průběhu hovoru zjistili Němci, že Polák je komunistického smýšlení. Krátce na to začal jeden Němec pohřešovat jistý odznak a obvinil Poláka z krádeže. Chvilí se dohadovali a pak se rozešli. Polák a Němci šli směrem ke dráze, Hrdlička se od nich oddělil. Viděl, jak jeden z Němců se znovu zeptal Poláka, zda je komunist a pak ho napadl. Polák utekl směrem k Hrdličkovi s poraněným obličejem, roztrženou košilí a kalhotami. Hrdlička do výpovědi vyslovil podezření, že všichni zúčastnění byli opilí. Josef Polák však výpověď Hrdličky nepotvrdil, zejména popřel, že by řekl, že je komunistou, i když mu to

²⁰⁶ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

²⁰⁷ Görtler, Miroslav; Rakovnicko v boji proti fašismu 1938 – 1941, Středočeské nakladatelství Praha: 1984, s. 47

oba Němci podsouvali řečmi, že všichni Češi jsou komunisté. Vypověděl však, že byl Němci venku hrubě napaden, zbit a zkopán a poté oba utekli pryč. Popřel také, že by byl opilý, protože o dvě hodiny později nastupoval službu u dráhy.

Leo Krbec, jeden z mužů, kteří přišli do hostince později, vypověděl, že Polák prohlásil, že je Čech a Čechem zůstane a o komunistech nebylo vůbec řeči. Potvrdil však Hrdličkovu domněnku, že všichni aktéři byli opilí. Druhý muž, Karel Procházka, vypovídal, že viděl tři Němce a dva Čechy, přičemž jeden Němec byl velmi rozhořčen, když mu omylem posvítil do očí. Zbylí dva Němci třetího uklidnili a poslali Procházku a Krbce do hostince. Po chvíli přišli dva Němci a dva Češi zpět do lokálu. Třetí Němec již se nevrátil. Pak slyšeli rozhovor Poláka s Němci, ale tvrdí, že rozhovor nebyl o politice.

Mezi druhou a třetí hodinou ráno vzbudil některé z obyvatel domků na Zátíší hluk. Josef Chaloupka vypověděl, že viděl nějaké muže a slyšel ránu. Pak slyšel jednoho muže mluvit německy a opět ránu. Poté viděl oheň, ale nevšiml si, který z mužů střílel. Pravděpodobně byl výstřel veden do okna spodního bytu jednoho z domů. J. Chaloupka počkal na svého bratra Zdeňka a společně šli případ nahlásit říšskoněmeckému poddůstojníkovi, který jednoho muže zadržel. Byl prý silně opilý. Druhý muž seděl na lavičce a začal střílet do země. Oba bratři šli na policejní strážnici, a když se vrátili se strážníkem, oba muži byli pryč. Poddůstojník je informoval, že jednoho muže zadržel. Tím byl celý konflikt ukončen a dále se o něm nejednalo.²⁰⁸

I když jsou výpovědi značně rozporuplné, dá se z nich vyčíst pravděpodobný průběh událostí: Polák se dal do hovoru se dvěma Němci a během hovoru řekl patrně něco, co Němce rozčílilo (ať už to, že je komunistou nebo Čechem). Ti ho poté následovali ven, kde ho napadali, a když od nich utíkal, tak po něm vystřelili. Výstřely slyšeli bratři Chaloupkovi a šli případ nahlásit. Cestou narazili na muže se zbraní, který pak byl zadržen.

²⁰⁸ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

VI. 7. 3. Udání Terezie Ticháčkové

Udání, které podala Terezie Ticháčková, zdálo se být nevýznamné. Později však začal zasahovat starší místního velitelství Holm a udání muselo být prošetřeno. Terezie Ticháčková totiž udala Barboru Hvězdovou, u které si dokonce spletla příjmení a udala ji jako Barboru Wirstovou, pro urážku na cti nejen její, ale celého německého národa.

Obě ženy byly sousedky z domu ve Švehlově ulici č.p. 311/II. Terezie Ticháčková byla známá svou konfliktní povahou a tak, když 15. května přišlo udání na Barboru Hvězdovou, nebylo nejprve bráno vážně. Terezie Ticháčková však šla s udáním i na posádkové velitelství, kde s ní sepsali protokol. Ticháčková žalovala, že ji Barbora Hvězdová nazvala „německou sviní“ a „německou kurvou“, což Hvězdová i její manžel při výslechu popřeli. Naopak podle jejich výpovědi nadávala Ticháčková manželům Hvězdovým v jejich bytě a slibovala, že jim „to bude drahý“. Tyto výpovědi starosta poslal na místní velitelství s přípisem, že bylo Ticháčkové doporučeno, aby žalovala Hvězdovou u okresního soudu pro urážku na cti. Tím bylo udání vyšetřeno a skončeno jak pro starší místní velitelství, tak pro město.²⁰⁹

VI. 7. 4. Proces s úředníky firmy Vltavský

15. července se konal soud s úředníkem firmy Vltavský, Miroslavem Černým a jeho společníky, Karlem Kubínkem a Adolfem Roubíkem, kteří v den narozenin Adolfa Hitlera strhli říšskoněmeckou vlajku ze zdi domu, který obýval lékař polské národnosti dr. Roman Balaky. Ten vyvěsil jen říšskou a nikoliv protektorátní vlajku.

Obžalovaní v noci strhli říšskou vlajku, vyřízli z ní kruh s hákovým křížem, zbytek rozřezali na kusy a napíchali na hroty železného plotu zahrady vrchního adjunkta Karla Kudrnáče. Byli zpozorováni jedním udavačem a díky němu byli vypátráni a zatčeni.

²⁰⁹ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

Soud vyřkl rozsudek na půl roku vězení. Obsahoval doložku, že test je velmi mírný, protože Němci proti Čechům nic nemají a myslí to s nimi dobře.²¹⁰

Všechny rozsudky, týkající se incidentu v Národním domě nebo procesu se zaměstnanci firmy Vltavský, byly poplatné tehdejšímu režimu a přes veškeré intervence byly tresty nezměněny, čímž německá správa vyslala Čechům jasný signál, že do jejich soudnictví nemají zasahovat.

VI. 8. Návštěva protektorátního prezidenta JUDr. Emila Háchy

8. dubna 1939 se přijel do Rakovníka podívat prezident JUDr. Emil Hácha. Jeho návštěva nejprve vzbudila pozdvižení a chaos, protože byla nečekaná a neohlášená. Pan prezident se sem vypravil z Dřevíče, který mu sloužil za dočasné sídlo. Město navštívil se svou dcerou, Marií Rádlovou, přítelem a dvěma dalšími dámami. Během procházky po městě byl poznán a narychlo přivolaný hejtman a starosta města jej ve městě uvítali. Prezident se poté zúčastnil pobožnosti vzkříšení v kostele a po ní zase odjel.²¹¹ V dopise ze 13. dubna mu starosta děkuje za návštěvu a omlouvá se za nedostatečné přijetí, které bylo zapříčiněno tím, že o návštěvě nebyl nikdo zpraven předem. Spolu s dopisem mu město zaslalo knížku „Rakovník“ od Dr. Kamily Spalové, která vyšla v den, kdy byl dopis napsán.²¹²

Tato návštěva tedy nemohla proběhnout s obvyklými poctami a programem, jako tomu bylo u návštěv v předchozím roce, protože se jednalo o návštěvu neohlášenou a prezident evidentně nestál o okázalé slavnosti.

²¹⁰ Görtler Miroslav, *Rakovnicko v boji proti fašismu*, Praha: Středočeské nakladatelství a vydavatelství, s. 48 - 49

²¹¹ SOkA Rakovník, *Kronika Jana Rennera*, s. 34

²¹² SOkA Rakovník, Významné návštěvy, karton 329, inventární číslo 1267

VII. Rok 1940 na české i mezinárodní scéně

Počátek roku 1940 poznamenal Mechelský incident, který se odehrál 10. ledna. Tehdy byli dva důstojníci nuceni nouzově přistát na území Belgie. Jejich úkolem bylo přepravit na západ plány útoku na Francii a po přistání tyto dokumenty nestihli zničit a ty padly do rukou belgickým úřadům. Odtud se dostaly k Britům a Francouzům. Útok, plánovaný na 17. ledna musel být odložen.²¹³

20. dubna byl ve Francii Daladier donucen odstoupit, což bylo důsledkem obsazení Finska sovětskými jednotkami. Den na to Paul Reynaud sestavil novou vládu. V jejím čele stanul maršál Pétain.

VII. 1. Bleskový postup německé armády na západ a jeho dopady na život v Protektorátu

Německá armáda zaznamenávala samé úspěchy. 10. května byl zahájen postup na západ pře Belgie, Nizozemí a Lucembursko. 14. června padla Paříž. 22. června uzavřela Francie s Německem mír v Compiègne. 10. července začala bitva o Británii. 31. srpna předkládají K. von Neurath a K. H. Frank A. Hitlerovi návrhy, jak zlikvidovat český národ. 27. září byla podepsáním smlouvy dokončena tzv. Osa Berlín-Řím-Tokio neboli Pakt tří. 28. října zaútočila Itálie na Řecko.²¹⁴

Tato skutečnost se odrazila i v životě v Protektorátu. Okupanti si vynucovali další politické ústupky, převážně ve smyslu vyjadřování loajality říši. Navíc byly vydány pokyny ohledně označení a vzpomínek na Československou republiku a to jak v tisku a politickém životě, tak i ve školních učebnicích.²¹⁵ Hlavní aktivity v tomto smyslu vyvíjel Konrád Henlein a Úřad říšského protektora.²¹⁶

V Čechách pokračovala okupace stále stejně. Gestapo se snažilo přijít na spojení a kontakty odbojových organizací a tyto organizace rozbít. Díky

²¹³ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 28

²¹⁴ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995

²¹⁵ Pasák, Tomáš; *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 114-115

²¹⁶ Pasák, Tomáš; *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 118

zatčení člena Obrany národa Třebického v březnu roku 1940, získalo gestapo některé kontakty a spojení, avšak díky úplatku se je podařilo na nějakou dobu zakrýt.²¹⁷

Začátkem září začal K. H. Frank vyhrožovat i církevním hodnostářům. Pokud by kněžstvo vyvíjelo protiněmeckou činnost, byli by Němci nuceni zavést velmi přísné represálie. Na důkaz jeho slov byl jako jeden z prvních zatčen kanovník Stašek.²¹⁸

VII. 2. Fašistické organizace v Protektorátu Čechy a Morava

V Protektorátu Čechy Morava působilo velké množství organizací, které sdružovaly české fašisty nebo nacisty. Mezi nejznámější patřily: Národní obec fašistická, vedená Gajdou, Národní tábor fašistický, Vlajka, Strana českých fašistů, vedená Janíkem a později Lhotou, Svatoplukovy gardy, vedené Niemczykem, Národní árijská kulturní jednota, která v roce 1940 splynula s Protižidovskou ligou, Českomoravská obec fašistická a další.²¹⁹

VII. 2. 1. Český národně socialistický tábor

Tento tábor měl sdružovat všechny fašistické organizace na území Protektorátu. Byl největší a nejnebezpečnější organizací. Hlavním činitelem tohoto uskupení byla Vlajka, jejíž hlavní představitel, Jan Rys-Rozsévač, byl také v čele ČNTS. Symbolem ČNTS byly nejprve tři Svatoplukovy pruty s lipovou ratolestí a valaškou, od roku 1940 pak zkřížené runy. Za oficiální pozdrav si členové zvolili vztyčení pravice. Tiskovými orgány byly časopisy Vlajka a Árijský boj.

Jako organizace sdružující ostatní fašistické organizace fungoval ČNTS jen do února 1940, tedy půl roku. Poté z něho vystoupily Svatoplukovy gardy a

²¹⁷ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš, *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Práh: Praha 2002, s. 129

²¹⁸ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš, *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Práh: Praha 2002, s. 139

²¹⁹ Nakonečný, Milan; *Český fašismus*, Praha: Vodnář 2006, s. 266 - 267

tábor se rozpadl. Název se ale udržoval dál, zejména ve spojení ČNTS-Vlajka.²²⁰

VII. 2. 1. Vlajka

V čele této organizace stanul Jan Rys-Rozsévač. Vlajkaři toužili po splynutí s Třetí říší. Od dubna 1940 se připravovali na úder proti protektorátnímu prezidentovi a vládě. Součástí jejich programu byl i boj proti Židům a takzvaným bílým Židům, tedy árijcům, kteří „zradili svou vlastní krev a stali se přísluhovači Židů“.

Součástí Vlajky byla i obdoba Deutsche Arbeitsfront, Česká pracovní fronta. V jejím čele stanul Jan Jílek a po něm redaktor Alois Svoboda. Posledním vedoucím byl Josef Hallman.²²¹ Jan Jílek vystoupil dne 6. července 1940 s přednáškou na téma „Nový hospodářský a sociální řád“ v Rakovníku. Tato přednáška se konala ve společenské místnosti zadního traktu restaurace Střelnice.²²²

Mezi obyvateli Protektorátu měla Vlajka velmi negativní reputaci. Její plakáty, letáky a hesla na zdech byly strhávány a přepisovány a označení vlajkař se stalo jednou z nejhrubších nadávek.²²³

²²⁰ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 297-298

²²¹ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 301 - 304

²²² SOkA Rakovník, ČNTS-Vlajka v Rakovníku, karton 318, inventární číslo 1221

²²³ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 306

VIII. Rok 1940 v Rakovníku

Stejně jako v ostatních městech, i v Rakovníku museli občané odevzdat veškeré střelné zbraně na radnici. Tam jim bylo vydáno potvrzení, že zbraň odevzdali a po válce si ji mohou zase vyzvednout. Zbraně však odevzdávali jen ti, kteří neměli kam ji bezpečně ukrýt.²²⁴

Dále platil zákaz poslouchat cizí rozhlas pod přísnými tresty. Nakázáno bylo, aby obyvatelstvo odevzdávalo veškeré letáky, které rozhazovali nepřátelé nacistického Německa, a hlásilo všechny spadlé balony atd.

Kvůli hrozbě nepřátelských náletů byly stavěny kryty, určené pro jednotlivé části města. I majitelé domů byli povinni předkládat jejich plány, a pokud byly domy podsklepené, byly i tyto sklepy upravené do podoby krytů. Každý kryt byl vybaven nejnútnejším nábytkem a věcmi, které by byly nutné pro záchranu v případě zasypání krytu. Zároveň byly kryty označeny nápadnými znaky, aby mohly být snadno nalezeny. Lidé byli vyhláškami informováni o tom, jak se mají v případě náletu chovat.²²⁵

Stále trval příkaz zatemňování oken a venku mohli lidé svítit pouze svítilnami uzpůsobenými tak, aby osvětlovaly prostor pouze pod sebou, nebo kapesními svítilnami, pro které byl ale problém koupit baterie. Těch byl velký nedostatek.

Okupanti se snažili zabezpečit si zde dostatek potravin nejen pro své zásobování v Protektorátu, ale i pro zásobování Třetí říše. Vytvořily se zde svazy, které přesně přikazovaly, kolik které potraviny má být odvedeno, kolik které plodiny má být zaseto, kolik který mlýn smí semlít. I domácí zvířata musela být přihlášena a evidována a z každé zabijačky musel být odveden díl okupantům.²²⁶

Vyživovací ústav, který řídil a rozděloval potraviny pro domácí obyvatele, sídlil nejprve na radnici a poté se přestěhoval do přízemních místností Ornsteinova domu. Jimi vydávané přídělky však mnohdy nestačily na

²²⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 52

²²⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 52

²²⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 53

obou stranách, jak u prodávajících, tak u kupujících, rostla nervozita a nespokojenost. Navíc Němci do všech úřadů dosadili německé úředníky a před většími úřady, jako například před poštou, hlídkovali němečtí vojáci. Všechny úřady kontroloval kladenský Oberlandrath a ten také schvaloval veškeré postupy jednotlivých úřadů. V Kladně také sídlilo gestapo a byla zde i věznice pro lidi zadržené touto německou tajnou policií. Pobočka kladenských úřadů byla přímo v Rakovníku a měla na starosti hlavně získávání lidí pro práci do Německa.²²⁷

Nejprve se Němci snažili pochopit, proč je většina obyvatel ignoruje, a snažili se získat si lidi na svou stranu. Ti však odmítali přijmout německou okupaci a tak okupanti sáhli k jiné možnosti – násilné germanizaci. Nařídili proto povinné vyučování němčiny, zřídili kurzy německého jazyka pro veřejné zaměstnance, obchodníky, učitele a úředníky, v městské knihovně bylo zřízeno speciální oddělení pro německé knihy a v září byla otevřena německá škola. Ta byla zřízena za kostelem sv. Jana v č.p. 536-II. Muselo ji zařídit město na svůj náklad. Češi, kteří posílali své děti do této školy, získali pro ně a pro sebe různé výhody a bylo na ně pohlíženo jako na přátele německých okupantů.²²⁸

Všichni obyvatelé byli povinni slavit 20. duben jako den narozenin A. Hitlera. Den byl sice považován jako normální pracovní, ale na veřejných budovách musely vlát vlajky a vlajky muselo vyvěsit i ostatní obyvatelstvo. Naproti tomu byly některé svátky vládním nařízením z 9. prosince 1940 „dočasně upraveny“, jednalo se zejména o svátek Tří králů 6. ledna, svátek apoštolů Petra a Pavla 29. června, svátek Nanebevzetí Panny Marie 15. srpna a svátek Všech svatých 1. listopadu.²²⁹

Další složkou násilné germanizace bylo to, že veškeré nápisy, tiskoviny a ceníky musely být psány dvojjazyčně, nejprve německy a poté česky. 27. června musely být podle nařízení odstraněny veškeré značky, které připomínaly Československou republiku a legionáře. Některé z nich se podařilo ukrýt Janu Rennerovi přímo v budově archivu, čímž riskoval ztrátu svobody a

²²⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 53 - 54

²²⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 55

²²⁹ SOkA Rakovník, Organizace oslav a tryzen, karton 328, inventární číslo 1264

možná i života v koncentračním táboře, zbytek byl shromážděn v Petrovcově vile v místnosti nepřístupné veřejnosti.²³⁰

Pokračovalo se také v přejmenovávání ulic. Masarykovo náměstí bylo přejmenováno na Herderovo, Wilsonovo náměstí na ulici U čtyř domů, ulice Čsl. legií získala nové jméno U městské váhy, ulice Charlotty Masarykové dostala název Omáčkova, Štefanikova ulice se dále nazývala Králova a již zmíněná ulice Levého byla přejmenována na Hřbitovní.

Nové názvy dostaly i vesnice a města. Veškeré směrovky byly přepsány a dopsány byly německé názvy osad. Například Hvozd dostal německé jméno Tiefenhaim, Příčina Fleisgrube, Skřivan Lerchenfeld atd.²³¹

Stejně jako všichni čeští obyvatelé Protektorátu i rakovničtí občané těžce nesli vyhlášení dne 15. března za státní svátek. Bylo povinností každého občana vyvěsit říšskou a protektorátní vlajku a museli vzdávat poctu německé vlajce a německé hymně.²³²

Nařízení zaměřená proti Židům ze dne 21. června 1939 byla dále doplňována. Okupační moc toužila po majetku židovských obyvatel. Židům bylo doporučeno, aby prodali svoje obchody a továrny árijcům. Pokud se někdo zdráhal obchod prodat, byl mu prostě zabrán a do čela obchodu byl dosazen německý správce. Následovalo další opatření: obstavení vkladů v bankách, možnost prodeje zlata, stříbra a cenných věcí jen se souhlasem protektora a 15. března bylo vydáno nařízení, že musejí nahlásit úřadům veškerý svůj majetek. Hned na to byli propuštěni všichni Židé, kteří pracovali ve veřejné správě, vyloučeni byli ze svobodného povolání a politiky. Nadále nesměli navštěvovat parky, koupaliště, veřejné místnosti a od září ani lidové a střední školy a omezeny byly také dny, hodiny a místa pro obyčejný nákup.²³³ Zaměstnanci museli předkládat rodné listy, a pokud byli alespoň tři z jeho rodičů úplně židovského původu, byl považován za Žida. Za Žida byl považován i každý, kdo pocházel od dvou úplně židovských prarodičů.

²³⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 55

²³¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 56

²³² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 57

²³³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 58

Židovský prarodič byl ten, který ještě dne 16. září 1935 náležel k židovské společnosti nebo byl ještě v tento den v manželství se Židem, nebo který pochází z manželství se Židem, které bylo uzavřeno po 17. září 1935. Poslední varianta, na kterou pamatovala vyhláška, byl mimomanželský poměr se Židem. Pokud se z tohoto poměru narodilo dítě po 31. červenci 1936, bylo považováno za Žida.²³⁴

V zimě se projevil kritický nedostatek paliva, takže bylo zakázáno vytápět ve městě muzea, školy, tělocvičny, kostely a lázně. Vánoční prázdniny žáků tedy byly odloženy a pololetní prodlouženy nejprve do 18. února a poté ještě do 4. března, kdy se mohlo začít s výukou. Děti si do školy chodily pro úkoly a doma je pak vypracovávali a znovu přinášely do školy ke kontrole. Díky tomu, že děti měly úkoly vypracovávat doma, mohli je Němci využívat na různé sběrné akce. Například chodily sbírat po domech staré železo, barevné kovy, papír, hadry a dokonce i kosti a gumové odpady. Do lesa pak byly děti posílány pro byliny a plody. S dětmi chodili i učitelé jako dozor. Mimo to ještě učitelé dohlíželi na sbírky pro český a německý Červený kříž.

Pořádaly se i akce na podporu chudých dětí. 9. ledna dobrovolníci začali vařit polévky pro chudé školní děti. Tato akce se těšila velkému zájmu, takže od 4. listopadu se vařilo již 1000 porcí polévky, z toho 900 porcí bylo pro děti z okolních obcí a zbylých 100 pro děti přímo z Rakovníka.²³⁵

Od 16. listopadu 1940 bylo vyhláškou upraveno podávání pokrmů a polévek v hostincích. Nadále byly vázány na lístky a od 25. listopadu jen na ústřížky lístků na poživatiny. Tyto lístky pak platily po celé zásobovací období. Pokud byly do polévek a pokrmů suroviny vydávané na lístky pouze přidávány, mohly být podávány bez odevzdávání ústřížků. Pokud mohly být vydány polévky a pokrmy pouze na lístky, na jídelním lístku muselo být vyznačeno přesné množství lístků, které bude za jídlo potřeba odevzdat.²³⁶

²³⁴ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

²³⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 59

²³⁶ SOkA Rakovník, Jednotlivé živnosti a řemesla podle oborů, karton 354 – 358, inventární číslo 1337

Kromě Němců ztěžovali život ve městě i někteří občané, kteří se snažili těžit z nastalé situace. Dosáhnout svého chtěli i skrze výhrůžky gestapem a oberlandrathem. Další skupinou lidí, která život ve městě nijak neulehčovala, byli místní vlajkaři. Podle J. Rennera „*Vychvalovali zásluhy Hitlerovy, předháněli se v jeho oslavách i německé armády, sbírali a vystavovali obrázky a tisky, hanobící naši zemi a její minulost. Nejhnusnější jejich činností bylo špehování našich lidí a udávání jich německých úřadů nejen ze zloby, ale za jidášské peníze.*“²³⁷ V průjezdu u Ornsteinova domu byla výkladní skříň, v níž organizace Vlajka vykládala svůj časopis, brožury a oznamovala pořady svých chůzí a snažili se získat přízeň německých okupantů a spolu s ní i různé výhody a nové přívržence.²³⁸ Kromě přednášky J. Jílka 6. července, konala se v Rakovníku i přednáška J. Rysa a to 26. května opět na Střelnici. Přednáška měla téma „O poslední politické situaci“ a „Náš boj o nový hospodářský a sociální řád“. Byla povolena pouze za podmínky, jež si stanovila městská rada a starosta, a sice že se budou řečníci striktně držet programu. Tím, kdo zařídil přednášku, byl vedoucí místní Vlajky, akademický malíř Josef Lhota.²³⁹

Vlajka se snažila o odstranění pomníku Tomáše Garigue Masaryka a ten musel být nejprve hlídán a poté dokonce úplně odstraněn. Sama kovová socha byla uschována v Petrovcově vile a podstavec byl uložen ve dvoře radnice.²⁴⁰

Mezi lidem se šířila nedůvěra jednoho ke druhému, protože každý mohl být udavačem a donašečem nebo tajným policistou. Učitelé si museli dávat pozor na to, co říkají před dětmi a stejně tak rodiče hlídali, co před dětmi vysloví, aby tyto se někde neprořekly. Volnost cítili pouze v úzkých kroužcích důvěrných přátel.

Také cestování bylo silně omezeno. Pokud někdo chtěl vycestovat do Německa, musel mít vízum a takzvané pasové doprovody. V nich musel být vyznačen směr cesty, a pokud někde dotyčný přenocoval, musel si to nechat potvrdit policejním úřadem spolu s přesnou adresou místa, kde noc strávil. Od

²³⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 63

²³⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 63 - 64

²³⁹ SOkA Rakovník, ČNTS – Vlajka v Rakovníku, karton 318, inventární číslo 1221

²⁴⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 64

5. března mohly být propustky vydávány i na základě dvojjazyčných občanských průkazů. Židé nesměli cestovat vůbec²⁴¹

VIII. 1. Stavební úpravy města

Na konci roku 1939 měl Rakovník zkolaudováno 53 domů a dalších 43 domů bylo rozestavěných. Celkem měl tedy Rakovník 1762 domů, město vlastnilo 56 z nich s 370 byty. I přesto bylo téměř 700 lidí stále ubytováno v provizorních podmínkách.

Počátkem října byla zahájena stavba tří domů pro vládní vojsko mezi nemocnicí a kostelíkem sv. Jiljí ve směru na Kněževes.

Během roku proběhla přestavba Dělnického domu, který byl dříve majetkem komunistické strany, a Obchodní akademie, která byla dokončena koncem srpna. Veškerý stavební materiál byl však drahý a tak byly stavby pouze dokončovány a žádné další již nebyly začínány. Vápno, cement a železo se muselo odvádět do Německa k dalšímu zpracování a použití pro válečné potřeby.²⁴² Tím také ztroskotal plán firem František Otta, J. Vltavský a Šamotky. Tyto firmy totiž chtěly postavit pro své zaměstnance dělnické kolonie. Firmy František Otta a Vltavský zakoupily pozemky a položily základy, ale dostavět domy se jim nepodařilo. Šamotka ani nezakoupila pozemky. Rakovník se také snažil o vybudování vodovodu. Voda byla stále ještě čerpána z veřejných městských studní. Tento rok byla nově zbudována čerpací studna spolu s kotli, ve kterých byly dělány pokusy s čištěním vody. Voda byla nově filtrována skrze filtr naplněný jemným pískem a přidáváním vápenné vody. Takto filtrovaná voda byla poslána do Prahy na testy nezávadnosti a kvality a do bakteriologického ústavu. Po zjištění, že voda na kvalitě neztrácí a je nezávadná, měl být vystavěn vodojem u sv. Antonína.

²⁴¹ SOkA Rakovník, Cizinecké záležitosti a pohraniční styk, vystěhovalectví, karton 339, inventární číslo 1304

²⁴² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 60

Město také potřebovalo opravit a zpevnit břehy potoka, které podmáčela voda. Nebyl však dostatek pracovních sil a materiálu. Lidé byli lákáni na výhody do Německa. Město alespoň opravilo lávky.²⁴³

Po celý rok pokračovala stavba domu pro uprchlíky. Vzhledem k válečným poměrům se stavební náklady oproti původním předpokladům zvýšily. Bylo to následkem zdražení stavebního materiálu a mezd. Město si tedy muselo navýšit půjčku.²⁴⁴

I přes tyto problémy se však město snažilo své okolí stále zvelebovat i maličkostmi, například větším počtem laviček, květinovými záhony a jinými zdánlivými zbytečnostmi, které však pomáhaly utvářet pracovní místa pro nezaměstnané a byly důsledkem šikovné politiky starosty města.

VIII. 2. Kultura

Veškeré veřejné schůze byly zakázány, o spolkové schůze muselo být žádáno na Kladně žádostí, která byla psána německy a okolkovaná. Pořadatelé jakékoliv kulturní akce byli zodpovědní za program i průběh akcí. Pro povolování akcí bylo zvoleno zvláštní kuratorium, které se staralo, aby se nekonalo příliš akcí najednou a kontrolovalo formu akce.

VIII. 2. 1. Přednášky

20. ledna se konala přednáška Franty Kocourka s tématem „O nového českého člověka. O deset dní později přednášel v Tylově divadle prof. Č. Chyský na téma „Pražský hrad, jeho stavitelé a stavebníci“. Tematická přednáška, rozšiřující znalosti obyvatelstva o stavebnictví, s názvem „Stavební výrobky keramické v moderní architektuře a stavitelství“ K. Hineise se konala 14. února. Počátkem března byla v Tylově domě spojena přednáška „O horninách a hornictví na Rakovnicku“ inspektora uhelného domu Rako a výstava hornin, které souvisely s uhelnými doly. Výstava i přednáška byly doplněny diagramy a modely.

²⁴³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 61

²⁴⁴ SOkA Rakovník, Dům pro uprchlíky, karton 268, inventární číslo 1047

Další přednáška se konala k počtě místního rodáka a spisovatele Maria. Přednášku o jeho pracích si připravil Dr. Bedřich Hanák z Prahy.²⁴⁵ Dne 24. dubna se konala přednáška „Český jazyk a české smýšlení“ docenta Karlovy univerzity Dr. Františka Oberpfalca.²⁴⁶

Stejně jako všechno byla i kultura pod dohledem německých orgánů. Pořádaly se přednášky korespondující s německou ideologií. Například 3. října přednášel Dr. J. Mertl „Světový názor národního socialismu a jeho důsledky“. O sedm dní později se konala přednáška na téma „Sociální politika Říše“, kterou přednášel Dr. T. Krejčí. Avšak pro nezájem obyvatelstva se další podobné přednášky nekonaly.²⁴⁷

Své přednášky pořádala i místní Vlajka. Dne 8. prosince se konala přednáška na téma „Půjde Vlajka s N. S.?“ Pozvána byla celá městská rada, proto se také na zadní straně pozvánky objevil starostův přípis, který říká: „*Všem obecním zaměstnancům: Vzhledem k přání pořadatelstva, upozorňuji na tuto přednášku a na pozvání k účasti.*“²⁴⁸ Myslím, že z tohoto přípisu jasně vyplývá, že celá městská rada se akce zúčastnila, byť někteří s nechutí.

VIII. 2. 2. Výstavy

Jak již jsem se zmínila, v Tylově domě byla uspořádána výstava hornin spojených s hornictvím. Jiná výstava, kterou mohli občané města navštívit, byla výstava obrazů malíře Rabase, tvořící cyklus „Chléb“, která byla instalována od 17. března. O třináct dní později byla v souvislosti se vzpomínkovým večerem na ředitele J. Omáčku instalována výstava v Tylově domě.²⁴⁹ Tento vzpomínkový večer zapůsobil na místní obyvatele tak, že byla obnovena Rakovnická filharmonie. K novému zformování filharmonie došlo pod patronátem ředitele Městské hudební školy Zdeňka Tomáše a první představení měla 30. a 31. března. Bylo ovšem potřeba opatřit pro filharmonii

²⁴⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 65

²⁴⁶ SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů, karton 240, inventární číslo 1009

²⁴⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 57

²⁴⁸ SOkA Rakovník, ČNTS - Vlajka

²⁴⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 65

lepší nástroje. Ing. František Otta věnoval koncertní křídlo. Ostatní nástroje byly prozatím používány staré.²⁵⁰

V květnu také zahájil provoz II. salon městského muzea. Zde byla instalována expozice malířů a sochařů rakovnického kraje. O letních prázdninách ji vystřídala výstava rakovnického průmyslu, kde byly vystaveny exponáty vážící se k výrobě a historii firem Františka Otty, J. Vltavského, J. Linhart, M. Perutze a továrny Šamotka a Stadion.²⁵¹

VIII. 2. 3. Divadlo a koncerty

20. ledna znovu zahájil činnost divadelní spolek ochotníků v Tylově domě a to představením divadelní hry J. K. Tyl, kde hlavní roli hrál rakovnický rodák a člen souboru Národního divadla v Praze Zdeněk Štěpánek.²⁵²

Podle oběžníku ze 7. srpna bylo nadále zapotřebí každou žádost o povolení divadla doplnit osmikorunovým kolkem, musela být předložena nejdéle tři týdny před plánovaným představením, bylo nutno přiložit jeden výtisk hry, kolkovaný jednokorunovým kolkem, a ve zvláštní příloze musely být obsaženy tyto údaje: název hry, jméno autora a data o jeho osobě a stručný obsah hry. Vše muselo být jak v českém, tak v německém jazyce.

Na konci dubna u příležitosti desátého výročí úmrtí spisovatele Aloise Jiráska sehrála Divadelní ochotnická jednota Tyl v Tylově domě hru „Samota“.

Od 15. května do 25. června hostovala v Rakovníku „Malá opereta“ paní Vodičkové-Olišovské. Podle osvědčení, které skupině starosta vydal, „byla v našem občanstvu pro dobrý repertoar a vysokou úroveň svých představení velmi oblíbená a navštěvována.“²⁵³

Ovšem nejen profesionální a amatérské skupiny obveselovaly Rakovník divadelními představeními, ale i žáci Masarykovy obchodní akademie secvičili hru Václava Klimenta Klicpery „Divotvorný klobouk“.

²⁵⁰ SOkA Rakovník, Hudební záležitosti, karton 327, inventární číslo 1261

²⁵¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 65

²⁵² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 65

²⁵³ SOkA Rakovník, Divadelní záležitosti, karton 327, inventární číslo 1260

Od září do října zde také hostovala Chládkova divadelní společnost. Měla zde velký úspěch a repertoár společnosti byl velmi dobré úrovně a občany bylo hojně navštěvováno.²⁵⁴

Již 13. ledna pořádal Pěvecko-hudební spolek koncert hudby Bedřicha Smetany k slavnostnímu otevření Tylova domu. Osmdesáté narozeniny skladatele Foerstra uspořádal Pěvecko-hudební spolek koncert nazvaný Foerstrův večer. Další koncert mohli občané navštívit 5. prosince. Tentokrát se konal u příležitosti sedmdesátých narozenin skladatele Vítězslava Nováka.

15. února se velké účasti těšil koncert vládního vojska. To poté zorganizovalo ještě jeden koncert a to 13. Července opět v sadech Losích. Kapelu řídil kapelník Karel Slavík. Výtěžek koncertu šel na konto německého Červeného kříže.²⁵⁵

Kromě Pěvecko-hudebního spolku a vládního vojska zde koncertoval i Křížkovský pěvecký sbor z Prahy. Jeho sbormistr, ředitel rakovnické hudební školy Tomáš, zařídil zde koncert na 2. března. 16. března v Rakovníku hostoval koncertní mistr pražského radiožurnálu V. Frait.²⁵⁶

Na svátek 1. května pořádala besídka učňů v Rakovníku Velkou hudební akademii. Hrály se mimo jiné skladby Bedřicha Smetany, Antonína Dvořáka, Zdeňka Fibicha či Jana Kýchna. Účastnili se i členové městské rady.²⁵⁷

VIII. 2. 4. Biograf

Tento rok se hrálo jak v Sokolském biografu, tak v Městském biografu. Hrály se filmy jak české, tak zahraniční. Občané mohli shlédnout zahraniční filmy „Souboj národů“, „Hora volá“, „Dobrodružství Marka Pola“, „Bel Ami“, americký film „Pobřežní hlídka“, či propagační film „Křest ohněm“ o říšském letectvu v Polsku nebo české filmy „Studujeme za školou“, „Slečna panská“, „Zlatý člověk“, „Eva tropí hlouposti“, „Čekanky“, „Dobře situovaný pán“,

²⁵⁴ SOkA Rakovnick, Divadelní záležitosti, karton 327, inventární číslo 1260

²⁵⁵ SOkA Rakovnick, Hudební záležitosti, karton 327, inventární číslo 1261

²⁵⁶ SOkA Rakovnick, Kronika Jana Rennera, s. 65

²⁵⁷ SOkA Rakovnick, Hudební záležitosti, karton 327, inventární číslo 1261

„Lucerna“, „Holka nebo kluk“, „Kdybych byl tátou“, „Ideál septimy“ či „Píseň lásky“.²⁵⁸

Kromě těchto filmů zde byly promítány i další německé filmy. V dopise ze dne 15. listopadu 1940 žádá starosta o opatření lepších německých filmů pro biograf, o které ho žádal ředitel městského biografu Ing. V. Kleiszner, „*při čemž zvláště doporučoval následující filmy: ‚Wiener Geschichten‘, ‚Abschied von Wien‘ a ‚Mein Sohn der Herr Minister‘, ve kterých prý hrají vynikající němečtí herci.*“²⁵⁹ Zároveň v jiném dopisu ze stejného dne žádá starosta biograf, aby odstranil z reklam, promítaných před filmy, reklamu na „Rodokaps“. Na tuto reklamu si někdo stěžoval, že není vhodné doporučování této četby, vzhledem k obsahu tohoto časopisu.²⁶⁰

České filmy, které zde byly promítány, musely být schváleny ministerstvem vnitra. Některé filmy, jako například „Čekanky“ nebo „Katakomy“ byly shledány kulturně výchovnými a tím byl děj osvobozen od cenzury.²⁶¹

Převážná většina uváděných českých filmů byly komedie. Pravděpodobně byly uváděny proto, aby pozvedly náladu národa a povzbudily je v době okupace.

VIII. 3. Archiv

Dr. Emil Lány, emeritní prezident vrchního zemského soudu, chystal vědeckou práci. Jejím tématem byl vývoj českého trestního práva a vězeňství. V souvislosti se svým výzkumem žádal rakovnický archiv o zápůjčku smolné knihy č. 1.

I přes příslib výpůjčního reversu se Jan Renner bál knihy zapůjčit. Důvodem byla předchozí zkušenost se zapůjčením Berních register, které se do archivu vrátily po dvou letech, a doporučil, aby městská rada zaslala žadateli dopis ve smyslu, že žádaná kniha není smolnou knihou v pravém slova smyslu.

²⁵⁸ SOkA Rakovník, Rakovnické noviny, ročník 1940

²⁵⁹ SOkA Rakovník, Biograf, karton 326, inventární číslo 1259

²⁶⁰ SOkA Rakovník, Biograf, karton 326, inventární číslo 1259

²⁶¹ SOkA Rakovník, Povolování divadel a koncertů, promítání filmů, karton 240, inventární číslo 1007

Obsahovala totiž téměř vše, nejen výslechy zločinců. Tyto zápisy byly reprodukovány v Černých knihách, které vydal Musejní spolek a přiložit tento věstník k dopisu. Případně doporučil zapůjčit ji maximálně na dobu jednoho týdne s tím, že knihu potřebuje městský archivář k vypracování dějin města. Dopis tohoto znění byl tedy odeslán do Archivu země české, z něhož žádost přišla.²⁶²

I nadále tedy Jan Renner držel ochrannou ruku nad veškerými fondy archivu a snažil se je za všech okolností uchránit pro potřebu města a badatelů z okolních městeček a vesnic.

VIII. 4. Muzeum

Problémy se nevyhnuly ani městskému muzeu. I v této budově probíhaly projevy antisemitismu a nenávisti. V únoru, v době výstavy České knihy, byly neznámým pachatelem rozbity kamna a zašpiněna podlaha. U kamen byly propíchnuty slídové vložky a do chodby a sálu byl nanesen sněh. Sněh v chodbě a sálu zavinili studenti, kteří se před muzeem koulovali a tím sněh nanесли do sálu a do chodby. Kamna však byla poškozena záměrně, pravděpodobně kvůli tématu výstavy.²⁶³

Dne 9. července byl do Rakovníka doručen pokyn ministerstva školství a národní osvěty. Pokyn nařizoval všem muzeím „*Všecky závadné předměty z musejních expozic, po případě celá oddělení takových předmětů /oddělení národního osvobození, legionářské koutky a pod./ jest neprodleně složiti do beden a bezpečně uložiti ve skladišti musea nebo jinde, kde by nebyla přístupna veřejnosti. Takto získaná místa v musejních místnostech bylo by použití zejména k pořádání občasných výstav nebo k rozšíření a účelnější instalaci musejních sbírek.*“²⁶⁴ Tímto úkolem byl pověřen asistent Karel Shinner, který z muzea odstranil dvě stuhy z koutku věnovaného Jiřímu Heroldovi, knihy „Československo v obrazech“ a „Československá republika“ z vitríny, která byla věnovaná T. Spalové, z výstavy skla byl odebrán talíř se znakem

²⁶² SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

²⁶³ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

²⁶⁴ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

Československé republiky a v chodbě byly odstraněny prapory, které sem umístila agrární strana.

Muzejní sbírka se také rozrostla o pozůstalost J. Soukupa. Jeho vdova darovala muzeu sbírku asi tří set knih, mnoho cenných obrazů na skle, dřevěné sošky, kolovrat a další předměty, které byly vhodné pro umístění do muzea. Její jediná podmínka bylo, aby město nebo městské muzeum nechaly zhotovit pomník ze švédské žuly přesně podle přání zesnulého.

Muzeum také provádělo sbírky starých předmětů. Tyto předměty mohl do muzea darovat kdokoliv. Tak se do expozic dostaly staré hodiny po Ferdinandu Fricovi, rolníkovi z Kněževsi, květovaná sukně od vdovy po řediteli kůru, paní Omáčkové, brokátový živůtek, černá květovaná šněrovačka se šněrovadlem, dva volné límce k rukávcům a krajkový límeček s červeným podsazením od prokuristy Antonína Lhoty a další věci, které byly později vystavovány ve stálých i dočasných expozicích muzea.²⁶⁵

Muzeum se tedy snažilo nahradit zakázané vystavované věci věcmi jinými, aby mohlo návštěvníkům poskytovat alespoň stále stejný rozsah výstav, když už nadále nebyl možný stejně rozmanitý obsah.

VIII. 5. Brusliště a koupaliště

V dubnu roku 1940 začala městská rada jednat o výlovu ryb z koupaliště. Výlov musel být proveden ještě před začátkem letní sezony nebo těsně po ní, proto městská rada začala zjišťovat, kde by bylo možno ryby umístit. Jelikož se zjistilo, že žádné dostačující prostory pro umístění ryb nejsou volné, bylo rozhodnuto, že výlov se bude konat na podzim, tedy po skončení letní sezony a před sezonou zimní.

Město také bylo žádáno o radu ve věci chování ryb. Žadatelem byla obec Pozořice, která sama uvažovala o zřízení koupaliště s rybami. Díky tomuto přípisu se můžeme dozvědět přesné podrobnosti o velikosti a uzpůsobení koupaliště. Víme například, že v roce 1940 mělo koupaliště 20 000 m², jeho hloubka se pohybovala mezi 0,5 až 3,5 metry, dno bylo tvořeno směsí

²⁶⁵ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

bahna a písku, zatímco stěny byly kamenné. Ryby byly téměř ohočené a staly se atrakcí pro místní děti, které je rády chodily krmit chlebem a drobkami, které jim doma zbyly. Po výlovu ryb město zjistilo, že po třech letech chování třeboňských kaprů, mají celkový přírůstek 592,10 kg, což činilo 9 600 korun.²⁶⁶

V květnu vypršel pronájem restaurace na Tyršově koupališti dosavadní nájemkyni Janě Svidenské a již jí nebyl městem prodloužen. Místo ní byla nová smlouva uzavřena s Janem Vyroubalem.

S novým nájemcem však přišly také problémy. Rakovnický pivovar si stěžoval městské radě, že nájemce neodvádí řádně poplatky z piva (za 1hl měl zaplatit 33 korun) a že neodvádí ani poplatky z piva plzeňského, které mu bylo umožněno zde prodávat. Jan Vyroubal byl tedy předvolán před městskou radu a zde byla věc zdárně vyřešena.

Na koupališti musely být také řešeny problémy ohledně stromů a oplocení. Stromy byly napadeny housenkou pilatkou vrbovou. Toto bylo vyřešeno jednoduchým 1% roztokem poksynu, který veškeré housenky zahubil.

Hrazení kolem koupaliště muselo být opět opraveno. Bylo totiž zjištěno, že je na několika místech poškozeno a lidé tudý vnikali na koupaliště bez placení. Také se zjistilo, že v zadní části koupaliště bylo kvůli dovozu písku sundáno oplocení a lidé si tudý opět našli cestu, kterou mohli vniknout na koupaliště. Stavební kancelář byla tedy požádána, aby opravila hrazení a oplocení koupaliště, což bylo během několika dnů provedeno.

Naopak v zimě muselo město žádat oberlandrath v Kladně, aby mohlo být kluziště po setmění osvětleny a pro tyto účely aby mohla být použita vodní turbína. Oberlandrath však toto nedovolil, takže kluziště muselo být po setmění uzavřeno, čímž vznikala městu i nájemcům značná ztráta.

²⁶⁶ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

Jiným příkladem podřízenosti Čechů Němcům najdeme v dopise určeném pokladní Jarmile Charvátové. Na radnici na ni přišla stížnost od akademického malíře Josefa Lhoty, fanatického vlajkaře, že „*se nezachovala taktně k zástupcům Geh. Statspolizei a že jste odmítla hovořiti s nimi německy*“. Bylo jí doporučeno, aby, pokud nerozumí německy, přivolala v případě potřeby plavčíka Františka Koželuha a slušně se Němcům omluvila. „*Vzhledem k dnešním poměrům je samozřejmé, že musíme do krajní míry vyhověti přáním německých návštěvníků. Při té příležitosti Vás naléhavě upozorňujeme na zákaz návštěvy židů na Tyršově koupališti, který musíte bezpodmínečně dodržovati a v případě, že by vznikla nějaká pochybnost, musíme trvati na tom, aby byla předložena občanská legitimace před povolením návštěvy.*“²⁶⁷ Nadřízená obviněná pokladní se jí však zastala s tím, že „*ona prohlásila, že mu pouze řekla, umíte česky, já německy dobře nerozumím, to bychom si nerozuměli, jiného prý mu nic neřekla.*“²⁶⁸

Němci a jejich přísluhovači se podle všeho snažili neustále dávat najevo svou nadřazenost nad Čechy. Josef Lhota byl zrovna příkladem takového přísluhovače a snažil se, aby zde lidé nezapomínali, komu nyní patří tato zem.

VIII. 6. Červený kříž

Činnost Červeného kříže se neomezovala jen na péči o nemocné a zraněné, ale organizace také pořádala přednášky na školách. Diplomovaná sestra tedy přednášela o všeobecné hygieně na městských školách v Šanově a Lužné a provedla preventivní prohlídky proti vším a hnidám v Rakovníku i okolních vesnicích a zároveň žákyně a žáky poučila, jak si hlavu proti hnidám ošetřovat. Tyto prohlídky se konaly každý měsíc.

Červený kříž také pomáhal lékařům při očkování a instruktorům při vedení kurzu správné a úsporné výživy.²⁶⁹

²⁶⁷ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

²⁶⁸ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

²⁶⁹ SOkA Rakovník, Národní pomoc, karton 315, inventární číslo 1184

Zároveň Červený kříž vybíral peníze pro podporu nemocných a raněných pro Německo. Příspěvky byly sice dobrovolné, každý dárcem byl ale evidován. Největším dárcem byla firma František Otta, která darovala až 50 000 korun.²⁷⁰

Tato organizace se tedy snažila o zlepšení hygienických podmínek a o nezbytnou zásobu hygienických a jiných zdravotnických potřeb pro obyvatelstvo a o nezbytnou lékařskou péči, což bylo pro obyvatelstvo neocenitelnou službou.

VIII. 7. Přestupky a trestné činy

9. května si na policii stěžoval řídící učitel ve výslužbě Bohumil Němeček na místo svého bydliště, kde se říká Jamka. V dopise přímo píše: „*Ta ‚Jamka‘ stala se postrachem všech, kteří chtějí ztráviti chvíli na čerstvém vzduchu a místem, kde je dovoleno vše! Kopací míče, špačky, napalování kamenů, rozbíjení oken, pustošení a vykrádání zahrad, střílení prakem po všem ptactvu, navrtávání a podřezávání a lámání stromů, necudné pokřikování i na cizí chodce, možnost přímého úrazu dětem v kočárku i dospělým chodcům, pusté řeči při hraní, to vše udivuje. A napomenutí? Běda tomu, kdo by se odvážil! Rána kamenem je asi nemírnější odpověď.*“²⁷¹

Snažil se docílit toho, aby policie hlídkovala v této oblasti a aby zde byly instalovány tabulky zakazující hru špačka a kopanou. Také doporučoval, aby zde hlídkovali i občané a sám se k této službě nabídl. Také se snažil prosadit přísné tresty pro dopadené viníky. Starosta tedy nakázal městskému zahradníkovi Františku Proškovi, aby záležitost prošetřil a podal zprávu. Ten stížnosti pana řídícího potvrdil a doplnil, že za drtivou většinu případů pokřikování jsou odpovědni učni, a své poznatky hlásil městskému policejnímu úřadu i úřadu starosty. Tím bylo docíleno toho, že hra na špačka a kopaná byly

²⁷⁰ SOkA Rakovník, Německý červený kříž, karton 316, inventární číslo 1185

²⁷¹ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

zakázány a přes den i v noci zde městská policie konala obhlídky, takže podmínky v Jamce se zlepšily.²⁷²

Na schůzi městské rady 4. října si kdosi stěžoval, že nejsou dodržovány hodiny, kdy mohou Židé nakupovat potraviny a že jsou obcházeny tak, že za židovské obyvatele obstarávají nákupy jejich služebné či že nákupy provádějí Židé telefonicky. Policejní strážmistři byli tedy vyzváni, aby hlídali dodržování těchto nařízení.²⁷³

Další udání přicházela na občany za polní a lesní pých. Někdy se udání ukázala jako neopodstatněná, jako v případě domkářky Brůhové, kterou udal pan Černý, že v lese krade oloupané kmeny. Následná policejní prohlídka zjistila, že se nejednalo o kmeny, ale o pařezy, které bylo povoleno si v lese vykopat a odvézt.²⁷⁴

Nejvíce stížností stále přicházelo na nedůslednost při dodržování zákazů a příkazů týkajících se Židů. Problémy s mládeží v Jamce se staly pomyslnou červenou nití, která se měla nadále táhnout policejními spisy, neboť mládež vždy na chvíli ustala ve svých aktivitách zde, ale jakmile polevila pozornost policistů a hlídačů, vrátila se ke své původní činnosti zde.

²⁷² SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

²⁷³ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

²⁷⁴ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

IX. Rok 1941 na české i mezinárodní scéně

IX. 1. Útok na Rusko

Dne 22. června 1941 vtrhla německá armáda do Ruska. Bylo to porušení sovětsko-německé smlouvy a Německo tím otevřelo válku na dvou frontách – východní a západní. Operace Barbarossa, jak byl plán útoku na Sovětský svaz nazván, překvapila ruské jednotky i přesto, že Stalin dostával mnoho zpráv o chystaném útoku, odmítal jim uvěřit. Tím utrpěla ruská armáda těžké ztráty a musela ustupovat. V čele německých vojenských sil stál vrchní velitel pozemního vojska Brauchitsch. Za Sovětský svaz se postavila Velká Británie, která prostřednictvím Winstona Churchilla slíbila pomoc.

Německá armáda využila překvapenosti sovětských sil a rychle postupovala vpřed. Obchvatem uzavřela část sovětských vojáků v kapse okolo Gorodišče. Sověti byli nuceni čelit i útoku spojených sil Německa a Finska na Karelskou šíji.²⁷⁵

Útoky a postupy německých skupin armád Sever, Střed a Jih se zpomalily až koncem října. Tehdy další rychlé postupy znemožnila vyčerpanost vojsk a pověstná ruská zima. Přes den bylo téměř nemožné postupovat, protože cesty byly blátivé a rozměklé, v noci postup znemožňovaly velmi nízké teploty a nedostatečné oblečení vojáků a technické vybavení, které nebylo odolné vůči tak nízkým teplotám. 30. října se zastavily veškeré německé operace na území Sovětského svazu, dokud zem nebude dostatečně ztvrdlá, aby umožnila postup.²⁷⁶

Další vojenské akce začaly tedy až v listopadu. 15. listopadu obnovila německá vojska útok na Moskvu. Avšak počasí jim způsobovalo čím dál větší ztráty na lidech i materiálu. Německé tanky a vozidla neměly pohonné hmoty, které by odolaly silným mrazům. Němečtí vojáci neměli oblečení, které by je uchránilo od mrazivého větru a mrzli. Přesto 2. prosince dosáhly některé jednotky předměstí Moskvy a ocitly se na dohled Kremlu. Avšak 5. prosince

²⁷⁵ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 85 - 86

²⁷⁶ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 97

musel Hitler odsouhlasit zastavení těchto operací, protože podmínky pro jeho armády byly stále horší.²⁷⁷

Pouhé dva dny po zastavení operací u Moskvy zaútočilo japonské letectvo na americký přístav Pearl Harbor. Američané byli tímto útokem naprosto překvapeni a ztratili 188 letadel. Tento přeřpad přiměl Spojené státy, Velkou Británii, Austrálii, Nový Zéland, Nizozemsko, Francii, Jugoslávii a řadu jihoamerických států vyhlásit 8. prosince válku Japonsku. Čína vyhlásila válku Německu, Itálii a Japonsku. Prezident Spojených států zároveň požádal Kongres, aby vyhlásil válku také Německu a Itálii. Tímto aktem se oficiálně Spojené státy zapojily do války.²⁷⁸

Mezitím sovětská armáda přesunula své pozemní jednotky. Využila tím momentální nepohyblivosti německých armád, aby připravila obranu a pozdější útok. Zatím se jim sice nepodařilo provést rozhodující průlom, ale vyrovnali síly na obou stranách.²⁷⁹

IX. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava

V Protektorátu Čechy a Morava se udála významná změna v osobě, která stála v čele Protektorátu. Říšský protektor svobodný pán Konstantin von Neurath musel odjet na „zdravotní dovolenou“. Ve skutečnosti byl však odvolán proto, že se zdál Hitlerovi příliš shovívavý k Čechům. Jeho funkci převzal zastupující říšský protektor, kterým byl jmenován Reynhard Heydrich. Do Prahy přijel 27. září a Hitlerovým výnosem se stal mužem, který měl vykonávat všechny povinnosti protektora, dokud se Neurath neuzdraví.²⁸⁰ Tím se stal Heydrich téměř neomezeným vládcem českých zemí.

Jedním z důvodů odvolání von Neuratha bylo sílící odbojové hnutí. V polovině roku 1942 se velmi zhoršila hospodářská situace. Hrozil hlad, na

²⁷⁷ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 103 - 104

²⁷⁸ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 108

²⁷⁹ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 112

²⁸⁰ Honzík, Miroslav; *Za Heydrichem otazník*, Praha: Práce 1989, s. 8

příděl bylo i koňské maso a i tak nebylo k dostání. Gestapo i ostatní pořádkové síly počítaly s nepokoji, které tento nedostatek způsobí.²⁸¹

Hned následující den po svém příjezdu do Prahy, na svátek sv. Václava, patrona české země, vyhlásil Heydrich stanné právo. Podepsal také první část rozsudků smrti. Popraveni tedy byli komunističtí funkcionáři a novináři, například Oto Synek, Eduard Urx, F. Tausig, V. Haken, Jan Krejčí, Václav Křen, Vratislav Šantroch a další. Popravy zasáhly i dosud vězněné účastníky odboje, například generály Vojtu, Bílého, Horáčka, Doležala a Šáru, důstojníky Balabána, Dvořáka či Kaspera. Zastřelen byl i pražský primátor dr. Otakar Klapka. Mezi dalšími popravenými byli hlavně příslušníci inteligence, ale i dělníci a studenti.²⁸²

Další ranou pro domácí odboj bylo zatčení ministerského předsedy protektorátní vlády, generála Aloise Eliáše. Zatčení proběhlo v předpokoji K. H. Franka již 27. září. Ihned o něm byl informován prezident. V době jeho zatčení ještě gestapo nevědělo o jeho spojení s exilovou vládou. Nevědělo ani to, že je zprostředkovatelem kontaktů mezi Benešem a Háchou.²⁸³ Generál Alois Eliáš byl odsouzen k trestu smrti za velezradu. Tento rozsudek vedl prezidenta k tomu, aby 2. října písemně požádal zastupujícího říšského protektora o milost a prosbu, aby doporučil Hitlerovi milost udělit. Jediné, čeho dosáhl, bylo to, že trest smrti byl prozatím odložen. Tím se podařilo prodloužit život bývalého ministerského předsedy o téměř devět měsíců.²⁸⁴ Tímto postupem získal Heydrich cenné rukojmí v jedné z vůdčích osobností odboje, ale ani to nemohlo zabránit dalším událostem.

²⁸¹ Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 310

²⁸² Pasák, Tomáš; *Český fašismus 1922 - 1945 a kolaborace 1939 – 1945*, Praha – Práh: 1999, s. 324 - 325

²⁸³ Pasák, Tomáš, *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont 1997, s. 141

²⁸⁴ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš; *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Praha: Práh 2002, s. 227

Konečná bilance stanného práva, které skončilo až v lednu 1942, bylo 486 rozsudků smrti, 2 242 lidí odvezených do koncentračních táborů a více než 6000 zatčených.²⁸⁵

²⁸⁵ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš; *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Praha: Práh 2002, s. 216

X. Rok 1941 v Rakovníku

Nedostatek potravin dolehl na celé obyvatelstvo. Příděly se neustále snižovaly, takže nakonec dosáhly množství, které sotva stačilo na živobytí. Lidé si tedy jezdili opatřit jídlo na venkov, kde se ještě nějaké jídlo dalo koupit. Zároveň to bylo spojeno s nebezpečím, jak potraviny dostat do města bez toho, aby je přistihl kontrolor a potraviny jim zabavil a navíc jim přidal nemalou pokutu. Čeští kontroloři nebyli v zabavování tak aktivní jako ti němečtí a proto Němci raději kontrolovali autobusy, vlaky a cesty sami nebo české kontrolory doplnili svými lidmi.²⁸⁶ Jeden případ benevolence českých četníků popisuje ve své kronice Jan Renner: „V městě na nádraží bývaly kontroly důkladnější. Z vlaku vystoupila babička s košíčkem v ruce: zastavil ji četník a ptal se jí, co nese v košíčku. ‚Inu, pane četníku, nesu dceři několik vajíček‘, doznává babička poctivě. ‚To je nesete, babičko, do sběrny?‘ ‚Ale ne, dceři je nesu‘, hovoří babička dále a cupitá k východu. Četník vida, že babičku nesvede ke lži, doprovází ji k východu a na rozloučenou ji vybízí, aby vajíčka dobře odvedla.“²⁸⁷

Do pomoci hladovějícím obyvatelům se zapojovali všichni, kdo mohli. Zejména mlynáři pomáhali, kde mohli, ale o bídě v Protektorátu nesmělo nikde padnout ani slovo. Když byl v Rakovnických novinách uveřejněn článek, že lidé z hladu kradou psy a živí se jejich masem, bylo okamžitě zahájeno vyšetřování. Bylo zjištěno, že pisatelem článku je řídící učitel V. Kapoun. Byl tedy okamžitě zatčen, uvězněn, zbaven místa a teprve poté propuštěn.²⁸⁸

Prvenství v nákupu a větší příděly měli samozřejmě lidé, kteří se hlásili k německému občanství. To způsobilo, že například lidé ze smíšených manželství přijali německé občanství. Také někteří občané Protektorátu se rozhodli raději přijmout německé občanství a získat tím pro sebe tyto výhody.²⁸⁹

²⁸⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 67

²⁸⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 68

²⁸⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 68 - 69

²⁸⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 69

Veškerý tisk a rozhlas byly pod stálým dohledem okupantů. Rakovnické noviny byly zastaveny 21. března. Zprávy o německých vítězstvích byly uveřejňovány v rozhlase nejprve německy. Těmto zprávám však téměř nikdo nevěřil. Množil se poslech cizího rozhlasu a stále pokračovalo předávání zpráv ústně od těch, kteří tento rozhlas poslouchali. Museli však být nesmírně opatrní na to, komu tyto zprávy sdělují. Mezi lidmi totiž neustále působili špehové a udavači.²⁹⁰

15. března musel každý majitel domu opět vyvěsit vlajky. Přesto to někteří neudělali. Města proto musely podat přesný soupis lidí a domů, kde vlajky chyběly. Okresní hejman a vrchní rada politické správy Paděra požadoval nápravu a v případě, že by se toto opakovalo, vyhrožoval trestem nejen pro dotyčné obyvatele, ale i pro městskou radu a starostu, které shledával osobně odpovědnými.²⁹¹

Obyvatelstvo Protektorátu muselo oslavovat postup německých vojsk na východní frontě. Bylo nařízeno, aby na všech veřejných i soukromých budovách viselo písmeno V znamenající Viktoria. Velká dřevěná V visela na radnici, muzeu a na kasárnách. Nalepená V zdobila okna a někteří malovali tyto znaky i na ploty, stromy a na jiná volná místa. Tato horlivost se samozřejmě setkala s nepochopením ostatních obyvatel, kteří za tato V dopisovali různé poznámky.²⁹²

*„V neděli 27. července byly na náměstí ozdobeny všechny stojany elektrických lamp u veliké výši trojúhelníkem bílé barvy s písmenou ‚V‘, kterou držel vespod klepety červený rak. Když se ptali někteří na význam této výzdoby a co znamená, bylo jim důvěrně vysvětleno: spojíš-li dolejšek /rak/ s hořejškem /V/ přečteš rakev – k níž směřuje všechno vítězství.“*²⁹³ Tato příhoda výstižně komentuje náladu mezi obyvatelstvem.

V městských sadech na místě, kde dosud stála socha Tomáše Garigue Masaryka, vyrostlo veliké kašírované V. Naproti němu Sokolovnu zdobila

²⁹⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 69

²⁹¹ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

²⁹² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 70

²⁹³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 71

velká tabule, která nesla nápis „Bio Viktoria“. Název změnil i Hotel Podrabského. Stal se z něho Hotel Viktoria.

Prozatímní tažení Německa na východ zavdalo podnět k vylepování plakátů s fotografiemi podivných individuů a příslušníky různých kmenů s nápisy „To jsou vaši bratři?“ Toto heslo mělo zapůsobit na lidi, aby přestali sympatizovat se Sovětským svazem, avšak neměly požadovanou účinnost.²⁹⁴

Samotná činnost nejobávanější policie, gestapa, vzbuzovala v lidech neustálý strach. Nikdo si nemohl být jistý, jestli, kdy, jak a proč ho gestapo zatkne. Zvýšené činnosti gestapa si všimli všichni občané. Jan Renner ji popisuje takto: „*Na udání i bez něho přepadávali jednotlivce, aby je vyslýchali na místě, nejčastěji však je odváželi do Kladna, kde surovým způsobem hleděli z nich vynutit přiznání k činům, z nichž byli obviněni neznámými udavači. Nejčastěji však si vymyslili sami důvod k zatčení a k výslechům. Zatkli samého starostu města prof. Frant. Diepolta a lékárníka B. Hampla, funkcionáře Sokola, aby se od nich dozvěděli, kam se poděl sanitní materiál ze zdejších kasáren, o čemž prý jsou velmi dobře zpraveni.*

Jindy vyslýchali jednotlivce, že prý podle udání vědí o ukrytých zbraních, o letácích tajně tištěných a rozšiřovaných, nebo shazovaných od nepřátel apod.přepadávali a zatýkali nejraději v noci, kdy se každý nejméně nadál, že bude rušen ze spánku.... Nejvíce měli spadeno na jednotlivce zámožné, kteří mohli podplácet, neboť Němci všichni brali úplatky pod různými záminkami, při nichž kradli jako straky vše, co se jim zlíbilo, aniž jim kdo mohl bránit v jejich počínání.“²⁹⁵

Zatýkáni byli hlavně funkcionáři rozpuštěného Sokola. Spolu s inteligencí byli poslání do Terezína a odtud do Osvětimi, kde všichni zahynuli. Zemřel zde i starosta města František Diepolt, náčelník Sokola profesor Klouček, župní jednatel Pelcák, vzdělavatel František Janoušek,

²⁹⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 71

²⁹⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 72

ředitel městské školy Beránek i štábní kapitán a hospodář Sokola Karel Diepolt, bratr starosty.²⁹⁶

Správcem sokolského majetku byl jmenován Jan Doubek. Sokolům byl nadále odepřen přístup na hřiště a sportoviště.²⁹⁷

Němci i Češi, kteří se přihlásili k německému občanství, měli nadále využívat ještě větší privilegia než doposud. Bydleli v bytech, na něž se nevztahovaly žádné poplatky, které by museli odvádět, sloužily se pro ně zvláštní mše v kostele sv. Trojice a ostatní obyvatelé se k nim museli chovat s úctou a úslužností, neboť i křivý pohled jejich směrem mohl mít za následek udání a zmizení dotyčného.²⁹⁸

I zde ve městě se utvořila složka Hitlerovy mládeže. Za cvičiště jim sloužila zabraná Sokolovna a Němci jim opatřili stejnokroj i zbraně. Cvičili se v „*německé execírce*“ a ve zpěvu německých písní. Při svátcích takto cepované děti procházely za zpěvu písní městem. Později s sebou nosili i německé vlajky a tak kdo mohl, ten se jim vyhnul. Avšak i v tomto musel být opatrný, neboť i za tento „přečin“ hrozilo udání a zatčení.²⁹⁹ Na tento postup obyvatel si stěžovala i organizace Vlajka ústy svého vedoucího akademického malíře Josefa Lhotáka. Z toho, že obyvatelé nevzdávali úctu říšskoněmecké vlajce, viní J. Lhoták vedení města. „... *kdyby vedení města Rakovníka dostatečně se bylo staralo o ideologické proškolení a výchovu obyvatelů k říšskému myšlení, podobná událost by byla vyloučena...*“³⁰⁰

Koncem srpna dolehla na obyvatelstvo nejen Rakovníka další velmi smutná událost. Všichni židovští obyvatelé byli totiž s okamžitou platností vypovězeni z měst i vesnic a jen s malým množstvím věcí byli z rakovnického nádraží odvezeni do Terezína, odkud putovali do dalších táborů, včetně Osvětimi. Jako poslední Žid byl odvezen předseda židovské obce Hugo

²⁹⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 73

²⁹⁷ SOkA Rakovník, Tělocvičná jednota Sokol v Rakovníku, karton 317, inventární číslo 1192

²⁹⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 73

²⁹⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 73 - 74

³⁰⁰ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 182

Reiman. Domy a majetek odvezených Židů získali němečtí správci a vše, co bylo cenné, pobrali a odvezli.³⁰¹

Škola tento rok začala až 21. ledna. Školní mládež stále obstarávala různé sběry a s vozíky svázela různé věci, které podle nařízení musely být sbírány, tříděny a odváženy do sběrný. Nově byl omezen počet žáků na středních školách a některé třídy byly úplně zrušeny. Profesori byli buď nuceni odejít do penze, nebo byli přeřazeni na jiná pracoviště. Některé předměty na školách měly být nadále vyučovány pouze v němčině, a proto byli zbývající učitelé posíláni na přeškolení do Německa. Po tomto přezkoušení skládali zkoušku z němčiny, a když neprospěli, byl jim snížen plat.³⁰²

Jedním učitelů, kteří museli odejít ze školství, byl bývalý legionář Koubek. Pamětník a žák pana Koubka, pan M. Pancner vzpomíná: *„Všichni legionáři museli ze školy pryč a s nimi i náš oblíbený učitel Koubek. Ve škole jsme se s ním rozloučit nesměli, tak jsme se sebrali a odnesli jsme mu sošku do vily Boženka, kde bydlel. A takhle jsme se s ním rozloučili. Po válce se pan učitel do školství opět vrátil.“*

V tomto roce navíc přišel Rakovník o své Rakovnické noviny. Poslední číslo vyšlo 21. března 1941. Do posledního čísla tedy noviny zařadily fejeton „Vzpomínám“. Nic jiného nedalo čtenářům tušit, že další číslo novin již nevyjde. Ani v úvodníku ani ve článku, který shrnoval mezinárodní i místní situaci není o rušení novin ani zmínka.³⁰³

X. 1. Stavební úpravy města

I přes to, že byl stavební materiál velmi drahý a většina práce schopných lidí byla poslána na práci do Německa, se podařilo získat svolení a takzvaný bilanční příkaz na stavbu vodovodu. Pan V. Čech vzpomíná: *„Tenkrát se vodovod dělal z litinových rour a ty byly přísně bilancované. Městské zastupitelstvo šlo tedy orodovat o bilanční příděl na tehdejší magistrát. Samozřejmě tam v té době seděli Němci a ti dávali přednost*

³⁰¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 74 - 75

³⁰² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 75

³⁰³ SOkA Rakovník, Rakovnické noviny z 21. března 1941

dodávkám pro wehrmacht. Shodou okolností tam na magistrátě dělala sekretářku paní Liselotte Andreadys. Ta je přijala Rakovnické se žádostí a dala ji do takzvané podpisové knihy. Nepodařilo se nám zjistit, co za to dostala, jestli víno, čokoládu nebo kazetu bonbonů. A když to měl ten její šéf podepsat, tak ona ho ještě zabavila a šéf podepisoval a podepsal i tu bilanci pro Rakovník. Čili to byl od ní geniální trik. Taky se mohlo stát, že ten šéf by na to přišel a mohl ji vyhodit nebo z toho mohl udělat pro ni nepohodlné závěry.“

Ještě před samotným vodovodem byla započata stavba vodojemů u sv. Antonína. Dále firma Vltavský začala se stavbou domů pro své dělníky u hřbitovů na Letné. Stavba rychle postupovala a brzy chybělo jen položit střechy, ale náhle musela být zastavena. Důvodem byl zákaz z německých úřadů.

Dále se pokračovalo se stavbou domu pro vojáky za nemocnicí. Původně bylo v plánu, že budova bude mít tři poschodí, ale z německých úřadů přišlo povolení pouze na dvě. Ještě téhož roku byla stavba dokončena a prozatímně pokryta taškami.³⁰⁴

I firma František Otta podporovala stavební ruch. Zadalav stavbu kolonie dvojdomků. Staviteli měli být A. Vopršal a Domažlický, ale ani tato stavba nebyla z důvodu zákazu dokončena. K. Šmíd zbudoval v přízemí svého domu veřejné lázně, které městu Rakovníku již dlouhá léta chyběly.³⁰⁵

Nové úpravy se také dostalo domu po panu Ornsteinovi. V jeho průjezdu byla výkladní skříň Vlajky a v tomto roce bylo organizaci také umožněno, aby na budovu umístila svůj nápis. Ve své žádosti ze 7. června to vedoucí místní organizace Josef Lhota zdůvodňuje takto: „*Důvodem tohoto zjevného označení je snaha ČNTS-Vlajky upozorňovati a poučovati svým časopisem, svými knihami a též svojí dne 1/6 1941 instalovanou ideovou školou, nejširší vrstvy obyvatelstva o novodobém národovectví a vésti je tak*

³⁰⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 77

³⁰⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 78

*k novým řádům, národnímu socialismu a říšskému myšlení, jak jest svatou povinností všech dobrých a o svůj drahý národ dbalých Čechů. Vůdci zdar!*³⁰⁶

Městská rada tedy učinila první krok k tomu, aby město po letech snažení dostalo vlastní vodovodní síť, která by umožnila snadnější přístup k tak nezbytné věci, jakou je voda. Zahájila tím snad nejpřínosnější stavební počín ve městě.

X. 2. Kultura

Kvůli vyhlášení stanného práva zastupujícím říšským protektorem R. Heydrichem, musela být od 28. září zrušena veškerá divadla, koncerty i přednášky.³⁰⁷

X. 2. 1. Přednášky

Spolu s neustávajícím útlakem všeho českého klesala i kultura. I přednášek se konalo méně než předchozí roky. Nejčastější byly přednášky o českém jazyce. 18. února se konala přednáška Dr. F. Oberfalcera „Čeština jest jazyk vtipný“, o šest dní později přednášel Dr. Jiří Heller „O bohatství českého jazyka“ a 3. března pořádal přednášku „O jazyce novinářském, úředním a obchodním“.³⁰⁸

V pozvánce na přednášku Dr. Jiřího Hallera se můžeme dočíst, že „Návštěvník uslyší výklad o slovním bohatství jazyka českého a o tom, jak se toto bohatství správnou volbou, rozlišováním a spojováním násobí téměř do nekonečnosti.“³⁰⁹

Konaly se i přednášky pořádané za účelem vzdělávání obyvatelstva v oblastech ochrany domovů. Jednou takovou přednáškou byla přednáška konaná 26. ledna s názvem „O preventivních opatřeních proti ohni v domácnostech“. Účast na ní byla pro všechny obyvatele povinná.³¹⁰

³⁰⁶ SOkA Rakovník, ČNTS „Vlajka“ v Rakovníku, karton 318, inventární číslo 1221

³⁰⁷ SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů, karton 240, inventární číslo 1009

³⁰⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 76

³⁰⁹ SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů, karton č. 240, inventární číslo 1009

³¹⁰ SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů, karton č. 240, inventární číslo 1009

X. 2. 2. Výstavy

Krajské sdružení pěstitelů drobného hospodářského zvířectva pořádalo v Rakovníku výstavu drobného hospodářského zvířectva ve dnech 7. a 8. září. Účelem této výstavy bylo „rozšiřování a zušlechťování chovů drobného zvířectva v širokých lidových vrstvách.“ Tato výstava měla také zvýšit zájem o chov domácích zvířat. Čestné předsednictvo sdružení přijala i městská rada.³¹¹

X. 2. 3. Divadlo a koncerty

Ředitel městské hudební školy Tomáš se pokusil o uskutečnění Dvořákovy opery „Čert a Káča“. Opera byla uvedena k výročí 100 narozenin skladatele a výsledkem byl nečekaný úspěch. Opera byla několikrát reprízovaná a vždy sklidila velký ohlas.³¹²

Městu se také podařilo získat z Plzně hudební materiál k Nedbalově baletu „Z pohádky do pohádky“.

Došlo také ke změně v předpisech na povolování divadel. Nadále se plánovaná představení musela hlásit 4 týdny dopředu, kolek měl být osmikorunový a povolovány byly pouze hry uvedené v seznamech povolených her.³¹³

3. dubna se konal Dvořákův večer. Společnost přátel umění v Rakovníku ho pořádala k počtě stých narozenin skladatele. O čtyři dny později pořádal koncert i 2. prapor vládního vojska. Řídil je opět vojenský kapelník Slavík a celý koncert pořádal Spolek pro podporování chudých studujících reálného gymnasia Dr. Z. Wintra. Zde byla poprvé uvedena opera „Čert a Káča“, kterou nastudovalo ochotnické divadlo.

Další koncert se konal 14. května a nesl název „Všichni na žně“. Tento koncert byl součástí propagační akce „Boj o zrno 1941“. V první části koncertu

³¹¹ Tamtéž

³¹² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 76

³¹³ SOkA Rakovník, Divadelní záležitosti, karton 327, inventární číslo 1260

vystupoval pěvecký sbor TYPOGRAFIA a ve druhé části vystupovalo Pražské klavírní trio.³¹⁴

X. 2. 4. Biograf

Stále byly v provozu oba biografy, Městský i Sokolský. Hrály se nadále filmy zahraniční i české produkce. Ze zahraničních to byly například „3 Codonas“, „Východ slunce“, „Oceán v plamenech“, „Milosrdná lež“, „Začalo to omylem“ nebo „Moje žena žije ve Vídni“. Z českých zase „Minulost Jany Kosinové“, „Pohádka máje“, „Muzikantská Liduška“, „Za tichých nocí“, „Škola základ života“, „Život je krásný“, „Poznej svého muže“ nebo „Pohádka máje“.³¹⁵

Zdejší divadlo i kina se snažily rozptylovat lidi a dávat jim možnost uniknout od všedních starostí. Bylo to velmi dobré pro psychiku a klid obyvatelstva. Různé přednášky se snažily rozšiřovat obzory obyvatel. Nejspíše to na lidi i pozitivně působilo, protože nebyli úplně odříznuti od společnosti a tyto kulturní události jim dávaly možnost potkat se se známými lidmi, diskutovat o kulturních zážitcích a vyměňovat si zkušenosti.

X. 3. Archiv

Městská rada žádala ministerstvo školství a národní osvěty o udělení subvence. Ve svém dopise ze 3. června vyzdvihuje zásluhy Jana Rennera o uspořádání archivu, který byl při jeho příchodu v katastrofálním stavu. Díky tomuto dopisu také víme, jak archiv vypadal v době, kdy ho Jan Renner spravoval. Listinný materiál byl uschován v krabicích a jednotlivé listiny byly rozděleny do odborů, které byly označeny značkou, běžným číslem a razítkem. Tyto krabice byly uloženy ve zvláštní skříni. Městské knihy, listiny a registratura získaly své uložení v dřevěných stojanech. Majestáty a vzácné městské knihy byly bezpečně uschovány v železné, azbestem vyložené skříni, takže i v případě požáru byly v bezpečí. Také byl přestěhován do místností Petrovcovy vily z naprosto nedostačujících prostor Vysoké brány. Také bylo

³¹⁴ SOkA Rakovník, Hudební záležitosti, karton 327, inventární číslo 1261

³¹⁵ SOkA Rakovník, Rakovnické noviny, ročník 1941

potřeba veškerý výše zmiňovaný materiál zakonzervovat.³¹⁶ Není tedy pochyb o tom, že Jan Renner má na dnešním archivním bohatství města největší zásluhu.

Subvence byla ministerstvem udělena a spolu s ní přišla poukázka do spořitelny na jeden tisíc korun. Jedinou podmínkou bylo to, že archiv se bude řídit pokyny archivního inspektora pro Čechy, který sídlil v Praze.³¹⁷

Neúnavná činnost Jana Rennera nesla tedy své ovoce. Možnost přestěhování archivu do majestátní Petrovcovy vily z malých prostor Vysoké brány byla další z jeho zásluh o archiv. Navíc vila umožňovala uskladnění a uschování většího množství předmětů.

X. 4. Muzeum

Úpadek zájmu o kulturu zasáhl i muzeum. V tomto roce se zde nekonaly žádné mimořádné výstavy, příchozí si mohli prohlédnout jen stálé expozice. Z tohoto roku se však zachoval seznam diapozitivů a štočků, které mělo muzeum k dispozici a bylo ochotno je poskytnout badatelům. Jednalo se například o diapozitivy Pohled na Rakovník z lenní mapy Čech z roku 1666, Pražská brána před opravou, se schodištěm do brány, která používána za sýpku, Rakovnický žaltář z roku 1618 s vazbou s kováním, Nádraží radnice se starou sýpkou apod.³¹⁸

Muzeum bylo také požádáno, aby zaslalo nějaké obrazy týkající se města. Tyto měly být využity Spolkem výtvarných umělců Mánes pro výstavu „Česká města“, která byla plánovaná na květen až srpen 1941.³¹⁹

Samozřejmě zde mohli lidé vidět i stálou expozici, která mapovala historii města, i když nyní značně okleštěnou. I tak si mohli lidé připomenout události, které město utvářely, věci, které jejich předkové běžně používali a to jim opět umožňovalo uniknout ze smutné reality.

³¹⁶ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

³¹⁷ Tamtéž

³¹⁸ SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

³¹⁹ Tamtéž

X. 5. Brusliště a koupaliště

Restaurace na koupališti opět změnila pronajímatele. Pro tento rok získal restauraci do pronájmu Miroslav Kůrka, který provozoval již hostinec v Mutějovicích. Oproti předchozím rokům se provoz restaurace rozrostl ještě o cukrárnu a taneční parket, o kterých není v předcházejících dokumentech zmínky. Také výčep se dočkal opravy a z původní dřevěné konstrukce se stala konstrukce zděná, tedy odolnější vůči podnebním změnám. Oproti jiným rokům také smlouva mezi městem a panem Kůrkou opravňovala nájemce k pronájmu na dobu čtyř roků. Předchozí smlouvy však umožňovaly pouze rok jeden.

Vše ostatní však zůstalo stejné a to včetně nájemného. I když budoucí nájemce nabídl cenu vyšší, nebylo toto schváleno. Z každého vyčepovaného hektolitrů tedy nájemce dále platil 32 korun a z každé lahve sodové vody nebo limonády 20 haléřů. Veškeré nápoje byl však povinen odebírat jen z Rakovnického pivovaru. Výjimka se vztahovala jen na plzeňské pivo, avšak i z něho musela být řádně zaplacená daň.³²⁰

Změna ve znění smlouvy byla patrně zapříčiněna poměry. Město chtělo mít jistotu, že restaurace zůstane v provozu za každých okolností. Bylo to v zájmu nejen pronajímatele, tedy města, ale nyní i nájemce, aby se snažil restaurant na koupališti udržet v provozu a na určité úrovni.

X. 6. Přestupky a trestné činy

Podle soupisu zaměstnanců víme, že ke dni 4. srpna 1941 měla rakovnická policie osm mužů a jednoho úředníka. Čtyřem členům mužstva bylo mezi 35 – 45 lety a pouze jeden byl mladší 30ti let.

Největší potíže ohledně pořádku ve městě byly s výkladní skříní Vlajky. Ta byla téměř neustále rozbíjena a znečišťována pohoršenými obyvateli. Zabýval se tím i okresní hejtman, který městu nařídil, aby zde policie hlídkovala. I přes tyto hlídky docházelo dále ke znečišťování a proto si Josef

³²⁰ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

Lhota znovu stěžoval u okresního hejtmána. Ten tedy opět zakročil. Znovu nařizoval střežení schránky. Upozorňoval starostu, že za tuto schránku je „*osobně zodpovědný*“ (podtrženo v originále) on i radní, který má na starosti policejní záležitosti. Dále okresní hejtman požadoval, aby byl určen jeden strážník, který by za tuto schránku „*ručil*“ (podtrženo v originále) a který by byl při případném dalším znečištění potrestán. Také četnictvo muselo nadále na schránku dohlížet. Nakonec okresní hejtman připojil výhrůžku, že v případě nerespektování jeho příkazů bezohledně zakročí.³²¹ Tento přípis jasně ukazuje moc Vlajky nad životem lidí, není tedy divu, že schránka byla téměř neustále poškozena a znečištěna.

Úplně jiným případem bylo odsouzení hoteliéra Podrbského k pokutě 100 korun nebo vězení na dobu pěti dní. Jeho proviněním bylo, že prodloužil taneční zábavu ve svém podniku do tří hodin ráno, což bylo o hodinu více, než mu bylo povoleno. Zábava se konala 1. února a pan Podrabský byl odsouzen 25. února.³²²

Z důvodů množících se krádeží na polích bylo město nuceno vyhlásit v určitých hodinách zákaz vstupu na obdělaná pole a v případě, že zde bylo obilí posečeno nebo již složeno v kopcích, byl vstup na pole zakázán v kteroukoliv hodinu.³²³

Krádeže na poli byly nejspíš zapříčiněny hladem a nedostatkem potravin pro lidi. Nebylo tedy divu, že se hladové obyvatelstvo snažilo opatřit si potraviny, jak jen to bylo možné. Naproti této skutečnosti se zdá malicherná snaha o dopadení viníka poškozené vývěsní skříně Vlajky. Vlajka samotná měla tolik odpůrců, že dopadení bylo vskutku nemožné. Tento člověk by musel být dopaden při činu. Už samotná skutečnost, že se tím zabýval okresní hejtman, napovídá, že intervence Vlajky ve svém vlastním zájmu neznaly mezí.

³²¹ SOkA Rakovník, ČNTS „Vlajka“ v Rakovníku, karton 317, inventární číslo 1221

³²² SOkA Rakovník, Policejní hodina, nedělní klid, zavírací doba v obchodech 1851 – 1943, karton 239, inventární číslo 238

³²³ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

X. 7. Zajatecký tábor v Jesenicích

Na jaře 1941 byl v Jesenicích zřízen tábor pro zajatce francouzské a belgické národnosti. Počet zde vězněných lidí se pohyboval mezi 700 až 800 zajatci. Někteří z nich byli přiděleni do okolních vesnic na práce v zemědělství.

Jednou takovou skupinou byla skupina s názvem Kriegsgefangener Nr. 70722 Komando 3105, která čítala dvanáct zajatců francouzské národnosti. Členy této skupiny byli Louis Michel, Delpont Pierre, Albert René, Joseph Toroval, Louis Dépo, Roger Poulin, Jan Gilbert a duchovní Joseph Tanes. Pracovali u statkářů Sperka, Ratzka, Schirla, Mödla, Ullmana, Filipa, Wortsfelda a kováře Schnobla ve Zderazi. Stravování jim zajišťovali sedláci, u nichž pracovali. Na noc byli shromážděni v domě č. p. 1 u Josefa Sperka. Jako stráž jim byl přidělen jeden německý voják, který byl ubytován u starosty obce a zajatce vždy večer zkontroloval a zamkl a ráno jim opět odemkl a sepsal hlášení. Celou noc hlídkoval v okolí, aby se někdo nepokusil vězně osvobodit nebo aby se oni nepokusili utéct.

Uvnitř skupiny, která pracovala ve Zderazi, byl důvěrník vězňů Depolt, který zajišťoval komunikaci mezi německými strážci a vězni a mluvil za ně. Měl na starost ještě jiné skupiny vězňů v ostatních vesnicích, takže každý den objížděl na kole ostatní skupiny a zároveň jim rozvážel poštu a balíčky.

Kromě Francouzů a Belgičanů zde bylo uvězněno asi dvacet mužů a žen ruské národnosti, kteří byli také zaměstnaní u sedláků. Někteří z těchto vězňů byli napojeni na odbojové organizace v okolí na krátce před koncem války se některým podařilo uprchnout do okolních lesů a připojili se k partyzánům. Po válce se všichni vrátili do Sovětského svazu.³²⁴

S tímto táborem pravděpodobně souvisí událost z 16. dubna 1942. Tehdy přistihl František Štýbr, posunovač na nádraží v Rakovníku, ve voze osobního vlaku ve směru z Prahy do Rakovníka neznámého muže. Vlak zrovna posunovali a Frant. Štýbr šel k brzdě, když narazil na muže, který ležel na podlaze. Posvítit na něj a zjistil, že muž má na sobě nazelenalou uniformu a na

³²⁴ SOkA Rakovník, Fond svazu protifašistických bojovníků

hlavě čepici – lodičku. Měl být starý asi 35 až 40 let, mít dlouhé vlasy a být velmi zarostlý. Štýbr vyšel z vozu a šel o muži informovat své spolupracovníky. Muž ho následoval ven a sledoval, jak se Štýbr baví se svým kolegou Scherbaumem. Podle Štýbra muž něco říkal, ale nerozuměl mu.

Štýbr a Scherbaum šli poté vyrozumět dozorce posunu a telefonovat dopravnímu úředníkovi a když se vrátili, muž už byl pryč. Společně s četníkem a dopravním úředníkem prohledali vlaky a okolí nádraží, ale muž již nenašli.

Podle policejního hlášení „Štýbr nechal muže klidně bez dozoru a šel za Scherbaumem. Také posádka lokomotivy se o tohoto muže dále nestarala, tak že muž využil nepřítomnosti Scherbauma a Štýbra a zmizel.“ Posádkou lokomotivy jsou myšleni strojvedoucí Otto Šmíd a topič Karel Havel.

Pátrání po uprchlém zajatci nebylo úspěšné. Den poté, co byl muž spatřen, se na stanici dostavilo deset četníků z pohotovostního oddílu a znovu po něm pátrali, ale opět bez úspěchu. Muž nebyl dopaden.³²⁵

Skutečnost, že všichni přítomní železničáři se nepokusili muže zajistit, ale pouze jeho přítomnost nahlásili, svědčí o tom, jak velká byla chuť občanů spolupracovat s okupačním režimem.

³²⁵ SOkA Rakovník, Fond svazu protifašistických bojovníků

XI. Rok 1942 na české i mezinárodní scéně

XI. 1. Vojské operace v Rusku

Zastavení postupu německých vojsk předchozího roku umožnilo Sovětům zkoncentrovat své síly a připravit plán boje. Už v lednu se situace na východní frontě změnila v sovětský prospěch. Podařilo se osvobodit Malojarslavec jižním směrem od Moskvy a pronikly až k Možajsku.³²⁶

Od 8. září 1941 se německé vojsko snažilo dobýt Leningrad (dnešní Sankt Petersburg). Tato akce byla jedním z obrovských neúspěchů německé armády. I když se město snažili dobýt všemi silami, obyvatelstvo odolávalo a odmítalo se vzdát německým vojskům. Byla to jedna z největších a nejdelších bitev této války.

XI. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava

Změna poměrů však nenastala jen na ruské frontě. I v Protektorátu znovu sílilo podzemní hnutí a začaly se objevovat výsadky jak ze západu, tak z východu. Již na konci roku 1941, konkrétně 29. prosince, seskočily nad územím Protektorátu tři skupiny – Silver A, Silver B a Anthropoid. Úkolem skupiny Silver A, kterou tvořili Bartoš, Valčík a Potůček, bylo uvést do chodu vysílačku „Libuši“ a navázat kontakt s Londýnem. Skupina Silver B, skládající se ze Zemka a Škachy, měla znovu navázat ztracené spojení s odbojem a skupina Anthropoid, tedy Gabčík a Kubiš, měla za úkol provést atentát na významnou protektorátní osobnost.³²⁷

Další skupiny parašutistů, vysazené na území Protektorátu, nesly názvy Out Distance a Zinc. Obě byly shozeny v noci z 27. na 28. března. Ve skupině Out distance byli Opálka, Čurda a Kolařík. Skupinu Zinc tvořili Pechal, Mikš a Gerik. Obě skupiny byly nedopatřením vysazeny na jiných místech, než bylo určeno. Skupina Zinc dopadla u Gbel na Slovensku a v průběhu své cesty na

³²⁶ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 116

³²⁷ Amort, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha: Naše vojsko 1965

místo určení byli Pechal a Mikš zabiti a Gerik se nakonec sám udal na gestapu.³²⁸

Heydrich počátkem roku provedl reorganizaci vlády. Premiérem se stal Emanuel Moravec, ministrem vnitra byl jmenován bývalý policejní prezident Bienert. Velmi důležité ministerstvo hospodářství a práce bylo svěřeno oberführerovi SS dr. Bertschovi.³²⁹

V roce 1942 taky měly být znovu otevřeny všechny vysoké školy a mělo být umožněno národu opět studovat. Heydrich však nikdy s ukončením zákazu vysokého školství nepočítal.³³⁰ Německý okupační režim evidentně nestál o to, aby byl český národ vzdělaný.

XI. 3. Atentát na Heydricha a jeho důsledky

27. května jel Heydrich svou obvyklou cestou na Hrad. Když vůz projížděl zatáčku v Kirchmayerově ulici, postavil se před něj Gabčík se samopalem a hodlal střílet. Samopal však selhal. Řidič zpomalil a Heydrich vytáhl pistoli a chystal se na Gabčíka vystřelit. V tu chvíli hodil Kubiš odjištěný granát směrem k protektorovi. Netrefil však přesně a granát vybuchl před zadním kolem, prorazil postranici a Heydricha těžce zranil. Řidič mezitím pronásledoval prchající atentátníky a během přestřelky s Gabčíkem byl zastřelen.³³¹

Mezitím musel být Heydrich operován. Z břišní dutiny mu lékaři vyndali kus dveří a potahu z auta. Přesná diagnóza zněla: střelné poranění do zad a ruptura sleziny. K léčení zraněného byl povolán Himmlerův osobní lékař dr. Gebhardt. Heydrich se zotavoval, ale jeho stav se rapidně zhoršil 3. června večer. Zemřel ráno následujícího dne. Pravděpodobnou příčinou smrti byla buď otrava krve nebo anemický šok.³³²

Ihned po atentátu byl vyhlášen civilní výjimečný stav v Praze. Od devíti hodin večer do šesti hodin ráno byl vyhlášen zákaz vycházení. Prozatímním

³²⁸ Amort, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha: Naše vojsko 1965, s. 33

³²⁹ Honzík, Miroslav, *Za Heydrichem otazník*, Praha: Práce 1989, s. 242 - 243

³³⁰ Tamtéž, s. 242 - 243

³³¹ Amort, Čestmír, *Heydrichiáda*, Praha: Naše vojsko 1965, s. 39

³³² Honzík, Miroslav; *Za Heydrichem otazník*, Praha: Práce 1989, s. 277

vůdcem Protektorátu na místě zraněného Heydricha se stal K. H. Frank. Avšak již odpoledne 27. května dorazil do Prahy šéf Pořádkové policie Kurt Daluege. 30. května byl Daluege jmenován říšským protektorem.³³³

Mezitím se rozjela obrovská pátrací akce po pachatelích atentátu. Den po smrti Heydricha byla na parašutisty vypsána odměna 20 milionů protektorátních korun. Díky zradě Karla Čurdy, jednoho z parašutistů, se podařilo atentátníky obklíčit v kryptě kostela sv. Cyrila a Metoděje u Karlova náměstí. Po téměř sedmihodinovém boji byli všichni zde ukrytí parašutisté, Gabčík, Kubiš, Hrubý a Bublík, mrtví. Zastřelili se svou poslední kulkou.³³⁴

Němci také zatkli na 10 000 příslušníků inteligence a podezřelých z odbojové činnosti. Hned v noci popravili sto nejdůležitějších zatčených.

V průběhu pátrání po parašutistech pojalo gestapo podezření, že parašutisté jsou spojeni s obcí Lidice. Konkrétní stopa vedla k rodině Horákových. Jejich syn byl příslušníkem zahraničního vojska v Anglii. Přestože zde nebyly nalezeny žádné kompromitující materiály, zbraně ani vysílačka, byly Lidice 9. června 1942 vyhlazeny, muži popraveni u Horákova statku, ženy a většina dětí byli odvezeni do koncentračních táborů. Děti byly zavražděny v táboře Chelmn, ženy byly odvezeny do tábora Ravensbrück. Některé děti byly dány na převýchovu do německých rodin. Domy byly spáleny a zbourány a veškeré cenné věci a dobytek zabaveny a trosky byly srovnány se zemí.³³⁵

Druhou vesnicí, která padla za oběť německé pomstychtivosti, byly Ležáky. Ty byly vyhlazeny na základě udání Karla Čurdy. Ten věděl, že ve zdejším mlýně je ukryta vysílačka i parašutisté. Na základě jeho udání se sem rozjelo gestapo. Jiří Potůček však stihl s vysílačkou „Libuší“ ujet. Němci ho však stíhali a nakonec byl zastřelen českým četníkem nedaleko Pardubic.

Ležáky však stihl 24. června 1942 stejný, možná i horší, osud jako Lidice. Domy byly srovnány se zemí a zvířata zabavena. Většina mužů a žen

³³³ Brandes, Detlef; *Češi pod německým protektorátem*, Praha: Prostor 2000, s. 303

³³⁴ Brandes, Detlef; *Češi pod německým protektorátem*, Praha: Prostor 2000, s. 316

³³⁵ http://www.lidice-memorial.cz/history_cz.aspx; Brandes, Detlef; *Češi pod německým protektorátem*, Praha: Prostor 2000

byla popravena, zbytek byl popraven o několik dnů později. Děti našly smrt v polském Chełmnu. Ostatní příbuzné a spolupracovníky parašutistů popravili nacisté v koncentračním táboře Mauthausen. Ti, jimž se podařilo prvnímu záchvatu vraždění uniknout, byli odvezeni do táborů Osvětim, Buchenwald a Ravensbrück.³³⁶

Krátce po Heydrichově smrti, 20. června, byl popraven generál Alois Eliáš. Nejspíše to měla být odvěta za smrt Heydricha. Eliáš byl jedním z velkého počtu popravených v období tzv. heydrichiády.³³⁷

V období heydrichiády od 28. května do 1. září bylo zatčeno 3188 lidí a 1357 bylo odsouzeno k trestu smrti. Stanné soudy probíhaly v Praze a v Brně. Celkem 477 osob bylo popraveno pro pouhé schvalování atentátu.³³⁸

Vyhlazené obce Lidice a Ležáky jsou dodnes symbolem nacistické tyranie a zvěle. Na obou místech stojí dnes památníky, které upomínají na nešťastné obyvatele těchto vesnic. V Lidicích stojí i pomník všech lidických dětí, které našly smrt v nacistických táborech. V Ležákách na vesnici upomínají pomníky s kříži na každém místě, kde kdysi stály domy. Každý pomník nese nápis s popisným číslem domu a se jmény všech obyvatel. Takto nebudou oběti teroru nikdy zapomenuty.

³³⁶ http://www.lezaky-memorial.cz/history4243_cz.aspx

³³⁷ Eliášová, Jaroslava, Pasák, Tomáš; *Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení*, Praha: Práh 2002, s. 230

³³⁸ Brandes, Detlef; *Češi pod německým protektorátem*, Praha: Prostor 2000, s. 316

XII. Rok 1942 v Rakovníku

Tento rok znamenal pro Rakovník zásadní změnu ve správě města. Byl sem totiž dosazen vládní komisař a tím byla úplně zrušena městská samospráva. Komisařem se stal Karel Czerny, který do Rakovníka přišel z Ústí nad Orlicí. Lidé se samozřejmě snažili získat co nejvíce informací o muži, který se ujal vedení města dne 20. ledna. Informace o něm však byly v celku příznivé.³³⁹

Své první setkání s novým mužem v čele města popisuje Jan Renner takto: *„Byl jsem k němu uveden ředitelem městských úřadů B. Podolkou, který převzal tento úřad po řed. J. Šubrtovi, který byl v koncentračním táboře v Dachau. Představení se dalo němčinou, kterou jsem lámal, jak jsem dovedl. Nato mne vyzval, abych se posadil a všichni tři jsme se rozhovořili o městě, jehož správa mu byla svěřena. Dožadoval se mne, jako městského archiváře, který zná historii města, abych mu byl nápomocen při řešení některých městských záležitostí, souvisejících s historií. Za rozhovoru jsem poznal, že rozumí ba umí česky, ale jako vládní komisař jest Němcem. Stalo se tak, kdy jsem si nemohl vzpomenout na jakýs německý význam, který mi sám sdělil podle smyslu uvedeného rozhovoru. Moje domněnka byla úplně správná, jak se později ukázalo.“*³⁴⁰

Spolu s příchodem vládního komisaře bylo rozpuštěno městské zastupitelstvo. Náměstkem komisaře se stal Ebrle, dílovedoucí v továrně Stadion a městské úřady nadále zastávali Němci Wysoky a Bidrman.³⁴¹ Na posledním zápisu městské rady může překvapit, že jsou psány ručně, oproti předchozím zápisům, které jsou napsány na stroji. Náměstek starosty na tomto zasedání poděkoval všem členům za spolupráci. Městští zastupitelé ústy ředitele Jana Slaného poděkovali naopak náměstkovi a zastupitelstvo bylo rozpuštěno.³⁴²

³³⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 81 - 82

³⁴⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 82 - 83

³⁴¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 83

³⁴² SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938 – 1942, inventární číslo 18 - 19

Na konci února byli z Rakovníka deportováni poslední Židé. Jejich první cesta směřovala do Kladna, odtud pokračovali do Terezína a ti, kteří přežili cestu a podmínky v Terezíně, byli odvezeni do Osvětimi, kde většina z nich zemřela v plynových komorách. Opuštěné byty byly zapečetěny a klíče měly být uloženy na Oberlanrathě v Kladně. *„Byla to jen záminka, ve skutečnosti byly ony byty stále vykrádány gestapáky, Němci a vlahkaři a různými příležitostnými zloději.“*³⁴³

Stejně jako v celém Protektorátu, tak i v Rakovníku museli obyvatelé sbírat šatstvo a kovy pro německou armádu. Důležité bylo hlavně teplé oblečení, které mělo pomoci mrznoucí armádě v Rusku. Zabírány byly i městské zvony. Měly být řádně ohodnoceny, popsány a zapsány. K tomu byl povolán mistr Linhartovy továrny Krejčík. Nejtvrdějším zvonem byl shledán Dominikál, druhý byl Žebrák a třetí Václav. I přes snahu J. Rennera, který byl jmenován členem Výboru pro vyšetřování a snímání zvonů, musely být téměř všechny zvony odvezeny.³⁴⁴

V druhé vlně sbírání zvonů a jiných kovů muselo město odevzdat cimbál z Vysoké brány, na kterém hlásný odbíjel hodiny, a zvonek z kostela sv. Trojice.³⁴⁵

Situace po atentátu na Heydricha byla ve městě značně tísnivá. Již 2. června bylo město obklíčeno říšskými vojenskými silami a do druhého dne bylo úplně obsazeno. Byl vydán zákaz vycházení jak z města, tak z domovů. Na plnění příkazu dohlíželi vojáci, hlídkující v ulicích. *„V městě bylo jak po vymření a nezvyklé ticho: neozval se rachot povozů, ani lidský hlas. Říšští vojáci, esesmani v doprovodu policistů prohlíželi jednotlivé domy a domácnosti.“*³⁴⁶ Během těchto prohlídek pátrali Němci po čemkoliv, co by prokázalo spolupráci někoho z obyvatel s parašutisty či s odbojem. Nic se však nenašlo a tak alespoň uspořádali podpisovou akci, kde musel každý podepsat,

³⁴³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 83 - 84

³⁴⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 84

³⁴⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 84

³⁴⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 87

že nesouhlasí s akcemi, které organizoval odboj a že Dr. E. Beneše odsuzuje jako nepřítele.³⁴⁷

Vzhledem k nedostatku pracovních sil v Protektorátu byla vyhlášena pracovní povinnost. Na práci se tedy museli hlásit všichni nezaměstnaní. Při vysazování lesního porostu byly na práci nasazeny i Židovky z pevnosti Terezín. Navíc sem byly přiděleny dívky z Kladna. Ty velmi významně pomohly při hašení požáru u zastávky v Lašovicích. Ten zde vzplanul v důsledku květnového sucha a dívkám se podařilo ho uhasit za pomoci dělníků ze Šamotky a dráhy.³⁴⁸

Snaha o vyhlazení všeho, co připomínalo československou samostatnost, byla velmi důsledná. Z městských sadů musel být odstraněn kámen s plakétou Františka Palackého a na index zakázaných knih byly zapsány i jeho „Dějiny národa českého“.³⁴⁹

Německé postupy při získávání budov výstižně popisuje Jan Renner: „Aby měli přímý dohled na všechny život v městě a také nad zdejšími úřady, zabrali v sousedství okresního hejtmanského domu po Dr. L. Ledvinkovi, aniž by se byli dotázali majitele domu a umístili v něm své dohlédací úřady. Dům ten byl částečně uprázdňen, protože dali násilně odstranit v něm bydlejícího Dr. Dycku, u něhož gestapo našlo podstrčený jemu revolver a za to ho dalo odpravit.“³⁵⁰

Díky seznamu hostinských podniků z 2. července víme, že obyvatelstvo Rakovníka mělo možnost se najíst či občerstvit v mnoha podnicích. Například na náměstí Viktoria byla Krušovická restaurace KAVÁRNA a Krušovická restaurace, které vedl Jan Vyroubal a Kavárenská restaurace Slavie, kterou vedl Otto Bechník. Dále zde byl Hotel-Restaurant Viktoria Josefa Podrabského, Hostinec Tylův dům pod vedením Norberta Svatoše a Nádražní restaurace v Nádražní ulici, Restaurace Na Losích Jana Pučálky v Tyršově ulici, Hostinec

³⁴⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 89

³⁴⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 89 – 90

³⁴⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 92

³⁵⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 92

U Žabů, který vedl Antonín Žaba v Trojanově ulici a vinárna Violeta Františka Husáka v ulici Na Sekyře.³⁵¹

Dne 19. července přišel do Rakovníka rozkaz ministerstva vnitra. V něm se mimo jiné pravilo: „*Úřední název obce Lidice, polit. okres Kladno, jest pro všechny časy vymazati.*“³⁵²

Od prosince 1942 také platil zákaz propagace cestovního ruchu a letošních zimních sportů. Všechna místa na to musela být upozorněna a varována, aby neporušila tento zákaz. Každá kancelář nebo úřadovna, která se zabývala cestovním ruchem, musela podat ministerstvu lidové osvěty zprávu o své činnosti a rozpočet a výkazy od začátku roku 1941 do listopadu 1942.³⁵³

Nadále muselo obyvatelstvo pokračovat ve sběru všech odpadů, ke kterým nově přibýlo uschovávání pecek z třešní, višní, meruněk, broskví, švestek a slív. Tyto musely být odevzdávány žákům škol vysušené a bylo přísně zakázáno je vyhazovat nebo znečišťovat.³⁵⁴

Novinkou také bylo vyjmutí obchodů s tiskovinami z nové úpravy otevírací doby. Důvodem bylo, že noviny vycházely v různé denní době a tak by bylo nemožno některé tisky prodat či i převzít.

XII. 1. Stavební úpravy města

Vzhledem k nedostatku pracovních sil stavební ruch téměř utichl. Díky zákroku vládního komisaře se začalo znovu pracovat na rozestavěných domech vojenských gážístů a také byla zahájena stavba vodovodu.³⁵⁵ Na to pan V. Čech vzpomíná takto: „*Za války nebyla mechanizace jako dneska. Tenkrát byl jenom krumpáč a lopata. A teď se mělo po celém městě kopat výkopy pro ty roury. A tehdy do Rakovníka nastoupil pan komisař Czerny. Přišel sem z Ústí nad Orlicí a tam se nechoval zrovna pěkně a několik lidí tam nechal zavřít do*

³⁵¹ SOkA Rakovník, Jednotlivé živnosti a řemesla podle oborů, karton 354 – 358, inventární číslo 1337

³⁵² SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

³⁵³ Tamtéž

³⁵⁴ Tamtéž

³⁵⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 91

koncentráku a po válce ho tady v Rakovníku zavřeli, protože si ho vyžádal okres Ústí nad Orlicí a byl odsouzen k doživotnímu trestu. A tento komisař Czerny nařídil, že každý majitel domu si na území svého domu a zahrady ten výkop provede sám ve vlastní režii a když na to nebude mít sílu, že si na to zjedná pracovníky a zaplatí to ze svého. Lidi to celkem chápali, takže všichni majitelé domů vykopali výkopy a firma to instalovala a zaházelo se to. A takhle vznikl rakovnický vodovod.“

Jinak pokračovaly nezbytné práce na městských vodojemech. Avšak pro nedostatek pracovních sil pokračovaly velmi pomalu. Jiné stavby byly zakázány.³⁵⁶

Vládnímu komisaři se tedy podařilo dotáhnout stavbu vodovodu do úspěšného konce. Rakovník tedy konečně získal vytouženou zásobárnu vody a pohodlný přístup k ní. Podle vzpomínek pana Čecha bylo obyvatelstvo vládnímu komisaři vděčné za jeho snahu a pomoc při stavbě. Také jeho šikovný postup při samotném budování se setkal s pochopením a byl všemi obyvateli města bez výhrad přijat. Tato stavba byla tedy největším a nejpřínosnějším počinem tohoto roku.

XII. 2. Kultura

Stále se reprízovala opera „Čert a Káča“, která stále sklízela obrovský úspěch. Po této opeře se ochotníci pustili do studia opery Bedřicha Smetany „Prodaná nevěsta“. Odvaha ochotnického spolku nastudovat hru, která byla zakázána i v Národním divadle, je opravdu obdivuhodná. Nadřízené úřady ji přes všechny obtíže povolily a premiéra byla sehrána i za přítomnosti vládního komisaře. A opět sklidila obrovský aplaus a vyprodáno bylo i na všechny reprízy. Ochotníci dokonce byli zváni do okolních vesnic, aby i zde předvedly své nové představení a vždy a všude sklidili obrovský úspěch. V návaznosti na tento úspěch nastudovali ještě opery Dalibor a Z pohádky do pohádky.³⁵⁷

Výstavy získávaly propagandistický nádech. Například výstava „Sovětský ráj“ ukazovala na obrázcích, fotografiích a diagramech, co by české

³⁵⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 91

³⁵⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 93 - 94

obyvatelstvo očekávalo, když by Rusové vpadli do Evropy. Avšak nikdo nevěřil fotografiím, na nichž měly být znázorněny mučírny a žaláře, hrozby zničení kultury, hospodářství a podobně, ale téměř všichni byli nuceni tuto výstavu vidět. Byly sem pořádány výlety ze škol a továrny kupovali lístky svým zaměstnancům a musely jim proplácet i cestovné.³⁵⁸

Tato výstava byla jedinou, která byla v muzeu pořádána za celý rok.

Dne 13. září se v městských sadech konal koncert vládního vojska opět ve prospěch německého Červeného kříže. Vybraly se při něm téměř tři tisíce korun.³⁵⁹

Zdalo by se, že kulturní činnost pozvolna upadala. To však nebylo zapříčiněno zájmem obyvatelstva, ale hlavně zpřísněnými kritérii pro výběr kulturních činností a hlavně nekompromisními nařízeními v období Heydrichiády.

XII. 3. Archiv

Tohoto roku se majetek archivu rozrostl o Knihu půhonnou 1383 – 1407 a Knihu provolací 1380 – 1394. Podařilo se je koupit v knihkupectví a nakladatelství Fr. Řivnáče v Praze – Přílepech.

Vedoucí Historického ústavu Dr. František Roubík věnoval rakovnickému archivu osm knih. Byly to Korunní archiv království Českého kniha I. a II., Desky zemské svazek I. a 2., Desky dvorské VII. díl, Listář a listinář Oldřicha z Rožmberka svazek I., II. a III.. Toto darování bylo velmi oceněno městským archivářem Janem Rennerem.

Ministerstvo vnitra vydalo nové směrnice pro používání archivních materiálů. Nařízení se týkalo hlavně německých jmen osobních i místních. Nadále měla každá žádost badatele obsahovat závazné prohlášení, že se při uveřejnění archivního materiálu bude badatel pevně držet předlohy a před

³⁵⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 95

³⁵⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 97

samotným uveřejněním musí odevzdat rukopis archivu k přezkoumání a schválení.³⁶⁰

Další rozšiřování sbírek měl opět na svědomí Jan Renner. Hlavně díky němu se podařilo tyto knihy získat a uchovat. Jak již jsem několikrát zmínila, byl tento člověk skutečným mužem na svém místě.

XII. 4. Brusliště a koupaliště

V restauraci zůstával podle smlouvy stejný nájemce a ani podmínky se vzhledem k situacím neměnily. Bylo ale potřeba obsadit místo plavčíka. Vzhledem k jazykovým požadavkům byl vyhlášen konkurz na toto místo. Mohl se o něj ucházet každý, ale někteří se již svou žádostí připravili o možnost se o místo ucházet. Jedním z těchto uchazečů byl Václav Kuška z Češtic u Volyně, který již ve svém dopise osočil město z protekčního přidělování míst, takže již z tohoto důvodu mu město napsalo, že „*nabídka nemohla přijít v úvahu pro neslušný způsob psaní.*“³⁶¹ Místo plavčíka bylo tedy přiděleno Bedřichu Makovcovi, bývalému plavčíku na Vltavě a na Sokolské plovárně v Praze.³⁶²

Nájemce se tedy v prvním roce svého působení zde osvědčil a jeho činnost ulevila městu od starostí s hledáním nového nájemce. I dopis pana Kuška je pochopitelný v době, kdy byly úřady přednostně přidělovány Němcům a občanům loajálním k režimu.

XII. 5. Přestupky, trestné činy a záležitosti policie

Nejpozději do 28. ledna musely být vyhotoveny seznamy příslušníků policie, kteří jsou německé národnosti či kteří jsou české národnosti a mají německé manželky. Seznamy musely obsahovat kromě služební hodnosti, jména a příjmení, služebního zařazení, místa a data narození a místa bydliště i den ustanovení, datum posledního povýšení, počet služebních let, dobu

³⁶⁰ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

³⁶¹ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

³⁶² Tamtéž

vojenské služby a dosaženou hodnost, vzdělání, absolvované učební kurzy, rodinný stav a počet potomků a státní příslušnost a národnost manželky.

Pro policii a četnictvo se od 1. července 1942 zavedla jako úřední řeč němčina. Nadále tímto jazykem museli mluvit všichni členové jak uniformované, tak neuniformované vládní a obecní policie. Ti, kteří německy neuměli, museli absolvovat každodenní školení v německém jazyce.

Řídící učitel Bohumil Němeček si stále stěžoval na poměry v parku Jamka. Stěžoval si na to, že se zde pasou husy a volně zde pobíhají psi. Také hlásil, že děti a mládež lámou větve stromů a působí na nich škody. Žádal, aby si těchto věcí více všímali hlídači a aby ukládali vyšší pokuty. Také si stěžoval na jednu událost z 11. května, kdy byl slovně napaden. Když se začala v parku shromažďovat přes zákaz skupina výrostků, upozornil je na tento zákaz, opíraje se o zplnomocnění vydané vládním komisařem, které ho dne 29. dubna jmenovalo dohlížitelem nad pořádkem. Výrostci ho ignorovali a poté se shromáždili před domem č. 319 a sprostě mu nadávali. Mezi těmito výrostky poznal učně Vodrážku a Repála a žádal potrestání celé skupiny.³⁶³

V reakci na tento dopis řídicího učitele Němečka a i několika dalších obyvatel domů v okolí Jamky byly zde posíleny hlídky policistů, ale pár dní poté se opět situace vrátila do stavu před stížnostmi.³⁶⁴

Kvůli častým krádežím na polích byla nadále upravena doba, kdy se lidé smějí zdržovat na pozemcích mimo veřejné cesty. V jarních a podzimních měsících bylo zakázáno zdržovat se na těchto pozemcích od 12:30 do 13:30 a poté večer od 20 hodin do 6 hodiny ranní. V letních měsících pak byla upravena večerní doba od 21 hodin do 6 hodiny ranní.³⁶⁵

Jamka i krádeže na polích byly neustále problémem, kterému policie neuměla čelit. Myslím si, že v případě polního pychu některé přestupky i

³⁶³ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 - 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

³⁶⁴ Tamtéž

³⁶⁵ SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání, karton 352 – 353, inventární číslo 1332

přehlížela, neboť i mezi policisty se našli lidé, kteří se stávajícími poměry nesouhlasili.

XII. 5. 1. Požáry

V noci z 27. na 28. dubna seskočily nad křivoklátskými lesy tři skupiny parašutistů – BIVOUAC, STEEL a BIOSCOP. Členy BIVOUACu byl František Pospíšil, Jindřich Čoupek a Libor Zapletal. Skupinu BIOSCOP tvořili Bohuslav Kouba, Josef Bublík a Jan Hrubý a ve skupině STEEL byl Oldřich Dvořák.

Protože nevěděli, kde jsou, uložili si zásoby a součástky k vysílačce u statku Požáry. K jejich smůle je objevil kočí statku Požáry Emanuel Kadlec při práci na polích a nález byl nahlášen na četnictvu. Strážmistr František Wild ihned nahlásil nález na kladenském gestapu. Zároveň nařídil dohled nad územím, kde byla vysílačka nalezena.

Stráž drželi praporčík Václav Komínek a strážmistr František Ometák. Oba měli pušky a pistole. Když se asi ve 22 hodin blížily posily, spatřili zablesknutí z míst, kde oba četníci drželi stráž. Když dorazili na místo, zjistili, že na zemi leží střelený strážmistr Ometák. Praporčík Komínek hlásil, že stříleli na dva civilisty, jednoho zastřelili, druhý uprchl. Ometák byl ještě naživu, když dorazily četnické posily, avšak jeho poranění bylo natolik vážné, že mu podlehl.

Nově příchozí četníci se rozešli po lese předpokládající, že druhý muž se skrývá někde poblíž. Praporčík Komínek se stěžoval na bolesti, tak poslali pro povoz a odvezli ho na statek, kam přišel MUDr. Syrový a poskytl Komínkovi první pomoc. Poté konstatoval smrt strážmistra Ometáka a neznámého muže. Protože na místě zbyli pouze dva četníci, pátrání bylo odvoláno a veškeré policejní akce se omezily na hlídání místa, neboť se předpokládalo, že druhý muž se vrátí, aby odnesl dokumenty, jež měl mrtvý u sebe.

Podle ošetření v nemocnici byl praporčík Komínek střelen do oblasti sedmého žebra, přičemž projektil zůstal v pravé straně dutiny břišní, poblíž kyčelního kloubu.

Mrtvého neznámého muže prohlédlo kladenské gestapo, které mu odebralo veškeré písemné dokumenty, pistoli a náboje. Přivezli také jistého Staňka z Roztok, který měl identifikovat mrtvého. Poznal v něm svého kamaráda Mikše. Gestapo tedy Staňka odvezlo a vrátilo se zpět s plánkem, podle kterého měli najít ukryté výbušniny, padáky a výbavu, což skutečně našli. Poté, co znovu prohledali zastřeleného Mikše, našli u něho ještě peníze.

Naštěstí nechalo gestapo u Mikše chvíli samotného kapitána Boublerle a štábního strážmistra Macha, takže se jim podařilo odstranit zápisník se jmény některých kontaktů parašutistů, čímž se jim podařilo zachránit několik životů.

Vdova po strážmistru Ometákovi dostala na Heydrichův příkaz velkorysou pomoc na vypravení pohřbu a praporčík Komínek získal funkci velitele civilní obrany. Naopak bratři zastřeleného Arnošta Mikše, protektorátní četník František a druhý bratr Antonín byli zastřeleni za poskytnutí pomoci. Popraveni byli 31. května 1942. Popraven byl i Josef Staněk z Roztok, který identifikoval mrtvého. Spolu s nimi byli odsouzeni k trestu smrti Josef Kusý, Josef Minařík, Josef Svoboda a Irena Svobodová. Všichni za napomáhání a poskytování úkrytu parašutistům.

Celý případ se stal veřejným tajemstvím. Lidé si ho sdělovali mezi sebou, a i když věděli i policisté, že se případ mezi lidmi vypráví, nebyly z toho vyvozeny žádné důsledky.³⁶⁶

Samotný fakt, že pánové Boublerle a Mach využili příležitosti a uschovali některé usvědčující dokumenty, svědčí o tom, že ne všichni, kteří sloužili jako policisté, souhlasili a bezvýhradně spolupracovali s okupačními orgány.

³⁶⁶ SOkA Rakovník, Fond Svazu protifašistických bojovníků

XII. 6. Oslavy

Letos opět probíhaly povinné oslavy 15. března. V projevu k výročí se mimo jiné říká: „*Tímto rozhodnutím byly od našeho národa odvráceny válečné hrůzy, které později přišly na Evropu a téměř celý svět. Naše vlast byla ušetřena všech pohrom. Dostalo se nám pokojného začlenění do Velkoněmecké říše v době všeobecné revize dosavadních posic národů před krvavým obětováním našich národních sil...*“.³⁶⁷ V projevu není ani slova o tom, kolik lidí toto rozhodnutí zaplatilo životem, majetkem nebo zdravím v práci pro Velkoněmeckou říši.

20. dubna se opět slavily narozeniny Adolfa Hitlera. Jako každý rok vyšly vyhlášky, jak správně se má tento významný den oslavit. Obyvatelstvo bylo informováno, že vlajky musí být vyvěšeny od sedmi hodin ráno do osmi hodin večer. Židům bylo samozřejmě zakázáno vyvěšovat vlajky³⁶⁸, ale vzhledem k tomu, že Rakovník opustil poslední Žid v únoru, nebylo již komu zakázat vyvěšení vlajek, i kdyby tento o to stál. Navíc samotný fakt, že každým rokem vycházely vyhlášky nebádající ke správnému oslavování a vyvěšování vlajek signalizuje, že obyvatelstvo se na tento nový slavnostní den netvářilo nijak nadšeně a samotné oslavy byly tedy pořádány pouze ze strachu před sankcemi ze strany okupantů.

³⁶⁷ SOkA Rakovník, Oslavy

³⁶⁸ Tamtéž

XIII. Rok 1943 na české i mezinárodní scéně

XIII. 1. Situace na frontě

V lednu se Rusům podařilo porazit německé vojáky, které obklíčili ve Stalingradu. Ve městě se bojovalo o každý dům a Němci se tvrdě bránili sovětskému nátlaku. Přesto nemohli odolat přesile a 31. ledna podepsal polní maršál Paulus kapitulaci. Celkem ztratila německá armáda 147 000 vojáků a 91 000 jich bylo zajato. Tím se situace na frontě začala vyvíjet ve prospěch ruských vojáků.³⁶⁹

Situace se pro Německo nevyvíjela dobře ani na jiných frontách. V Africe kapitulovala 13. května německo-italská vojska. Itálie ztratila i Sicílii, kterou dobyla vojska Spojenců po vylodění 10. července. Poražená vojska se tedy stáhla na Apeninský poloostrov, odkud mohli lépe hlídat pohyb Spojenců. 1. října byla už spojenecká vojska před Neapolí.³⁷⁰

XIII. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava

V srpnu 1943 podal v Protektorátu demisi zastupující říšský protektor Kurt Daluege. Důvodem byla jeho srdeční nemoc, o níž se lidé domnívali, že je zástěrkou pro následky syfilitidy. Spolu s úřadem zastupujícího říšského protektora rezignoval i na post šéfa pořádkové policie a stáhl se z veřejného života.

K. H. Frank doufal, že nyní se protektorem stane on, ale jmenován byl dosavadní říšský ministr vnitra Wilhelm Frick. Ten však tuto novou funkci pokládal za degradaci a vůbec se o ni nestaral. Veškerá moc tak nyní spočívala v rukou K. H. Franka.³⁷¹

Dne 12. prosince došlo k podpisu „Smlouvy o přátelství, vzájemné pomoci a poválečné spolupráci mezi Svazem sovětských socialistických republik a Československou republikou“. Československá vláda v Londýně o ni usilovala již od 16. července a smlouva měla zabezpečit společný postup

³⁶⁹ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995

³⁷⁰ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995

³⁷¹ Tomášek, Dušan; *Obžalována je vláda*, Praha: Themis 1999, s. 98

v boji proti fašismu, ale měla velký význam i v poválečných letech. Ratifikována byla deset dní po podepsání. Stala se také základem pro poválečnou zahraniční orientaci Československa a zaručovala mu pevné a nedotknutelné hranice. Její podepsání a ratifikace se promítly i do života v Protektorátu. Vystupňovaly se politické útoky proti exilové československé vládě i proti samotné osobě prezidenta Beneše.³⁷²

V tomto roce se také rapidně zhoršil zdravotní stav protektorátního prezidenta JUDr. Emila Háchy. Poválečný soud uznal, že nejméně od poloviny roku 1943 nebyl Hácha trestně odpovědný za své rozhlasové projevy k obyvatelstvu. Nebyl si již vědom toho, co dělá. Podle paní Rádlové, dcery E. Háchy, si tohoto již nebyl vědom nejméně od počátku tohoto roku. Tím se protektorátní prezident stal definitivně pouhou loutkou bez vlastního rozumu a vlastní odpovědnosti.³⁷³

³⁷² Tomášek, Dušan; *Obžalována je vláda*, Praha: Themis 1999, s. 103

³⁷³ Pasák, Tomáš; *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont, 1997 s. 231

XIV. Rok 1943 v Rakovníku

Stejně jako ostatní obyvatelstvo Protektorátu i lidé v Rakovníku cítili, že se válka obrací proti Německu. Cítili to i samotní okupanti a snažili se zamezit poslouchání cizího rozhlasu. Všem rádiím tedy nechali vyndat zařízení, které umožňovalo tento rozhlas poslouchat. *„I toto opatření se minulo účinkem, protože naši vynalezaví lidé zhotovili zvláštní nástavek ‚čerčilku‘, který v bezpečí zasunuli do radia a poslouchali na krátkých vlnách vesele dál. Co vyslechli, pověděli známým a my byli zpraveni dobře o tom, že se Němcům začíná špatně dařit.“*³⁷⁴ Podle vyhlášky prováděli zmíněnou úpravu na přijímačích firmy Číha, Trešl, Tůma a Staněk v Rakovníku.³⁷⁵

*„Dne 4. prosince kolem třetí hodiny ráno bylo všechno obyvatelstvo města probuzeno neobyčejným duněním ran a záblesky, jež ozařovaly severní část oblohy směrem přes Olešnou, kde drnčela a chvěla se všechna okna. Byl to veliký nálet anglického letectva na Německo. Podle světelných zákmitů a dunění bylo usuzováno, že jsou bombardovány nejspíše Drážďany, ale později jsme se dozvěděli, že bylo napadeno Lipsko. Anglické letectvo neobyčejně zmohutnělo a drtilo nemilosrdně německou ‚Luftwaffe‘, která je stále zatlačována do pozadí.“*³⁷⁶

Vládní komisař se snažil získat přízeň obyvatelstva tím, že uspořádal vánoční večírek pro všechny zaměstnance obce. Pozváni tedy byli i metaři, strážníci a pomocné síly. Pro všechny bylo připraveno pohoštění a dárky. Celý večírek hudebně doprovázela kapela pod vedením ředitele městské hudební školy Zdeňka Tomáška.

Městští zaměstnanci pro tuto příležitost secvičili jednoaktovou hru, kterou vládnímu komisaři předvedli. Také za doprovodu kapely zazpívali některé písně. V průběhu celého večera vládní komisař obcházel každý stůl a s každým přítomným osobně promluvil.³⁷⁷

³⁷⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 99

³⁷⁵ SOkA Rakovník, Jednotlivé živnosti a řemesla podle oborů, karton 354- 358, inventární číslo 1337

³⁷⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 107

³⁷⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 108 - 109

Jinak se život v Rakovníku pomalu vracel do zaběhnutých kolejí. Lidé si začínali zvykat na to, že mnoho potravin si musí opatřovat načerno, protože potravinové lístky nestačí. Zvykali si také na to, že si musí dávat pozor na to, co říkají a komu to říkají.³⁷⁸ I nedostatek pracovních sil byl v případě potřeby vykompenzován přidělením vojáků vládního vojska na potřebné práce.³⁷⁹

Podle vyhlášky z 18. listopadu měli být všichni muži od 16ti do 65ti let a ženy od 17ti do 45ti let přezkoušeni úřadem práce. Účelem této akce mělo být podchycení pracovních rezerv. Z přezkušování byli vyjmuti příslušníci armády a zbraní SS, policisté, četníci, ženy se dvěma a více dětmi pod 14 let nebo s alespoň jedním dítětem mladším šesti let, duchovní osoby, nemocniční a ošetřující personál, trestanci a lidé pracující ve věznicích a žáci středních a základních škol. Tato výjimka se nevztahovala na učně a studenty odborných škol.³⁸⁰

Byl i nedostatek topiv, tak lidé chodili do lesů a vykopávali pařezy, na které se zatím nevztahoval zákaz a bylo povoleno je z lesa brát.³⁸¹

Další událost, která zavedla v Rakovníku nový zvyk, bylo zavedení nového letního času na konci března. Nové posouvání ručiček hodin a hodinek se nesetkalo s nadšením občanů, avšak v dalších letech již probíhalo téměř bez povšimnutí.³⁸²

Bylo potřeba opatřit peníze pro město a tak se poplatky rozšířily na všechny úřední úkony, na všechny nápoje a dokonce i na hru karet. Tím se samozřejmě omezilo i provozování veřejných zábav, neboť ne každý si mohl dovolit platit tyto poplatky. Také schůze byly značně omezeny. I kulturní podniky jako výstavy a divadelní představení byly nadále zpoplatněny, takže se jich konalo mnohem méně.³⁸³

³⁷⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 101

³⁷⁹ SOkA Rakovník, Dům pro uprchlíky, karton 268, inventární číslo 1047

³⁸⁰ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

³⁸¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 101

³⁸² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 110

³⁸³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 102

Relativní volnost byla ponechána Pěvecko-hudebnímu spolku a Tylovu ochotnickému divadlu, které pokračovalo v reprízách oper secvičených v minulých letech. Reprízovaly se tedy opery „Dalibor“, „Prodaná nevěsta“ a „Čert a Káča“, které secvičily oba spolky společně.³⁸⁴

Lidé však měli možnost se pobavit i v cirkusu Medrano, který do Rakovníka přišel 15. dubna. Podle povolení, které udělil vládní komisař Agnes Berouskové, si směl cirkus sám najít místo pro vybudování manéže i pro parkoviště svých vozů.³⁸⁵

Významného úspěchu také dosáhl zdejší Sportovní klub. Jeho fotbalisté se dostali až do národní ligy. Dále se hrál zápas Sk Rakovník s Bohemií. Fanoušků přišlo na zápas velké množství, většinu míst však obsadili dělníci z rakovnických továren.³⁸⁶

Nadále bylo obyvatelstvu připomínáno, že se musí šetřit všude a se vším. Například na úřadech měly nadále vyset u vypínačů cedulky, připomínající úředníkům, že mají šetřit proudem. Městu byl dodán oběžník, ve kterém se přesně určovalo, které nálepky mají být použity. Na výběr bylo ze čtyř typů nálepek. Jeden říkal „Licht sparen – erst denken – dann schalten“. Druhý měl tvar trojúhelníku a byl bez nápisu. Třetí nesl nápis „Licht nicht unnützt brechen lassen“ a poslední typ byl jako jediný dvojjazyčný a stručný „Spare mit Licht – Šetři světlem“.³⁸⁷

XIV. 1. Stavební úpravy města

Tento rok byla slavnostně dokončena stavba městského vodovodu a skrz vodojem u sv. Antonína začala poprvé proudit voda. Byla však tak znečištěna, že musela být vypuštěna městskými hydranty do ulic. Vlastní slavnostní zahájení provozu vodovodu bylo uspořádáno 15. září. Před radnicí vyrostla prozatímní kašna, kterou měla později nahradit kašna trvalá. Vše bylo vyzdobeno květinami a vlajkami. Ke slavnosti hrála hudba místního vládního

³⁸⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 109

³⁸⁵ SOkA Rakovník, Povolování, slavností, tanečních zábav, karnevalů, cirkusů a her 1927 – 1945, karton 239, inventární číslo 1006

³⁸⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 109

³⁸⁷ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

vojska a hlavní slovo měl vládní komisař Karel Czerny. Proslov měl v němčině, v češtině ho poté zopakoval ředitel městských úřadů B. Podolka.³⁸⁸

Díky obratné politice vládního komisaře povolil generální zplnomocněnec pro stavby v Protektorátu, Dr. Rukwied, stavbu domu pro vojenské gážisty, opravu radnice a okolí obou bran, jak Pražské, tak Vysoké a okolí kostela. Avšak na jeho rozkaz musela být odstraněna socha Karla Havlíčka Borovského, dosud stojící před soudem. Byla tedy uložena na zahradě Petrovcovy vily.³⁸⁹

Slavnostní otevření vodovodu završilo několikaleté úsilí o tuto nezbytnou součást města. Velkou zásluhu na stavbách a opravách měl vládní komisař, který se snažil o zvelebování města a tím také přispěl k jeho dnešní podobě, i když některá jeho rozhodnutí byla značně poplatná režimu.

XIV. 2. Archiv

Po celém Protektorátu se konal výzkum, který měl za cíl zjistit stav cechovních knih, které se v Čechách nacházely. Tento průzkum prováděl Český zemský archiv (Böhmisches Landesarchiv) v Praze. I do Rakovníka přišla žádost o vyplnění dotazníku a o zaslání seznamu všech cechovních knih, které jsou k dispozici v archivu. V dotazníku byly otázky, týkající se místa a druhu cechu, obsahu cechovní knihy, doby založení a doby ukončení knihy a jazyka, ve kterém je kniha vedena, místa, kde je uložena, signatury a zachovalosti knihy.³⁹⁰

Jan Renner si také stěžoval, že městu chybí podrobnější zprávy o povýšení města do třetího stavu a jeho předchozí závislosti na hradě Křivoklátu. Dále byly nedostatečné zprávy o stavbě radnice a v archivu také chyběly knihy, týkající se historie Rakovníka, které byly uchovány v zemském archivu a veškeré snahy o jejich navrácení byly marné.³⁹¹

³⁸⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 104

³⁸⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 106

³⁹⁰ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

³⁹¹ Tamtéž

Jan Renner se tedy dále snažil rozšířit majetky archivu a docílit toho, aby ve zdejšímu archivu bylo možno najít všechno, co se města týkalo a týká. Jeho snaha byla ne vždy korunována úspěchem, ale i tak je jeho přínos pro archiv obrovský.

XIV. 3. Muzeum

První výstavou, která se v tomto roce konala, byla výstava amatérských fotografií a jejich zvětšenin, kterou pořádali dva amatérští fotografové z Rakovníka, Karel Seifert a Karel Koubek. Museli o to žádat vládního komisaře, který jim výstavu povolil v pevném datu od 28. února do 15. března. Jednalo se převážně o portréty, krajiny a zátiší.³⁹²

Další výstava, která se zde pořádala, se konala od 25. dubna do 9. května. Pořádal ji spolek Aleš z Prahy a jednalo se o obrazy pohledů na různá města.³⁹³

Výstavy se tedy snažily podat poutavý pohled do krajin a okolí Rakovníka a obrazů různých měst. Tyto výstavy opět pomáhaly lidem odpoutat se od smutné reality pohledem na uklidňující obrázky a fotografie.

XIV. 4. Brusliště a koupaliště

Násadu ryb na koupališti začala ohrožovat nemoc hniloba žaberní neboli plísňová nákaza žaber. Po nákaze nadešla smrt ryby během dvou až čtyř dnů. Nemoc propukala znečištěním vody organickými látkami. Ty se při vyšších teplotách rychle rozložily a volný kyslík zhoršil jakost vody a tím umožnil plísním se rozmnožit a napadnout ryby. Nemoc údajně nemohla být nebezpečná pro lidi, pokud rybu nepožili.³⁹⁴

Pro nadcházející letní sezónu bylo potřeba uzavřít nové pojištění pro zaměstnance, neboť formuláře se k tomuto roku měnily. Nadále měly být vyplňovány pouze v němčině, i když formuláře byly předtištěny v němčině a češtině.

³⁹² SOkA Rakovník, Městské muzeum, karton 323 – 324, inventární číslo 1253

³⁹³ Tamtéž

³⁹⁴ SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

Kromě běžných údajů jako jméno a adresa musely být vyplněny i položky dokládající veškerý příjem pojišťované osoby, včetně naturálních mezd, kolik dní v týdnu práce probíhá a zda je pojišťovaný členem některé bratrské pokladny.³⁹⁵

Jako každý válečný rok muselo koupaliště do 12. března 1943 nahlásit svoji předpokládanou spotřebu petroleje. Také muselo požádat o přiděl naturálního uhlí.³⁹⁶

Změna jazyku formulářů byla nezbytná nejspíše proto, aby jim rozuměli všichni úředníci nadále zaměstnaní v pojišťovnách. Jinak není vidět rozdíl mezi českými a německo-českými formuláři. Změna byla jistě zapříčiněna pouze dobou a nikoliv urgentní potřebou změny formulářů.

XIV. 5. Přestupky, trestné činy a záležitosti policie

Tento rok si opět v květnu stěžoval pan řídící učitel Bohumil Němeček na nepořádek, jež dělá školní mládež, učni a studenti v parku Jamka. Tentokrát je jeho stížnost psána pouze německy. Žádá, aby bylo mládeži zakázáno zdržovat se po osmé hodině večerní v parku, pokud nejsou doprovázeni rodiči. Znovu mu tedy byl vystaven průkaz, podle kterého byl zplnomocněn dohlížet na park a hlásit každý případ poškozování porostu, ubližování ptactvu a jiných nepravostí, stejně tak jako hraní špačka a fotbalu. Pan Němeček se k tomuto úkolu uvolil, i když měl před rokem amputovanou nohu, což mu značně ztěžovalo pohyb.³⁹⁷ Zajímavé jistě je, že oproti stížnosti, která je psána německy, je toto povolení psáno dvojjazyčně, tedy německy a česky.

Skutečnost, že pan Němeček i se svým handicapem byl ochoten vykonávat tuto práci svědčí buď o zoufalé situaci v Jamce nebo o angažovanosti pana Němečka. Osobně se přikláním k první možnosti, neboť popisované situace jsou dokladem nekalé činnosti mládeže v Jamce.

³⁹⁵ Tamtéž

³⁹⁶ Tamtéž

³⁹⁷ SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930 – 1944, karton 236 – 237, inventární číslo 1000

XV. Rok 1944 na české i mezinárodní scéně

XV. 1. Situace na frontě

18. ledna skončila blokáda Leningradu. Německá vojska byla nucena se stáhnout zpět. Blokáda tohoto města trvala 862 dní. Již minulý rok se podařilo částečně prolomit německé linie, ale samotná blokáda byla ukončena až po masivním útoku Rudé armády.³⁹⁸

Od této chvíle čekal německou armádu pouze ústup. Rudá armáda postupovala jak na severu, tak jihu. Dařilo se jí tlačit německou armádu zpět. Na jihu začala velká ofenziva ruské armády. Jejím cílem bylo obklíčení německých jednotek u Korsuně Ševčenkovského. 27. ledna došlo k definitivnímu prolomení blokády Leningradu. Pro německou armádu nebyla již žádná naděje, že by znovu dobyla svých ztracených postavení.³⁹⁹

V Itálii se bojovalo hlavně na území Anzia a Monte Cassina. Bylo třeba obrovského nasazení spojeneckých sil, aby se podařilo prolomit německé linie. Hory u Monte Cassina totiž poskytovaly dostatečný rozhled německých obránců a naopak pro spojenecká vojska bylo jejich dobývání velmi obtížné.⁴⁰⁰

Zásadní změnu způsobila operace Overlord. Původně byla stanovena na 4. června. Plánem operace bylo vylovení spojeneckých vojsk v Normandii. Invazní lodě tedy vypluly, ale hned následující den se musely kvůli špatnému počasí vrátit. Operace se přesunula na 6. června, kdy konečně dosáhla pobřeží Normandie. Vylovení bylo provedeno mezi Caen a Valognes. Operaci zajišťovaly letecké síly Spojenců, ale i tak měla vojska obrovské ztráty, než dosáhla kýžených cílů. Vylovení bylo provedeno na plážích nazvaných Utah, Omaha, Gold, Juno a Sword.⁴⁰¹ Od této chvíle spojenecká vojska uštědřovala německým vojskům porážku za porážkou.

Již v říjnu bojovaly spojenecké jednotky o město Cáchy. V listopadu dosáhly ruské jednotky Michalovců na východním Slovensku. 16. prosince

³⁹⁸ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 214

³⁹⁹ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 214 - 215

⁴⁰⁰ Parker, Matthew, *Monte Cassino*, Praha: BB art 2005

⁴⁰¹ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 235 - 238

zahajuje Německo svoji poslední ofenzivu. Volba padla na Ardeny v úseku mezi Monschau a Trevírem. Spojenecké jednotky tato ofenziva překvapila a tím umožnila německým vojskům prolomit linii a posunout frontu o několik kilometrů zpět. Frontu se podařilo zastavit až na Štědrý den. Hned den poté zahájili Spojenci protiofenzivu. Již 2. ledna 1945 žádají oba němečtí velitelé ofenzivy v Ardenách o povolení k ústupu z oblasti západně od Houffalize. Hitler však tuto žádost zamítá, stejně jako pozdější žádosti o povolení spojenecký tlak neustále zvyšuje.⁴⁰²

Němci, kteří nyní cítili tlak ze všech stran, se rozhodli, že je potřeba využít i protektorátní vojsko. V dubnu 1944 tedy nasadili tyto jednotky různorodého složení, s vlastenci i kolaboranty, do severní Itálie, kde měli bránit partyzánům napadat některé objekty. Brzy však zjistili, že čeští vojáci přebíhají k partyzánům a proto nadále platilo, že pokud někdo přeběhne, bude za něho potrestána celá jeho rodina. To sice dezerci zastavilo, ale i tak musely být české jednotky v říjnu staženy a odzbrojeny. Byly nadále přeřazeny na opevňovací práce.⁴⁰³

29. srpna ve 20 hodin večer, vyhlásil velitel vojenského ústředí Ján Golian z vysílače v Banské Bystrici slovenské národní povstání. Byla to rekce na Tisovo povolání německé armády na Slovensko, aby tato zabránila nárůstu partyzánského hnutí. Franka v Protektorátu vyděsilo toto povstání natolik, že dal uzavřít hranice mezi Českem a Slovenskem.

Slovenská armáda vedla až do 20. října urputné boje s německou mocí, avšak byla nucena se stáhnout do Donovalů. Banské Bystrice dosáhlo německé vojsko 28. října a téhož dne ukončila Slovenská národní rada svou činnost. Povstalci se stáhli do Nízkých Tater a Tiso děkoval Němcům za osvobození. Povstalci přečkali zimu v horách a poté se připojili k sovětské armádě.⁴⁰⁴

⁴⁰² Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 273 - 278

⁴⁰³ Pasák, Tomáš; *JUDr. Emil Hácha*, Praha: Horizont, 1997 s. 113

⁴⁰⁴ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Obžalována je vláda*, Praha: Themis 1999, s. 116

XV. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava

V Protektorátu se začaly objevovat kolony takzvaných národních hostů. Jednalo se o lidi, převážně Němce, kteří utíkali nebo byli vyhnáni ze svých domovů před postupující frontou. Postarat se o ně musely české úřady, které jim zajišťovaly stravu a ubytování. V Praze tedy vznikla „Hlavní úřadovna Východ“, do jejíhož čela dosadil Frank svého švagra Blaschka.⁴⁰⁵

Kromě těchto lidí projížděly přes území Protektorátu i vlaky s vězni koncentračních táborů, které musely být evakuovány. Tyto transporty vyvolávaly u obyvatel silné pohoršení a protiněmecké nálady.⁴⁰⁶

⁴⁰⁵ Tomášek, Dušan, Kvaček, Robert; *Obžalována je vláda*, Praha: Themis 1999, s. 121

⁴⁰⁶ Tamtéž

XVI. Rok 1944 v Rakovníku

Válečné útrapy se projevovaly ve všech odvětvích života. Od 15. dubna byla zavedena obecní dávka ze zmrzliny. Její platnost byla prozatím do 31. prosince 1945. Přesná pravidla vybírání byla uložena na radnici a nahlédnout do nich lidé mohli vždy v úředních hodinách.⁴⁰⁷

Podle těchto pravidel podléhalo platbě všechno „úplatné podávání zmrzliny“, což se vztahovalo i na prodej přes ulici. Vývěsky s nařízením musely být vyvěšeny do cukráren, kaváren, stánků i na pojízdne vozíky.⁴⁰⁸

V březnu vzbudil pozornost obyvatel a četnictva prázdný balon vznášející se nad městem. Tento balon zpřetrhal telefonní a elektrické dráty a byl pronásledován četníky až ke Křivoklátským lesům, kde balon ztratili a byl zajištěn až nad Berounem. Lidé si mysleli, že se jednalo o falešný výsadkový balon Angličanů, který měl odvést pozornost, zatímco na jiném místě bude vysazen pravý výsadek.⁴⁰⁹

10. dubna byli mezi Všetaty a Skřivaní vysazeni parašutisté. Protože jim ale uvízl padák mezi stromy, byli nuceni několik stromů pokácet, čehož si všiml horník, který šel z práce domů. Tuto událost ovšem nesmlčel a tak se dostala až ke gestapu. To zahájilo výslechy v obou vesnicích, ale to nevedlo k žádnému úspěchu i přesto, že obyvatelstvo bylo donuceno v zimě a dešti nastoupit na návsi a jejich domy byly mezitím vykrádány příslušníky gestapa. To si pak odvedlo několik lidí jako rukojmí, ale ti byli brzy propuštěni.⁴¹⁰

24. března opustilo Rakovník vládní vojsko, aby posílilo Němce v Itálii.⁴¹¹

Nedostatek pracovních sil se projevoval čím dál více. Poštovní zaměstnanci byli odváženi do Německa, aby se uvolnily německé pracovní síly pro posílení armády, takže na jejich práci museli být nasazeni mladí lidé, kteří

⁴⁰⁷ SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období protektorátu, karton 182, inventární číslo 953

⁴⁰⁸ Tamtéž

⁴⁰⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 112

⁴¹⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 112

⁴¹¹ Tamtéž

se nehodili na práci v Německu. I počet poštovních schránek byl omezen na jednu u pošty. Roznáška pošty se konala jednou denně. O žních byla využívána školní mládež, úředníci, živnostníci, řemeslníci. I vedoucí obchodů mohli vypomáhat, neboť některé obchody musely být v určitých dnech uzavřeny, ale i tak nebylo téměř co prodávat.⁴¹²

Firmy Stadion a Šmíd, které již byly plně zaměstnány výrobou střeliv a obalů na ně, byly donuceny ještě zvýšit výrobu. Výroba zbraní se přenesla i do firem Vltavský a Linhart a do pivovaru. Zde se vyráběly různé součástky zbraní a střeliva. Pro nedostatek mužských pracovníků byly v továrně zaměstnány především ženy.⁴¹³

„Dne 17. prosince museli odjet venkovští mladíci na zákopové práce na Moravu proti Hitlerovu slibu, že Čechů nebude použito k válečným úkolům. Ruská fronta se nezadržitelně blížila k hranicím naší vlasti a nové zákopy na Moravě měly zadržet ruský nápor. Protože Němci byli všichni na frontě, museli v nouzi vypomoci Češi. Byla to práce zbytečná při zdokonalující se válečné technice, ale což kdyby to přece zachránilo hroutící se tisíciletou říši!“ Takto komentuje Jan Renner postupy německých okupantů.⁴¹⁴

Navíc se zpřísnily podmínky pro vydávání propustek. Podle vyhlášky byly nadále propustky za účelem zemědělských prací a lesních prací vydávány jen v případě, že se žadatel prokáže osvědčením místního vedoucího svazu zemědělství a lesnictví a starosty příslušné obce.⁴¹⁵

Zesilující bombardování spojeneckých letadel vyvolávalo v občanech strach z každého letounu. Někdy letadla shazovala letáky s protiněmeckými a povzbuzujícími hesly, ale obyvatelstvo je většinou jen přečetlo a nechalo ležet nebo je spálilo.

⁴¹² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 113

⁴¹³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 121

⁴¹⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 115

⁴¹⁵ SOkA Rakovník, Cizinecké záležitosti a pohraniční styk, vystěhovalectví, karton 339, inventární číslo 1304

Bombardování se soustředilo hlavně na průmyslové závody a železnice. Bombardovány byly i jedoucí vlaky. Pokud byl hlášen německý nálet, lidé hromadně opouštěli město a skrývali se v lesích.⁴¹⁶

16. října mohli obyvatelé sledovat letecký souboj mezi německým a spojeneckým letectvem. V listopadu byly bombardovány železniční tratě a vlaky jedoucí do Rakovníka z Prahy a Loun. Toto ostřelování si vyžádalo život jednoho železničáře.⁴¹⁷

Výuka na školách byla silně omezena. V zimních měsících nebylo čím ji vytápět a jindy bylo žactvo zaměstnáno sbírkami. Také ze škol zmizely veškeré pomůcky, které i jen vzdáleně připomínaly, že kdysi bylo Československo samostatnou republikou. Když se ve školách vyučovalo, dělo se to převážně německy. Pokud byly ve školním roce prázdniny, chodili si žáci k učitelům pro úkoly, které potom doma vypracovávali.⁴¹⁸

Některé školy byly zabrány, aby posloužily jako lazarety pro raněné vojáky i civilisty. Brzy ani tyto místnosti nestačily a pro raněné bylo vyčleněno i zvláštní oddělení v nemocnici.⁴¹⁹

Stále ještě fungoval sportovní klub, který pořádal hlavně fotbalové zápasy, a Okrašlovací spolek, starající se o vzezření městských parků a ulic. Upravovali sady a starali se, aby bylo dostatek laviček nejen v parcích, ale i na náměstí, na hřbitově a v okolí města. Dbali také o dostatek odpadkových košů.⁴²⁰

„Všechny strasti snášejí se však lehčeji než kdy jindy, protože podle zpráv z ciziny sílí naděje, že tento rok bude přec posledním rokem všech útrap, které nám způsobili Němci. Kéž tyto naděje se staly skutečností.“⁴²¹

⁴¹⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 114

⁴¹⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 114

⁴¹⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 119

⁴¹⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 121

⁴²⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 120

⁴²¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 123

XVI. 1. Stavební úpravy města

Veškerý stavební ruch ve městě naprosto utichl. Nebylo ani lidí, kteří by v práci pokračovali, ani materiálu, který by toto umožňoval. Jediné stavební úpravy, které směly být dokončovány, byla vnitřní úprava radnice, nad níž držel ochrannou ruku sám vládní komisař Karel Černý.⁴²²

Na místě ubourané části staré budovy na nádvoří byla zřízena pergola a prodloužena pavlač až k sousednímu domu. Do místností byla pořízena nová široká okna, která umožňovala lepší osvětlení kanceláří. Mezi místnostmi na jižní a severní straně byla vybudována chodba, která byla osvětlována skleněnými cihlami. Zasažovala až do sousedního domu, kde byly nově uzpůsobeny úřadovny.

Radnice zakoupila i dům Frídových, jehož odprodej sjednal s nájemníky sám vládní komisař. Prodej se však nezdařil a dům byl tedy vyvlastněn s ponecháním bytu pro dosavadního majitele. Tím byla zjednána jediná budova pro všechny úřady.⁴²³

Spolu s domem Frídových byl zabrán i dům Zákonových a Ottových. Hned po jejich vyvlastnění bylo započato s jejich úpravou. Vzniklo tak velké nádvoří radnice.⁴²⁴

Dále byly probourány zdi policejní strážnice. Avšak potom mezi dělnictvem panovaly obavy, že se zřítí těžká klenba a zedníky zavalí. Musela být proto silně podepřena. Na jižní straně byly zřízeny umývárny. Když se pro ně upravoval prostor, bylo zjištěno, že zde bývala kuchyně. Nově se vstupovalo do radnice vchodem do radniční věže, původní vchod z průjezdu byl tedy zazděn, neboť již nebyl potřeba.⁴²⁵

Další věcí, kterou pomohl vládní komisař uskutečnit, byla kanalizace. Podařilo se mu na ni nakoupit cementové roury a bylo započato s pracemi

⁴²² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 115

⁴²³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 116

⁴²⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 116

⁴²⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 117

v okolí Šmídova mlýna. Ostatní roury byly rozvezeny po městě, aby byly po ruce, až se započne s pracemi.⁴²⁶

Samotné zabírání domů pro rozšíření radnice se zdá být neadekvátní. Nedostatek bytů jistě neumožňoval zabírání obytných domů pouze pro kancelářské potřeby. Tím opět vznikla potřeba někde ubytovat nájemníky z těchto domů a počet lidí bez domova se opět zvětšil. Velké nádvoří u radnice a nové kanceláře jistě nebyly tak nezbytně nutné, aby se proto musely bourat části obytných domů.

XVI. 2. Kultura

XVI. 2. 1. Výstavy

Česká liga proti bolševismu připravovala na příští rok výstavu a za tímto účelem se pořádal v Tylově domě v Rakovníku Manifestační projev proti bolševismu, který se konal 17. dubna. Za tímto účelem byly zaslány vstupenky i na městský úřad a do továren a dílen, jejichž zaměstnanci měli také účast povinnou.⁴²⁷

Tento rok se konala výstava výtvarných umělců z Rakovnícka. Návštěvníci zde mohli vidět jim známý kraj zachycený na obrazech. Výstava zde byla instalována od 21. května a navštívit ji lidé mohli v neděli mezi devátou a dvanáctou hodinou dopolední nebo druhou a šestou hodinou odpolední a ve všední dny mezi druhou a šestou hodinou.⁴²⁸

XVI. 2. 2. Divadlo

Podle nového nařízení se musely konat dvakrát ročně prohlídky stavebního stavu, zařízení a provozu. Účelem těchto prohlídek bylo zabezpečit jak budovy, tak osoby proti požáru a případným zraněním. Pokud se jednalo o malé divadlo, kde se příliš nehrálo, prohlídky se konaly vždy čtrnáct dní před plánovaným představením.

⁴²⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 118

⁴²⁷ SOkA Rakovník, Výstavní činnost, karton 327, inventární číslo 1263

⁴²⁸ Tamtéž

Výsledky prohlídek se musely hlásit na okresní úřad a ten byl pak povinen učinit příslušná opatření. Zároveň okresní úřad sestavoval tuto komisi ze svých členů, zástupců města, případně ze zástupců obecního úřadu, nezávislého znalce, zástupců hasičů a lékaře.⁴²⁹

I přes pokročilou dobu války neupadala činnost rakovnických ochotníků, avšak získávání povolení bylo čím dál obtížnější. Zato propagandistické výstavy byly stále častější. Hlavním tématem těchto výstav byla většinou propaganda proti Sovětskému svazu. Vysokou účast na těchto výstavách však zařídila jen nařízení podnikům a všem, kdo dostali pozvánku, se výstav účastnit. Neměly však požadovaný dopad a obyvatelstvo stále doufalo v nyní již reálnější osvobození od okupantů.

XVI. 3. Archiv

Do archivu chodily stále otázky týkající se české minulosti a hlavně cechů. Dotazy byly na funkce cechů a způsob jejich povolování, pobožnosti, různých věcí týkajících se provozu cechů, znaků a slavností.

Archivář Jan Renner se také snažil získat chybějící Dvorské desky, které zatím v archivu chyběly. Žádal tedy Zemský archiv v Praze o zaslání svazků 1, 2, 3, 4, 5 a 6. Podařilo se mu je získat za polovinu ceny, tedy za 375 korun a darem ještě získal sedmý díl Dvorských desek.

Také z Prahy přišla žádost od vrchní komisařky Historického ústavu Dr. Anny Vavrouškové, která žádala zaslání některých dokumentů, jež při svém bádání v archivu nenalezla. Jednalo se například Knihy trhové dlouhé první od roku 1436, Štemberův rukopis o rychtářích města Rakovníka od roku 1429 a o opis privilegia krále Vladislava potvrzující Mosteckým právo skladu ryb. Vše bylo ochotně zasláno a v pořádku vráceno.

⁴²⁹ SOkA Rakovník, Divadelní záležitosti, karton 327, inventární číslo 1260

Oproti předchozímu roku byly dokumenty, uchované v archivu, psány převážně česky. Dokumenty, uchované z předchozího roku, byly psány téměř výhradně německy.⁴³⁰

Rozšiřování majetku archivu se již stalo stálou činností Jana Rennera. Avšak překvapivý je fakt, že se najednou objevuje více čeština než němčina. I zapůjčování archiválií se již zdálo Janu Rennerovi bezpečnější, o čemž svědčí zápůjčky cenných dokumentů do Prahy.

XVI. 4. Muzeum

Do sbírek muzea se vrátily zrestaurované obrazy z rakovnické kostelní archy spolu s obrazem sv. Bartoloměje. Jako restaurátoři se na nich podíleli akademičtí malíři Hlavín a Tomášek z Prahy.⁴³¹

Jinak se i na muzejních výstavách projevovaly válečné útrapy. Téměř žádné výstavy nebyly pořádány a v muzeu mohli lidé vidět jen stálou expozici týkající se historie Rakovníka a blízkého okolí.

XVI. 5. Brusliště a koupaliště

Provoz koupaliště nebyl tento rok nikterak omezen. Nebylo ani potřeba propouštět personál. Dokonce byl pokladním zvýšen plat o 40 korun, které byly ve smlouvě zakotveny jako odměna za nedělní službu. Oproti předchozímu roku byly smlouvy psány dvojjazyčně, nejen německy.⁴³²

Tento rok probíhal v Rakovníku ve znamení ustáleného životního rytmu. Prozatím nebylo třeba nic měnit a život běžel v zaběhnutých kolejích. Mezinárodní situace však pomalu probouzela v lidech optimismus a naději v brzké ukončení války.

⁴³⁰ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

⁴³¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, s. 121

⁴³² SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště, karton 298 – 299, inventární číslo 1102

XVII. Rok 1945 na české i mezinárodní scéně

XVII. 1. Situace na frontě

Z východu i ze západu tlačila sovětská a spojenecká armáda německé jednotky stále blíže Německu. V lednu zahájila sovětská armáda rozsáhlou ofenzivu. Hlavní útoky vedli Rokossovský, Žukov a Koněv. Obrovská síla Rudé armády, a to jak lidská, tak materiální, brzy rozdrtila úporně se bránící Němce. 13. ledna byla prolomena německá fronta v Polsku. O čtyři dny později již čistili sovětské vojáci Varšavu od zbytků německé armády. 25. ledna byla již situace pro Němce ve Východním Prusku úplně ztracena a museli být evakuováni. O den později ztratili Němci veškerá území, která na západě dobili během ofenzivy v Ardenách.⁴³³

4. února osvobodila spojenecká vojska Belgie. 13. února se maršálu Malinovskému vzdala německá posádka Budapešti. Neustálý tlak z obou směrů se projevoval i ve vzdušných operacích. V noci na 14. února letci RAF těžce bombardovali Drážďany, čemuž padlo za oběť asi 70 000 lidí. 12. března zasáhl nálet Dortmund. S počtem 4 850 tun bomb shozených na město byl tento nálet nejtěžším z celé války.⁴³⁴

Ve dnech 4. až 11. února se konala konference na Jaltě. Zúčastnili se jí hlavní představitelé spojeneckých zemí SSSR, USA a Velké Británie. Za SSSR to byl Josef Stalin, za USA to byl prezident Franklin Delano Roosevelt a za Velkou Británii se jí zúčastnil Winston Churchill. V průběhu konference se Spojenci dohodli na demilitarizaci a odzbrojení Německa a zároveň na jeho rozdělení do čtyř zón, spravovaných USA, Británií, SSSR a Francií. Domluvili i válečné reparace, které by Německo jako poražené platilo vítězům. Domluvili se i na dalších podrobnostech, týkajících se hranic a válečných záležitostí.

⁴³³ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 281 - 282

⁴³⁴ Tamtéž

Také podepsali Deklaraci o svobodné Evropě, která zaručovala všem osvobozeným zemím svobodné demokratické volby a pomoc při řešení politických a hospodářských problémů.⁴³⁵

Aktem naprostého zoufalství Německa byl povolávací rozkaz vydaný 5. března. Znamenal povinný nástup do služby v ozbrojených složkách pro ročník 1929, tedy pro patnáctileté a šestnáctileté chlapce.

13. dubna padla Vídeň. O čtyři dny později již útočila sovětská vojska na východní předměstí Berlína. Na příkaz Stalina byla celá tato ofenziva urychlena, aby Berlína dosáhla dříve Rudá armáda než Spojenci. Rudá armáda postupovala i na území Československa a Rakouska. 25. Dubna byl již Berlín úplně obklíčen a Žukovova a Koněvova vojska začali s obsazováním města. O pouhých pět dní později spáchal Adolf Hitler se svou manželkou Evou Braunovou sebevraždu v bunkru v centru Berlína. Těla byla vytažena ven a spálena.⁴³⁶

V prvních květnových dnech dosáhli Američané demarkační linie podél řek Labe a Mulde a nesměli postupovat dál. 4. května kapitulovaly zbytky německých vojsk v Nizozemí, Dánsku a severním Německu. O tři dny později podepsali němečtí zástupci armády generál Jodl a admirál Friedeburg bezpodmínečnou kapitulaci v Remeši na velitelství generála Eisenhowera. Přítomni byli zástupci Velké Británie, Francie, Sovětského svazu a Spojených států amerických. Kapitulace byla platná od 9. května. Nesla podpisy Keitela, Friedeburga a Stumpfa za Německo a Spaatz, Teddera, Žukova a de Lattrea za Spojence. Přesto se některé německé jednotky vzdaly až o několik dnů později. 15. srpna kapituloval i poslední spojenec Německa, Japonsko.⁴³⁷

⁴³⁵ <http://velvyslanectvi.com/info/jaltska-konference.php>

⁴³⁶ Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995, s. 282 - 293

⁴³⁷ Tamtéž

XVII. 2. Situace v Protektorátu Čechy a Morava

V Protektorátu i nadále uplatňovali okupanti politiku tvrdé ruky. I když již jim muselo být jasné, že válka je pro ně ztracena, stále prosazovali nadřazenost Německa.⁴³⁸

18. dubna dosáhla ašského výběžku hlídka americké 90. pěší divize. Do Aše se probjovali o dva dny později.⁴³⁹

S postupem spojeneckých vojsk se radost obyvatelstva stále více stupňovala a partyzánské skupiny o sobě dávaly čím dál více vědět. Vše vyvrcholilo v květnu. Již 4. května počali někteří občané zamalovávat německé nápisy na obchodech a v ulicích a snažili se odzbrojit německé stráže.

XVII. 3. Pražské povstání 5. května

5. května v Praze propukla nenávist obyvatel k Němcům naplno. Německá policie rozehnala střelbou dav v ulici Na Příkopěch, gestapo se bránilo útočníkům v Petschkově paláci a po poledni se ozývá výzva z rozhlasu: „Voláme českou policii do rozhlasu! Střelí se zde!“ Volání bylo několikrát opakováno a v pozadí byla slyšet střelba. Rozhlas volal i o pomoc spojeneckých armád a to v angličtině, francouzštině i ruštině. Volání slyšeli i pracovníci odposlechové služby BBC v Eaveshamu a informovali o tom československou exilovou vládou.

Boje o rozhlas trvaly celé odpoledne. Na pomoc přijel oddíl štábního kapitána Valtra, ozbrojení železničáři, hasiči i civilisté a zahájili na esesáky palbu z protějších domů. Dokázali i zastavit autokar Němců, který jel na pomoc esesákům do rozhlasu. Panovaly obavy, že rozhlas byl podminován a že by ho mohli Němci vyhodit do povětří. Hasiči pak vyplavili německé obránce ze suterénu a postupně se je dařilo vytlačovat z dalších pater. V šest hodin večer se německá posádka vzdala a rozhlas byl v českých rukou.⁴⁴⁰

⁴³⁸ Pasák, Tomáš; JUDr. Emil Hácha, Praha: Horizont, 1997, s. 246

⁴³⁹ Pancner, Karel; *Osudové okamžiky Československa*, Praha: Themis 1997, s. 224

⁴⁴⁰ Pancner, Karel; *Osudové okamžiky Československa*, Praha: Themis 1997, s. 204 – 209

Pět dní po pražském povstání přilétla do Prahy československá vláda. Letadlo letělo z Košic, odkud vláda přivezla i takzvaný Košický vládní program. Přistání a slavnostní uvítání se odehrálo na letišti v Kbelích a odtud vláda odjela na Hrad, kde zasedla spolu s předsednictvem České národní rady. Prezident přijel do Prahy 16. května.⁴⁴¹

⁴⁴¹ Tamtéž, s. 252

XVIII. Rakovník v roce 1945

*„Německá okupace trvá dále, ale v srdcích všech věrných Čechů ožívá naděje, že již dlouho nepotrvá. Naději tu posilují zprávy československé vlády z Anglie, hlavně však nezdary Němců na poli válečném, kde jsou nemilosrdně drceny armádami Rusů, Angličanů a Američanů, jichž letectvo jim zasazuje drtivé rány.“*⁴⁴² Takto popisuje začátek roku ředitel archivu Jan Renner. Jeho věty přesně vystihují náladu téměř všech českých obyvatel města i Protektorátu.

Samozřejmě, že lidé zaznamenali spojenecké nálety na německá města. Hlavně si všimli náletu na Drážďany, kde měly údajně být továrny na výrobu umělého benzínu. Bezměsíčnou noc tak osvětlovaly výbuchy. Ani druhý nálet na Drážďany a Saskou Kamenici dne 13. února nešel pozornosti rakovnických obyvatel.⁴⁴³

Koncem února začal přes Rakovník procházet nekonečný proud uprchlíků evakuovaných z východních částí, kam se nyní přiblížila východní fronta. Tito „národní hosté“ procházeli městem po čtyři dny, na vozech i pěšky se svým zbylým majetkem. Z Rakovníka potom pokračovali dále na Podbořansko a Žatecko, ale brzy se odtud zase vraceli a mířili přes Plzeň do Bavorska. Někteří z těchto uprchlíků byli již na cestě déle než měsíc, protože byli neustále přesouváni dále k Německu.⁴⁴⁴

I přes zřetelné znaky jisté porážky se Němci snažili zachovat zdání, že vše se zase obrátí v jejich prospěch, a proto pokračovali v různých akcích. Například 4. března přišly s pomlázkou německé dívky za vojáky v nemocnici. Byly oblečeny v německých stejnokrojích, zpívaly německé písně a snažily se dávat všemožně najevo, že Němci stále věří ve vítězství.⁴⁴⁵

Toto se projevilo také v nařízení ministerstva hospodářství. To přimělo vládního komisaře k nákladné rekonstrukci stodol u rakovnického velkostatků, aby sem mohl být nasazen dobytek a tak aby se zabránilo nedostatku mléka,

⁴⁴² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 1

⁴⁴³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 2

⁴⁴⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 3 - 4

⁴⁴⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 4

masa, másla a sádla. Stodoly byly tedy přestaveny tak, aby se zde mohly chovat krávy a prasata. Za stájemi byl pro ně zřízen výběh a hnojiště.⁴⁴⁶

22. března bylo nařízeno, aby byly všude vystavěny barikády proti blížícím se spojeneckým vojskům. Na všech silnicích, vedoucích k městu, byly tedy stavěny překážky z patníků, klád a jiných věcí. Pod mosty byly nakladeny nálože, aby je bylo možno v případě potřeby rychle vyhodit do povětří.⁴⁴⁷

Spojenečtí letci ostřelovali rakovnické nádraží. Bylo tedy nařízeno převést vozy do menších nádraží v okolí a lokomotivy odstavit u továrny Keram a u Stadionky. Avšak letci si je našli i tam a ostřelovali je. Zatím největší škody způsobil nálet 20. dubna, kdy bylo zničeno jedenáct lokomotiv a zabiti dva muži. Oba dva pozorovali nálet u Hospodářského družstva. Jednomu střela urazila bradu, druhého smrtelně zranila na plicích. Oba zemřeli při převozu do nemocnice. Během náletu, který se odehrál o devět dní později, bylo zničeno dvacet jedna lokomotiv, prostříleny byly zdi topíren a hlavně jejich střechy. Oběti na životech však nebyly žádné.⁴⁴⁸

Se stále větším počtem raněných vojáků bylo potřeba více místností pro lazarety. Byly tedy zabrány dívčí škola, Sokolovna a Obchodní akademie. V muzeu byly uprázdněny tři místnosti pro německé důstojníky. Již 1. května všichni netrpělivě očekávali bezpodmínečnou německou kapitulaci. Stejněho dne se dozvěděli, že Hitler padl. Admirál Dönitz dal rozhlásit zprávu, že se tak stalo v budově říšského kancléřství. Zároveň s tím vyzýval k neutuchajícímu boji proti Američanům, Angličanům i Rusům.⁴⁴⁹

Od druhého dne to v Rakovníku vřelo. Velké naděje byly vkládány do generála Vlasova, který působil nedaleko. Jednotliví občané začali odzbrojovat a přepadávat německé vojáky, kteří ve městě hlídkovali. Byl proto vydán zákaz vycházení od šesti hodin večer do šesti hodin ráno. Nadále zůstávala německá posádka v Obchodní akademii, kasárnách, školních budovách a v Šamotce, kde hlídali vojenské zásoby, zbraně a střelivo.

⁴⁴⁶ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 5

⁴⁴⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 4 - 5

⁴⁴⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 6

⁴⁴⁹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 7

Stejného dne se mezi obyvatelstvem roznesla zpráva o kapitulaci německých vojsk v Itálii a ve východním Rakousku a zpráva o dobytí Berlína ruskými vojsky. Mezitím byli Němci tlačeni od Brna stále více do Čech.⁴⁵⁰

Sobotu 5. května popisuje J. Renner takto: „*Rozhlásilo se, jak rychle postupují Američané s Angličany k českým hranicím, když se vzdalo německé vojsko také na západě. Šel jsem k 9. hodině na náměstí, které mělo zcela obyčejný ráz, ale v krátké době rázem se vše změnilo. Lidí přibývalo a rozdávali mezi sebou rozmnožený text německé kapitulace; začali sundávat německé firmy nebo je zamazávat a vyvěšovat československé vlajky. Dálo prý se tak na popud Národního výboru po rozkazu vrchního velitele četnictva kapitána Bauberle. První vlajka byla vyvěšena na radnici, kde se shluklo mnoho lidí. Potom vyvěsili vlajku na Spořitelně na její východní straně; při vyvěšování druhé vlajky na západní straně Spořitelny, obnažovali lidé hlavy, tleskali a najednou zněla po celém náměstí naše národní hymna „Kde domov můj“, tu a tam doprovázená vzlykotem i pláčem.“⁴⁵¹ Taková tedy byla euforie mezi obyvatelstvem poté, co bylo jasné, že již nebude utlačováno německými okupanty.*

Ještě téhož dne byla radnice zabrána velitelským odboje v čele s plukovníkem Huškem. Stala se místem úřadování Národního výboru a střediskem veškeré činnosti. Přicházeli sem všichni, kdo chtěli a mohli pomoci. Někteří byli majorem Grossmannem formováni do bojových čet, většinou však bez potřebné výzbroje. Také sem byli přiváděni zrádci, pomahači Němců a udavači. Zde byli bití a jinak trestáni. Dověčen sem byl například úředník z úřadu práce Kašpar, řezník Vodička, holič Herold se ženou a mnoho dalších. Zajišťování byli Národní stráží, kterou zde vedl štábní kapitán Kotásek. Drážní zřízenec Langmajer, věrný přísluhovač Němců, byl chycen a ztýrán tak, že musel být převezen do nemocnice, kde však následkům svých zranění podlehl. Všem zatčeným udavačům a kolaborantům byl odebírán veškerý movitý i nemovitý majetek.⁴⁵²

⁴⁵⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 8

⁴⁵¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 9 - 10

⁴⁵² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 10, 14

Bylo však třeba vyřešit, jak odzbrojit německé vojáky, kteří dosud sledovali dění ve městě bez toho, aby jakkoli zasáhli. Byli však ozbrojeni mnohem lépe, než místní narychlo zformované jednotky, a tak bylo zahájeno vyjednávání s vládním komisařem a německým velitelem, které bylo nakonec úspěšné. Podařilo se přesvědčit vojáky o německé kapitulaci a o marném odporu, takže nakonec byl podepsán česko-německý protokol o tom, že vojáci složí zbraně a za to jim bude zaručen volný odchod z města. Největší problémy byly s posádkou obchodní akademie. Ta zajala vyjednavče i vládního komisaře a nechala se přesvědčit až předloženým protokolem podepsaným ostatními posádkami. Díky odevzdání německých zbraní získala tyto česká posádka. Večer se vzdala poslední silná posádka v Šamotce.⁴⁵³ Celkem bylo zajato téměř tři tisíce Němců včetně letců, SSmanů a příslušníků Hitlerjugend.⁴⁵⁴

„Několik vojáků padlo za oběť nějakému partyzánu, který je v realce stavěl ke zdi a střílel. Některý kolaborant byl takřka utlučen rozvášněným davem. Viděl jsem případ, kdy jeden z nich byl přiváděn do dvora radnice. Musel projít uličkou lidí, z nichž jeden mladík vzal silnou bambusovou hůl, zvedl obouma rukama vysoko nad hlavu a kolaboranta ranou na temeno hlavy jej srazil k zemi. Polit vědrem vody a podporován, odváděn na shromaždiště. Byli přiváděni němečtí vojáci, museli se obnažit do půli těla a prohlížení nemají-li vytetováno SS. Na ty bylo zvláště spadeno. Jednou byli zjištěni tři. Dvěma se včas podařilo jen s mála ranami zmizet v budově, která byla provisorním vězením, ale třetí zbit tak, že omdlel, přiveden vědry vody k vědomí a opět dostal spršku úderů. Snad to nemělo být, ale při vzpomínce na těch hrozných šest let, na ten psí život a ještě strach o něj, to týrání lidí při výslechu, těch tisíců lidí umučených v koncentračních táborech, pak nebylo divu, že lid se nechal strhnout k takové exekuci.“ Takto popisuje události zatýkání městský kronikář.⁴⁵⁵

⁴⁵³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 11

⁴⁵⁴ SOkA Rakovník, Městská kronika, s. 630

⁴⁵⁵ Tamtéž

Podle kronikáře postihla nacistická zvůle 175 rodin. Na 20 lidí bylo popraveno a v koncentračních táborech zahynulo 65 lidí a 150 jich bylo vězněno.⁴⁵⁶

I rakovníčtí obyvatelé slyšeli volání pražského rozhlasu o pomoc. Avšak po jedné hodině po poledni se z rozhlasu ozýval německý zpěv a tak se domnívali, že Němci rozhlas znovu opanovali. Až druhého dne se dozvěděli, že rozhlas byl pod vládou Čechů.⁴⁵⁷

Všichni doufali, že Praze přijdou na pomoc Američané a Angličané, protože byli blíž, ale tito, respektující stanovenou linii, nezasáhli. Místo toho Praze pomohla armáda generála Vlasova, jež bylo dosud soustředěno v okolí Rakovníka.⁴⁵⁸ 2. května přijelo do Rakovníka nákladní auto s posádkou Vlasovců. Žádali vydání nákladního vozu s tabákem, který měl do Rakovníka přijet, ale nedorazil. Našli ho odstavený a hlídaný německými vojáky, které přemohli bez boje a jejich pušky a náboje rozdali občanům města. 4. května se Vlasovci znovu objevili na nádraží a žádali benzin. Ten byl však pouze ve výtopně a tak si odtamtud vzali 250 litrů. Krátce na to výtopnu napadli hloubkový letci.⁴⁵⁹ Odtud potom 5. května zamířilo vojsko přes Rudu a Unhošť do Prahy. Tak se pustili do boje s Němci, ale Česká národní rada se od této pomoci raději distancovala, protože se bála následků toho, že přijala pomoc od Stalina odpůrce.⁴⁶⁰

Situaci ozbrojení železničářů zaznamenala i městská kronika: „*V dubnu také dojel do Rakovníka železniční vagon provázený jedním Němcem a jedním Francouzem. Byl to jeden vagon z německého transportu. Z technických důvodů byl vyřazen v Rakovnicce na vedlejší kolej. Na žádost jeho průvodců byl ponecháván stále jako jízdy neschopný a jenom pátráno po čísle transportu, který kdo ví kde jezdil. V tomto vagoně byly pušky, granáty a pistole. Dne 5.*

⁴⁵⁶ SOkA Rakovník, Městská kronika, s. 631

⁴⁵⁷ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 12

⁴⁵⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 13

⁴⁵⁹ SOkA Rakovník, Fond Svazu protifašistických bojovníků

⁴⁶⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 13

*května byl ochotně hlídkou předán. Tím došlo k odzbrojení některých železničních zaměstnanců a Francouz je učil zacházet s granáty.*⁴⁶¹

Na setkání s Vlasovci vzpomíná pan Pancner: „Zrovna v době, kdy se Vlasovci stahovali k Praze, jsem jel na kole do Třeboce. Potkal jsem jednu část armády jedoucí v několika autech. Zastavili mě a musel jsem sesednout z kola. To mi vzali a já se bál, že mi ho už nevrátí. Pak mě vysadili na kanón a i s kolem mě odvezli k Třeboci. Tam mě vysadili a kolo mi vrátili.“

V noci na 5. května byly v nádražním telefonu slyšet nepotvrzené zprávy o různých revolučních událostech a ranní vlaky přivezly zprávy o prvních revolučních bojích v Praze. Mezi devátou a desátou hodinou ranní byla za vydatné pomoci železničářů odzbrojena německá hlídka u nádraží a všichni vojáci byli soustředěni v místnosti restaurace, kam se vešlo třicet mužů, a zbytek musel být zadržen v jednotlivých vozech. Dalšího dne se konaly jen nutné jízdy po celé republice. Přes Rakovník proto projelo jen několik vozů. Jeden z nich vezl české uprchlíky z koncentračních táborů, druhý zajaté Němce a několik vozů projelo se zásobami. Tento způsob železniční dopravy trval až do 9. května.⁴⁶²

Rakovník také pomýšlel na pomoc Praze, nebyl však dostatečně vyzbrojen. Navíc se množily žádosti o zbraně z okolních vesnic. Zaměstnanci Stadionky byli tedy požádáni o pomoc a v krátké době mohlo město uspokojit veškerou poptávku po zbraních.⁴⁶³

Protože někteří němečtí vojáci utekli do lesů, byly k cestám postaveny stráže se zbraněmi a děly a každý procházející se jim musel legitimovat. Pochytané vojáky odváděli na Tyršovo koupaliště a odtud je odváželi do Kladna nebo Kolečovic a potom dále do Německa. Prohlíženy byly i byty těch, kdo zastávali v době okupace vysoké funkce. V některých bylo nalezeno mnoho zásob, které byly ihned rozděleny mezi obyvatele. Někteří zde také

⁴⁶¹ SOkA Rakovník, Městská kronika

⁴⁶² SOkA Rakovník, Válečné a mobilizační záležitosti, karton 333, inventární číslo 1287

⁴⁶³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 14

nalezli své ukradené věci. Majitelé takovýchto bytů byli ihned na místě trestáni a poté odváděni na nádvoří radnice.⁴⁶⁴

Na německé vojáky, zadržené ve školách, vzpomíná pan Pancner: *„Němečtí vojáci byli drženi v budově reálky. Vše bylo ohrazené, vojáci byli nacpaní do tříd, někteří si ani nemohli sednout, tak se o sebe opírali, někdy i tři dny. Němci v lazaretu v obchodní akademii hodně umírali. Mrtví byli dávání do papírových pytlů a odnášeli je za hřbitov do svahu a překryli hlínou. Ale déšť hlínu odplavil a tak vykopal jámu u zdi a tam ty mrtvé naskládali.“*

Busta prezidenta Masaryka se také mohla znovu vystavit na oči lidu po několika letech pečlivého ukryvání. Ukryval ji v archivu J. Renner a nyní byla vystavena ve výkladě obchodu a ozdobena květinami a trikolórou.⁴⁶⁵

Karel Czerný stále ještě úřadoval na radnici. Nestavěl se však proti stávajícím událostem, naopak, snažil se jejich průběh všelijak zmírnit, což prokázal hlavně při vyjednávání s německými posádkami ve městě. Nikdo proti němu nijak nezasahoval, neboť částečně mu město vděčilo za vodovod a za budování nové kanalizace.⁴⁶⁶

*„Konečně nadešla středa 9. května, památný den, který byl prohlášen za den sváteční, na paměť osvobození Prahy a ukončení nejhroznější války, jaká kdy postihla nejen naši vlast, ale celý svět.“*⁴⁶⁷ Tato věta, již si J. Renner zapsal do své kroniky, charakterizuje postoj a radost všech Čechů na území bývalého Protektorátu Čechy a Morava, nyní již opět Československé republiky.

Téhož dne měli Rakovničané možnost konečně uvítat dlouho očekávané Spojence. Na náměstí vjel za velikého jásotu obyvatelstva ruský tank. Jeho velitel byl doveden na radnici, odkud rusky promluvil k jásajícím lidem. Nato byla zahrána ruská a československá hymna. Krátce na to přijel do města druhý tank a s ním i velitel tankového oddílu, plukovník Ševčenko. Byl uvítán stejně, jako posádka prvního tanku a poté zaujal palebné postavení na Spravedlnosti,

⁴⁶⁴ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 15 - 16

⁴⁶⁵ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 17

⁴⁶⁶ Tamtéž

⁴⁶⁷ Tamtéž

kde jim vojenské velení vykávalo místo.⁴⁶⁸ Oficiální městská kronika se však o plukovníkovi Ševčenkovi nezmiňuje. Hovoří o podplukovníkovi Lysovolenkovi a generálu Fominičovi, jejichž vítání proběhlo také za obrovského jásotu a nadšení obyvatelstva.⁴⁶⁹

Ruští vojáci darovali vítajícím lidem cigarety, rum, vodku, látky, kůže a hodinky a dětem rozdávali dobroty, jako čokoládu a rozinky, které byly ve válečné době velmi vzácné.⁴⁷⁰

Stále ještě zbývalo pochytat prchající Němce a jejich pomahače a vyčistit Křivoklátské lesy od zbylých vojáků. Pochytaní lidé byli dopravováni do budovy gymnázia a zde zadrženi. Po městě také kolovala pověst, že u vesnice Slabce nahánějí vlastenci a vojáci K. H. Franka, který se snažil utéct a na útěku se dostal až ke Zbirohu.⁴⁷¹

10. května byli pohřbeni dva vojáci, kteří zahynuli během osvobození. Jeden byl příslušníkem Rudé armády, druhý byl českým dobrovolníkem. Zabití němečtí vojáci a příslušníci SS byli pohřbeni v nové části hřbitova v hromadném hrobě.⁴⁷²

Život se začal vracet do stavu před válkou. Vrátila se československá vláda, opět začala fungovat pošta a železnice a vše se horečně opravovalo.⁴⁷³

XVIII. 1. Archiv

V květnu archiv převzal knihy, které byly nalezeny v opuštěném neuzavřeném vagoně č. 82633 na vlečce u kasáren. Mezi těmito knihami byly například *Progressus rei botanicae*, *Rostlinopis Dr. J. Kořínka*, *Krajobrazy rostlinne Polski od Woycickiho*, *Lemairův Le jardin fleuriste*, *Das Apothekénwissen J. Berendese*, *Cours de chimie physiologique et pathologique L. Vanina* a *Prawa konstytucye y przywileie*.

⁴⁶⁸ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 18

⁴⁶⁹ SOkA Rakovník, Městská kronika, s. 628

⁴⁷⁰ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 19

⁴⁷¹ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 19

⁴⁷² SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 20

⁴⁷³ SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera – rok 1945, s. 21

Spolu s knihami byly nalezeny chemické sloučeniny v uzavřených lahvích, slamníky, hadry, uhlí, kamna, rozbušky a dynamit i telefonní ústředna a součástky. Veškeré knihy byly předány do muzea, kde zůstaly uloženy, dokud se nerozhodlo o dalším postupu.⁴⁷⁴ Nakonec se zjistilo, že se jedná o unikáty polské univerzity.⁴⁷⁵

Tento nález byl vskutku šťastným nálezem. Podařilo se tak zachránit cenné svazky, které se okupanti snažili odvézt a nejspíše uschovat ve svých knihovnách. Protože se však přeprava po železnici stávala stále více nebezpečnou, rozhodli se, že raději zanechají knihy svému osudu, než aby pro ně riskovali život.

XVIII. 2. Kolaboranti

Spolu s osvobozením přišla i potřeba potrestat ty, kteří se nějak provinili proti národu či proti jiným lidem. To znamenalo zatýkání úředníků gestapa, udavačů a kolaborantů. Jedním z udavačů byl Adolf Pidrman, který udal otce odbojáře Dušana Šuberta Jindřicha. Ten byl sice varován Oldřichem Weignerem, ale přesto město neopustil a byl 7. dubna 1941 zatčen. Během výslechů zjistil, že udání na něho podal A. Pidrman na základě informací získaných od Josefa Kotena a doručovatele Rudolfa Mádra, kteří patřili mezi rakovnické udavače.⁴⁷⁶

Členové národního výboru v Rakovníku žádali také štábního kapitána Kotáska o výsledch určitých osob, především vládního komisaře Czerneho, ředitele Kleinnera, bývalého vedoucího Požární obrany Vysokého, vedoucího vlajky Lhoty, vedoucích jiných organizací Bidermana, Stéra, Kašpara a Lidinskeho. Žádost o výsledch Czerneho odůvodňovali tím, že s ním spolupracovali kolaboranti, Bidrmanovi nosili kolaboranti dárky, Kleinnera navštěvovali a obdarovávali, Vysoky osvobozoval kolaboranty od služeb v PO, Stér vyměňoval byty za různé dary a naopak, pokud někdo nekolaboroval, tak

⁴⁷⁴ SOkA Rakovník, Péče o městský archiv, karton 324 – 325, inventární číslo 1254

⁴⁷⁵ SOkA Rakovník, Fond Svazu protifašistických bojovníků

⁴⁷⁶ SOkA Rakovník, Fond Svazu protifašistických bojovníků, karton 23

na něm byt vymáhal, Kašpar zase osvobozoval hlavně ženy od práce a Lidinský znal jména kolaborantů.⁴⁷⁷

Na povrch také vyplula udavačská činnost Karla Ulricha. Například si dne 6. května 1944 stěžoval okresnímu hejtmanovi Bartošovi, že byly povolovány jiné zábavné akce v době, kdy se konaly akce VOS (Veřejné osvětové služby), jejímž byl okresním vedoucím. Hlavně se jednalo o povolení „Slovanských tanců“ v Tylově domě. Stěžoval si, že toto je děláno záměrně a žádá nápravu. Rukou k dopisu připsal, že moc dobře ví, proč jsou v takové oblibě zrovna „Slovanské tance“.⁴⁷⁸

Dalším z odsouzených lidí byl JUDr. K. Štross. Toho soud uznal vinným z provinění proti národní cti a dne 12. února 1946 byl odsouzen k devíti měsícům vězení, pokutě 300 000 korun a veřejnému pokárání. Přijal totiž německé občanství a velkými částkami přispíval na německý červený kříž.

Byli také trestáni všichni vlajkaři podle seznamu, který přikládám v příloze. Mezi nimi i udavači v čele s již zmíněným Karlem Ulrichem a akademickým malířem Josefem Lhotou.⁴⁷⁹ Pan Čech vzpomíná: „*Na radnici visel papír, kde byli vypsaní všichni vlajkaři a lidi je pak podle toho zatýkali a vodili na radnici. A samozřejmě je sem tam praštili.*“ Tento seznam, který později František Laitner opsal ze zápisů StB uvádím v příloze.

V knize Karla Mejstříka se o kolaborantech píše: „*Bylo to bahno, které vyplavalo v nejhorší době i v našem Rakovníku, kdy vlajkaři se stali přísluhovači nacistů v jejich zločinném počínání a za často vedli jejich ruce k činům, které nelze zapomenout. Jmenovali se Karel Ulrich, Josef Lhota, Adolf Kunc, Karel Langmajer. Měli na svědomí zatčení ředitele reálky Adolfa Krba, tiskaře Václava Tučka, učitele V. Kapouna, lékárníka Boh. Hampla a dalších, jistě měli podíl i na zatčení rakovnických komunistů, sokolů,*

⁴⁷⁷ SOkA Rakovník, Fond Svazu protifašistických bojovníků

⁴⁷⁸ Tamtéž

⁴⁷⁹ Tamtéž

důstojníků a je proto třeba připomenout a zaznamenat, co je patrně vedlo k tomu, že zapřeli v sobě pocit sounáležitosti k národu.“⁴⁸⁰

U Karla Ulricha mohlo být jednou z příčin jeho samotářství a slepá důvěra k ministru Moravcovi a kolaborantům, jejichž články rozšiřoval na svých přednáškách. Horší než Ulrich byl akademický malíř Josef Lhota, který téměř každý den docházel do vily Němce Kleisnera, přes kterého donášel zprávy a udání na gestapo. Nejspíše se na něm podepsalo jeho zneuznání v předchozích letech, kdy byl zcela závislý na své matce a lidé se mu posmívali pro jeho výstřednost v oblékání. Adolf Kunc si zase pravděpodobně kompenzoval své zmařené obchodní plány a Karel Langmajer zase toužil po výhodách.⁴⁸¹

Pan Pancner vzpomíná na jednu událost: *„Když vodili tyhle lidi a Němce do radnice, přijelo auto a přivezlo lidi z koncentráků. Ti volali na Němce, ale oni se k nim točili zády. V Jesenici jsem viděl odsun Němců. Vyhnali je z domů k nádraží a do Sokolovny a pak je hnali do vlaků s minimem věcí.“*

Jednání lidí a jejich reakce na osvobození je pochopitelné. Téměř šest let museli žít v neustálém strachu a napětí. Báli se před někým svobodně promluvit, neboť každý mohl být udavačem. Už samotný seznam vlajkařů dává tušit, že udavači pocházeli ze všech tříd a sociálních skupin, od akademického malíře, sochaře a profesora až po dělníky a rolníky. Nebylo výjimkou, že členy byly manželské páry, bratři či otec a syn.

⁴⁸⁰ Mejstřík, Karel; *Vzpomeňte a nezapomeňte*, Okresní muzeum a galerie v Rakovníku, 1990, s. 8

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 8 - 9

XIX. Odboj v Rakovníku

XIX. 1. Komunistický odboj

Po akci Gitter (Mříže) odešla do ilegality většina komunistů. Během zatýkání členů komunistických stran byli v Rakovníku zatčeni dva, Václav Dykast z Nesuchyně a Josef Cibulka z Hředlí. Byli uvězněni v rakovnické soudní věznici, kde byli vyslechnuti přednostou okresního soudu JUDr. Jaroslavem Lehovcem a po příslibu, že se budou třikrát týdně hlásit na obecním úřadu ve svém bydlišti a po podepsání reversu, byli propuštěni domů. Tím porušil příkaz Zemského úřadu v Praze a protivil se zájmům okupantů.⁴⁸²

I když v Rakovníku bydlela a působila celá řada členů KSČ, další zatýkání nebylo provedeno. Za vším stál ředitel městských úřadů Jindřich Šubert, který zaujal jasně záporné stanovisko k celé akci a využil váhy svého postavení a autority. Vedly ho k tomu i osobní důvody, neboť v ohrožení byl i jeho syn Dušan Šubert, o kterém se ještě zmíním.⁴⁸³

Už 22. března se ve městě v Pražské ulici objevili první letáky s nápisy „Nedáme se!“ a s podobou československé vlajky. Četnické velitelství vydalo prohlášení, že letáky byly rozhozeny neznámým motoristou a tak se vyhnulo pátrání po původci.⁴⁸⁴

Komunistická strana v Rakovníku přecházela tedy do ilegality. Hlavní jádro se formovalo kolem dvaadvacetiletého Dušana Šuberta, syna Jindřicha Šuberta. Studoval řádně Svobodnou školu politických nauk a mimořádně filosofickou fakultu Karlovy university. Hovořil třemi jazyky – německy, francouzsky i anglicky, byl tedy ideálním prostředníkem mezi zahraničím a zdejším odbojem. Dalšími, kteří se vydatně zasloužili o vytvoření této odbojové skupiny, byl tajemník kladenského kraje Míla Sailer a Mikina Pártlová, pozdější manželka Dušana Šuberta. Pro spolupráci se jim podařilo získat i některé mladé lidi a studenty reálky. Později převzal vedení rakovnického odboje Otto Klička, který se sem přistěhoval z Prahy.

⁴⁸² Görtler, Miroslav; *Rakovnicko v boji proti fašismu*, Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, s. 37

⁴⁸³ Tamtéž, s. 45

⁴⁸⁴ Tamtéž, s. 46

2. září 1940 začalo gestapo se zatýkáním odbojářů. Byla zatčena rodina Horníkových, která dosud bydlela v Prokopově ulici. Díky dalšímu zatýkání a tvrdým výslechům se gestapo dostalo až k osobě Dušana Šuberta, kterého zatklo 4. března 1941. Spolu s ním bylo zatčeno mnoho lidí činných v rakovnickém odboji a tím dostal odboj těžkou ránu. Avšak činnost byla sice ochromena, nikoliv však zničena. Naprosto nedotčení byli odbojáři v továrně Františka Otty a ve Stadionce.⁴⁸⁵

Dušan Šubert byl zatčen v Praze, kde žil a působil. V září 1940 získal pro něho jeho otec falešnou legitimaci na jméno Jan Engelthaler, což bylo jméno Dušanova spolužáka, umístěného v psychiatrické léčebně, kde také roku 1944 zemřel. Po zatčení Dušana našla jeho žena tajně ukrytý seznam spolupracovníků, který ihned zničila. Zatčen byl i jeho otec v Rakovníku.⁴⁸⁶ Dušan Šubert byl během prvního stanného práva odsouzen k trestu smrti.⁴⁸⁷

XIX. 2. Ilegální časopisy a tiskoviny

Rakovnické podzemí rozšiřovalo dva časopisy: V boj – družstvo v prvním sledu a Rudé právo. Časopis V boj se do Rakovníka dostával přímo prostřednictvím Josefa Škaldy, jehož skupina ho vydávala a jež měla v Rakovníku také svou pobočku. Časopis přinášel veškeré zprávy ze zahraničí a články překládané z cizích tisků. 10. listopadu byl však Škalda zatčen a časopis již nebyl do Rakovníka doručován.

V Rakovníku byl hlavním tiskařem Karel Truxa, který byl zodpovědný za letáky rozšiřované po městě. První leták se týkal koncertu německé kapely a vyzýval k ignorování tohoto koncertu. Tato událost byla sice vyšetřována, ale díky pozici Jindřicha Šuberta v městské radě byli všichni včas varováni, zatčeni byli však ti, kteří nestačili včas zničit usvědčující materiály.⁴⁸⁸

Dalším časopisem v Rakovníku byla Rakovnická Pravda. Hlavním vydavatelem byl Antonín Podrabský. Jednalo se o čistě dělnický časopis a jako taková hájila dělnické zájmy a vyzdvihovala budoucí zásluhy Sovětského

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 104 - 106

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 118 - 119

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 161

⁴⁸⁸ Tamtéž, s. 55 - 64

svazu. Dále zde byla pranýřována činnost vlajkařů a známých udavačů akademického malíře Josefa Lhoty, profesora reálného gymnázia Karla Ulricha a ředitele berní správy Karbuse. Celkem bylo vydáno přibližně 150 až 160 čísel. Pravda byla často kombinována s letáky Karla Truxy tak, aby lidé vždy jednou za dva týdny měli v ruce nějakou ilegální tiskovinu. Přispíval sem i Dušan Šubert, například článkem Pád Francie, který reagoval na porážku západní mocnosti. Vydávání Pravdy bylo zastaveno krajským vedením v Kladně v červnu 1940 a místo Pravdy začal na Rakovnicku vycházet časopis Svoboda.⁴⁸⁹

XIX. 3. Nekomunistický odboj

Na Rakovnicku působily i odbojové nekomunistické organizace. Ty se řídily pokyny londýnské zahraniční vlády a uznávaly za hlavu státu prezidenta Beneše.

Jako jeden z prvních vznikl odboj sokolský. Zdejší organizace byla spojena s organizací v Plzni. Jejími členy byli například Jan Macák, úředník šamotové továrny, náčelník České obce sokolské dr. August Pechlát, župní náčelník Josef Klouček a jiní.

Prostřednictvím JUDr. Miloše Stádníka, ministerského komisaře národohospodářské sekce prezidia ministerské rady, se spojily linky odboje Prahy a Rakovníka. Tuto spolupráci Miloš Stádník maskoval častými služebními cestami do Rakovníka, kde spolupracoval se svým bývalým profesorem. Těchto schůzek se často zúčastnil i Jindřich Šubert. Během nich předávali místní funkcionáři zprávy o chování a činnosti vlajkařů.

Kromě zpravodajství pokračoval Sokol v nácviu zákazu branné výchovy. K tomuto používala tajných osnov vypracovaných E. Beránkem, které zároveň umožňovala včlenění branné výchovy do hodin tělocviku bez toho, aby to zaznamenali okupanti. Beránek byl v Plzni zatčen gestapem a po svém propuštění doporučil nácvik podle jeho osnov raději zastavit.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 77 - 78

6. února 1940 byly zatčeny dvě významné osobnosti rakovnického sokolského odboje – František Diepolt, starosta města a Bohumil Hampl, lékárník. Oba byli po několika dnech propuštěni na svobodu, protože se gestapu nepodařilo získat žádné důkazy jejich činnosti. V té době se však sokolské podzemí přidalo k organizaci Obrana národa.

Za vznik Obrany národa v Rakovníku se přičinil major Josef Šulc, který sem byl přeložen během likvidace armády. Navázal spojení s likvidačním oddělením ministerstva národní obrany i vyššími důstojníky, kteří byli umístěni poblíž okresního a městského úřadu za účelem vystavění ilegální organizace.

Rakovnická Obrana národa podléhala plukovníku Kratochvílovi, veliteli lounského pluku, později majoru Jaroslavu Ewaldovi. Štáb rakovnické organizace tvořili major Josef Šulc, František Helvín a Josef Kotásek. K jejich první poradě, konané v květnu 1939 byl pozván i Josef Klouček, náčelník sokolské župy.

Rakovnický prapor měl čtyři roty a mnoho záložníků, kteří měli tyto roty v případě potřeby doplnit. Mezi členy roty byli sokolové, úředníci, městští úředníci a mnoho dalších. Všichni velitelé čet museli slíbit mlčenlivost svému veliteli roty. Jedním z velitelů čet byl i bratranec Josefa Kloučka, který měl i stejné jméno a příjmení, tedy Josef Klouček. To, stejně jako stejná místa zaměstnání dalších členů, usnadňovalo komunikaci mezi jednotlivými rotami a četami.⁴⁹⁰

V návaznosti na předchozí zatčení některých členů Obrany národa na jiných místech v republice se gestapo dostalo i k rakovnické části organizace. 16. března 1940 byli zatčeni Josef Šulc, František Helvín, Josef Kotásek i profesor Josef Klouček, vedoucí činitelé organizace. Po nich proběhlo ještě zatčení Jana Macáka, Josefa Cířka, druhého Josefa Kloučka, Františka Hercíka i Josefa Kůrka. Avšak i při velmi ostrých výsleších málokdo prozradil něco, co gestapo ještě nevědělo. Až 30. srpna se podařilo gestapu zatknout posledního vedoucího člena Jaroslava Šímu. Během tohoto zatýkání se dostal do spárů gestapa i Jaroslav Franěk, ke kterému se ještě vrátím.

⁴⁹⁰ Tamtéž, s. 125 - 131

Většina zatčených byla odvezena do koncentračních táborů. První transport odjížděl do Terezína 3. července 1940. V tomto transportu byl i profesor Josef Klouček, jehož malířského nadání využili vězňové a byl to právě on, kdo černě vymaloval heslo nacistických koncentračních táborů „Arbeit macht frei“ nad bránu do prvního dvora. Baval jím ale také spoluvězně, když vytvářel skici a kresby dozorců i denního režimu v táboře. Zde čekali všichni na soud a někteří, například úředník Josef Klouček, se ho již nedočkali.⁴⁹¹

Menší odbojovou skupinou byla skupina kolem ing. Antonína Kvardy. Ten kolem sebe soustředil své spolupracovníky z plynárny, elektrárny a pivovaru a společně poslouchali londýnský rozhlas, zprávy překládali, tiskli a rozšiřovali mezi lidmi.

Udání na tuto skupinu přišlo od instalatéra rakovnického pivovaru Karla Svátka na konci roku 1940. Prošetřením udání byli pověřeni gestapáci Hans Quido Skalák a Willy Bürgr, kteří vyšetřovali již členy Obrany národa. Zatkli Václava Junka, který se jim jevil psychicky nejslabší, a ukázalo se, že to byla dobrá volba, neboť Junek během výslechů udal osm dalších lidí, čímž umožnil gestapu proniknout do skupiny. Poslední člen byl zatčen 28. února 1941. Až na Junka a Antonína Švarce byli všichni zadrženi zavřeni v Terezíně a jiných věznicích.⁴⁹²

Někteří ze členů všech ilegálních skupin byli popraveni během prvního stanného práva, někteří zemřeli ve vězení, jako například poslední rakovnický starosta František Diepolt, který zde zemřel 23. června 1941⁴⁹³, jiní přežili a po válce se vrátili do svých domovů a podali svědectví o tom, co se dělo v koncentračních táborech, o poměrech ve vězení a o praktikách gestapáků během výslechů.

⁴⁹¹ Tamtéž, s. 132 - 140

⁴⁹² Tamtéž, s. 141 - 145

⁴⁹³ Mejstřík, Karel; *Vzpomeňte a nezapomeňte*, Okresní muzeum a galerie Rakovník, 1990, s. 5

XIX. 3. 1. Příběh legionáře Jaroslava Fraňka ze vzpomínek pana Vladko Čecha

Pro popsání příběhu legionáře, restaurátéra a odbojáře Jaroslava Fraňka jsem vybrala vzpomínky synovce paní Antonie Fraňkové. Ten vzpomíná na svého strýce takto: „Bojoval v první světové válce jako legionář a byl v bitvě u Zborova raněn. O tom píše pan Medek, ten byl nějakým vysokým důstojníkem u legionářů a napsal dvě nebo tři knihy. A v těch knihách píše, že Jaroslav Franěk byl těžce raněný u Zborova. Tam prostě bouchnul šrapnel a jeho kamarád, který s ním byl v zákopu, najednou kouká a Jarda Franěk nikde. Tak věděl, kde bouchnul ten granát, tak vzali lopatku a vlastně ho vykopali z hrobu. Tak byl v nějakých lazaretech, tam se léčil a měl trvalé následky.

Rudá armáda po válce nepustila legionáře zpátky a ti se museli dostat do Vladivostoku a z Vladivostoku se pak dostali lodí přes Itálii až ve dvacátém prvním roce do republiky. Takže lidi je tady už oplakali a oni se vrátili a Franěk se oženil.

To první manželství nebylo šťastné. Neměli děti a manželka, prostě to byla Pražanda a samozřejmě nechtěla jít do křivoklátských lesů a jeho láska prostě byly křivoklátský lesy.

Když se vrátil z ruské fronty, tak šel k letectvu a tam měl nějakou nehodu. Nic vážného. Tak ho od toho letectva suspendovali a šel do zálohy. Tady na Křivoklátsku měl nejdřív Anámo. Postavil si takovou dřevěnou boudu na křižovatce na Roztoky podle toho, jak v Indočíně viděl ty občerstvovací stanice, tak tomu začal říkat Anámo. O tom píše i Ota Pavel o jeho Anámu. Franěk tam prodával pivo, limonády, ohříval párky, prostě vzkvétal. A našetřil si peníze a začal stavět tu hospodu u potůčku U Rozvědčíka.

To první manželství ztroskotalo. Můj tatínek byl ze Šlovic a jak jezdil, tak se vždycky stavil v tom Anámu a s Fraňkem se znali. Slovo dalo slovo a tatínek mu prozradil, že má nejmladší sestru, svobodnou, krasavici a že by se chtěla vdávat. Tak se domluvili, tatínek vzal tetu a přivezl ji na Rozvědčíka. A teta tam už zůstala. Moje prababička celou tu hospodu vybavila, zařízení, ubrusy a všechno, co bylo pro hospodu potřeba.

A přišel rok 1938. Hospoda prosperovala, protože dřív chodili hodně turisti. A přišel začátek fašismu. Protože on znal všechny ty důstojníky, tak jim bylo líto těch zbraní, které byly v kasárnách, tak je přesunovali, kam se dalo. Dělalo se to tak, že do kasáren se vozilo pivo v sudech pro vojáky do kantýn a zpátky v prázdných sudech se vezly zbraně. A ty zbraně rozdávali všem známejm a samozřejmě to vozili Fraňkovi. Protože tady byla na Rakovnicku hodně zastoupená legionářská obec, tak se domluvili, že ty zbraně ukryjí. Ukryvali je v lesích nad Berounkou, protože čekali, až bude povstání, že zbraně použijí. Dokonce některé zbraně byly ve Fraňkově hospodě. Měl je zazděné, jak je ta šikmá střecha, tak pod tou šikmou střechou je měl zazděné. S tím zazdíváním mu pomáhal jeho soused, zedník, a týřovický cestáři a ostatní mu zase pomáhali je zakopávat v těch stráních, aby byly připravený, až budou potřeba.

Nikdo jiný o tom nevěděl a najednou ho udali na Křivoklát. A na Křivoklátě měl samozřejmě u policie spoustu známých. Ti ho varovali, že udání sice roztrhali, ale kdyby se to dostalo na gestapo, tak je s ním konec. Franěk si myslel, že všechno dobře dopadne, že zbraně jsou dobře ukryté. Ale přepočítal se. Ten udavač šel s tím do Kladna. No a přijelo gestapo z Kladna Fraňka zatkl. Byl zavřený na Pankráci, z Pankráce byl převezen do Pletzensee a tam byl rozsudek trestu smrti. Trest smrti byl vykonán v Berlíně. Myslím, že v roce 1942.

Po pětáctýřicátém roce tady v Nezabudicích na vsi na mohyle těch, co padli v obou válkách, přibyla další vizitka – Jaroslav Franěk.

Všechny dopisy, které on psal, se dochovaly až na jeden, ten se ztratil. Tam strejda z toho vězení přímo jmenoval toho udavače. A po roce čtyřicet pět po osvobození republiky přišli nějakí pánové a chtěli na tetě, aby jim ten dopis ukázala. Prý vědí, že ten dopis přišel. Teta jim ten dopis dala a už ho nikdy neviděla.

On, když věděl, že bude popraven, vyšil kapesníček. Protože tam v tom vězení ti vězňové museli něco dělat, tak zašivali německým vojákům uniformy, takže měl přístup k šicím potřebám. A on, když věděl, že jeho život se blíží ke

konci, tak vzal ten kapesníček, vyšil tam ty vršky proti Rozvědčíku a tu krajinu a různý hvězdičky v tom lese. A to měly být ty skryše těch zbraní.

A když přišel 5. květen, Praha volala o pomoc a neměli zbraně. Tak ty lidi, který to pomáhali ukryvat, okamžitě vykopali a ty zbraně šly na pražské povstání na barikády.“

Dnes je na restauraci U Rozvědčíka pamětní deska. O tuto desku usiloval pan V. Čech již dlouhá léta, ale nikdo, ani prezidentská kancelář neměla zájem o to, aby ji zaplatila a slavnostně odhalila. Až náhodou se pan Čech seznámil s Karlem Schwarzenbergem, který si nechal dovyprávět Fraňkův příběh a rozhodl se mu zaplatit tuto pamětní desku a slavnostně ji odhalit. To bylo ještě dávno před jeho vstupem do politiky, takže za tím nelze hledat nějaký politický záměr.

Všichni odbojáři, ať již příslušníci komunistické či nekomunistické větve odboje, si zaslouží naši úctu a obdiv. Nebylo nic jednoduchého čelit neustálému strachu nejen o sebe, ale i o své rodiny. V případě pana Fraňka je vskutku zázrakem, že jeho žena Antonie nebyla zatčena spolu s ním a všichni to přičítají tomu, že pan Franěk trval na tom, že jeho žena o tom nic neví. Tím zachránil život nejen jí, ale i všem svým spolupracovníkům. Jeho dopisy z věznice se zachovaly a i vyšívaný kapesník je uschován v muzeu v Rakovníku, kam ho umístila jeho rodina.

XX. Židé

Na začátku války se podařilo uprchnout pouze několika málo z rakovnických Židů a to majiteli továrny Keram Arturu Brockovi, obchodníkům Popperovi a Reiserovi a advokátu JUDr. Feiglovi s jejich rodinami.

Rakovničtí občané však litovali Židy a cítili s nimi. Okresní hejtman musel dokonce nařídit příslušníkům policie, že s pracujícími Židy nesmí bavit a ani nesmí nikomu z občanů dovolit, aby se s nimi bavili.

Ovšem i mezi občany se našli fanatici, hlavně příslušníci Vlajky, mezi nimiž vynikali akademický malíř Lhota a fanatic Karel Ulrich. Jejich činnost byla skutečně rozsáhlá. Podávali různá udání, dohlíželi na dodržování všech předpisů platných pro Židy a byli velmi aktivními při prosazování dalších nařízení, jako například zákazu vstupu Židům na Tyršovo koupaliště od léta 1939, zákaz vstupu do městských parků a sezení na lavičkách na náměstí od dubna 1940 či dokonce izolaci léčících se Židů v nemocnici od ostatních včetně omezení návštěvních hodin od května 1941. Jediné, o co tito pánové usilovali a co bylo zamítnuto, byla izolace Židů v kolonii podobné koncentračním táborům.⁴⁹⁴

Ve druhé polovině února 1942 bylo i v Rakovníku započato s transporty. Tyto transporty vedly k téměř úplné likvidaci Židů v Rakovníku a okolí. Z celkového počtu 108 Židů odvezených z Rakovníka, jich v plynových komorách zahynulo 91. Zbýlých 17 se po válce vrátilo do Rakovníka. Transporty nejprve směřovaly do Terezína, odtud potom nabraly směr Osvětim, Majdanek nebo Treblinka.⁴⁹⁵ Pro lepší orientaci sloužil i vypracovaný soupis Židů a jejich živností a obchodů z roku 1939, který uvádím v příloze. Jsou zde uvedeny všechny židovské obchody, spolu se jménem vlastníka a adresou, kde se obchod nacházel.

⁴⁹⁴ SOkA Rakovník, Fond svazu protifašistických bojovníků

⁴⁹⁵ Görtler, Miroslav; *Rakovnicko v boji proti fašismu*, Středočeské nakladatelství a knihkupectví v Praze, s. 175 - 178

Ze vzpomínek pana Pancnera: „Židé, kteří šli do transportů, běhali na nádraží s tím málem věcí, co si směli vzít. Němci nakládali i nemocné Židy. Nesměli jsme jim dát ani jídlo ani vodu, tak jsme my, kluci, podávali tajně jídlo okýnkem do vagonů. Připadalo nám to trapné. Nábytek po Židech byl skladován v u pivovaru ve stáčírně a prodávalo se to.“

V pozadí dopisů, které psal pan Josef Jaroš rodině z koncentračního tábora, lze vyčíst, jaké tam byly poměry a čím museli lidé procházet. Je tam i patrná cenzura a nesvoboda vyjadřování. Například v dopise z 5. dubna 1942 psal, že „jídlo ujde, hlad nemám, zacházení jest velice vlídné, takže se těším, že zdrav se domů vrátím.“ S postupujícím psáním se rukopis stal stále více roztřeseným. Psal rodině, že je mu dovoleno psát pouze každých šest týdnů a žádal je o co nejčastější psaní. Zajímal se o vše, co se dělo doma od jeho odjezdu a popsal i okolnosti, které proběhly od jeho odchodu do Kladna, čímž patrně míní na kladenské gestapo. „Když jsem šel do kladna tak mě jeti do prahy na Pangrác už jsem se domu nedostal a nedostanu.“

V dalším dopise, který mohl odeslat až 14. září a hlavním obsahem jeho dopisu byla starost o hospodářství a o to, co se doma děje. Zmínil se také, že už má práci a že je tam krásné počasí. Jinak nepsal domů nic o svém nynějším životě ani o práci. O té psal domů až v dopise 22. srpna 1943. „Co se týče meho zdravi jsem chvála Bohu zdrav, tak jsem nebyl ani doma kašel už nemám dělám se čtyřma němce na cimře stahujeme drat telefoní papír zvlášť a drat taky to muže dělat každý. Sedime u toho ja ven ani nepřidu jsem zavřeny pořad.“ To je vše, co píše, nebo co je mu dovoleno napsat, o své práci a svém životě.

Co se týče jeho života a touze po svobodě, v dopise z 24. dubna 1943 píše, že „na domov není ani pomyslení musíš podat žádost aby se dostal domu na Jena di do Rakovníka za stredou a on vám poradí nebo řekni Toníkovi Šmídovi téže některým doktorů a on vám tu žádost napíše starej se o ty stará“. Také mluví o tom, že stále pracuje a až si odslouží čtyři roky, tak bude propuštěn na svobodu, ale musí se podat ta žádost, kterou od této chvíle připomínal v každém dopise.

V posledním dopise z 19. února 1944 píše otevřeněji o poměrech v táboře, co se týká jídla. Píše to v reakci na dopis z domova. „... *zabíjeli jste svini tak máte maso a já nemám ani brambory jed bych pořad nemam nic ale musim to vydržet nic se nedostane.*“

V pozadí jeho dopisů se dá vyčíst, že žije tím, že ho jednou pustí a on se vrátí zpět. Plánoval, co udělají, až se vrátí. V dopise si také psal o fotografii, což opět ukazuje na to, že vězňové se upínali ke vzpomínkám a tím utíkali od beznaděje v táboře. Zda se skutečně vrátil se mi zjistit nepodařilo.⁴⁹⁶

XX. 1. Život a zkušenost s koncentračními tábory paní Hany Pressburg

Paní Hana Pressburg se narodila jako první dítě do rodiny obchodníka se střížním zbožím Švarce. V Rakovníku vychodila obecnou a měšťanskou školu a poté byla vzdělávána na německé škole v Praze. S vyhlášením protektorátu přišla rodina o obchod, který byl arizován, a Hana musela opustit školu. V roce 1941 se provdala za Bedřicha Weila, který se za ní přistěhoval do Rakovníka. Jejich rozhodnutí vzít se uspíšilo i to, že když měla nehodu a byla umístěna v nemocnici, Bedřich za ní přijel i přes zákaz cestovat. Byl vypátrán gestapem, zbičován a poté propuštěn.

Její rodiče a mladší bratr Karel byli zařazeni do jednoho z prvních transportů, který odjížděl 22. února 1942. Ona a její manžel je následovali o čtyři dny později v transportu Z. Směli si vzít jen zavazadla určité váhy a veškerý ostatní majetek museli opustit.

Transport směřoval do Terezína, ten však ještě nebyl připraven pro přijetí takového množství lidí a tak byla nejprve ubytována v Podmoklech v kasárnách. Odtud v červnu pokračovala do Terezína a z Terezína odjela paní Hana v transportu na východ v prosinci 1943. Její rodiče a bratr opustili Terezín 1. září 1942.

Na Terezín vzpomíná paní Hana takto: „*Když jsme přijeli do Terezína, byli tam ještě nežidovští původní obyvatelé. Ti se pak roku 1942 museli*

⁴⁹⁶ SOkA Rakovník, Fond svazu protifašistických bojovníků

vystěhovat, takže tam jsem si přítelkyni nenašla, ani jsem se nemohla stýkat s ‚árijci‘. Navázat kontakt s někým jsem nemohla z několika důvodů. Za prvé se to tam hrozně střídalo, takže bylo ‚nebezpečné‘ navázat s někým osobnějším vztah a za druhé jsem neuměla mluvit tolika jazyky.

V Terezíně byly různé bloky, kde sloužili tajně lékaři a pomáhali zraněným. Ale v Osvětimi nebyli žádní lékaři, a dokonce se tam dělaly pokusy s lidmi.“

Jak již vyplynulo, z Terezína byla deportována do Osvětimi. Zde jí bylo vytetováno číslo jako jiným lidem, kteří byli určeni na práci. Během selekce byla vybrána na práci a odvezena do Hamburku. Zde žila v menších táborech, než byla převezena do tábora Bergen-Belsen. Na toto období vzpomíná takto: „V Hamburgu jsem odklízela mrtvoly po bombardování. Jedenkrát denně jsme měli k jídlu polévku s kusem chleba a margarín. Tábor Bergen-Belsen byl osvobozen Brity, dokonce přijeli novináři a fotili si všechny znetvořené a polomrtvé lidi.“

Když se po osvobození vrátila do Čech, zjistila, že je jediná z rodiny, která přežila. Ubytovala se u tety smíšeného původu v Praze, kde se seznámila s Jiřím Pressburgem. Ten emigroval již před válkou, vstoupil do armády a s tou se dostal do Čech a stejně jako Hana ztratil celou rodinu v koncentračních táborech. Vzali se 18. ledna 1947 a dva roky na to odjeli na Nový Zéland, kde žijí dosud.

Kromě paní Pressburg přežila ještě Martha Druckerová jako jediná ze čtyřčlenné rodiny, Bliss, Karel, Irma a Jaroslav Weislovi, Alois, Karel a Marie Kohnovi a Věra a Zdeňka Ledererovy.⁴⁹⁷

V koncentračních táborech zemřely rodiny Steinreichova, Hlavinkova, Besrova, Frankensteinova, Steinova, Löblova, Lawetskych, Hupnerova, Steinrechova, Müntzova, Weignerova, Nálosova, Friedova, Šetlova, Ehrlichova, Fischerova, Traubova, Sachsova, Eisnerova, Perutzova, Tausigova,

⁴⁹⁷ Z projektu Zmizelí sousedé, pro nějž tuto kapitolu vypracovali žáci 8. a 9. třídy 3. ZŠ v Rakovníku Zuzana Formánková, Veronika Jedličková, Olga Byl, Kristýna Knorová, Martina Kynkalová, Barbora Bulantová, Ráchel Duchková, Belinda Bodingerová a Marek Trvrz

Arnsteinova, Weissova, Hahnova, Tschernerova, Fischlova, Groetschelova, Strausova, Ksudersova, Hartmannova a Loeblova. Navíc ještě Tereza Weislová, Vlasta Kohnová a Artur Lederer.⁴⁹⁸

XX. 2. Jarda

Dalším z podobných příběhů je příběh jistého Jardy. Po jeho osudu je těžké pátrat, neboť jeho příjmení již za jeho života nikdo neznal a křestní jméno mu zcela stačilo. Před válkou vlastnil dva koně a vůz a byl vždy vydatným pomocníkem při stěhování, protože vynikal neobyčejnou silou. Koně znal a věděl o nich vše. Jednoho dne byl zatčen a odvezen do koncentračního tábora. Byl totiž Žid.

Po válce se vrátil, ale nikdy nechtěl mluvit o tom, co zažil v nacistických táborech. Začal pít a často ho lidé slyšeli, jak na dvoře svého obydlí křičí: „Táto, nezlob se, musím pít, zbláznil bych se. Já je ve dne v noci pořád vidím před sebou. Vytahoval jsem je nahé z plynových komor, plné fasuňky jsem jich denně odvážel do spaloven. Ta hrůza mi straší v hlavě, snad se toho nikdy nezbavím!“

Avšak v průběhu času se z těchto vzpomínek přeci jen vzpamatoval, oženil se a měl děti.⁴⁹⁹

Z jeho slov můžeme usuzovat, že vzhledem ke své síle byl vybrán jako člen Sonderkomanda, tedy skupiny vězňů, kteří museli odklízet a spalovat těla lidí usmrcených v plynových komorách nebo zemřelých na nemoci, následky týrání, trestů, podvýživy apod. Přežil jako jeden z mála členů této skupiny, protože Němci je často měnili a původní členy usmrcovali v pravidelných intervalech.

Oba příběhy, ač odlišné, mají společné to, že oba jejich aktéři nacistické hrůzy přežili a měli dost sil na to, aby začali znovu a pokusili se navázat na svůj život tam, kde byl násilně přerušeno. I když se nejspíš nikdy nevyrovnali se

⁴⁹⁸ Tamtéž

⁴⁹⁹ Tamtéž, s. 29 – 30

ztrátou svých blízkých a s věcmi, které museli během svého života vidět, je jejich chuť do života a síla vrátit se obdivuhodná.

XXI. Příběh dámy, která se zasloužila o rakovnický vodovod

O paní Liselotte Andreadys jsem se již zmínila v souvislosti s rakovnickým vodovodem, ale její životní cesta vedla do Rakovníka ještě jednou. Opět na ni vzpomíná pan Vladko Čech:

„Liselotte byla říšská Němka z Hokkenheimu a byla tady se svým otcem, který tady dělal na ministerstvu obchodu a vzal ji s sebou do Čech. Byla zaměstnána na Magistrátu, kde se stalo to, že udělala ten podvrh a že Rakovník dostal ten bilanční příděl. No a Liselotte byla jako Němka po 5. květnu zatčená a byla tehdejší Revoluční gardou internovaná. Tenkrát jí bylo kolem dvaceti let a byla internovaná v Roztokách u Křivoklátu. A všechny tyhlety mladé holky, Němky, tam čekaly, co s nimi bude. A protože po válce nebylo pracovních sil, tak byly dávány na různé práce, tyhlety mladistvý děvčata. Bud' do zemědělství anebo do různých podniků na fyzický práce.

Můj dědeček, který měl pekařství, ten právě potřeboval takovouhle nějakou pracovníci do pekárny. A tak dostal možnost si vybrat nějakou takovou dívku z toho lágru v těch Roztokách. Moje máma tam pro ni jela. Byla to cizinka a máma uměla trošku německy. Dědeček uměl perfektně německy, protože se učil v Německu pekařinu. A shodou okolností si máma vybrala tuhle Lísu. Takže Liselotte byla u mého dědečka v pekárně jako pomocná pracovníce. Dělal rohlíky, mašlovala chleba, vánočky se pekly a tak dále. U mého dědečka měla místnost, kde byla ubytovaná.

Byla u něj zaměstnaná až asi do srpna 1946 a pak byla všechna tato děvčata přesunuta do Německa. Lísa se nejvíc bála, aby se nedostala do východní zóny, protože rodiče měla v západní zóně v Hokkenheimu. Protože v Německu byla hrozná bída po válce, takže Lísa, když šla od dědečka, tak šla, jakoby přijela odněkud z rekreace, protože dědeček zabíjel, měl drůbež, vajíčka a babička pěstovala králíky.

No a odešla do Německa a vůbec jsme o ní nevěděli. Přišel rok 1968, my jsme přijeli z chaty a měli jsme tady zprávu, že nás tady hledala paní Liselotte Roth, ona se provdala. Mezitím byla čtyři roky v Kanadě, takže uměla perfektně anglicky. Nechala nám tu číslo, byla u nějaký paní, se kterou se znala

z Prahy a nechala tu i adresu, abychom za ní přijeli. Tak jsme za ní jeli a dozvěděli jsme se, že se rozvedla a teď žije s panem Willim.

Stále žila v Hokkenheimu a zvala nás, abychom za ní přijeli. Ale to už u nás byli komunisti a my jsme nemohli. Časem jsme ztratili její adresu a ona ztratila naši. Později jeden z mých příbuzných emigroval do západního Německa, tak jsme ho poprosili, aby ji vyhledal a dal jí naši adresu. Tak přišel dopis a začali jsme si dopisovat. Po roce 1989 sem přijela i se svým druhem a byla i u nás. I my jsme ji navštívili v Hokkenheimu.

A když jednou přijela k nám, tak vyprávěla, jak udělala ten podvrh na tom magistrátu a jak dala šéfovi do knihy tu žádost o povolení těch rour. No, tak jsem potom zavolał tehdejšímu starostovi a on to nechal v rakovnické kronice zjistit. Skutečně to byla pravda, že ona docílila toho, že Rakovník dostal tu bilanci na ty roury a že má největší zásluhu na tom, že Rakovník má vodovod. Přijali ji tedy na radnici v obřadní síni a samozřejmě jí uvařili kafe, dali jí nějaký dárky a skutečně zjistili, že to byla pravda, že ta Líza v tom figurovala.

Tak to je takový příběh, co Němka udělala pro Rakovník a v té době toho fašismu to byl od ní hrdinský čin, protože ji to mohlo stát kariéru a možná, že by skončila i v koncentráku. My jsme s ní byli ve styku až do její smrti. Liselotte zemřela v roce 2009.“

Na tomto příběhu je vidět, že ne všichni Němci smýšleli protičesky. Paní Liselotte prokázala Rakovníku neocenitelnou službu. Bez jejího chytrého úskoku by město těžko získalo bilanční příděl a vodovod by byl proto zaveden do města až o mnoho let později.

XXII. Závěr

Druhá světová válka byla dosud největším válečným konfliktem a zároveň přispěla k založení mnoha mírových organizací. Zanechala nesmazatelné stopy na lidských životech stejně tak jako na tvářích měst a krajiny.

Jedním z těchto měst je i Rakovník. V průběhu války získal několik nových staveb a mnoho budov bylo opraveno. Přestavba se týkala převážně domů na náměstí, zatímco novostavby rostly na okrajích města.

Hned na samém začátku války získal Rakovník nového starostu, muže váženého, spravedlivého a angažovaného v odboji, za což byl zatčen, uvězněn a zabit, stejně jako mnoho dalších. Po jeho zatčení vedl město jeho náměstek a po něm vládní komisař Karel Czerny. Tento muž se do paměti města Rakovníka zapsal jako ten, který dokončil stavbu vodovodu, započal se stavbou kanalizace a zasloužil se o mnoho staveb a přestaveb, které zde byly provedeny.

Na konci války zde nezůstala téměř žádná rodina, která by byla nedotčena okupačním režimem. Nešlo jen o lidi zatčené, uvězněné či dokonce popravené a umučené, ale i o rodiny kolaborantů a přísluhovačů režimu. Rodiny kolaborantů byly po válce potrestány za vše, co v průběhu války napáchaly.

Každá rodina židovského vyznání ztratila v koncentračních táborech alespoň jednoho svého člena. Z Rakovníka není znám případ, kdy by se po válce vrátila zpět celá rodina. Naopak, mnoho rodin se zpět nevrátilo vůbec.

Nenávist okupantů se obrátila nejen proti lidem, ale i proti památníkům a jiným připomínkám samostatného Československého státu. Ty pak musely být odstraněny a buď velmi dobře ukryty, nebo zničeny. Některým památkám po legionářích a sochám a bustám, které neodpovídaly režimu, poskytl útulek Jan Renner v archivu. Prostory Petrovcovy vily totiž umožňovaly uskladnění velkého množství věcí, a i když se zde občas prováděly kontroly, okupanti

nikdy nic nenašli. Je velká škoda, že tato budova byla v roce 1973 zbořena a na jejím místě byla vystavena samoobsluha Jednoty, dnes samoobsluha COOP.⁵⁰⁰

Městský archiv se zásluhou Jana Rennera rozrostl o několik knih a cenných dokumentů. Jemu se také podařilo uchránit některé sbírky muzea tím, že zařídil jejich včasné uschování buď v prostorách muzea nebo v prostorách archivu.

Městské divadlo nabízelo nespočet divadelních inscenací, nacvičených jak profesionálními herci, tak místními ochotníky. Působil zde také ochotnický pěvecký spolek, který pořádal koncerty jak v budově divadla, tak i ve venkovních prostorách. Koncertoval zde i hudební soubor vládního vojska, a to převážně venku a za účelem veřejné sbírky. Oblíbeným místem pro konání venkovních koncertů byly sady Na Losích.

Biografie na svých plátnech promítaly nejnovější filmy zahraniční i domácí produkce. Některé z nich byly díky svému vzdělávacímu obsahu osvobozeny od daně, kterou byly zatíženy jinak všechny filmy.

Výstavy, pořádané většinou v prostorách muzea, měly povětšinou vzdělávací charakter. Výstavy krajinek a pohledů na různá města v různých obdobích místních i věhlasných umělců měla ukázat lidem, že nejen náš národ, ale i jejich kraj má své umělce, kteří jsou schopni vytvořit krásná díla pro potěchu svým spoluobčanům.

Místem pro sportovní vyžití bylo Tyršovo koupaliště. Zde bylo možno strávit celý den, neboť v areálu byla i restaurace, v pozdějších letech i cukrárna a taneční parket. Avšak i toto zařízení muselo být podřízeno rozkazům okupantů. V prvních letech války byl jeho provoz omezen, aby se zde mohli nerušeně bavit příslušníci vládního vojska. Navíc byl jeho provoz vázán na dodávky světla, které však nestačily na noční provoz koupaliště.

Neblahou kapitolu v historii města napsali místní vlajkaři. Jejich fanatismus a nenávisť ke všemu židovskému a někdy i českému znechutila většinu lidí. Není proto divu, že se hned po válce snažili obyvatelé pochyťat a

⁵⁰⁰ Pokorná, Monika; *Když se v Rakovníku řekne...*, Rakovník: Vyhlídka 2008

zavřít všechny tyto přísluhovače okupačního režimu. Nejfanatičtějšími vlajkaři byli překvapivě příslušník inteligence profesor Karel Ulrich a příslušník umělec, akademický malíř Josef Lhota. Tito dva muži, kteří se sami nazývali „Židobijci“, již od počátku války usilovali o naprostou separaci Židů od ostatních obyvatel a nejvíce dbali na dodržování veškerých protižidovských nařízení.

Kromě udání vlajkařů prošetřovala policie i řadu menších trestných činů, polních a lesních pýchů a udání. Mimo to se v Rakovníku ještě řešily dva závažné trestné činy. První byl incident, který se odehrál v Národním domě a skončil odsouzením postřelených Čechů a druhý byl proces se zaměstnanci firmy Vltavský, který však byl od prvního činu velmi odlišný. Zde se jednalo o poškození říšské vlajky, tedy žádný člověk nepřišel k úhoně a případ byl tedy „jasný“. U prvního případu se jednalo hlavně o to, jak odůvodnit tvrdé tresty všech Čechů, z nichž jeden byl vážně zraněn, kteří byli postřeleni či jinak zraněni příslušníky německé branné moci.

Případem, kterým se policie zabývala po celou dobu války, bylo výtržnictví v parku Jamka. Dočasně ho řešila nasazením většího počtu hlídek a hlídačů, ale vandalismus a výtržnosti se objevovaly neustále a žádné opatření nevedlo k žádoucímu úspěchu.

Uvědomuji si však, že toto téma je značně rozsáhlé a proto jsem se snažila s postupujícím výzkumem svou práci specifikovat a i zde je značné množství materiálů, které jsem nemohla ve své práci všechny použít. Nicméně jsem zde pokusila vykreslit obraz Rakovníka jako kulturního centra a města, které si i přes všechny komplikace dokázalo udržet svou tvář a v poválečných letech vzdát poctu těm, kteří padli nebo byli umístěni v koncentračních táborech.

Použitá literatura a prameny

- Amort, Čestmír; Heydrichiáda, Praha: Svaz protifašistických bojovníků 1965
- Bartoš, Josef; Okupované pohraničí a české obyvatelstvo 1938 – 1945, Praha: Český svaz protifašistických bojovníků 1986
- Brandes, Detlef; Češi pod německým protektorátem: okupační politika, kolaborace a odboj 1939 – 1945, Praha: Prostor 2000
- Cesar, Jaroslav - Snítil, Zdeněk; Československá revoluce 1944 – 1948, Praha: Svoboda 1979
- Cesar, Jaroslav; Mnichov 1938, Praha: Melantrich 1978
- Čelovský, Bořivoj; Mnichovská dohoda 1938, Šenov u Ostravy: Tilia 1999
- Doležal, Jiří; Československá kultura za protektorátu, Praha: Národní filmový archiv 1996
- Doležal, Jiří; Z bojů za svobodu, I. formy odporu a národní fronta, Praha: Nakladatelství politické literatury 1963
- Filípek, Jan; Mnichov 1938: Hra o Československo, Praha: Dr. Eduard Grégr a syn 2001
- Honzík, Miroslav; Za Heydrichem otazník, Praha: Práce 1989
- Ivanov, Miroslav; Atentát na Reinharda Heydricha, Praha: Optys 1996
- Ivanov, Miroslav; A hořel snad i kámen, Praha: Panorama 1982
- John, Miloslav; Zář 1938: Role a postoje spojenců ČSR, Olomouc, Votobia 2000
- Kalousek, Miroslav; Vládní vojsko 1939- 1945: Vlastenci či zrádci?, Praha: Libri 2002
- Kárník, Zdeněk; České země v éře první republiky: O přežití a život 1936 – 1938 (3. díl), Praha: Libri 2003
- Král, Václav; Dny, které otrásl Československem, Praha: Naše vojsko 1975
- Král, Václav; Zářijové dny 1938, Praha: Svoboda 1971
- Kropáč, František – Louda, Vlastimil; Persekuce českého studentstva za okupace: edice Dokumenty doby, Praha: Orbis 1945
- Křen, Jan; Do emigrace, Praha: Naše vojsko 1963

Kvaček, Robert; Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933- 1937, Praha: Svoboda 1966

Lášek, Radek; „Pražská čára“: vnější obrana Prahy, Dvůr Králové nad Labem: Fortprint 1995

Likovský, Jakub – Bauer, Zdeněk; Opevnění Republiky československé 1935 – 1938: Opevnění předmostí Prahy, Praha: Ivo Železný 1998

Lvová, Míla; Mnichov a Edvard Beneš, Praha: Svoboda 1968

Mnichov a česká společnost, Sborník z mezinárodního sympozia k 70. výročí mnichovské dohody, Praha: Ústav pro studium totalitních režimů 2008

Mnichov 1938 v řeči archivních dokumentů, Praha: Státní ústřední archiv 2000

Nakonečný, Milan; Český fašismus, Praha: Vodnář 2006

Olivová, Věra; Dějiny první republiky; Praha 2000, Praha: UK Karolinum 2000

Pacner, Karel; Osudové okamžiky Československa, Praha: Themis 1997

Parker, Matthew; Monte Cassino: historie nejtěžší bitvy druhé světové války, Praha: BB Art 2005

Pasák, Tomáš; Český fašismus a kolaborace 1939 – 1945, Praha: Práh 1999

Pasák, Tomáš; K historii českého fašismu, Praha: Český svaz protifašistických bojovníků, Praha 1985

Pasák, Tomáš; Pod ochranou říše, Praha: Práh 1998

Pasák, Tomáš; JUDr. Emil Hácha (1938 – 1945), Praha: Horizont 1997

Pasák, Tomáš – Eliášová, Jaroslava; Heydrich do Prahy – Eliáš do vězení, Praha: Práh 2002

Sommerville, Donald; *Druhá světová válka den za dnem*, Plzeň: Mustang 1995

Tesař, Jan; Mnichovský komplex, jeho příčiny a důsledky, Praha: Prostor 2000

Tomášek, Dušan; Deník druhé republiky, Praha: Naše vojsko 1988

Tomášek, Dušan - Kvaček, Robert; Causa Emil Hácha, Praha: MV ČR 1995

Tomášek, Dušan; Obžalována je vláda, Praha: Themis 1999

Regionální literatura:

Cikánek, Antonín; Rakovnicko 1938 – 1941, Rakovník: OV KSČ 1965

Cikánek, Antonín; Rakovnicko 1942 – 1943, Rakovník: OV ČSPB 1988

Černý, Jan; Jan Renner, Rakovník: SOkA 1999

Görtler, Miroslav; Rakovnicko v boji proti fašismu, Praha: Středočeské nakladatelství 1984

Kolektiv autorů, *Kniha o Rakovníku*, vydala Rabasova galerie, Rakovník 2002

Mejstřík, Karel; Rakovník za války: Věstník muzejního spolku 1946 – 48, Rakovník 1948

Mejstřík, Karel; Vzpomeňte a nezapomeňte – Rakovník 1938 – 1945, vydalo Okresní muzeum a galerie v Rakovníku, 1990

Nosálová, Jana; Rakovnicko v období Mnichovské dohody a počátečních let německé okupace (1938 – 1942), diplomová práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2004

Pokorná, Monika; Když se v Rakovníku řekne..., Rakovník: Občanské sdružení Vyhlídka 2008

Račková, Nataša; Rakovnicko v letech 1938 – 1945, Diplomová práce, Filozofická fakulta UK, Praha 1987

Použité regionální noviny

Radnice

Rakovnické noviny

Rozvoj

Naše slovo

Internetové zdroje

<http://referaty-seminarky.cz/nastup-fasismu-reakce-na-mnichov/>

<http://www.fronta.cz/fotogalerie/sjezd-nsdap-v-norimberku-v-zari-1938>

<http://www.military.cz/opevneni/mobilizace.html>

<http://www.bruntal.net/2007031801-rok-1938-konec-nadeji-ztrata-iluzi>

<https://dokumenty.upce.cz/Univerzita/zpravodaj/archiv/rok-1999/zp-19-1.pdf>

<http://www.valka2.estranky.cz/stranka/atentat-na-reinharda-heydricha>

http://lidice-memorial.cz/history_cz.aspx

http://lezaky-memorial.cz/history4243_cz.aspx

<http://velvyslanectvi.com/info/jaltska-konference.php>

http://worldwar.estranky.cz/stranka/druha-svetova-valka-den-po-dni_nedoslava_

<http://druhasvetovavalka.nazory.cz/ada.htm>

Archiv a archivní prameny

SOkA Rakovník, Fond Okresní výbor svazu protifašistických bojovníků

SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí městského zastupitelstva 1938-1940, 1941-1942

SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí chudinské komise 1931-1941

SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí hospodářské komise 1938-1940

SOkA Rakovník, Zápisy ze schůzí finanční komise 1938-1941

SOkA Rakovník, Kniha evidence zemřelých obyvatel 1939-1949

SOkA Rakovník, Německé obyvatelstvo 1936-1945

SOkA Rakovník, Židovské obyvatelstvo a majetek 1850-1942

SOkA Rakovník, Sčítání lidu, domů a živností 1910-1940

SOkA Rakovník, Starosta obce, náměstkové v zastoupení starosty 1893-1945

SOkA Rakovník, Záležitosti obecní samosprávy, zastupitelstva a městské rady 1850-1940

SOkA Rakovník, Statistické výkazy obecního hospodářství 1917-1944

SOkA Rakovník, Městská policie, městská policejní kancelář 1930-1944

SOkA Rakovník, Noční hlídka a noční pořádek 1916-1940

SOkA Rakovník, Policejní hlídka, nedělní klid, zavírací doba v obchodech 1851-1943

SOkA Rakovník, Povolování slavností, tanečních zábav, karnevalů, cirkusů a her 1927-1945

SOkA Rakovník, Silniční doprava 1889, 1919-1945

SOkA Rakovník, Železniční doprava, vlakové spojení 1888-1944

SOkA Rakovník, Záležitosti městských trhů a tržišť

SOkA Rakovník, Zásobování města

SOkA Rakovník, Ceny zboží
SOkA Rakovník, Stavba kasáren
SOkA Rakovník, Dům pro uprchlíky
SOkA Rakovník, Výstavba a provoz Tyršova koupaliště
SOkA Rakovník, Obecní chudobinec
SOkA Rakovník, Sociální příspěvky a přídavky
SOkA Rakovník, Všeobecné záležitosti spolků
SOkA Rakovník, Národní pomoc
SOkA Rakovník, Německý červený kříž
SOkA Rakovník, Tělocvičná jednota Sokol v Rakovníku
SOkA Rakovník, ČNTS „Vlajka“ v Rakovníku
SOkA Rakovník, Městské muzeum
SOkA Rakovník, Péče o městský archiv
SOkA Rakovník, Biograf
SOkA Rakovník, Divadelní záležitosti
SOkA Rakovník, Hudební záležitosti
SOkA Rakovník, Přednášková činnost
SOkA Rakovník, Výstavní činnost
SOkA Rakovník, Organizace oslav a tryzen
SOkA Rakovník, Oslavy a uctění památky hlavy státu
SOkA Rakovník, Významné návštěvy
SOkA Rakovník, Pomník Tomáše Garigue Masaryka
SOkA Rakovník, Válečné a mobilizační záležitosti
SOkA Rakovník, Vojenská cvičení, manévry
SOkA Rakovník, Vojenská posádka, ubytování vojska
SOkA Rakovník, Cizinecké záležitosti a pohraniční styk, vystěhovalectví
SOkA Rakovník, Soudní a trestní záležitosti
SOkA Rakovník, Policejní přestupky, stížnosti a udání
SOkA Rakovník, Jednotlivé živnosti a řemesla podle oborů

SOkA Rakovník, Vyhlášky a nařízení z období Protektorátu

SOkA Rakovník, Povolování divadel a koncertů, promítání filmů

SOkA Rakovník, Povolování táborů lidu, průvodů, veřejných schůzí a sbírek, vylepování plakátů

SOkA Rakovník, Povolování přednášek, výstav a trhů

SOkA Rakovník, Chudinská nadace Josefa Čermáka a Jaroslava Petrovce

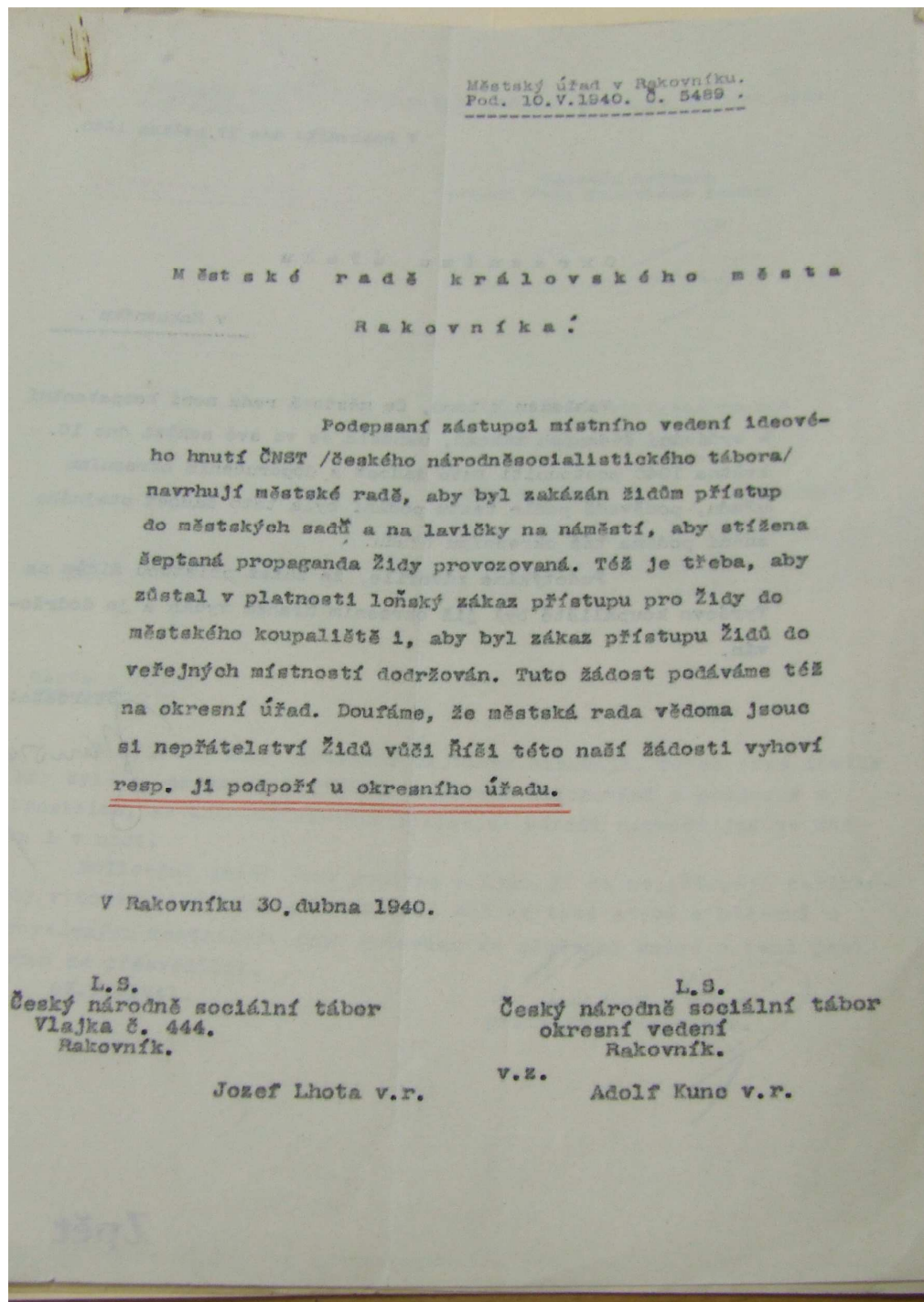
SOkA Rakovník, Kronika Jana Rennera, strojopis

SOkA Rakovník, Městská kronika

Seznam zkratk

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
ČNTS	Český nacionálně socialistický tábor
č.p. = čp.	číslo popisné
ON	Obrana národa
SS	Schutzstaffel, německá organizace
Gestapo	Geheime Staatspolizei
SSSR	Svaz sovětských socialistických republik
USA	Spojené státy americké

Přílohy

Protižidovský dopis rakovnických vlajkařů městskému úřadu

970

Místní společné vedení Národního Sdružení v Rakovníku
pořádá

v sobotu dne 13. července 1940 v sadech na Losích

VELKÝ PROMENÁDNÍ KONCERT
HUDBY VLÁDNÍHO VOJSKA PRAPORA.

Řídí kapelník Karel Slavík.

Čistý výtěžek ve prospěch Německého Červeného Kříže.

Od 19. - 21. hod.

Vstupné dobrovolné.

V případě nepříznivého počasí koná se koncert ve středu
dne 17. VII. 1940.

Program koncertu :

- Julius Fučík : Florentinský pochod.
Oskar Nedbal : Kavalír - valčík z operety Polská krev.
Bedřich Smetana : Fantasie z Prodané nevěsty.
Karel Kovařovic : Havířská polka.
Viktor Hrubý : Dostaveníčko u Lehára - směs z Lehárových operet
Václav Vačkář : Slovácký tanec.
Rudolf Friml : Fantasie z operety Rose Mary.
Rudolf Zamrzla : Gondoliéra - píseň.
Bohuslav Leopold : Praha - fantasie na české národní písně.
Aust - Kovařík : Praze zdar ! - směs šlágrů.
Aust : Sedm let - pochod.

Program koncertu v sadech Na Losích

SPOLEČNOST PRÁTEL UMĚNÍ V RAKOVNIKU

Tylův dům - čtvrtěk 3. dubna - 20 hod.

DVOŘÁKŮV VEČER

k počtě stých narozenin genia české hudby.

PROGRAM:

1. PŘEDNÁŠKA, recitace - M. Mayer, P. Dýčková
2. SONATINA G-DUR op. 100 pro housle a klavír, I. a IV. věta - housle Karel Paris, doprovod M. Mayer
3. Z »POETICKÝCH NÁLAD« op. 85 pro klavír
a) Noční cesta, b) Zertem - hraje Miloš Váňa

PRESTÁVKA

4. INFLAMMATUS. Ze »Stabat mater« op. 58 - zpívá M. Mayerová, doprovod M. Mayer
5. XENII ISEM ZŘEL. Arie z opery Dimitrij - zpívá K. Vlč, doprovod M. Váňa.
6. Ó, DOVOL. Arie z oratoria »Svatá Ludmila« op. 71 - zpívá M. Spačková, doprovod M. Váňa.
7. BIBLICKÉ PÍSNĚ op. 99 - zpívá Jiří Heinz, doprovod M. Váňa.
8. Z »MORAVSKÝCH DVOJZPĚVŮ« op. 38
a) Marná naděje, b) Bolest - zpívá M. Mayerová, M. Spačková, dopr. M. Mayer.
9. DUET Z OPERY »SELMA SEDLÁK« - zpívá M. Spačková a K. Vlč, dopr. M. Váňa.
10. DUET Z OPERY »JAKOBÍN« - zpívá M. Mayerová a F. Langhamer, dopr. M. Mayer
11. SMYČCOVÝ KVARTET F-DUR op. 96 - hrají pp. J. Skalický, V. Dráb, F. Patera a Dr. F. Bělohávek.

Vstupné K 6^{.-}, 4^{.-}, 2^{.-}, studující 1^{.-}. Předprodej u pí F. Příhodové.

V. Tušek, Rakovník

Program večera na počest skladatele Antonína Dvořáka

**Spolek pro podporování chudých studujících reálného
gymnasia Dr. Z. Wintra v Rakovníku**

pořádá v neděli dne 7. září 1941 o 10. hod. dopolední na Losích

k uctění památky mistra Ant. Dvořáka

KONCERT

HUDBY 2. PRAPORU VLÁD- NÍHO VOJSKA V RAKOVNÍKU

**za osobního řízení
p. voj. kapelníka K. Slavíka.**

Pořad:

1. Slavnostní pochod.
2. Předehra k 3. jednání z opery Čert a Káča.
3. Legenda čís. 4.
4. Pekelný tanec z opery Čert a Káča.
5. Slovanská rhapsodie čís. 3.

Přestávka.

6. Slovanské tance čís. 9, 4, 16, 7, 8.
7. Fantasie z opery Jakobin.
8. Arie z opery Rusalka.
9. Můj domov.

**Vstupné: dospělí K 5.-, studující, mládež a vojsko K 1.-. Výtěžek bude věnován
ve prospěch postavení Dvořákova pomníku.**

Plakát na koncert vládní hudby

970

Č.j. 32843

Okresní úřad v Rakovníku.
Sixtovo nám. Telefon 19.

Dne 19.VIII.1941

Spolek pro podporování chudých studujících
reálného gymnasia Dra Zikmunda Wintre

R a k o v n í k.

Všc: Koncert ze skladeb A. Dvořáka hudby praporu 2. vládního vojska
v Rakovníku. Povolení.

Se souhlasem úřadu pana Oberlandrata v Kladně povolují Vám pořá-
dání koncertu praporu 2. vládního vojska dne 6. a 8. září 1941 od 10.00
do 12.00 hod. v biografu Viktoria a dne 7. září 1941 od 10.00 hod.
do 1.00 hod. v sádkách "Na losích" v Rakovníku.

Předložený program, který musí být dodržen, se schvaluje.

Ze klid a pořádek odpovídají osobně pořadatelé.

Připojený tiskopis žádosti ochrannému sdružení autorákému v Praze
s urychlením přesně vypláte a předložte ježtž před pořádáním okresnímu
úřadu.

Okresní hejtman:
Vrchní rada politické správy:

Městský úřad, pol. odděl.

R a k o v n í k.

Na vědomí a k doзору.

Okresní hejtman:
Vrchní rada politické správy:

Odepsáno v protokole!

MĚSTSKÝ ÚŘAD V RAKOVNÍKU
Pod 20.VIII.1941 Č. 98310

970

Pol

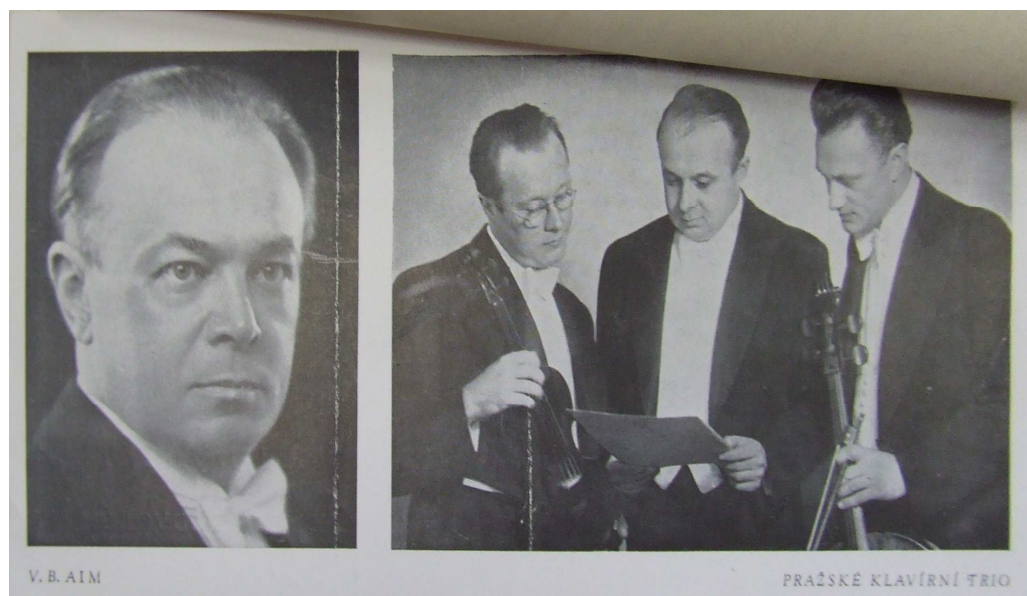
Vzato na vědomí s tím, že koncerty se konaly bez závady.

8.IX.1941.

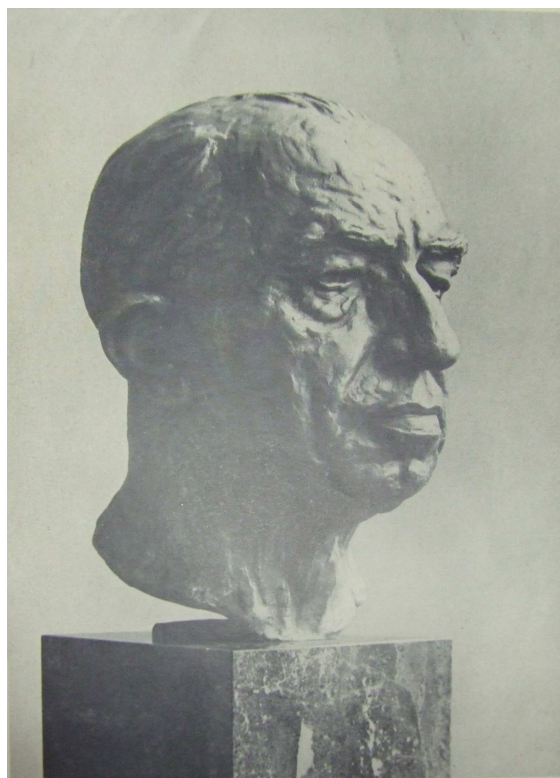
Založit.

Starosta:

Povolení koncertu vládní hudby

Hudebníci, kteří koncertovali v Rakovníku

Busta JUDr. Emila Háchy, která byla Rakovníku nabídnuta

Bezirksbehörde in Rakonitz.

G. Z. 41721/43.

BEKANNTMACHUNG.

Einzelne Besitzer von Rundfunkempfangsgeräten waren infolge Krankheit, beruflicher Abwesenheit oder aus sonstigen Gründen nicht in der Lage, meiner auf Grund der Verordnung des Reichsprotectors in Böhmen und Mähren vom 10. März 1943 (VBIRProt. S. 31) erlassenen Aufforderung zur Entfernung oder Ablieferung der Kurzwellenempfangseinrichtungen rechtzeitig Folge zu leisten.

Diesen Besitzern von Rundfunkempfangsgeräten wird ganz ausnahmsweise die letzte Gelegenheit gegeben, ihren aus der erwähnten Verordnung sich ergebenden Verpflichtungen nachträglich nachzukommen. Ich fordere sie auf, ihre Rundfunkempfangsgeräte, die noch mit einer Einrichtung für Kurzwellenempfang versehen sind, **innerhalb der Frist vom 15. bis 25. November 1943** bei der Ortspolizeibehörde (dem Gemeindevorsteher) mündlich oder schriftlich mit der Angabe anzumelden, ob sie übertragbar oder am Standort fest eingebaut sind oder aus sonstigen Gründen nicht verbracht werden können.

In derselben Frist sind bei der Ortspolizeibehörde (dem Gemeindevorsteher) die im Privatbesitz noch befindlichen Rundfunkempfangsgeräte, die ausschliesslich dem Kurzwellenempfang dienen, sowie Vorsatzgeräte für Kurzwellenempfang abzuliefern oder - wenn sie am Standort fest eingebaut sind oder aus sonstigen Gründen nicht verbracht werden können - anzumelden.

Ich betone nachdrücklichst, dass der Verpflichtung zur Entfernung oder Ablieferung der Kurzwellenempfangseinrichtungen sämtliche deutsche Staatsangehörige und Protektoratsangehörige unterliegen, soweit sie nicht ausdrücklich durch eine Sondergenehmigung des deutschen Staatsministers für Böhmen und Mähren befreit worden sind.

Wer vorsätzlich dieser Anordnung nicht nachkommt, sie zu umgehen oder vereiteln versucht, wird nach § 7 Abs. 1 der erwähnten Verordnung **mit Zuchthaus nicht unter fünf Jahren bestraft.**

RAKONITZ, den 12. November 1943.

Der Bezirkshauptmann:

Dr. L. BARTOŠ e. h.

Německá část vyhlášky o vyndání součástky z rádií, která umožňovala poslech zahraničního rozhlasu

1943 774

Okresní úřad v Rakovníku.

Č. j. 41721/43.

774

VYHLÁŠKA.

Někteří držitelé přijímacích rozhlasových přístrojů nemohli pro nemoc, nepřítomnost, zaviněnou jejich povoláním, nebo z jinakých důvodů včas vyhověti mé výzvě, vydané podle nařízení říšského protektora v Čechách a na Moravě ze dne 10. března 1943 (Věstn. ř. prot. str. 31), aby byla odstraněna nebo odevzdána zařízení pro příjem na krátkých vlnách.

Těmto držitelům přijímacích rozhlasových přístrojů se zcela výjimečně dává poslední příležitost, aby dostali povinností vyplývajícím pro ně z uvedeného nařízení. Vyzývám je, aby své přijímací rozhlasové přístroje, které ještě mají zařízení pro příjem na krátkých vlnách, přihlásili ústně nebo písemně **v době od 15. do 25. listopadu 1943** u místního policejního úřadu (starosty obce) s udáním, jsou-li tyto přístroje přenosné anebo pevně na místě vestavěny nebo z jiných důvodů nepřenosné.

V téže lhůtě musí býti místnímu policejnímu úřadu (starostovi obce) odevzdány v soukromém držení ještě se nacházející přijímací rozhlasové přístroje, které jsou určeny výlučně pro příjem na krátkých vlnách, jakož i přídavková zařízení pro příjem na krátkých vlnách, nebo - jsou-li tyto přístroje nebo zařízení na místě pevně vestavěny nebo z jiných důvodů nepřenosné - musí býti uvedenému úřadu ústně nebo písemně oznámeny.

Upozorňuji důrazně, že povinnosti odstranění nebo odevzdání zařízení pro příjem na krátkých vlnách podléhají všichni němečtí státní příslušníci i příslušníci protektorátní, pokud výslovně nebyli osvobozeni na základě zvláštního povolení německého-státního ministra pro Čechy a Moravu.

Kdo úmyslně nevyhoví tomuto nařízení, pokusí se je obejít nebo zmařit, bude podle § 7, odst. 1 uvedeného nařízení **potrestán kázními nikoliv pod pět let.**

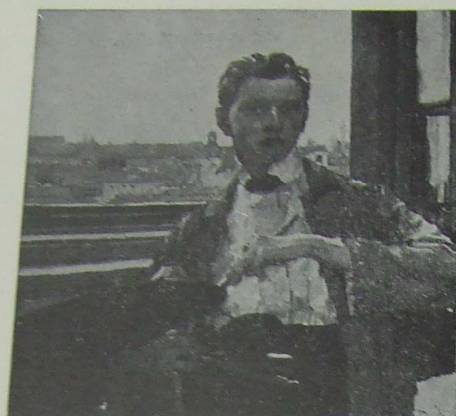
V RAKOVNÍKU dne 12. listopadu 1943.

Okresní hejtman:

Dr. L. BARTOŠ v. r.

Česká část vyhlášky o vyndání součástky z rádií, která umožňovala poslech zahraničního rozhlasu

14019/40
96

JAN AUTENGRUBER:
VLASTNÍ PODOBIZNA.

„Byl to umělec celým založením svým, výtvarník v nejkrásnějším slova smyslu, malíř i sochař, jemuž umění bylo jediným smyslem života. Tak krátkého, tak náhle zlomeného.“

Dr. F. X. Harlas.

POD ZÁŠTITOU
KULTURNÍ RADY NÁRODNÍHO SOURUČENSTVÍ A
RADY MĚSTA PACOVA.

Pozvánka na výstavu Jana Autengruberera

Na všech podáních této věci buď uvedeno:
Jeřábek 799/40
Jednací číslo: E

Boylina strana

Versteigerungsseditz. Dražební vyhláška.

Am Kloben
Dne 28. října 1940
werden in Rakowitz Nr.
budou v Rakowitz čp. 151/II
folgende Gegenstände öffentlich versteigert:
veřejnou dražbou tyto věci prodávány:

um 1 Uhr vormittags
do. hodine do poledni

Radio.

Die Aufforderung zum Referat wird erst eine halbe Stunde nach dem
vordem festgesetzten Termin erfolgen: während dieser Zeit können die
Gegenstände besichtigt werden.
Vyzvání, aby bylo podáváno, stane se teprve půl hodiny po době shora
určené; mezi tím mohou být věci prohlédnuty.

Bezirksgericht in Rakowitz, Abt. III.
Okresní soud v Rakovíku odd. III..
am 30. September 193
dne 30. září 1940.

Milchauer

Dražební vyhláška. Původně psaná česky, ručně připsán německý překlad

UPOZORNĚNÍ všemu občanstvu na Rakovnicku!

V poslední době byly v Rakovníku rozšiřovány tiskoviny s ilegálním obsahem a s hrubými urážkami některých úředních činitelů. - Všechno obyvatelstvo na Rakovnicku důrazně varujeme před čtením těchto tiskovin a žádáme výslovně, aby je každý, komu se dostanou do rukou, odevzdal ihned nejbližšímu bezpečnostnímu orgánu.

Připomínáme proto všem občanům co nejnaléhavěji povinnosti, které mají vůči národu, neboť každý výstřelek a neodpovědné jednání mohou způsobit velké škody.

Očekáváme, že každý splní svou povinnost.

**Okres. vedení Nár. souruč.
na Rakovnicku.**

**Městská rada
v Rakovníku.**

V. TUČEK, Rakovník.

Upozornění občanům na ilegální tiskoviny, rok 1940

Plakát vybízející ke sběru odpadků, rok 1942

Landesbehörde in Prag.

Zahl: 50.663 präS.

Zemský úřad v Praze.

Číslo: 50.663 pres.

Kundmachung. - Vyhláška.

I.

An öffentlichen Orten sind noch immer Schilder, Plakate, Aushängekästen, Legionärbilder, ehem. Hoheitszeichen, Siegel, Stempeln u. dgl. zu sehen, deren Inhalt, insbesondere häufig durch Verwendung des Zusatzes „čsl.“ oder „čs.“ oder auch anderer nicht mehr zeitgemäßer Bezeichnungen, mit den heutigen staatsrechtlichen Verhältnissen unvereinbar ist. Die Landesbehörde macht darauf aufmerksam, daß das öffentliche Ausstellen und die öffentliche Benützung solcher Gegenstände und Bezeichnungen die öffentliche Ordnung verletzt und daher gemäß Art. 3, Absatz 2 des Organisationsgesetzes Slg. Nr. 125/1927 mit einer Geldstrafe von 10 bis 5000 K oder mit Arrest von 12 Stunden bis 14 Tagen bestraft wird.

II.

Die Landesbehörde ordnet weiter auf Grund des Art. 3, Abs. 1 des Organisationsgesetzes an, die im Abschnitt I erwähnten, an öffentlichen und öffentlich zugänglichen Orten auftretenden Anstände unverzüglich, spätestens jedoch bis zum 1. Juli 1940, einwandfrei zu beseitigen. Befinden sich diese Anstände an Gebäuden oder sonstigen Liegenschaften, so sind für die Entfernung auch die Eigentümer (Vertreter der Eigentümer) der Gebäude und Liegenschaften verantwortlich.

Übertretungen dieser Verordnung werden gemäß Art. 3, Absatz 2 des Organisationsgesetzes Slg. Nr. 125/1927 mit einer Geldstrafe von 10 bis 5000 K oder mit Arrest von 12 Stunden bis 14 Tagen, gegebenenfalls gemäß § 26, Absatz 2 des Gesetzes Slg. Nr. 50/1923 mit einer Geldstrafe bis zu 10.000 K oder mit Arrest bis zu drei Monaten oder mit beiden Strafen bestraft.

Prag, den 26. Juni 1940.

Der Landespräsident:

Bienert e. h.

Erweitert das Publikations-Richtlinien des Reiches in Prag. — 4522/40.

I.

Na veřejných místech se ještě vyskytují štíty, návěští, vývěsní skřínky, legionářské obrazy, bývalé výsostné odznaky, pečeti, razítka a podobně, jejichž obsah, zvláště často s použitím dodatku „čsl.“ nebo „čs.“ nebo i jiných nečasových označení, jest neslučitelný s dnešními státoprávními poměry. Zemský úřad upozorňuje, že veřejné vystavování a veřejné používání takovýchto předmětů a označení porušuje veřejný pořádek a je tedy trestné podle čl. 3, odst. 2 org. zákona č. 125/1927 Sb. pokutou od 10 do 5000 K nebo vězením od 12 hodin do 14 dnů.

II.

Zemský úřad dále na základě čl. 3, odst. 1 org. zák. nařizuje, aby závady zmíněné v oddílu I, vyskytující se na veřejných a veřejně přístupných místech, byly ihned, nejpozději však do 1. července 1940, bezvadně odstraněny. Jsou-li tyto závady na budovách nebo jiných nemovitostech, jsou za odstranění zodpovědní také vlastníci (zástupci vlastníků) budov a nemovitostí.

Přestupky tohoto nařízení se trestají podle čl. 3, odst. 2 org. zákona č. 125/1927 Sb. pokutou od 10 do 5000 K nebo vězením od 12 hodin do 14 dnů, po případě podle § 26, odst. 2 zákona č. 50/1923 Sb. pokutou do 10.000 K nebo vězením do tří měsíců nebo obojím trestem.

Praha, dne 26. června 1940.

Zemský prezident:

Bienert v. r.

Tržní publikace Čechy a Morava v Praze. — 4522/40.

Vyhláška zakazující veřejné vystavování a nošení legionářských odznaků a znaků samostatného Československa

MĚSTSKÝ ÚŘAD v RAKOVNÍKU
Pod ZVL184) Č. 05920

Okresní úřad v Rakovníku.

C. 493 pres.

Všemu obyvatelstvu rakovnického okresu.

U příležitosti příchodu Hitlerovy mládeže do Rakovníka dne 31. května 1941 stal se politování hodný případ, že totiž někteří chodci v městě Rakovníku nevzdali povinnou čest říšskoněmecké vlajce, nesené v čele pochodujícího oddílu Hitlerovy mládeže přes to, že obyvatelstvo bylo upozorněno na samozřejmou povinnost povinné úcty symbolům říšskoněmeckým vyhláškou zemského úřadu ze dne 27. listopadu 1939, č. 67.519 a ze dne 8. března 1940, č. 22.353/pres, jakož i rozhlasem.

Takové chování nechť jest jako důvodem nevěcnost, uhlícnictví anebo státu nepřátelské smýšlení nemůže a nebude ve třetím roce Protektorátu naprosto býti upeno a **varuji proto naposled** obyvatelstvo a opakují znovu:

1. Zdraviti jest říšské vlajky, prapory a standarty německého vojska, dále prapory a standarty, jejichž podstatnou součástí je skobový kříž, a to tehdy, jsou-li používány oficiálně a časnostně vztyčovány neseny v čele pochodujícího vojska, v průvoduch a při veřejných slavnostech a slavnostních shromážděních úřady a orgány, německou národněsocialistickou stranou dělnickou, jejími součástkami nebo připojenými svazy.

2. Říšské symboly zdraví obyvatelstvo neněmecké národnosti dosud obvyklým způsobem, t. j. zaujetím důstojného soustředěného postoje a sejmutím pokrývky hlavy u mužů a skloněním hlavy u žen. Při tom se každému ponechává na vůli, chce-li pozdraviti také vztyčením pravé paže.

3. Pozdravu uvedeného pod bodem 2. nutno použiti také při veřejném hraní, nebo zpívání říšských hymen (píseň „Deutschland, Deutschland über alles“ a 1. sloka písně Horst-Wesselovy).

Pány starosty obcí, správce všech škol, majitele a správy továrních podniků, veškerých živnostenských a zemědělských podniků, jakož i přednosty domácnosti, žádám co nejdůrazněji, aby obyvatelstvo, školní mládež, učedníky, dělnictvo, jakož i rodinné příslušníky, neustále a při každé příležitosti upozorňovali na výše uvedenou povinnost, ježto výmluva na neznalost stávajících předpisů nebude uznána.

Zdůrazňuji opět, že tato výstraha jest poslední a že bude zakročeno proti každému, kdo by se něčím provinil proti výše uvedeným, pro každého normálního člověka samozřejmým opatřením bez ohledu na povolání, stav, věk anebo pohlaví s největší přísností a bezohledností.

V RAKOVNÍKU dně 3. června 1941.

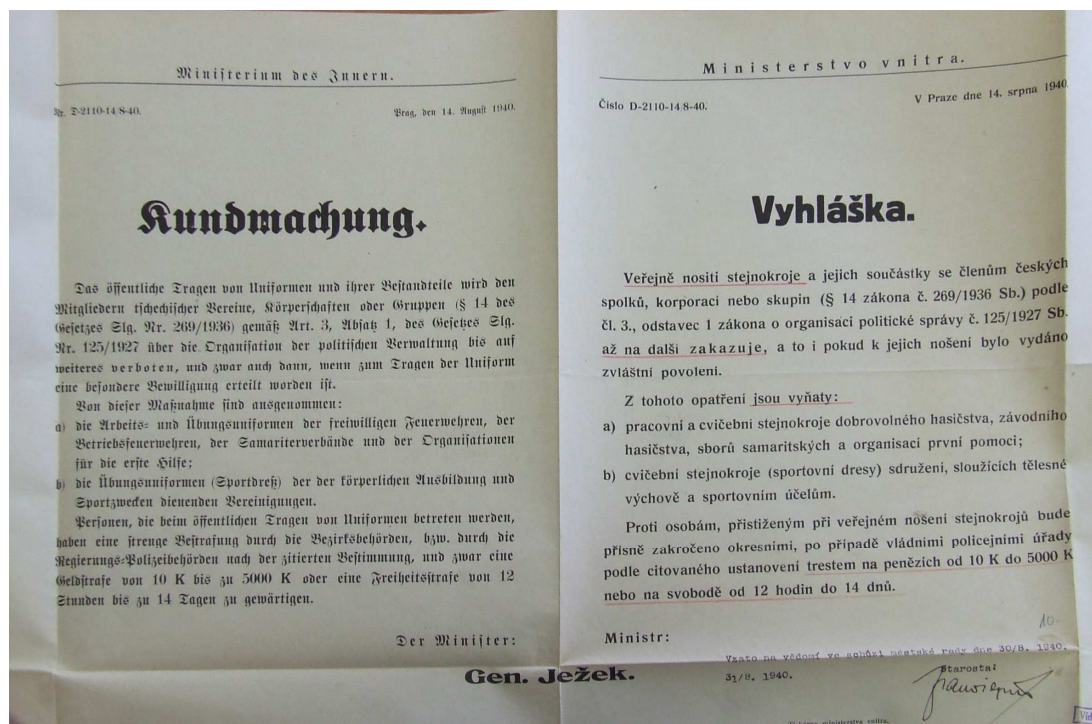
Okresní hejtmán:
vrchní rada politické správy:

Paděra v. r.

Vzato na vědomí ve schůzi městské rady
dne 13.6.1941 konané

14.6.1941

Starosta:

Vyhláška zakazující veřejně nosit stejnokroje českých spolků a skupin

Fotografie Jaroslava Fraňka s manželkou

Protisovětský plakát, rok 1941

Četnická stanice RakovníkČís. jedn. 3420/39Výkazžidovských živností a obchodů v Rakovníku

	Název	Sídlo firmy	Majitel	Druh obchodu nebo živnosti	Poznámka
1.	Maxim BENEŠ	Rakovník, Husovo nám. 4	Maxim Beneš	Textilní	
2.	Hugo HLAVINKA	Švehlova čp. 782	Bří. BEEROVÉ	Pila a obchod s dřívím	t. č. bez vyznání, původem židé
3.	Heřman FISCHL	Vladislavov a čp. 42/II	Heřman Fischl	Řeznictví	
4.	Viktor KRAUZ	Husovo nám. čp. 10/I.	Viktor Krauz	Galanterní	
5.	Hedvika KAUDERSO VÁ	Masarykovo nám. čp. 134	Hedvika Kaudersová	Čistírna	
6.	Rudolf MASÁREK	Husovo nám. čp. 150/I.	Rudolf Masárek	Textilní konfekce	
7.	Josef ORNSTEIN	Husovo nám. čp. 17/I.	Josef Ornstein	Střížní zboží	
8.	Leopold PERELES	Husovo nám. čp. 11/I.	Leopold Pereles	Pánská konfekce	
9.	Mich. PERUTZ	Trojanova ul. čp. 51/I.	Julius Perutz	Továrna na ocet a marmeládu	
10.	Albert POPPER	Husovo nám. čp. 34/I.	Zikmund Popper	Galanterní zboží	
11.	Arnošt	Husovo	Arnošt	Obchod	

	REIMANN	nám. čp. 128	Reimann	s chmelem	
12.	Hũgo REIMANN	Husovo nám. čp. 115	Hũgo Reimann	Chmel a semena	
13.	Otto REICH	Husovo nám. čp. 55/I.	Otto Reich	Obchod koloniální	
	Název	Sídlo	Majitel	Druh obchodu	Poznámky
14.	A. REISER	Husovo nám. čp. 18/I.	Viktor Reiser	Velkoobchod s plodinami	Majitel t. č. v cizině
15.	Josef ŠVARC	Husovo nám. čp. 52/I.	Josef Švarc	Střížní zboží	
16.	Viktor TAUSSIG	Švehlova ul. čp. 714/II.	Viktor Taussig	Obchod stavebnímaní	
17.	Otto TRAUB a bratr	Husovo nám. čp. 21/I.	Quido Traub	Obchod kožemi	
18.	Oldřich WEIGNER	Pražská čp. 389	Oldřich Weigner	Obchod uhlím	
19.	Hilda WEIGNEROVÁ	Královo nám. čp. 704/II.	Hilda Weignerová	Výroba loutek	
20.	Karel WEISL	Nádražní ul. čp. 15/I.	Karel Weisl	Obchod stavebnímaní a autodoprava	t. č. bez vyznání, původu žid
21.	Barbora STRAUSOVÁ	Husovo nám. čp. 167/I.	Barbora Strausová	Kramářství	Dříve trafika
22.	Semil PERUTZ	Husovo nám. čp. 32/I.	Semil Perutz	Obchod plodinami	
23.	Vojtěch REICH	Trojanova ul. čp. 98	Vojtěch Reich	Obchod dobyt看em	t.č. bezvyznání původem žid

24.	Adolf LÖBL	Poděbradov a ul. čp. 91	Adolf Löbl	Obchod chmelem	
-----	------------	----------------------------	------------	-------------------	--

Rakovník, 16. květen 1939

Soupis židovských obchodníků a obchodů v Rakovníku

Přepis seznamu členů Vlajky v Rakovníku, který pořídil pro rakovnický archiv František Laitner⁵⁰¹

Seznam „Vlajkařů“

v okrese Rakovník pořízený v roce 1945

1. Adamec Josef,	dělník,	Rakovník	Krokova 606
2. Beneš Bohumil,	pekař	Rakovník	Pražská 21
3. Bidrmann Jar.	kamnář	Rakovník	Štefanikova 1315
4. Blahník Jos.	kamnář	Lužná 316	
5. Bohatý Karel	kamnář	Rakovník	Hvězdoslavova 1317
6. Brabec Jaroslav	kamnář	Šanov 63	
7. Brda Václav	horník	Lišany 37	
8. Bulín Antonín	polic. str.	Rakovník	Heroldova 242
9. Čech František	zámečník	Rakovník	Průhon XXIX
10. Čech Josef	dělník	Chlum 15	
11. Čechová Anna	dělnice	Rakovník	Průhon XXIX
12. Čechrdle Rudolf	kamnář	Rakovník	Husovo n. 10
13. Černohorský Ladislav,	obchodník,	Rakovník	Vojanova 647
14. Černý Karel	zřízenec	Rakovník	Karlovo n. 1508
15. Číhař Josef	hornický dělník	Rakovník	Samota 340
16. Čmuchař Josef	řezník	Rakovník	Rejčkova 1126
17. Dům Josef	plynmistr	Rakovník	Jungmanova 912
18. Fiedler Stanislav	kamnář	Lašovice 52	
19. Filip Josef	kamnář	Rakovník	Vojanova 596
20. Fišer Antonín	dělník ČSD	Petrovice 1	
21. Fišer Antonín	dělník	Rakovník	Nádražní 469

⁵⁰¹ Oba přepisy, jak tento, tak předchozí přepis židovských obchodů jsem pořídila proto, že kopie, které jsem chtěla použít nebyly příliš vydařené a při jakékoliv manipulaci, například digitalizaci, se stávaly nečitelnými. U obou jsem se snažila zachovat původní formát a veškeré náležitosti a neprováděla jsem téměř žádné úpravy.

22. Fišer Václav,	absolv. vys. Školy	Krušovice	
23. Fojtík Konrád	dělník	Kněževes	302
24. Folber Rudolf,	zam. měst. úřadu	Rakovník	Pražská 264
25. Fořtík Miloslav	horník	Hředle	45
26. Franěk Josef,	praktik. kancel.	Rakovník	Hřbitovní 1189
27. Franěk, Karel	pilař	Nová Hut'	220
28. Franta Václav	zedník	Rakovník	Vladislavova 296
29. Gošner Václav	lakýrník – st. polic.	Rakovník	
30. Hauner Antonín	dělník	Senomaty	123
31. Hejda Václav	statkář	Chrást'any	
32. Hladík Bohumil,	šofér záchr. stan.	Rakovník	Husovo n. 128
33. Holan Čeněk	dělník	Olešná	6
34. Holeček František,	dělník	Kněževes	146
35. Houška František,	čalouník	Rakovník	Poděbradova 105
36. Hrdina Hynek	chem. laborant	Rakovník	U 4 domů 880
37. Hruža Bohumil	zámečník	Rakovník	Haroldova 177
38. Huber Václav,	želez. zřízenec	Petrovice	108 neb 103
39. Huml Václav	úředník	Rakovník	Prokopova 764/II
40. Hybrant František	dělník	Pavlíkov	139
41. Chytrý Josef,	výpom. dělník ČSD	Povlčín	154
42. Jelínek Václav	cukrář pom.	Kněževes	203
43. Jošt Rudolf	holič	Rakovník	Grillova 228/I
44. Hadraba Josef	soukr. úředník	Rakovník	Jilská 1056
45. Kazda Rudolf	důchodce od rev.	Rakovník	Štefanikova 1101
46. Knopp Antonín	výpom. dělník	Rakovník	Štefanikova 663
47. Koc František	dělník	Rakovník	Průhon XLVII
48. Kouhout František,	horník	Lužná	
49. Kornoušek Antonín,	bednář	Krušovice	
50. Kovařík Josef	zámečník	Rakovník	Vladislavova 226

51. Kožíšek Ladislav,	zubní dent.	Rakovník	U měst. váhy 453
52. Kraus Vilém	malíř	Rakovník	Masarykovo n. 204
53. Krejčí Oldřich	zámečník	Rakovník	Fibichova 672
54. Krupička Josef	obuvník	Petrovice	16
55. Krutský Ladislav	cihelna	Rakovník	čp. 400/II
56. Kučaba Václav		Povlčín	čp 26
57. Kučera Vojtěch	pošt. podúř. v.v.	Rakovník	PrůhonXXIV
58. Kudlička Antonín	dělník	Rakovník	Pleníkova 1085
59. Kunc Adolf	kartáčník	Rakovník	Vladislavova 235
60. Lhota Josef	akad. malíř	Rakovník	Martinovského 251
61. Lněnička Josef	mlynář	Rakovník	Pleníkova 1098
62. Macák František	dělník	Příčina	čp. 78
63. Macák Ladislav	kamnář	Tytry	čp. 9
64. Már Rudolf		Lišany	čp. 293
65. Marek Jaroslav	zámečník	Senomaty	čp. 3
66. Michovský Jarosl.,	elektrotechnik	Lužná	
67. Milfrait Josef	žel. dělník	Lašovice	čp. 45
68. Milfrait Stanislav,	dělník	Chlum	čp 16
69. Miller Karel	úředník	Rakovník	Vladislavova 1347
70. Natali Jiří	obchodník	Rakovník	Ul. čsl. legií 57
71. Němeček Vojtěch	lakýrník	Rakovník	Trávnícká 172
72. Novák Josef		Pavlíkov	čp. 44
73. Nový František	dělník	Lužná	čp. 349
74. Opat Václav	horník	Hvozd	čp. 19
75. Opočenská Marie	v domácnosti	Rakovník	Poděbradova 224
76. Opočenský Bohumil	obchodník	Rakovník	Poděbradova 224
77. Pátek Josef	úředník	Rakovník	Nádražní 361
78. Pavlovský Jaroslav	klempíř	Rakovník	Jungmannova 1542
79. Pazdera Jan	horník	Rakovník	Kolárova 1048

80. Pelikán Josef	soukr. úředník	Rakovník	Jilská 1063
81. Pelikán Václav	zlatník	Rakovník	Husovo n. 167
82. Pergl František	cestář	Chlum čp 30	
83. Podolka Hugo	rolník	Pavlíkov čp. 23	
84. Pochman František	rolník	Chrástany čp. 29	
85. Polák Josef	horník	Šanov čp. 106	
86. Polák Jan		Rakovník	Havlíčková 350
87. Poláková Anna	dělnice	Šanov čp. 106	
88. Prášil Josef	horník	Hvozd čp. 23	
89. Procházka František	dělník	Nouzov čp. 60	
90. Procházka Václav	zem. dělník	Hostokryje čp. 1	
91. Přibík Jan	sochař	Rakovník	Husovo n. 53
92. Přibyl Josef	dělník	Rakovník	Soukupova 1363
93. Rabas Josef	strojník	Rakovník	Průhon XII
94. Řepík Josef	soukromník	Rakovník	Husovo n. 15
95. Sadílek František	techn. úředník	Rakovník	Krinitova 1118
96. Bohumann Emil	kamnář	Rakovník	Nábř. 1516
97. Sklenička Boh.	cestář	Příčina čp. 78	
98. Skoupý Stanislav	dělník ČSD	Povlčín čp. 25	
99. Skuhrová Marie	dělnice	Senomaty čp. 3	
100. Slavík František	obchod. příručí	Křivoklát čp. 84	
101. Somol Karel	měst. podúředník	Rakovník	Husovo n. 27
102. Stránský Josef	tajem. polit. správy	Rakovník	Bří Buriánů 1474
103. Stránský Miloslav	kuchař	Senomaty čp. 123	
104. Strnádek Antonín	str. zámečník	Rakovník	U měst. váhy 223
105. Střela Alois	advok. solicítátor	Rakovník	Budovcova 691
106. Střela Karel	maj. keram. závodu	Rakovník	Budovcova 691
107. Šaněk Josef	dělník	Rakovník	Krokova 729
108. Šebek Jiří	statkář	Rakovník	Husovo n. 128

109.	Šíma Antonín		Rakovník	Komenského 588
110.	Šimek František	horník	Lužná čp. 309	
111.	Šimr Václav	kamnář	Lužná čp. 16	
112.	Šmejkal Roman	důchod. adjunkt	Rakovník	Erbenova 1449
113.	Šnobl František	kamnář	Pavlíkov čp. 20	
114.	Špaček Josef	lesní	Kouřimec – obec Bránov	
115.	Štér Václav	vlakmistr v.v.	Rakovník	Píseckého 772
116.	Štíbr Josef	mistr krejčovský	Rakovník	Vladislavova 243
117.	Tittelbach Petr	rolník	Nouzov čp. 35	
118.	Truxa Václav	radiotechnik	Rakovník	Pražská 21
119.	Tůma Richard	noční hlídač	Rakovník	Soukupova 1355
120.	Týča Václav	tesař	Rakovník	Letná 755
121.	Tyl Jan	dělník	Nouzov 52	
122.	Ulrich Karel	profesor	Rakovník	Šmahova 477
123.	Vágner Ladislav	mechanik	Roztoky čp. 289	
124.	Vajc Václav	řezník	Lišany čp. 289	
125.	Vajdyš František	horník	Rakovník	Krinitova 1116
126.	Varyš Václav	soustr. kovů	Lužná čp. 114	
127.	Vejražka Václav	zaměstnanec ČSD	Rakovník	Královo n. 1518
128.	Veselá Terezie	v domácnosti	Rakovník	Šafaříkova 895
129.	Veselý Josef	horník	Rakovník	Šafaříkova 895
130.	Vinický Jaroslav	soukr. úředník	Rakovník	
131.	Voborník Mir.	zeměd. dělník	Lišany čp. 37	
132.	Vodrážka Karel	kamnář	Rakovník čp. 189	
133.	Vyskočil Josef	vozič	Rakovník čp. 1508	
134.	Winkler Jiří	obchod. příručí	Křivoklát čp. 84	
135.	Záhora František	dělník	Rakovník, Hviezdoslavova 1317	
136.	Zajíc Václav	dělník	Rakovník, Krinitova 864	
137.	Zárybnický Karel,	zeměd. dělník	Hracholusky čp. 1	

138. Zíka Emil	stroj. zámečník	Rakovník	Chládkova 1264
139. Zíka Josef	zeměd. dělník	Lužná	
140. Zlatohlávek Mir.	řezník – hostinský	Šanov 18	
141. Zoura Josef	horník	Hostokryje 23	
142. Zuska Václav	dělník	Rakovník	Tyršova 240

Ze záznamu v archivu SPB opsal F. Laitner